

Bērnu aizsardzības
centrs

Sadarbības tīkls konsultatīvā atbalsta sniegšanai bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem

Rokasgrāmata

Rīga, 2024

Rokasgrāmata "Sadarbības tīkls konsultatīvā atbalsta sniegšanai bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem" izstrādāta, aprobēta un papildināta Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Konsultatīvajā nodaļā Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti un darbinieku profesionalitāti darbam ar riska situācijā esošām personām" 9.2.1.3. pasākuma "Atbalsts speciālistiem darbam ar bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē" ietvaros laikā no 2016.gada aprīļa līdz 2023.gada decembrim.

Rokasgrāmatas mērķis ir efektīvāka informācijas apmaiņa starp sadarbības tīkla dalībniekiem.

Rokasgrāmatas **mērķauditorija** ir speciālisti, kuri sniedz atbalstu bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem un bērnu ar uzvedības grūtībām likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem: **pirmsskolas, vispārējās un profesionālās izglītības skolotāji, izglītības iestāžu vadītāji un atbalsta speciālisti, pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu darbinieki, Valsts policijas un pašvaldības policisti, veselības aprūpes speciālisti u.c.**

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Rokasgrāmatas nodaļas

Detalizēts satura rādītājs

Ievads

1. Ieteikumi konsultatīvā atbalsta sniegšanai izglītības iestādēs un pašvaldībās

2. Sadarbības tīkla dalībnieku, institūciju un speciālistu kompetences

3. Sadarbības tīkla darbība Projekta īstenošanas laikā

4. Sadarbība bērna uzvedības problēmu risināšanā. Piemēri

Bibliogrāfija

Satura rādītājs

Ievads	7
Rokasgrāmatas izstrāde un aprobācija	7
Sadarbības tīklu loma bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā	9
1. Ieteikumi konsultatīvā atbalsta sniegšanai izglītības iestādēs un pašvaldībās.....	15
Primārās prevences pasākumi.....	15
Sekundārās prevences pasākumi	16
Droša informācijas apmaiņa Sadarbības tīklā	23
Sadarbības partneru iesaiste individuālo gadījumu risināšanā.....	25
Sadarbība ar vecākiem (bērnu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem) ..	27
Sadarbība ar sociālo dienestu	30
Pašvaldības vai valsts policijas informēšana	32
Izglītības pārvaldes iesaiste.....	33
Bāriņtiesas iesaiste	34
Bērnu aizsardzības centra iesaiste	34
2. Sadarbības tīkla dalībnieku, institūciju un speciālistu kompetences	36
Bērnu likumiskie pārstāvji un aprūpētāji.....	36
Vecāki - bērna dabiskie aizbildņi	36
Ārpusģimenes aprūpe	38
Izglītības iestādes.....	40
Izglītības kvalitātes valsts dienests.....	42
Profesionālās ievirzes izglītības iestādes	43
Interesešu izglītības iestādes	44
Bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēji.....	44
Pašvaldību iestādes	45
Sociālais dienests	46
Bāriņtiesa	46
Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupa	47
Valsts pārvaldes iestādes.....	49
Bērnu aizsardzības centrs.....	49
Labklājības ministrija	49
Policija	50
Valsts probācijas dienests	51

Bērnu lietu sadarbības padome	51
Tiesībsargs	53
Speciālisti	53
Psihologi	53
Psihoterapeiti un psihoterapijas speciālisti	54
Pedagoģiski medicīniskās komisijas	55
Ģimenes ārsti un specialitāšu ārsti	57
Nevalstiskās organizācijas	58
Sabiedriskās un reliģiskās organizācijas	58
Pusaudžu resursu centrs	59
Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes”	59
Biedrība “Papardes zieds”	61
Biedrība ģimenes atbalstam “Tēvi”	61
Centrs MARTA	62
Biedrība “Krīzes grūtniecības centrs”	63
Biedrība „ Resiliences centrs”	64
Nodibinājums “Centrs Dardedze”	65
Biedrība “Latvijas Bērnu labklājības tīkls”	66
Latvijas Uzvedības analītiķu asociācija	67
Latvijas Pusaudžu mentālās veselības asociācija	68
3. Sadarbības tīkla darbība Projekta īstenošanas laikā	69
Pieteikšanās konsultatīvā atbalsta saņemšanai	71
Saņemto iesniegumu izvērtēšana Konsultatīvajā nodaļā	72
Konsultācijas atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei	74
Atbalsta programmas izstrādāšana bērnam ar uzvedības problēmām	77
Atbalsta programmas īstenošana un metodiskais atbalsts atbalsta programmas īstenošanas laikā	78
Sadarbība sniedzot konsultatīvo atbalstu Latvijā ieceļojušiem nepilngadīgiem Ukrainas civiliedzīvotājiem	79
4. Sadarbība bērna uzvedības problēmu risināšanā. Piemēri.....	81
Pirmsskola.....	81
Kārlis.....	81
Ieva.....	85
Valdis.....	87

Sākumskola	93
Anete	93
Ansis	96
Artūrs.....	100
Pamatskola.....	107
Zane	107
Viktorija	111
Varis.....	115
Vidusskola	121
Krists	121
Elizabete	124
Bibliogrāfija	127
Pielikumi.....	130
Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā infografika bērna likumiskajiem pārstāvjiem	131
Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā infografika speciālistiem	132
Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā informācijas lapa bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)	133
Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā informācijas lapa speciālistiem ...	134
Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātais buklets bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)	135
Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātais buklets speciālistiem.....	136
Konsultatīvās nodaļas speciālistu 2017.gadā sagatavotā infografika	137
Sākotnējās novērtēšanas aptaujas paraugs	138
Bērna uzvedības novērošanas veidlapas paraugs	139
Klases izpētes veidlapas paraugs.....	140
Grupās izpētes veidlapas paraugs	142
Atbalsta programmas paraugs	144

Ievads

Rokasgrāmatas "Sadarbības tīkls konsultatīvā atbalsta sniegšanai bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem" (turpmāk – Rokasgrāmata) **mērķis** ir efektīvāka informācijas apmaiņa starp sadarbības tīkla dalībniekiem – izglītības iestādēm, pašvaldību un valsts pārvaldes iestādēm un speciālistiem. Rokasgrāmatā sniegta pamatinformācija par sadarbības tīkla dalībnieku kompetenci, kontaktinformācija un raksturots ieteicamais sadarbības modelis, sniedzot atbalstu bērniem ar uzvedības un saskarsmes grūtībām un viņu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem.

Rokasgrāmatas **mērķauditorija** ir visi valsts, pašvaldību, nevalstisko organizāciju un privāti praktizējoši **speciālisti**, kuri sniedz atbalstu bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem un bērnu ar uzvedības grūtībām likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem: **pirmsskolas, vispārējās un profesionālās izglītības skolotāji, izglītības iestāžu vadītāji un atbalsta speciālisti, pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu darbinieki, Valsts policijas un pašvaldības policijas darbinieki, veselības aprūpes speciālisti, nevalstisko organizāciju pārstāvji u.c.**

Rokasgrāmatas **pirmajā nodaļā** sniegti ieteikumi institūciju un speciālistu sadarbībai, sniedzot atbalstu bērniem ar uzvedības problēmām, **otrajā nodaļā** raksturotas sadarbības tīkla dalībnieku kompetences un sniegta kontaktinformācija. **Trešajā nodaļā** apkopota Projekta darbības laikā aprobētā sadarbības pieredze, **ceturtajā nodaļā** detalizēti raksturoti bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanas piemēri četrās vecuma grupās.

Rokasgrāmatas izstrāde un aprobācija

Rokasgrāmata tika izstrādāta un pastāvīgi aktualizēta darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti un darbinieku profesionalitāti darbam ar riska situācijā esošām personām" 9.2.1.3. pasākuma "Atbalsts speciālistiem darbam ar bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē" (turpmāk – Projekts) ietvaros¹.

Projekta **mērķis** bija paaugstināt speciālistu profesionalitāti darbam ar bērniem, t.sk., ar tiem, kuriem ir saskarsmes grūtības un uzvedības traucējumi (turpmāk – bērni ar uzvedības problēmām), un pilnveidot darba efektivitāti, lai mazinātu vardarbību ģimenē, vienlaikus nodrošinot sabiedrības izglītošanu par vardarbību.

Projekta **mērķa grupa**:

- bērni ar uzvedības problēmām;

---

¹ [Ministru kabineta 2015. gada 6. oktobra noteikumi Nr. 575 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti un darbinieku profesionalitāti darbam ar riska situācijā esošām personām" 9.2.1.3. pasākuma "Atbalsts speciālistiem darbam ar bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē" īstenošanas noteikumi"](#)

- bērnu ar uzvedības problēmām likumiskie pārstāvji vai aprūpētāji;
- valsts un pašvaldību speciālisti darbam ar ģimenēm ar bērniem;
- Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktie subjekti – speciālisti, kuriem nepieciešamas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, izņemot speciālistus, kuru profesionālā darbība ir apturēta vai kuri ir atstādināti no darba vai amata pienākumu izpildes²

Projekta darbība tika īstenota 4 galvenajos **virzienos**:

- 1) atbalsta sistēmas izstrāde un ieviešana bērniem ar uzvedības problēmām, bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem un valsts un pašvaldību speciālistiem darbam ar ģimenēm ar bērniem;
- 2) bērnu tiesību aizsardzības un vardarbības ģimenē ar bērniem preventīvu pasākumu īstenošana;
- 3) informācijas un publicitātes pasākumi par projekta īstenošanu;
- 4) projekta vadība un tā īstenošanas nodrošināšana.

Atbalsta sistēmas izstrāde un ieviešana bērniem ar uzvedības problēmām, bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem un valsts un pašvaldību speciālistiem darbam ar ģimenēm ar bērniem ietvēra:

- konsultatīvā atbalsta **metodoloģijas** izstrādi un aprobāciju (t.sk., saskaņošanu projekta [pasākuma] uzraudzības padomē);
- konsultatīvā atbalsta **sadarbības tīkla** izveidi un aprobāciju (t.sk., saskaņošanu projekta [pasākuma] uzraudzības padomē);
- konsultatīvā punkta (kabineta, turpmāk – **Konsultatīvā nodaļa**) izveidi;
- konsultatīvā atbalsta sniegšanu saskaņā ar izstrādāto konsultatīvā atbalsta metodoloģiju un sadarbības tīkla modeli mērķa grupai Konsultatīvajā nodaļā;
- Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas (NPAIS) pielāgošanu atbalsta sistēmas vajadzībām.

Konsultatīvā atbalsta mērķis bija veicināt bērnu ar uzvedības problēmām socializāciju un iekļaušanos sabiedrībā, t.sk., pilnvērtīgu funkcionēšanu izglītības iestādē, izpildot iestādes zināšanu un prasmju apguves prasības un uzvedības normas.

Konsultatīvā nodaļa, **sniedzot konsultatīvo atbalstu**:

- diagnosticēja bērnus ar uzvedības problēmām;
- izstrādāja atbalsta programmu bērniem ar uzvedības problēmām;
- sagatavoja rekomendācijas bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem un valsts un pašvaldību speciālistiem darbam ar ģimenēm ar bērniem;
- sniedza metodisko un konsultatīvo atbalstu sadarbības tīkla dalībniekiem atbalsta programmu īstenošanā;
- veica izstrādāto atbalsta programmu un rekomendāciju efektivitātes novērtēšanu.

---

² [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 5.1 pants](#)

Projekta laikā no 2016.gada aprīļa līdz 2023.gada izstrādātas atbalsta programmas **1754** bērniem ar uzvedības problēmām un sniegtas rekomendācijas bērnu uzvedības korekcijai **3927** speciālistiem un bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem.

Sadarbības tīklu loma bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā

Atbalsts uzvedības problēmu pārvarēšanā ietver divus savstarpēji saistītus darbības virzienus: **nevēlamās** (negatīvās, asociālās, antisociālas u.c.) uzvedības, *kas apgrūtina tās īstenotāja psihosociālo attīstību un sociālo integrāciju (iekļaušanos sabiedrībā)* (Pāvilēns, Mārtinsons, & Mihailova, 2018, lpp. 60), ierobežošanu (efektivitātes samazināšanu, kavēšanu, apgrūtināšanu u.c.) un **vēlamās** (pozitīvās, prosociālās u.c.) uzvedības modeļu veidošanu, pilnveidi un nostiprināšanu (Mash & Wolfe, 2012; Henggeler & Shaeffer, 2016).

Bērna uzvedības problēmas (pastāvīgs/noturīgs bērna vecumam neatbilstošas nevēlamas uzvedības modelis, kas negatīvi ietekmē viņa psiholoģisko attīstību un apgrūtina iekļaušanos sabiedrībā) attīstības gaitā veidojas, izpaužas un nostiprinās dažādās vidēs (bērna attiecību sistēmās) – ģimenē, izglītības iestādē, sabiedrībā (Ancāne, u.c., 2011), tādēļ kopējā bērnam sniegtā attīstības atbalsta efektivitāte atkarīga no atbalsta katrā bērnu iekļaujošajā sociālajā sistēmā. Bērna, ģimenes, institūciju un speciālistu sadarbība ir viens no nozīmīgākajiem profesionālo panākumu [sekmīga, rezultatīva darba] nosacījumiem, sniedzot atbalstu bērniem ar uzvedības problēmām un viņu ģimenēm.

Atbalsta sniegšana bērniem ar uzvedības problēmām nav un nevar būt vienpusīga atbalsta sniegšana vienīgi bērniem; uzvedības problēmas ir daudzpusīgas un daudzdimensionālas, tādēļ tikpat daudzpusīgai un daudzdimensionālai jābūt agresijas un vardarbības mazināšanai un sociālās iekļaušanas veicināšanai; atbalsta sniegšanā nepieciešama gan bērna un ģimenes sadarbība ar speciālistiem, gan arī institūciju un speciālistu savstarpējā sadarbība. Sniedzot atbalstu bērnam ar uzvedības problēmām, mazinot viņa agresijas un vardarbības izpausmes un veicinot sociālo iekļaušanos, nepieciešams vienots, nepretrunīgs, plašs skatījums gan uz problēmu, gan arī uz tās risināšanas veidiem. Lai to izveidotu un uzturētu, nepieciešama atbalsta sniegšanā iesaistīto institūciju un speciālistu sadarbība, solidāri, savas kompetences robežās, uzņemoties atbildību par atbalsta sniegšanas procesu un rezultātu.

Sekmīgas sadarbības nosacījums ir **sadarbības tīkls** – vairāk vai mazāk likumsakarīgas, uz konkrēta mērķa sasniegšanu vērstas savstarpējās attiecības starp cilvēkiem, grupām vai organizācijām. Sadarbības tīkls bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanai ir viena no **sabiedrisko tīklu** apakšsistēmām. *Sabiedriskos tīklus veido cilvēku, grupu vai organizāciju attiecības, kas balstās uz sadarbību un savstarpību kopīgu mērķu sasniegšanai. [Sabiedriskie] tīkli var koncentrēties tikai vienā konkrētā ģimenē vai arī aptvert plašāku teritoriju – pagastu, reģionu, pilsētu un/vai pasauli. Tie var pastāvēt gan ilgstoši, gan īslaicīgi. Termins “tīkls” ir tēlainis un simbolisks: cilvēkus, grupas un to radītās organizācijas tas raksturo kā tīkla mezglus, bet to savstarpējās attiecības – kā līnijas* (Latvija.Pārskats par..., 2003, lpp. 82). Sabiedriskie tīkli ir nozīmīgs

sociālā kapitāla (*social capital*, būtiskas priekšrocības, ko indivīdi un/ vai grupas gūst no savstarpējās sadarbības tīkliem (Latvija.Pārskats par..., 2003, lpp. 17)) un drošumspējas (*securitability*, indivīda spēja nezaudēt, un ja zaudētas, atgūt drošību un drošības sajūtu (Latvija.Pārskats par..., 2003, lpp. 17)) avots, kas var sniegt instrumentālu (preces vai pakalpojumi); emocionālu (empātiska attieksme un iedrošinājums); informatīvu (padomi un ieteikumi) un novērtējošu (informācija, kas attiecas uz sevi, citu un vides novērtējumu) atbalstu. Apzinoties savus atbalsta tīklus, indivīdi ir mazāk satraukti un pārlicinātāki, saskaroties ar jauniem izaicinājumiem (Gitterman, Knight, & Germain, 2021).

Sabiedriskos tīklus veido **oficiālie** un **neoficiālie** sabiedriskie tīkli:

- neoficiālie tīkli ir attiecības ar ģimenes locekļiem, radniekiem, draugiem, partneriem, kaimiņiem u.c., kuras tiek īstenotas saskaņā ar mutiskām norunām un normām;
- oficiālie tīkli balstās uz formālām attiecībām un tiek īstenoti darbavietās, organizētās grupās un apvienībās, tiem bieži ir oficiāli reglamentēta struktūra un reģistrācija (Latvija.Pārskats par..., 2003, lpp. 82-83).

Par svarīgākajām sabiedrisko tīklu funkcijām drošumspējas veicināšanā tiek uzskatīta atbalsta sniegšana, informēšana, socializēšanās veicināšana un piederības apziņas nostiprināšana (Latvija.Pārskats par..., 2003, lpp. 83-84), minētās funkcijas ir nozīmīgas arī bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā.

Bērna uzvedības problēmu, kas apdraud vai aizkavē līdzsvarotu bērna garīgo un fizisko attīstību, un apgrūtina iespēju bērnam attīstīt savu individualitāti, spējas un intereses, mazināšana ir nozīmīga bērnu tiesību aizsardzības sastāvdaļa. Bērnu tiesību aizsardzības īstenošanā ģimenes, valsts un pašvaldību institūciju, sabiedrisko organizāciju un citu fizisko un juridisko personu sadarbība ir *ne tikai šo speciālistu un institūciju tiesības, bet arī [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pantā](#) noteikts pienākums* (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 7). Bērna tiesību aizsardzība īstenojama, **sadarbojoties** ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām³.

Projekta darbības laikā notikušas būtiskas izmaiņas speciālistu un institūciju sadarbībā. Lai gan Bērnu tiesību aizsardzības likumā sadarbība tika noteikta jau kopš likuma spēkā stāšanās, problēmas un nepilnības tās īstenošanā tika konstatētas arī Projekta vidusposmā. 2019.gadā pētnieki konstatēja, ka apmēram trešdaļā pašvaldību sadarbība starp institūcijām bija organizēta un regulāri notika vēl pirms atbilstošo Ministru kabineta noteikumu⁴ ieviešanas (atsevišķās pašvaldībās grupas ir darbojušās desmit, piecpadsmit un vairāk gadus, līdz ar to šajā jomā jau ir uzkrāta un analizēta pieredze par šīs darba formas tālāko attīstību (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019, lpp. 47)), pēc to stāšanās spēkā vairākās pašvaldībās tika izveidotas noteiktās sadarbības grupas, tomēr daļā pašvaldību valdīja neizpratne par iestāžu sadarbības

---

³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 6. pants](#)

⁴ [Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā"](#)

nepieciešamību (Petrova & Ozola-Balode, 2019). Konsultatīvās nodaļas speciālistu pieredze, kas gūta tiekoties ar pašvaldību speciālistiem domnīcās un konferencēs 2022. un 2023.gadā, liecina, ka speciālistu attieksme pret savstarpējo sadarbību pakāpeniski kļūst pozitīvāka.

Valsts kontroles Revīzijas ziņojumā ““Problēmbērni” – pieaugušo neizdarību spogulis” bērnu uzvedības problēmu vai to iestāšanās risku identificēšanā un nepieciešamā atbalsta sniegšanā kā iesaistāmās institūcijas minētas:

- Valsts līmenī:
  - Labklājības ministrija
  - Izglītības un zinātnes ministrija
  - Veselības ministrija
  - Tieslietu ministrija
  - Iekšlietu ministrija
  - Pārresoru koordinācijas centrs
  - Bērnu lietu sadarbības padome
- Pašvaldību līmenī:
  - Sociālais dienests
  - Bāriņtiesa
  - Izglītības iestāde
  - Izglītības pārvalde
  - Ārstniecības personas
  - Pašvaldības policija
  - Administratīvā komisija
  - Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupa
- Nevalstiskā sektora institūcijas:
  - Biedrība “Resiliences centrs”
  - Nodibinājums “Centrs Dardedze”
  - SIA “Bērnu un pusaudžu resursu centrs” u.c. (“Problēmbērni” – pieaugušo neizdarību..., 2022, lpp. 22).

Tas nozīmē, ka sadarbības tīklā konsultatīvā atbalsta sniegšanai bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem ietveramas gan valsts un pašvaldību institūcijas un speciālisti, gan arī nevalstisko organizāciju pārstāvji un privāti praktizējoši profesionāļi – visi, kas sniedz un potenciāli var sniegt atbalstu bērnu uzvedības problēmu mazināšanā, apzinoties, ka bērna attīstība, īstenojot savas tiesības un apmierinot attīstības vajadzības, notiek formālos un neformālos dažāda plašuma attīstības kontekstos (1.attēls).

Saskaņā ar bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikto, **bērns** ir persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas⁵.

---

⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 3. pants](#)

1.attēls. Institūciju un personu atbalsts un sadarbība bērnu tiesību īstenošanā

Adaptēts no (Canavan, Pinkerton, & Dolan, 2016, p. 17)

Sniedzot atbalstu bērna uzvedības problēmu mazināšanā sadarbības tīkla ietvaros, jāievēro **bērna tiesību aizsardzības princips**, t.i., atziņa, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir **prioritāras**. Tas nozīmē, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses visās darbībās, kas tieši, vai netieši skar vai var skart bērnu gan **novērtējot jebkuru ar bērnu saistītu gadījumu** (kas ir būtiski, izvērtējot bērna uzvedības problēmas dažādās bērna dzīves vidēs), gan arī rīkojoties jebkādā ar bērnu saistītā lietā un **pieņemot jebkuru lēmumu saistībā ar bērnu** (piemēram, izvēloties bērnam piemērotāko atbalsta veidu uzvedības problēmu pārvarēšanai). Tas nav vienkāršs uzdevums, jo konkrētā situācijā nosakot bērna labākās intereses, nepieciešams tiekties uz **ilgtspējīgu** bērna situācijas risinājumu, izvērtējot, cik lielā mērā uzvedības problēmu pārvarēšanai veicamie pasākumi nodrošina bērna **attīstībai un labklājībai nozīmīgus apstākļus**, t.sk.:

- bērnam emocionāli tuvas, pastāvīgas, ģimeniskas attiecības;
- bērna vajadzībām un spējām atbilstošu izglītību;
- bērna vajadzībām atbilstošu veselības aizsardzību;
- bērna vecumam, emocionālajām un fiziskajām vajadzībām atbilstošu aprūpi;
- atbalstu bērna līdzsvarotai garīgajai un fiziskajai attīstībai;
- iespēju bērnam attīstīt savu individualitāti, spējas un intereses;
- bērna līdzdalību ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos;
- bērna viedokļa uzklauššanu un ievērošanu atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai formulēt viedokli;
- bērna pasargāšanu no lojalitātes konflikta;

- drošu vidi, kurā bērnam augt un attīstīties, aizsardzību no vardarbības, apdraudējuma, antisociālas uzvedības un atkarību ietekmes;
- bērna identitātes saglabāšanu;
- bērna atbildības izjūtas veidošanu⁶.

Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka augstākminētie bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgie apstākļi veido vērā ņemamu pietiekamu **izvērtēšanas kritēriju kopumu**, ko Sadarbības tīkla dalībnieki var izmantot uzvedības problēmu mazināšanas pasākumu, ieteikumu, lēmumu, metožu un paņēmieni vērtēšanai.

Projekta sākumposmā Sadarbības tīkla mikromodeli veidoja **Konsultatīvās nodaļas speciālistu komanda** (Konsultatīvās nodaļas vadītājs, sociālais darbinieks, klīniskais psihologs, speciālais pedagogs, bērnu psihiatrs, atkarības profilakses speciālists un psihoterapijas speciālists) **un sadarbības partneri** – bērns, vecāki (citi bērna likumiskie pārstāvji (aprūpētāji)), izglītības iestāžu, sociālo dienestu, bāriņtiesu, medicīnas iestāžu, valsts un pašvaldības policijas darbinieki, kā arī nevalstisko organizāciju pārstāvji (2.attēls).

2.attēls. Sadarbības tīkls Projekta darbības laikā

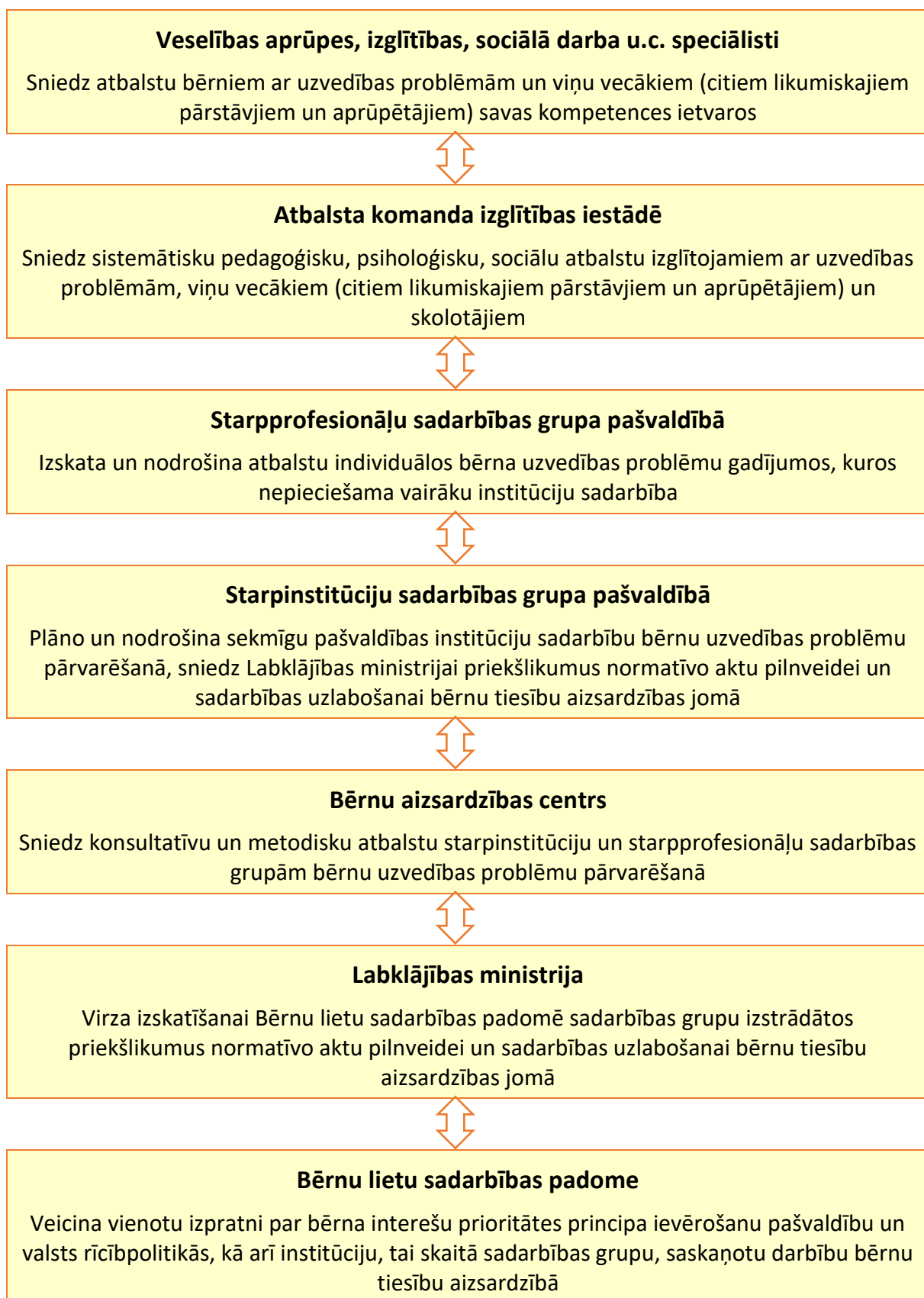
Īstenojot sadarbību, kopīgais darbs ir mērķtiecīgāks, atbilstoši vienotai izpratnei par saskaņotu un koordinētu katras institūcijas rīcību ar bērnu un ģimeni. Sadarbības tīkls kalpo kā platforma, kuras ietvaros starp iesaistītajām institūcijām un speciālistiem notiek regulāra informācijas apmaiņa gan par sadarbību, gan par aktuāliem individuālajiem gadījumiem (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 8).

Veiksmīga starpinstitūciju sadarbība sadarbības tīklā ļauj realizēt sekojošus **virszdevumus**:

- savlaicīgu un kvalitatīvu informācijas apmaiņu visu iesaistīto institūciju un speciālistu starpā;
- padziļinātu izpratni par bērnu tiesību aizsardzības jomā strādājošo institūciju un speciālistu pienākumiem;
- vienotu izpratni par kopīgiem mērķiem, lai darbs ar bērnu un ģimeni tiktu uzsākts savlaicīgāk un maksimāli efektīvi (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 8).

⁶ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 6. pants](#)

Vēlamā bērna likumisko pārstāvju (aprūpētāju), valsts un pašvaldību institūciju un speciālistu sadarbība bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā atspoguļota 3.attēlā.

3.attēls. Institūciju sadarbība bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā

1. Ieteikumi konsultatīvā atbalsta sniegšanai izglītības iestādēs un pašvaldībās

Nodaļā iekļauti Konsultatīvās nodaļas pieredzē, normatīvajos aktos^{7;8} un metodiskajos ieteikumos (Atbalsta komandas darba..., 2023; Vadlīnijas pašvaldībām bērnu..., 2019; Litvins & Kronberga, 2021) balstīti ieteikumi konsultatīvā atbalsta sniegšanai bērnu uzvedības problēmu gadījumos izglītības iestādēs un pašvaldībās (12.-15.attēls).

Projekta laikā lielākā daļa (90%) konsultācijai un atbalsta programmu izstrādāšanai pieteikto bērnu bija **obligātās izglītības vecumā** un vecāku sadarbība ar Konsultatīvo nodaļu pārsvarā tika uzsākta **pēc izglītības iestāžu darbinieku** – pedagogu, atbalsta speciālistu vai administrācijas – **iniciatīvas**, tādēļ ieteikumi izstrādāti, sākot ar **konsultatīvo atbalstu izglītības iestādēs**. Tas nenozīmē, ka sniegtajam atbalstam un speciālistu sadarbībai ir paredzams, lineārs raksturs un secība - atbalsta iniciators var būt ne tikai izglītības iestādes speciālists, bet arī pašvaldības sociālais darbinieks, ģimenes ārsts vai policijas darbinieks, svarīgākie bērna uzvedības problēmu pārvarēšanas priekšnoteikumi ir **ikviena speciālista profesionālisms savas kompetences ietvaros un savlaicīga, sekmīga, saskaņota un regulāra sadarbība ar citiem savas jomas un citu nozaru speciālistiem**.

Vairāku atšķirīgu jomu speciālistu un institūciju sadarbība individuālu bērnu uzvedības problēmu gadījumu risināšanā ir vitāli nepieciešama, ja speciālists, kurš sniedz atbalstu bērnam ar uzvedības problēmām (piemēram, klases audzinātājs) konstatē, ka nepieciešama ātra rīcība, bērna uzvedības problēmas nav iespējams pārvarēt viņa kompetences vai vienas institūcijas ietvaros, bērna uzvedības problēmas nav izdevies pārvarēt ilgstošā laika posmā (Litvins & Kronberga, 2021).

Primārās prevences pasākumi

Projekta ietvaros izstrādātie ieteikumi ietver atbalstu riska grupas bērniem (**sekundāro prevenci**)⁹¹⁰, tomēr nepieciešams pievērst uzmanību arī **primārās prevences pasākumiem** – sabiedrības (t.sk., bērnu, bērnu likumisko pārstāvju un aprūpētāju, skolotāju, atbalsta speciālistu u.c.) izglītošanai un informēšanai par

---

⁷ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos"](#)

⁸ [Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā"](#)

⁹ *Prevence - apsteidzoša profesionāla darbība, kas vērsta uz iespējamo vai aktuālo problēmu un tās ietekmējošo riska faktoru savlaicīgu novēršanu ar mērķi mazināt, nepieļaut/novērst individuālo un sociālo problēmu veidošanos indivīdiem, dažādām iedzīvotāju grupām vai kopienām* (Sociālā darba vārdnīca, 2023, lpp. 325).

¹⁰ [Ministru kabineta 2023. gada 22. marta rīkojums Nr. 156 "Par Bērnu noziedzības novēršanas un bērnu aizsardzības pret noziedzīgu nodarījumu plānu 2023.–2024. gadam"](#)

uzvedības un saskarsmes problēmām un vardarbību. Veidojot drošu un pieņemošu atmosfēru izglītības iestādēs, veicinot cieņpilnas attiecības, uzlabojot sociālās un komunikācijas prasmes, ieteicams izmantot Veselības ministrijas īstenotā Eiropas Sociālā fonda projekta "Kompleksi veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumi" (identifikācijas Nr.9.2.4.1/16/l/001) ietvaros izstrādātas [vadlīnijas un rekomendācijas nīrgāšanās izplatības mazināšanai izglītības vidē](#). Materiālu kopumā ietvertas [vadlīnijas pirmsskolas un sākumskolas izglītības iestādēm](#), [vadlīnijas pamatskolas un vidusskolas izglītības iestādēm](#) un [rekomendācijas – ieteikumi visu vecumu bērnu vecākiem "Kā pasargāt bērnu no nīrgāšanās"](#). Vadlīnijas ir balstītas uz citu valstu pieredzi, pieejamajiem pētījumiem un nīrgāšanās apkarošanas programmām, un prioritāri paredzētas izglītības iestāžu vadītājiem, pedagogiem un atbalsta personālam, kā arī izglītības iestāžu dibinātājiem, pašvaldību atbalsta institūcijām un citu atbildīgo iestāžu darbiniekiem. Vadlīniju saturs ir piemērots Latvijas izglītības videi un ir pielāgots izglītības iestādēm, kurās apgūst speciālās izglītības programmas, savukārt, rekomendācijas ir saskaņotas ar vadlīnijām un paredzētas vecāku un citu audzināšanā iesaistīto personu zināšanu un prasmju pilnveidošanai¹¹.

Sekundārās preventences pasākumi

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātie ieteikumi **sekundārās preventences pasākumu**, kas vērsti uz bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanu un riska faktoru mazināšanu, **īstenošanai**, atkarībā no bērna uzvedības "smaguma" sakārtoti **trīs līmeņos** (4.attēls).

4.attēls. Bērna uzvedības problēmu "smaguma" līmeņi

¹¹ [Izstrādātas vadlīnijas un rekomendācijas nīrgāšanās izplatības mazināšanai izglītības vidē, 2023](#)

Pirmā līmeņa uzvedības problēmas izpaužas kā atsevišķi vai situatīvi noteikumu pārkāpumi, izaicinoša saskarsme, piem., izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumu, kas nav saistīti ar sevis vai citu dzīvības, veselības un drošības apdraudēšanu pārkāpšana, necieņas izrādīšana izglītības iestādes darbiniekam vai izglītojamajam, rupju vārdu lietošana, nereaģēšana uz aizrādījumu, mācību stundas norises traucēšana, atkārtota konfliktēšana ar vienaudžiem u.c.. Šādai uzvedībai raksturīgs **zems** savas vai citu dzīvības, veselības, drošības vai mantas apdraudējuma **risku līmenis**.

Pamanot pirmā līmeņa uzvedības problēmas **pirmo reizi, pedagogs** mutiski aizrāda izglītojamam, veic individuālu sarunu ar bērnu, noskaidro uzvedības problēmas cēloņus, izskaidro bērna rīcības iespējamās sekas un to kaitīgumu, pārrunā vēlamos uzvedības modeļus, konflikta gadījumā – uzklausā visas gadījumā iesaistītās puses.

Ja bērna uzvedības problēmas izpaužas **atkārtoti, pedagogs** reģistrē uzvedības problēmu, ierakstot piezīmi e-klases žurnālā, veic pārrunas ar izglītojamo un, ja iespējams, pieprasa rakstisku paskaidrojumu, kā arī mutiski informē par problēmu izglītojamā **klases (grupas) audzinātāju un vecākus**.

Ja bērna uzvedības problēmas **vairākkārt izpaužas atkārtoti, klases audzinātājs** veic pārrunas ar izglītojamo un vecākiem, protokolē sarunas gaitu un sniedz vecākiem informāciju rakstveidā, kā arī izvērtē nepieciešamību informēt par bērna uzvedības problēmām **izglītības iestādes vadītāju un atbalsta komandas vadītāju** (5.attēls).

Ja izglītojamā uzvedībā nav uzlabojumu, **klases audzinātājs rakstveidā informē izglītības iestādes vai atbalsta komandas vadītāju**, iesniegumā norādot ziņas par skolēnu un raksturojot gan situāciju, kuras risināšanā lūdz palīdzību, gan arī informē par savu darbību problēmsituācijas (bērna uzvedības problēmu) pārvarēšanā. Iesnieguma paraugs pieejams metodisko ieteikumu "[Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē](#)"¹² 21.lpp.

Ieteicamie rīcības soļi, īstenojot **atbalsta komandas iesaisti** bērna uzvedības problēmu pārvarēšanā:

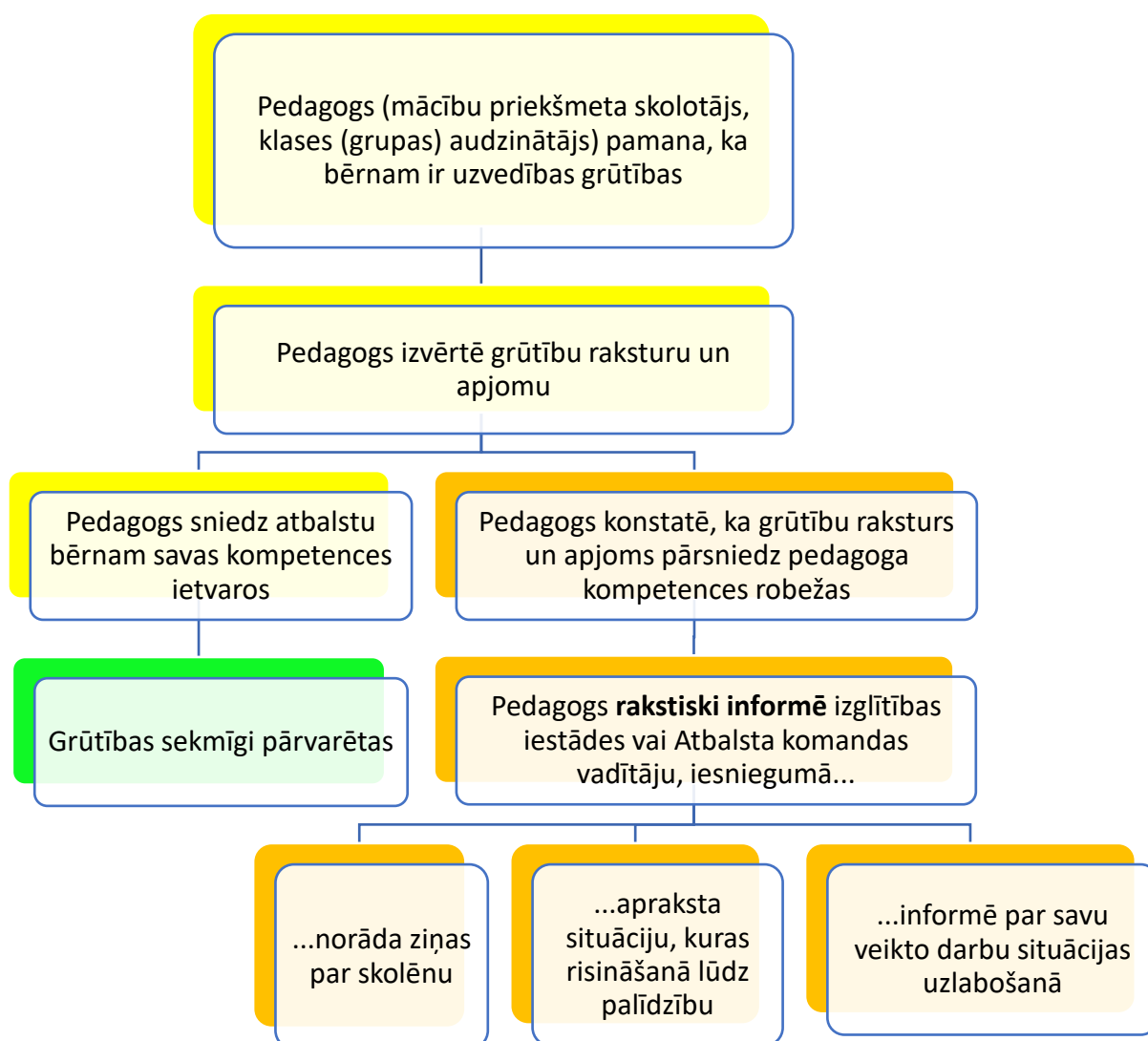
- atbalsta komandas speciālisti apkopo informāciju par izglītojamo un pārrunā iespējamās palīdzības (atbalsta) veidus;
- komandas vadītājs uzaicina skolotāju, skolēnu/skolnieci un viņa/s vecākus (likumiskos pārstāvjus/ aprūpētājus) uz atbalsta komandas sēdi;
- sēdē tiek uzklautas visas iesaistītās puses un atbalsta komandas speciālisti piedāvā atbilstošākos palīdzības (atbalsta) veidus;
- izglītības iestādes vadība, konsultējoties ar atbalsta komandas speciālistiem, var noslēgt vienošanos ar skolēna vecākiem likumiskajiem pārstāvjiem/ aprūpētājiem) par turpmākās palīdzības organizēšanu un sadarbību, paredzot abu pušu tiesības un pienākumus, kā arī sekas, ja kāds no minētajiem punktiem netiks pildīts
- atbalsta komandas vadītājs pēc sēdes izsniedz skolēna/skolnieces vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem/ aprūpētājiem) atbalsta programmu rakstiskus

---

¹² [Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē. Metodiskie ieteikumi, 2023](#)

ieteikumus ar atbalsta komandas speciālistu atzinumiem un iesaistīto pušu parakstiem (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 15).

Atbalsta komandas speciālisti <..> atsevišķu jautājumu risināšanā var pieaicināt mācību priekšmetu skolotājus, izglītības un ārstniecības iestādes darbiniekus (ergoterapeiti, fizioterapeiti, medicīnas māsa) audzināšanas darba speciālistus, nevalstisko organizāciju pārstāvjus, pašvaldības, bāriņtiesas darbiniekus, kā arī citus konsultantus (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 6). Ja izglītības iestādes vai atbalsta komandas vadītājs konstatē, ka nepieciešama citu iestāžu vai speciālistu iesaiste uzvedības problēmu pārvarēšanā, izglītības iestādes vadītājs informē pār nepieciešamību iesaistīties atbilstošo iestāžu vadītājus (speciālistus). (6.attēls).

5.attēls. **Pedagoga atbalsts izglītības iestādē**

6.attēls. Izglītības iestādes Atbalsta komandas iesaiste

Otrā līmeņa uzvedības problēmas izpaužas kā izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumu (kas saistīti ar sevis vai citu dzīvības, veselības un drošības apdraudēšanu) atkārtota un regulāra pārkāpšana, mantas bojāšana, kā rezultātā tiek apdraudēta citu personu manta, veselība, drošība, atkārtotas un sistemātiskas vardarbīgas darbības izglītības iestādē; izteikta vai regulāra izglītības iestādes darba un izglītības procesa traucēšana; sistemātiska vispārpieņemto uzvedības normu ignorēšana, smagas necieņas izrādīšana u.c. Šādai uzvedībai raksturīgs **vidējs** savas vai citu dzīvības, veselības, drošības vai mantas apdraudējuma **risku līmenis**.

Gadījumos, kad **nepilngadīgais izglītojamais** izglītības iestādē vai tās organizētajos vai atbalstītajos pasākumos **apdraud savu vai citu personu drošību, veselību vai dzīvību**, izglītības iestādes darbinieku rīcību nosaka [Izglītības likums](#) un [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos"](#) (7.attēls).

Pedagogam ir tiesības vardarbības gadījumā saņemt izglītības iestādes vadītāja un dibinātāja atbalstu¹³, tādēļ likumā **izglītības iestādes vadītājam** noteikts pienākums izvērtēt saņemto informāciju par vardarbību pret izglītības procesa īstenošanā iesaistīto personu, informēt izglītības iestādes dibinātāju un risināt situāciju izglītības iestādē¹⁴, un minēts, ka **izglītības iestādes dibinātājs**, pēc tam, kad no izglītības iestādes vadītāja saņemta informācija par vardarbību pret izglītības procesa īstenošanā iesaistītajām personām, nodrošina šīs informācijas izvērtēšanu un, ja nepieciešams, iesniegšanu tiesībaizsardzības institūcijām, kā arī sniedz atbalstu situācijas risināšanai izglītības iestādē¹⁵. Tiesības un pienākumi ir arī **izglītojamiem un vecākiem (personām, kas realizē aizgādību)** – **izglītojamiem** tās ir **tiesības** uz mantas aizsardzību izglītības iestādē un uz dzīvībai un veselībai drošiem apstākļiem izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos¹⁶, un **pienākumi** ievērot izglītības iestādes nolikumu vai satversmi un iekšējos normatīvos aktus, tajā skaitā iekšējās kārtības noteikumus, pedagogu, izglītojamo un citu personu tiesības un intereses, nepieļaut emocionālu un fizisku vardarbību, kā arī neapdraudēt savu un citu personu veselību, drošību un dzīvību¹⁷, par svarīgākajiem **vecāku (personu, kas realizē aizgādību) pienākumiem** bērnu uzvedības problēmu kontekstā var uzskatīt pienākumus sadarboties ar izglītības iestādi, kurā mācās bērns, tai skaitā ar pedagogiem un citām izglītības procesa īstenošanā iesaistītajām personām, ievērot bērnu, pedagogu un citu personu likumiskās tiesības un intereses, kā arī informēt izglītības iestādes vadītāju par bērna veselības stāvokli un jebkādiem citiem apstākļiem, kas var ietekmēt izglītības programmas apguvi un tajā iesaistītās personas¹⁸.

---

¹³ [Izglītības likums, 52. pants](#)

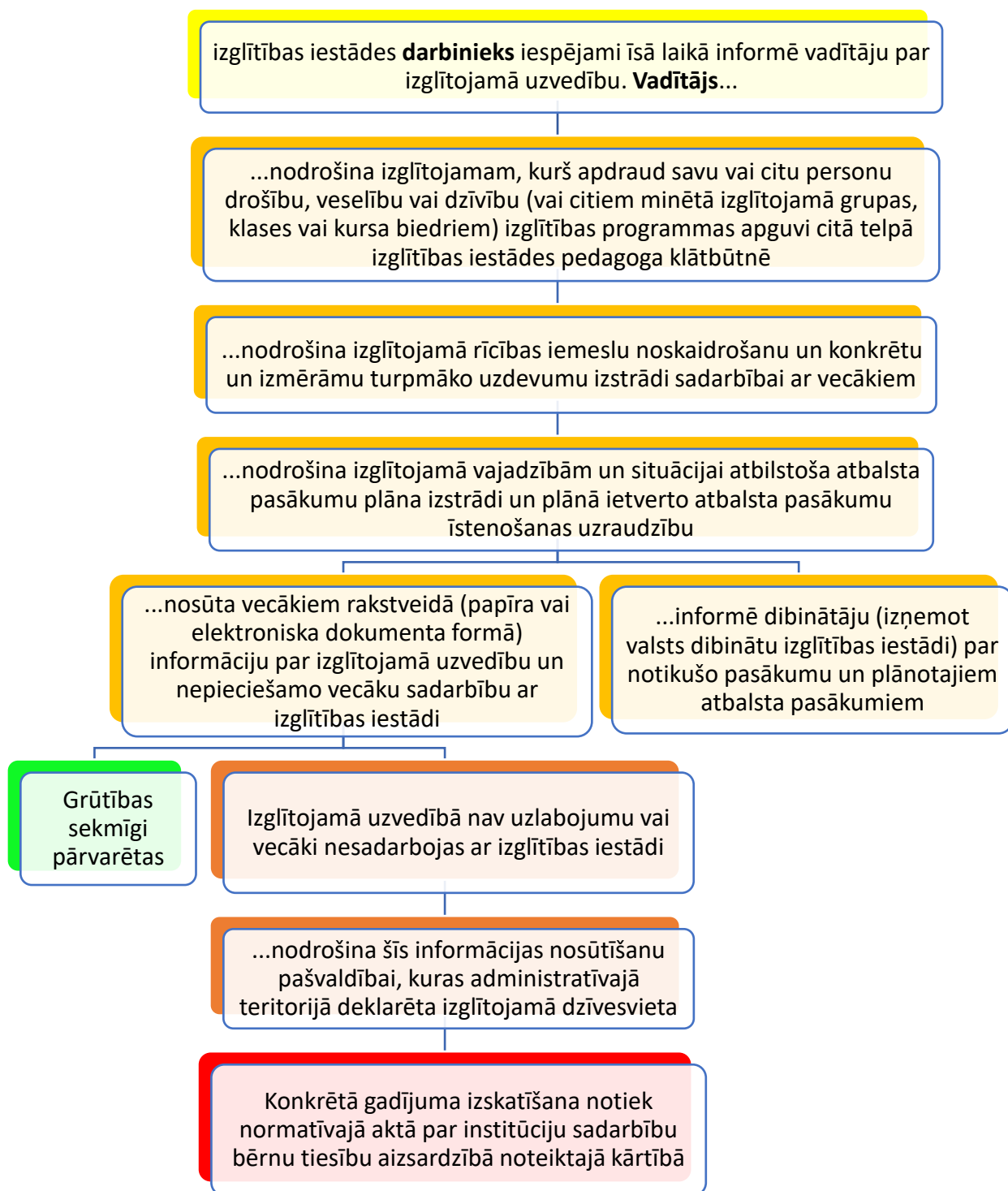
¹⁴ [Izglītības likums, 30. pants](#)

¹⁵ [Izglītības likums, 29. pants](#)

¹⁶ [Izglītības likums, 55. pants](#)

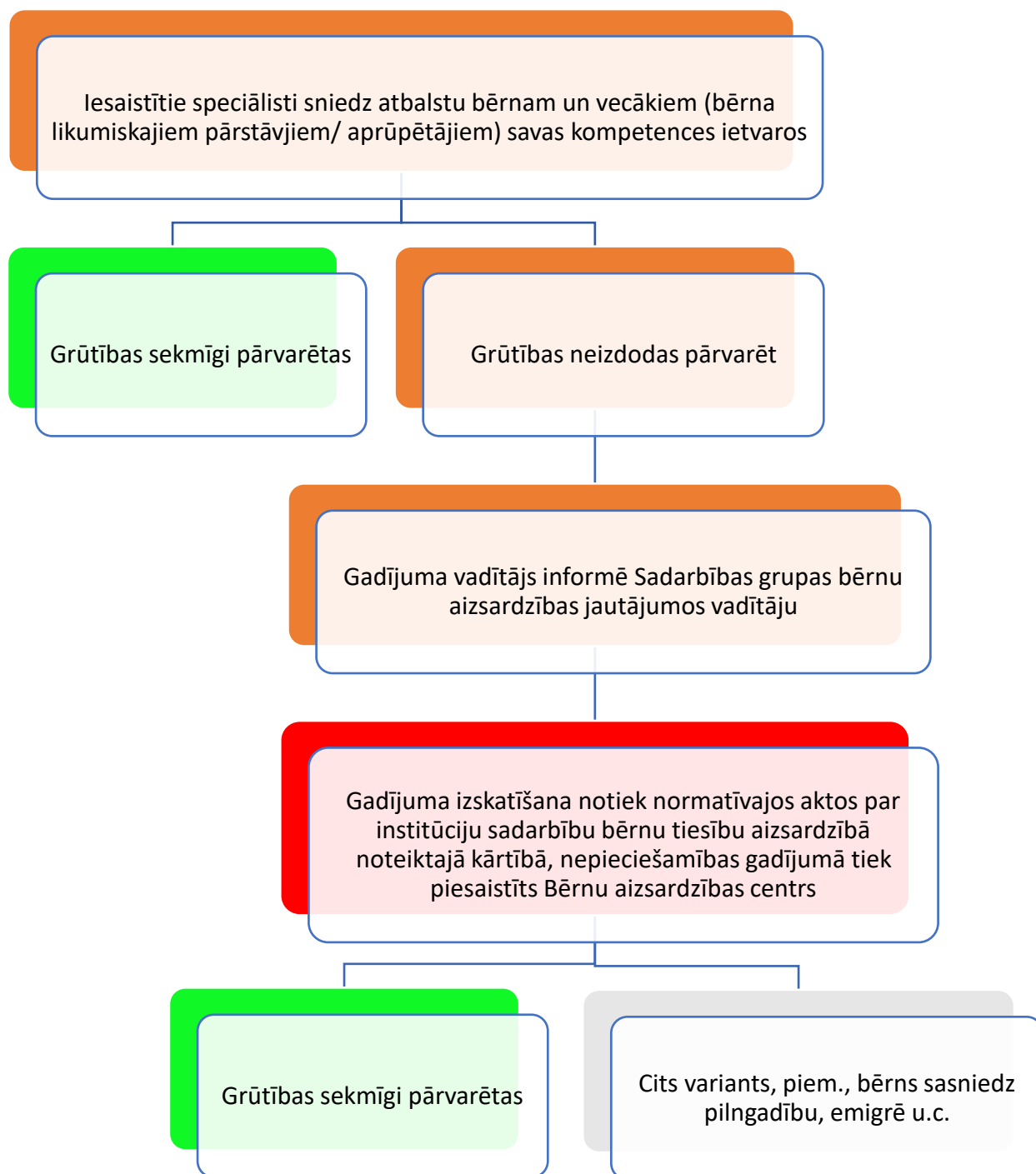
¹⁷ [Izglītības likums, 54. pants](#)

¹⁸ [Izglītības likums, 58. pants](#)

7.attēls. Rīcība gadījumos, kad nepilngadīgais izglītojamais izglītības iestādē vai tās organizētajos vai atbalstītajos pasākumos apdraud savu vai citu personu drošību, veselību vai dzīvību

Ja bērna uzvedības problēmas neizdodas pārvarēt (izglītojamā uzvedībā nav uzlabojumu) vai vecāki nesadarbojas ar izglītības iestādi, kā arī **trešā līmeņa uzvedības problēmu** gadījumos, izglītības iestādes vadītājs informē (trešā līmeņa uzvedības problēmu gadījumos – nekavējoties) Sadarbības grupas bērnu aizsardzības jautājumos vadītāju. Turpmākā bērna uzvedības problēmu risināšana notiek normatīvajos aktos par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā noteiktajā kārtībā, nepieciešamības gadījumā piesaistot Bērnu aizsardzības centru (8.attēls).

8.attēls. Institūciju un speciālistu sadarbība ilgstošu bērna uzvedības problēmu risināšanā

Trešā līmeņa uzvedības problēmas izpaužas kā **tīša vardarbība**, nopietni apdraudot paša vai citas personas (klasesbiedra, pedagoga, izglītības iestādes darbinieka) veselību, drošību vai dzīvību; fiziska vardarbība kā rezultātā cietušam ir bijusi nepieciešama tūlītēja medicīniskās palīdzības sniegšana; seksuāla uzmākšanās, izvarošana; nāves vai smagu miesas bojājumu draudi. Šādai uzvedībai raksturīgs **augsts** savas vai citu dzīvības, veselības vai drošības apdraudējuma **risku līmenis**.

Smagu bērnu agresivitātes gadījumu un likumpārkāpumu *seku risināšanai nepieciešams daudz sarežģītāks pasākumu komplekss, sadarbojoties vairākām institūcijām un speciālistiem kopā* (Bethere, Līdaka, Plostniece, Ponomarjova, & Striguna, 2013a, lpp. 1), šajos gadījumos īpaši svarīgi ir rīkoties **nekavējoties, intensīvi un individualizēti**, izsaucot **neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestu** (ja nepieciešams), **ziņojot policijai**¹⁹ un **tuvāko 48 stundu laikā iniciējot starpinstitucionālas sanāksmes (sadarbības grupas) sasaukšanu**.

Droša informācijas apmaiņa Sadarbības tīklā

Lai, nodrošinot starpinstitūciju sadarbību, īstenotu drošu konfidencialu datu apmaiņu starp valsts un pašvaldību iestādēm, kas iesaistītas darbā ar bērniem ar uzvedības problēmām, nepieciešama vienota platforma, tādēļ viena no Projektā atbalstītajām darbībām bija **Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas (NPAIS)** pielāgošana (Darbības programmas "Izaugsme un...", 2015).

NPAIS ir valsts informācijas sistēmas "Integrētā iekšlietu informācijas sistēma" sastāvdaļa, kurā iekļauta bērnu tiesību aizsardzībai nepieciešamā informācija, integrējot valsts un pašvaldību institūciju, kā arī ārstniecības personu informāciju par nepilngadīgajiem, kuriem vajadzīgs atbalsts, un gadījumiem, kad veicami preventīvi pasākumi bērnu tiesību aizsardzībai.

Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas mērķis ir veicināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, nodrošinot nepieciešamās informācijas apstrādi un sekmējot starpinstitūciju sadarbību nepilngadīgā tiesību un interešu aizstāvībā un nepilngadīgā tiesību un interešu nodrošināšanas uzraudzībā, profilaktiskajā darbā, sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu nodrošināšanā, noziedzīgu nodarījumu un citu likumpārkāpumu novēršanā un atklāšanā, nepilngadīgā meklēšanā, administratīvo sodu, kriminālsodu, drošības līdzekļu un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu izpildes nodrošināšanā, kā arī izlīgumu īstenošanā un izvērtēšanas ziņojumu sagatavošanā par probācijas klientu.

Lai nodrošinātu sociālās garantijas, kā arī sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus, NPAIS papildus tiek iekļauta informācija par personām, kuras uzturas bērnu aprūpes iestādēs pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas, un bāreņiem vai bērniem,

---

¹⁹ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos"](#)

kuri bija atstāti bez vecāku gādības, kuriem pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas ir tiesības uz sociālajām garantijām.

Tiesības apstrādāt NPAIS iekļauto informāciju, tai skaitā personas datus, ir valsts un pašvaldību iestādēm, kuru darbību reglamentējošos normatīvajos aktos ir noteikts, ka šo iestāžu funkcijas ir saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību vai kriminālsoda vai administratīvā soda izpildi nepilngadīgajām personām, t.sk., Valsts policijai; bāriņtiesai; pašvaldības policijai; pašvaldības sociālajam dienestam; Valsts probācijas dienestam; Ieslodzījuma vietu pārvaldei; sociālās korekcijas izglītības iestādei; tiesībsargam; Labklājības ministrijai; ārstniecības personām; Sociālās integrācijas valsts aģentūrai; Bērnu aizsardzības centram; Valsts robežsardzei; Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei; Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai un bērnu aprūpes iestādei.

NPAIS var iekļaut bērnu raksturojošu informāciju par viņa interesēm un ieradumiem, dzīvesveidu un dzīves vidi, t.i., informāciju, kas nav iegūta administratīvā pārkāpuma procesa vai kriminālprocesa ietvaros un nav saņemta ar informācijas sistēmu sasaistes līdzekļu palīdzību. NPAIS iekļauto bērnu raksturojošo informāciju izsniedz tikai tām valsts un pašvaldību iestādēm, kuru darbību reglamentējošos normatīvajos aktos ir noteikts, ka šo iestāžu funkcijas ir saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību vai kriminālsoda vai administratīvā soda izpildi nepilngadīgajām personām.

NPAIS iekļauto informāciju, izņemot bērnu raksturojošo informāciju, glabā līdz dienai, kad persona sasniegusi 24 gadu vecumu, arī tādā gadījumā, ja persona ir mirusi pirms attiecīgā vecuma sasniegšanas. Bērnu raksturojošo informāciju NPAIS glabā līdz dienai, kad persona sasniegusi pilngadību, vai līdz miršanas dienai, ja bērns miris pirms pilngadības sasniegšanas. Informāciju par personām, kuras uzturas bērnu aprūpes iestādēs pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas, un bāreņiem vai bērniem, kuri bija atstāti bez vecāku gādības, kuriem pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas ir tiesības uz sociālajām garantijām, glabā 15 gadus no dienas, kad persona sasniegusi pilngadību.

[Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi](#)

Sadarbības partneru iesaiste individuālo gadījumu risināšanā

Sadarbības sākumposmā, sniedzot atbalstu bērnam ar uzvedības problēmām un viņa vecākiem (citiem likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem), risinājumi tiek meklēti secīgi, sākot no **atsevišķa speciālista kompetences ietvarā sniegtā atbalsta**. Ja problēmas neizdodas pārvarēt, risinājums tiek meklēts nākamajā līmenī (9.attēls). *Ja risinājums [izglītības iestādē] nav rodams klases līmenī, tad tas tiek meklēts skolas (pirmsskolas iestādes) līmenī. Ja vienas iestādes līmenī jautājums nav atrisināms, atbalsta komanda vai gadījuma vadītājs ziņo starpinstitūciju sadarbības grupai* (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 113), gadījumos, kad sadarbības grupa nevar vienoties par saskaņotu un koordinētu sadarbību individuālā gadījuma izskatīšanā, gadījuma risināšanā tiek iesaistīts Bērnu aizsardzības centrs.

Bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā būtiska loma ir **izglītības iestāžu speciālistiem**, jo *pedagogi un izglītības iestādes atbalsta personāls visbiežāk ir tie, kuri pirmie pamana pazīmes, kas liecina par vardarbību pret bērnu, tajā skaitā ne tikai par fizisku, emocionālu vai seksuālu vardarbību, bet arī atstāšanu novārtā*. Tādējādi risinot individuālus gadījumus, izglītības iestādes aktīva iesaistīšanās nodrošina savlaicīgu bērna tiesību pārkāpumu identificēšanu (Vadlīnijas pašvaldībām bērnu..., 2019, lpp. 13).

Būtiski apzināties, ka **nevienai no bērna tiesību nodrošināšanā iesaistītajām institūcijām nav visu nepieciešamo zināšanu, prasmju vai līdzekļu, kas nepieciešami, lai sniegtu visaptverošu palīdzību un atbalstu visām ģimenēm, tostarp ģimenēm ar multiplām problēmām. Katra iesaistītā institūcijā ir kompetenta noteiktā aspektā**. Piemēram, **izglītības iestādē** notiek mācību un audzināšanas darbs, kā arī sadarbība ar izglītojamā ģimeni izglītības jautājumos; **veselības aprūpes iestādes** nodrošina neatliekamo medicīnisko palīdzību, slimību profilakses pasākumus, diagnostiku, ārstēšanu; **policija** veic noteiktas darbības, kad tiek apdraudēta bērna dzīvība, veselība un citos personas tiesību aizskārumu gadījumos; **bāriņtiesa** prioritāri nodrošina bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzību, par to, lai bērnam un ģimenei tiktu nodrošinātas tiesības uz sociālo atbalstu, ir atbildīgas gan valsts, gan pašvaldību iestādes, tostarp pašvaldību **sociālie dienesti**. Savukārt sociālais darbinieks darbam ar ģimeni un bērniem veic sociālo darbu ar ģimenēm, kurās ir multiplas problēmas, lai mazinātu apdraudējuma riskus bērnam un atbalstītu pārmaiņas ģimenē. **Bērnu tiesību aizsardzība var tikt veiksmīgi nodrošināta, tikai visiem sadarbojoties un ievērojot kompetences robežas, kā arī profesionālās ētikas principus**²⁰.

Piemēram, ja nepilngadīgais izglītojamais **izglītības iestādē vai tās organizētajos vai atbalstītajos pasākumos** apdraud savu vai citu personu drošību, veselību vai dzīvību, izglītības iestādes **darbinieks iespējami īsā laikā informē vadītāju** par izglītojamā uzvedību. Izglītības iestādes vadītājs:

- 1) nodrošina izglītojamam, kurš apdraud savu vai citu personu drošību, veselību vai dzīvību, vai citiem minētā izglītojamā grupas, klases vai kursa biedriem izglītības

---

²⁰ [Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, 2020, 19.lpp](#)

- programmas apguvi citā telpā izglītības iestādes pedagoga klātbūtnē (izglītības programmas apguve citā telpā var ilgt ne ilgāk kā līdz attiecīgās dienas beigām);
- 2) nodrošina izglītojamā rīcības iemeslu noskaidrošanu un konkrētu un izmērāmu turpmāko uzdevumu izstrādi sadarbībai ar vecākiem;
  - 3) nodrošina izglītojamā vajadzībām un situācijai atbilstoša **atbalsta pasākumu plāna izstrādi un** plānā ietverto atbalsta pasākumu **īstenošanas uzraudzību**, kā arī informē **dibinātāju** (izņemot valsts dibinātu izglītības iestādi) par notikušo pasākumu un plānotajiem atbalsta pasākumiem;
  - 4) rakstveidā (papīra vai elektroniska dokumenta formā) **nosūta vecākiem informāciju** par izglītojamā uzvedību un nepieciešamo vecāku sadarbību ar izglītības iestādi;
  - 5) nodrošina šīs **informācijas nosūtīšanu pašvaldībai**, kuras administratīvajā teritorijā deklarēta izglītojamā dzīvesvieta, **ja izglītojamā uzvedībā nav uzlabojumu vai vecāki nesadarbojas ar izglītības iestādi.**

Veselības aprūpes, izglītības, sociālā darba u.c. speciālisti

Sniedz atbalstu bērniem ar uzvedības problēmām un viņu vecākiem (citiem likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem) savas kompetences ietvaros

Atbalsta komanda izglītības iestādē

Sniedz sistemātisku pedagoģisku, psiholoģisku, sociālu atbalstu izglītojamiem ar uzvedības problēmām, viņu vecākiem (citiem likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem) un skolotājiem

Starpprofesionāļu sadarbības grupa

Izskata un nodrošina atbalstu individuālos bērna uzvedības problēmu gadījumos, kuros nepieciešama vairāku institūciju sadarbība

Starpinstitūciju sadarbības grupa

Plāno un nodrošina sekmīgu pašvaldības institūciju sadarbību bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā, sniedz Labklājības ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā

Bērnu aizsardzības centrs

Sniedz konsultatīvu un metodisku atbalstu starpinstitūciju un starpprofesionāļu sadarbības grupām bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā

9.attēls. **Institūciju un speciālistu sadarbība individuālā gadījuma risināšanā**

Konkrētā gadījuma izskatīšana pašvaldībā, kuras administratīvajā teritorijā deklarēta izglītojamā dzīvesvieta, notiek [normatīvajā aktā par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā](#) noteiktajā kārtībā²¹, nepieciešamības gadījumā iesaistot Bērnu aizsardzības centru.

Sadarbība ar vecākiem (bērnu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem)

Metodiskajos ieteikumos "Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē" vecāki un aizbildņi minēti kā iespējamie atbalsta komandas dalībnieki (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 6), kā viens no skolotāju (klases audzinātāju un mācību priekšmetu skolotāju) uzdevumiem, sniedzot atbalstu skolēniem un viņu likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem), minēta vienošanās ar atbalsta komandu un izglītojamā vecākiem par turpmāko sadarbību, kā arī izstrādāto rekomendāciju izpildi noteiktajā termiņā (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 12).

Klienta iesaistīšana sava pakalpojumu tīklojuma veidošanā ir nozīmīga (Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, 2020, lpp. 35), vecāki (bērna likumiskie pārstāvji un aprūpētāji) ir nozīmīgi sadarbības tīkla dalībnieki. Tādēļ, vecāku iesaiste atbalsta komandas darbā nedrīkst būt formāla un pasīva – atbalsta komandas speciālisti uzklausa vecākus, atbild uz viņus interesējošiem jautājumiem, noskaidro vecāku vēlmes un intereses bērnu izglītošanas jautājumos, pārrunā skolēna zināšanas, prasmes un attīstību, mācību sasniegumus un/vai uzvedības problēmas un iesaista vecākus (bērna likumiskos pārstāvjus un aprūpētājus) lēmumu pieņemšanas procesā, iesaka iespējamās problēmas risināšanas veidus, papildu nodarbības skolā, speciālistu (piemēram, ārsta, audiologa, neirologa u.c.) konsultāciju), vienojas, kā vecāki atbalstīs skolēnu mācību procesā, kādā laika posmā tas notiks, kādi būs vecāku pienākumi, kā arī kāds būs turpmākais saziņas veids. Sarunas ar vecākiem tiek fiksētas protokolā, ko paraksta abas puses, t.i., izglītības iestādes speciālisti un bērna likumiskie pārstāvji un aprūpētāji. Protokolā norāda sarunas laiku un dalībniekus, ietver sarunas galvenos jautājumus, skolēna raksturojumu, vecāku (bērna likumisko pārstāvju un aprūpētāju) jautājumus skolotājiem, skolas atbalsta speciālistiem, vai citiem pieaicinātajiem speciālistiem un skolas vadībai, atbalsta speciālistu jautājumus vecākiem (bērna likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem), vecāku (bērna likumisko pārstāvju un aprūpētāju) un skolēnu vēlmes un iespējamās priekšlikumus/ieteikumus, protokola noslēgumā raksturo sarunas laikā pieņemto lēmumu vai vienošanos ar vecākiem (bērna likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem) un skolēnu par turpmāko sadarbību un apņemšanos, norādot konkrētus laika posmus un termiņus (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 14, 26-29).

Tas nozīmē, ka vecāki (bērna likumiskie pārstāvji un aprūpētāji) tiek aicināti piedalīties atbalsta komandas sēdēs, kurās tiek uzklauskātas visas iesaistītās puses un

---

²¹ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos"](#)

atbalsta komandas speciālisti piedāvā atbilstošākos palīdzības veidus. Pēc sēdes atbalsta komandas vadītājs izsniedz skolēna/skolnieces vecākiem rakstisku ieteikumu ar atbalsta komandas speciālistu atzinumiem un iesaistīto pušu parakstiem. Konsultējoties ar atbalsta komandas speciālistiem, izglītības iestādes vadība, var noslēgt atsevišķu vienošanos ar skolēna vecākiem par turpmākās palīdzības organizēšanu un sadarbību, paredzot abu pušu (izglītības iestādes un bērna likumisko pārstāvju un aprūpētāju) tiesības un pienākumus, kā arī sekas, ja kāds no minētajiem punktiem netiks pildīts (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 15, 25).

Sociālajā darbā, veicot paplašinātu ģimenes sistēmas izvērtēšanu, kurā iekļauta arī bērna-vecāku (aprūpētāju) mijiedarbības analīze, pievēršot īpašu uzmanību vecāka vai aprūpētāja spējām rūpēties par bērniem un ņemot vērā stiprās puses, aizsargājošos faktoros un vajadzības, pie svarīgākajiem kritērijiem minēta gan vecāka (aprūpētāja) reakcija uz bērnu, bērna uzvedību un citiem apstākļiem, gan arī veids, kā vecāks (aprūpētājs) reaģē uz bērna vajadzībām jomās, kurās bērnam ir problēmas, tas, vai vecāku (aprūpētāju) lēmumus ietekmē bērns, un vai bērna vajadzības, pieņemot lēmumus, tiek ņemtas vērā, vecāka (aprūpētāja) un bērna savstarpējo attiecību kvalitāte, vecāka (aprūpētāja) izpratne par bērna vajadzībām un attīstību, kā arī vecāka (aprūpētāja) izpratne par saviem pienākumiem bērna aprūpē un audzināšanā un kā tas ietekmē bērna attīstību (Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, 2020, lpp. 118).

Izglītības iestādes vadītājs nosaka kārtību, kādā katru dienu reģistrē izglītojamo ierašanos vai neierašanos izglītības iestādē, personu, kuru vecāki informē, ja izglītojamais nevar apmeklēt izglītības iestādi, kārtību, kādā vecāki informē minēto personu par bērna veselības stāvokli vai citiem apstākļiem, kuru dēļ izglītojamais neapmeklē izglītības iestādi un personu, kas ir atbildīga par vecāku informēšanu, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi²².

Izglītības iestādes vadītājs vai viņa pilnvarota persona drošības nodrošināšanai izglītības iestādē un tās organizētajos pasākumos nodrošina vecāku iepazīstināšanu ar iekšējās kārtības un drošības noteikumiem, kā arī sadarbojas ar vecākiem, valsts un pašvaldību institūcijām un nevalstiskajām organizācijām izglītojamo drošības, bērnu tiesību aizsardzības un labbūtības nodrošināšanas jautājumos²³.

Izglītības iestāde:

- informē vecākus par kārtību, kādā katru dienu reģistrē izglītojamo ierašanos vai neierašanos izglītības iestādē, personu, kuru vecāki informē, ja izglītojamais nevar apmeklēt izglītības iestādi, kārtību, kādā vecāki informē minēto personu par bērna veselības stāvokli vai citiem apstākļiem, kuru dēļ izglītojamais

---

²² [Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 89 "Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi", 4. punkts](#)

²³ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 9. punkts](#)

- neapmeklēt izglītības iestādi un personu, kas ir atbildīga par vecāku informēšanu, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklēt izglītības iestādi²⁴;
- nekavējoties, bet ne vēlāk kā mācību dienas laikā, sazinās ar vecākiem, lai noskaidrotu izglītojamā neierašanās iemeslu, ja izglītojamais nav ieradies izglītības iestādē uz mācību sākumu vai kādu mācību stundu un izglītības iestādei nav informācijas par neierašanās iemeslu²⁵;
  - ziņo vecākiem (bērna likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem), ja ir saņemta informācija, vai rodas aizdomas, ka izglītojamais iegādājies, ienesis, lietojis, glabājis, izplatījis, vai pamudinājis lietot izglītības iestādē, tās teritorijā vai izglītības iestādes organizētajos vai atbalstītajos pasākumos atkarību izraisošas vielas, ieročus, munīciju vai speciālos līdzekļus²⁶;
  - informē vecākus (bērna likumiskos pārstāvjus un aprūpētājus), ja ir aizdomas par izglītojamā saindēšanos ar tabakas izstrādājumiem, augu smēķēšanas produktiem, elektroniskajās smēķēšanas ierīcēs izmantojamo šķidrumu un tabakas aizstājējproduktiem, alkoholiskajiem dzērieniem, narkotiskajām, psihotropajām vai citām atkarību izraisošajām vielām, kā arī traumu, akūtas saslimšanas vai hroniskas saslimšanas paasinājuma gadījumā, ja ir apdraudēta izglītojamā veselība vai dzīvība²⁷;
  - iespējami īsā laikā nodrošina informācijas sniegšanu vecākiem par nepilngadīgajam izglītojamam sniegto palīdzību akūtas saslimšanas vai nelielas sadzīves traumas gadījumā, ja izglītojamā veselība vai dzīvība nav apdraudēta un, sazinoties ar nepilngadīgā izglītojamā vecākiem, nodrošina, ka izglītojamais, kurš šo gadījumu un situāciju dēļ nevar piedalīties mācībās, tiek atbrīvots no mācībām konkrētajā dienā²⁸;
  - informē vecākus, ja konstatēts infekcijas slimības gadījums, un nodrošina primāros pretepidēmijas pasākumus, tai skaitā izolē inficētās personas²⁹.

---

²⁴ [Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 89 "Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklēt izglītības iestādi", 5. punkts](#)

²⁵ [Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 89 "Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklēt izglītības iestādi", 6. punkts](#)

²⁶ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 10. punkts](#)

²⁷ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 7. punkts](#)

²⁸ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 6. punkts](#)

²⁹ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 6. punkts](#)

Ja nepilngadīgais izglītojamais izglītības iestādē vai tās organizētajos vai atbalstītajos pasākumos apdraud savu vai citu personu drošību, veselību vai dzīvību, iestādes vadītājs nodrošina izglītojamā rīcības iemeslu noskaidrošanu un konkrētu un izmērāmu turpmāko uzdevumu izstrādi sadarbībai ar vecākiem, kā arī rakstveidā (papīra vai elektroniska dokumenta formā) nosūta vecākiem informāciju par izglītojamā uzvedību un nepieciešamo vecāku sadarbību ar izglītības iestādi³⁰.

Jāatzīmē, ka izglītības iestādes lešķējās kārtības noteikumi nosaka ne tikai izglītojamo uzvedības noteikumus izglītības iestādē, tās teritorijā un izglītības iestādes organizētajos vai atbalstītajos pasākumos, bet arī **vecāku iesaistes kārtību vardarbības (tai skaitā ģirgāšanās) prevencijas veicināšanā**³¹.

Lai nodrošinātu izglītojamo drošību izglītības iestādes organizētajos pasākumos, nepilngadīgā izglītojamā vecāki (bērna likumiskie pārstāvji un aprūpētāji) rakstveidā informē atbildīgo pedagogu par veselības traucējumiem vai īpatnībām, ja viņam nepieciešama īpaša uzmanība, kā arī par saziņas iespējām ar vecākiem, norādot kontaktālruni³².

Sadarbība ar sociālo dienestu

Pašvaldības izglītības pārvaldes iestāde vai izglītības speciālists, ievērojot Valsts izglītības informācijas sistēmā ievadīto informāciju, ja nepieciešams, sadarbībā ar izglītības iestādi un citām institūcijām, tostarp **sociālo dienestu** un bāriņtiesu, noskaidro izglītības iestādes neapmeklēšanas cēloņus un koordinē to novēršanu, ja izglītojamais nav apmeklējis izglītības iestādi un vairāk nekā trīs mācību dienas nav apguvis pirmsskolas izglītības programmu vai vairāk nekā 20 mācību stundas semestrī – vispārējās izglītības un profesionālās izglītības programmu un izglītības iestādei nav informācijas par neierašanās iemeslu vai iemesls nav uzskatāms par attaisnojošu³³.

Izglītības iestāde ziņo pašvaldības policijai vai Valsts policijai, **pašvaldības sociālajam dienestam**, kā arī vecākiem un dibinātājam (izņemot valsts dibinātu izglītības iestādi), ja ir saņemta informācija vai rodas aizdomas, ka izglītojamais iegādājies, ienesis, lietojis, glabājis, izplatījis vai pamudinājis lietot izglītības iestādē, tās teritorijā vai izglītības iestādes organizētajos vai atbalstītajos pasākumos atkarību izraisošas vielas,

---

³⁰ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 11. punkts](#)

³¹ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 16. punkts](#)

³² [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 24. punkts](#)

³³ [Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 89 "Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi", 7.² punkts](#)

ieročus, munīciju vai speciālos līdzekļus³⁴. Izglītības iestādes vadītājs (vai viņa pilnvarota persona) šādos gadījumos nodrošina pārrunas ar izglītojamo, piesaistot sociālo pedagogu (ja tāds ir pieejams), konkrētā gadījuma un tā risināšanas gaitas dokumentēšanu, atzīmējot visas darbības, iesaistītās personas un institūcijas un izglītojamā motivācijas noskaidrošanu un pārmaiņu veicināšanu izglītojamā uzvedībā³⁵.

*Ja izglītības iestāde ir **novērojusi vai konstatējusi problēmu, ir veikusi darbības un pasākumus atbilstoši izglītības iestādes atbalsta personāla kompetencēm, iesaistot vecākus, bet situācija neuzlabojas vai pasliktinās, izglītības iestāde informē un sadarbojas ar citām institūcijām** (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 111).*

Katra no bērna vajadzību nodrošināšanā iesaistītajām institūcijām ir kompetenta kādā noteiktā aspektā³⁶, tādēļ izglītības iestāde informē **pašvaldības sociālo dienestu, gadījumos, kad izglītības iestādes atbalsta personāla kompetence ir nepietiekama specifisku uzvedības problēmu pārvarēšanai, un gadījumos, kad vecāki izvairās no iesaistīšanās bērna uzvedības problēmu risināšanā, piemēram, neapmeklē vecāku sapulces, neierodas uz individuālām sarunām, neatzvana, neatbild uz īsziņām vai e-pastiem 2-3 dienu laikā; neierodas skolā pat tad, ja tiek aicināti ar oficiālu uzaicinājumu, lai pārrunātu radušās problēmas un rastu problēmas risinājumus, nepilda vienošanās, kas panāktas tiekoties ar skolas speciālistiem, atbalsta komandu, kā arī gadījumos, kad vecākiem ir pamanāmi funkcionāli, psihiska vai garīga rakstura veselības traucējumi, kas norāda uz specifisku saskarsmes nepieciešamību, prasmi sarunāties vieglā valodā, izstrādājot savstarpējo vienošanos – vienkārši uztveramā valodā un vecākam saprotamus un izdarāmus uzdevumus** (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 111-112).

Izglītības iestādes sadarbība ar pašvaldības sociālo dienestu **nepieciešama** gadījumos, kad **pēc sarunas ar bērna vecākiem (citiem likumiskajiem pārstāvjiem/ aprūpētājiem)**, izglītības iestādes pedagogi, atbalsta speciālisti vai administrācija konstatē, ka **joprojām netiek nodrošināta bērna higiēna vai veselības aprūpe (tai skaitā - apskates pie ģimenes ārsta, ieteikumi apmeklēt konkrētus speciālistus u.c.), pastāv aizdomas, ka netiek nodrošināts pilnvērtīgs bērna uzturs, ir pazīmes, kas liecina, ka netiek nodrošināts bērna attīstībai atbilstošs mājoklis, vai ir saņemta šāda rakstura informācija, bērnam netiek nodrošināts vecumam un sezonai atbilstošs apģērbs un apavi, netiek nodrošināti bērna personiskie mācību materiāli - rakstāmpiederumi, burtnīcas, klades, soma, sporta apģērbs, apavi vai citas lietas, ir pazīmes, kas liecina, ka iespējams, ģimenē ir nepietiekami resursi, lai bērns varētu apmeklēt skolas, vai klases organizētos pasākumos, bērnam ir konfliktējošas attiecības ar vecākiem vai bērns regulāri nav izgulējies** (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 111-112).

---

³⁴ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 9. punkts](#)

³⁵ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 14. punkts](#)

³⁶ [Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, 2020](#)

Ja izglītības iestāde **savlaicīgi** nodod šo informāciju sociālajam dienestam, tas izvērtē riskus un piešķir ģimenei atbilstošus pakalpojumus. Agrīnas un profesionālas iejaukšanās (intervences) gadījumā bieži iespējams ģimenes situāciju uzlabot salīdzinoši īsā laikā un ar nelielu resursu piesaisti. Tajā pašā laikā novēlota informācijas saņemšana un līdz ar to novēlota intervence saistīta ar nepieciešamību piesaistīt ievērojamus resursus, prasa daudz vairāk laika un ne reti beidzas ar negatīvu rezultātu - proti, bērna šķiršanu no ģimenes (Vadlīnijas pašvaldībām bērnu..., 2019, lpp. 13).

Pašvaldības vai valsts policijas informēšana

Saskaņā ar [Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73.pantu](#), katrai personai ir pienākums nekavējoties ziņot **policijai**, Bērnu aizsardzības centram, bāriņtiesai vai sociālajam dienestam par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli vai pastāv apstākļi, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību.

Izglītības iestāde ziņo pašvaldības policijai vai Valsts policijai, ja ir saņemta informācija vai rodas aizdomas, ka izglītojamais iegādājies, ienesis, lietojis, glabājis, izplatījis vai pamudinājis lietot izglītības iestādē, tās teritorijā vai izglītības iestādes organizētajos vai atbalstītajos pasākumos atkarību izraisošas vielas, ieročus, munīciju vai speciālos līdzekļus.³⁷

Izglītības iestāde ziņo Valsts policijai vai pašvaldības policijai, ja izglītības iestādes rīcībā ir informācija par tirdzniecības vietu, kurā nepilngadīgiem izglītojamiem tiek pārdotas atkarību izraisošas vielas³⁸.

Izglītības iestāde ziņo Bērnu aizsardzības centram (par valsts vai pašvaldības izglītības iestādes darbinieku) un Valsts policijai vai pašvaldības policijai (par privātas izglītības iestādes darbinieku) iespējamu fizisku vai emocionālu vardarbību pret nepilngadīgu izglītojamo, kā arī Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajos gadījumos pieņem lēmumu par attiecīgā darbinieka atstādināšanu no amata pienākumu pildīšanas.³⁹

Izglītības iestāde informē policiju, ja konstatē, ka:

- *novērotas pazīmes, kas var liecināt par vardarbību pret bērnu – emocionālā vardarbība, fiziskā vardarbība, seksuālā vardarbība vai pamešanu novārtā (skolā, ģimenē vai citur);*

---

³⁷ [Ministru kabineta 2023.gada 22.augusta noteikumi Nr.474“Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos”, 9.punkts](#)

³⁸ [Ministru kabineta 2023.gada 22.augusta noteikumi Nr.474“Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos”, 9.punkts](#)

³⁹ [Ministru kabineta 2023.gada 22.augusta noteikumi Nr.474“Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos”, 9.punkts](#)

- *pažīmes, kas var liecināt par bērna suicīda domām vai mēģinājumu* (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 112).

Tajos gadījumos, kad vecāki vai citas personas izturējušies pret bērnu vardarbīgi vai nav pildījuši aprūpes vai uzraudzības pienākumus, policija izvērtē, vai ir pamats uzsākt kriminālprocesu vai administratīvā pārkāpuma lietu, kas tālāk var būt par pamatu vainīgo personu saukšanai pie likumā paredzētās atbildības. Tāpat policija iesaistās nepilngadīgo likumpārkāpumu prevencē (Vadlīnijas pašvaldībām bērnu..., 2019, lpp. 13)..

Izglītības pārvaldes iesaiste

Izglītības iestāde nekavējoties ievada informāciju Valsts izglītības informācijas sistēmā par izglītojamā kavējumiem un to iemesliem (ja tie ir zināmi), kā arī rīcību to novēršanai, ja izglītojamais nav apmeklējis izglītības iestādi un vairāk nekā trīs mācību dienas nav apguvis pirmsskolas izglītības programmu vai vairāk nekā 20 mācību stundas semestrī – vispārējās izglītības un profesionālās izglītības programmu un izglītības iestādei nav informācijas par neierašanās iemeslu vai iemesls nav uzskatāms par attaisnojošu. **Pašvaldības izglītības pārvaldes iestāde** vai izglītības speciālists, ievērojot Valsts izglītības informācijas sistēmā ievadīto informāciju, ja nepieciešams, sadarbībā ar izglītības iestādi un citām institūcijām, tostarp sociālo dienestu un bāriņtiesu, noskaidro izglītības iestādes neapmeklēšanas cēloņus un koordinē to novēršanu⁴⁰.

Izglītības iestāde ziņo dibinātājam (izņemot valsts dibinātu izglītības iestādi), ja ir saņemta informācija vai rodas aizdomas, ka izglītojamais iegādājies, ienesis, lietojis, glabājis, izplatījis vai pamudinājis lietot izglītības iestādē, tās teritorijā vai izglītības iestādes organizētajos vai atbalstītajos pasākumos atkarību izraisošas vielas, ieročus, munīciju vai speciālos līdzekļus (Ministru kabineta 2023.gada 22.augusta noteikumi Nr.474“Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos”).

Pašvaldības izglītības pārvaldes iesaiste bērnu uzvedības problēmu pārvarēšanā varētu būt lietderīga gadījumos, kad bērna uzvedības problēmu pamatā ir *problēmas iekļauties skolas vidē, problēmas saskarsmē ar klasesbiedriem, citiem skolēniem, skolotājiem vai personālu, problēmas mācībās, problēmas ievērot skolas iekšējās kārtības noteikumus, bērnam ir nepieciešama individualizēta pieeja vairāk, kā citiem, kā arī gadījumos, kad bērnam ir diagnosticēti veselības traucējumi, kas norāda uz vajadzību izmantot īpašas pedagoģiskās prasmes vai pieejas saskarsmē ar bērnu* (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 112).

---

⁴⁰ [Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 89 "Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi", 7. un 7.2 punkts](#)

Bāriņtiesas iesaiste

Katrai personai ir pienākums **nekavējoties ziņot** policijai, Bērnu aizsardzības centram, **bāriņtiesai** vai sociālajam dienestam par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli vai pastāv apstākļi, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību⁴¹.

Pašvaldības izglītības iestāde, izglītības pārvalde vai izglītības speciālists informē **bāriņtiesu** gadījumos, kad, izmantojot normatīvajos aktos noteikto kompetenci, nav izdevies novērst izglītības iestādes neapmeklēšanas cēloņus, t.sk., neveiksmīgas sadarbības ar izglītojamā vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem) gadījumos un situācijās, kad sociālā dienesta intervence darbā ar ģimeni nav sniegusi vēlamu rezultātu⁴². Šādu jautājumu risināšanai būtu lietderīgi organizēt **starpinstitūciju tikšanos**, vai minēto jautājumu apskatīt pašvaldības sadarbības grupā⁴³.

Sociālais dienests informē bāriņtiesu gadījumos, kad vecāki atsakās no sadarbības, t.i., nepilda pienākumu sadarboties ar sociālo dienestu un izmantot piedāvātās ģimenes atbalsta un palīdzības programmas, ja ir konstatēta vardarbība vai citi bērnu tiesību pārkāpumi bērna aprūpē⁴⁴.

Bērnu aizsardzības centra iesaiste

Katrai personai ir pienākums **nekavējoties ziņot** policijai, **Bērnu aizsardzības centram**, bāriņtiesai vai sociālajam dienestam par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu, kā arī tad, ja personai ir aizdomas, ka bērnam ir priekšmeti, vielas vai materiāli vai pastāv apstākļi, kas var apdraudēt paša bērna vai citu personu dzīvību vai veselību⁴⁵.

Izglītības iestāde informē Bērnu aizsardzības centru, ja ir pamatotas aizdomas, ka pārkāptas tā izglītojamā tiesības, kas bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi, un pašvaldības kompetentajām iestādēm konstatēto tiesību pārkāpumu nav izdevies novērst⁴⁶.

---

⁴¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 73. pants](#)

⁴² [Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 89 "Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi", 7.² punkts](#)

⁴³ [Ministru kabineta 2017.gada 12.septembra noteikumi Nr.545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā"](#)

⁴⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 24. pants](#)

⁴⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 73. pants](#)

⁴⁶ [Ministru kabineta 2011. gada 1. februāra noteikumi Nr. 89 "Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi", 8. punkts](#)

Izglītības iestāde ziņo attiecīgi Bērnu aizsardzības centram par valsts vai pašvaldības izglītības iestādes darbinieka un Valsts policijai vai pašvaldības policijai par privātas izglītības iestādes darbinieka iespējamu fizisku vai emocionālu vardarbību pret nepilngadīgu izglītojamo, kā arī Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajos gadījumos pieņem lēmumu par attiecīgā darbinieka atstādināšanu no amata pienākumu pildīšanas⁴⁷.

Bērnu aizsardzības centra, *kurš sniedz konsultatīvu un metodisku atbalstu, kā rīkoties, lai ievērotu bērna vislabākās intereses, informēšana nepieciešama arī gadījumos, kad **sadarbības grupa** nevar vienoties par saskaņotu un koordinētu sadarbību individuālā gadījuma izskatīšanā.*

Iesaistot gadījuma risināšanā Bērnu aizsardzības centru, *sadarbības grupas dalībnieki gūst iespēju saņemt centra speciālistu profesionālo atbalstu, tai skaitā ieteikumus, iespējamus rīcības virzienus (speciālistiem), plašākā speciālistu lokā analizēt situāciju un, izmantojot Bērnu aizsardzības centra rīcībā esošos profesionālos resursus, sniegt vai organizēt atbalsta pakalpojumus bērnam un ģimenei (bērnam un ģimenei) (Litvins & Kronberga, 2021).*

---

⁴⁷ [Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr. 474 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos", 9. punkts](#)

2. Sadarbības tīkla dalībnieku, institūciju un speciālistu kompetences

Bērna tiesību aizsardzību valstī nodrošina bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi, izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes, valsts un pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem un darba devēji. Aizsargājamas arī bērnu organizācijas un ģimene (Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1998).

Bērnu likumiskie pārstāvji un aprūpētāji

Vecāki - bērna dabiskie aizbildņi

Bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji) ir **vecāki**. Atbilstoši [Civillikuma](#) un [Bērnu tiesību aizsardzības likuma](#) noteikumiem vecāku pienākums ir:

- rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās;
- sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti, ievērojot spējas un intereses;
- aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.
- neatstāt bērnu līdz septiņu gadu vecumam bez pieaugušā vai vismaz 13 gadus vecas personas klātbūtnes;
- sadarboties ar sociālo dienestu un izmantot piedāvātās ģimenes atbalsta un palīdzības programmas, ja ir konstatēta vardarbība vai citi bērnu tiesību pārkāpumi bērna aprūpē; par atteikšanos no sadarbības sociālais dienests informē bāriņtiesu.

Vecāku gribas izpausmēm attiecībā uz bērnu var noteikt ierobežojumus neatkarīgi no viņu uzskatiem un reliģiskās pārliecības, ja ir konstatēts, ka tās fiziski vai garīgi varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai. Par vecāku pienākumu nepildīšanu vai aizgādības tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, bērna fizisku sodīšanu, kā arī cietsirdīgu izturēšanos pret viņu vecāki saucami pie likumā noteiktās atbildības.

Ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Lai apmierinātu ģimenes locekļu eksistences un attīstības vajadzības gan ģimene kopumā, gan tās locekļi atsevišķi īsteno vairākas ģimenes funkcijas, piem., 1) reproduktīvo funkciju (pamatā cilvēka vajadzība pēc pēcnācējiem un dzimtas turpinājuma); 2) socializācijas funkciju (ģimenē kā primārā socializācijas grupā vecāki ar savu piemēru demonstrē uzvedības paraugus atbilstoši sabiedrībā pieņemtajām normām un vērtībām); 3) bērnu audzināšanas funkciju; 4) sadzīves materiālās nodrošināšanas funkciju; 5) rekreatīvo funkciju (ģimenes dzīves kārtības organizēšana tā, lai nodrošinātu katram ģimenes loceklim atpūtas iespējas); 6) komunikatīvo funkciju (Sociālā darba vārdnīca, 2023, lpp. 147).

Ģimene ir kompleksa sistēma, kas sastāv no laulāto diādes, vecāku – bērnu diādēm un, bieži vien – arī no brāļu un māsu diādēm. Ārējās sistēmas, piem., izglītības iestādes, darbavietas, kaimiņi, kopiena, baznīca, subkultūra un sabiedrība kopumā, katra ietekmē ģimenes funkcionēšanu. Tādēļ pēdējo desmitgažu laikā notiek aizvien jūtāmāka pāreja no atbalsta sniegšanas indivīdam vai atsevišķai diādei uz kompleksu pieeju daudzdimensionālai daudzpersonu sistēmai (*multivariable, multiperson system*) (Karpowitz, 2001).

Optimāli funkcionējošu ģimeni, kurā bērni spēj maksimāli palielināt savu attīstības potenciālu, raksturo:

- ģimenes kā sistēmas izpratne (izpratne, ka katrs ģimenes loceklis vienatnē ir “nepilnīgs” un ģimene ir nepieciešama viņa pilnvērtīgai attīstībai un vajadzību un interešu apmierināšanai, kā arī izpratne, ka katra ģimenes locekļa rīcību un uzvedību nosaka vairāki savstarpēji saistīti faktori);
- skaidri definētas robežas (aktīvi iesaistoties kopienā un sabiedrībā, uzklusot un pieņemot atšķirīgus viedokļus, ģimenes locekļi uztur skaidras savstarpējās un paaudžu robežas; uztur tuvas attiecības un vienlaikus ciena katra ģimenes locekļa privātumu);
- skaidra izpratne par savstarpējo attiecību kontekstu (attiecībās nav lomu sajukuma, nepastāv edipālās problēmas);
- skaidrs varas un tuvības procesu līdzsvars (ģimenes locekļi tiecas īstenot tuvas attiecības bez varas pār citiem un īsteno varu sava iekšējā es un savas uzvedības pārvaldībā; vecāki un bērni veido horizontālās koalīcijas, vecāku koalīcijai ir augstāka pozīcija varas hierarhijā, tomēr bērniem ir skaidra ietekme ģimenes lēmumu pieņemšanā; ģimenē ir maz ar dzimumu atšķirībām saistītu stereotipu);
- autonomijas (patstāvības) veicināšana (ģimenes locekļi uzņemas atbildību par savām domām, jūtām un uzvedību, skaidri un atklāti pauž domas un jūtas, nevaino citus, neuzbrūk ar pārmetumiem un nemeklē vainīgos, bet pieņem nenoteiktību kā dzīves realitāti);
- miers un prieks savstarpējās attiecībās (ģimenes locekļi izrāda empātiju, optimismu un siltumu savstarpējās attiecībās, uzskata citus par labvēlīgiem un ir atvērti attiecībām, bez bailēm un bažām veido drošas tuvas attiecības);
- prasmīga vienošanās (ģimenes locekļi efektīvi organizē savstarpējo sadarbību, sadala uzdevumus, pieņem ieteikumus un pārrunā domstarpības, spēj “atrast kopsaucēju” un saskaņoti pieņemt lēmumus; vecāki ir “vairāk koordinatori nekā direktori”);
- transcendentu vērtību atzišana un īstenošana dzīvē (ģimenes locekļi atzīst augstākas vērtības, pieņem ar tuvām attiecībām saistītās neizbēgamās pārmaiņas, riskus un zaudējumus, un pielāgojas tiem) (Karpowitz, 2001).

Disfunkcija ģimenē (*family dysfunction*) ir situācija, kad kāda no būtiskām ģimenes funkcijām iztrūkst vai netiek īstenota sociāli vēlamā veidā, kā rezultātā tiek ietekmēta gan visas ģimenes kā sistēmiska veseluma labvēlīga funkcionēšana, gan atsevišķu ģimenes locekļu vajadzību apmierināšana. Disfunkcija ģimenē rodas, ja pietrūkst resursu (*materiālo, finansiālo, laika resursu, psihoemocionālo un morālo resursu*) ģimenes funkciju izpildei. Disfunkcija ģimenē var izpausties kā: 1) nepieciešamo funkciju

trūkums (daļa no ģimenes funkcijām netiek īstenota); 2) funkcijas tiek īstenotas destruktīvā veidā (piem., miesas sodi kā bērnu disciplinēšanas veids); 3) konfliktējoši uzskati par ģimenes funkcijām (ģimenes locekļu atšķirīga attieksme pret funkciju nozīmi, to īstenošanas veidiem un pienākumiem starp ģimenes locekļiem) (Sociālā darba vārdnīca, 2023, lpp. 88).

Ja bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ, bērns nopietni apdraud savu veselību vai attīstību, lietojot alkoholu, narkotiskās vai toksiskās vielas (šajos gadījumos bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē), un gadījumos, kad bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, bērnu var šķirt no ģimenes⁴⁸.

Ārpusģimenes aprūpe

Bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem tiek nodrošināta **ārpusģimenes aprūpe** pie aizbildņa, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē⁴⁹.

Ārpusģimenes aprūpes **mērķis** ir radīt aizsargātības sajūtu, nodrošināt apstākļus bērnu attīstībai un labklājībai, atbalstīt bērna centienus būt patstāvīgam⁵⁰.

Aizbildņa iecelšanas kārtību un viņa pienākumus pret bērnu nosaka [Civillikums](#), [Bārintiesu likums](#), kā arī [Bārintiesas darbības noteikumi](#)⁵¹.

Audžuģimene ir ģimene vai persona, kas nodrošina aprūpi bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi atņemta viņa ģimeniskā vide vai kura interesēs nav pieļaujama palikšana savā ģimenē, līdz brīdim, kad bērns var atgriezties savā ģimenē vai, ja tas nav iespējams, tiek adoptēts, viņam nodibināta aizbildnība vai bērns ievietots bērnu aprūpes iestādē⁵².

Specializētā audžuģimene ir audžuģimene, kas nodrošina aprūpi noteiktas mērķgrupas bērnam, kuram ir nepieciešama īpaša aprūpe⁵³.

Bērnu aprūpes iestāde nodrošina sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kā arī bērniem, kuriem nepieciešama sociālā rehabilitācija vai īpaša aprūpe veselības stāvokļa dēļ⁵⁴. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina **tikai gadījumos, kad aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam**. Bērnu aprūpes iestādē bērns

---

⁴⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 27. pants](#)

⁴⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1. pants](#)

⁵⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 32. pants](#)

⁵¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 35. pants](#)

⁵² [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1. pants](#)

⁵³ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1. pants](#)

⁵⁴ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 1. pants](#)

atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē⁵⁵.

Bērnu ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri

Pasākumu kopumu, kas veicina bez vecāku ģādības palikušu bērnu labklājību, drošību, patstāvību, kā arī audžuģimeņu, jo īpaši specializēto audžuģimeņu un, adoptētāju, aizbildņu un viesģimeņu skaita pieaugumu, nodrošina Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri⁵⁶.

Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri:

- piesaista jaunas audžuģimenes, aizbildņus, adoptētājus, viesģimenes, īpaši veicinot specializēto audžuģimeņu skaita pieaugumu;
- nodrošina mācības audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, aizbildņiem un potenciālajiem adoptētājiem;
- iesniedz bāriņtiesā psihologa atzinumu par laulātā (personas) piemērotību audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai, laulāto (personas) raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi;
- ja nepieciešams, nodrošina psihologa un sociālā darbinieka atbalstu iepriekšminēto mācību un laulāto (personas) un audžuģimenes piemērotības izvērtēšanas laikā;
- iesniedz bāriņtiesā adoptētāja raksturojumu un informāciju par mācību programmas apguvi;
- izstrādā un īsteno audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālās attīstības plānu;
- nodrošina psihosociālo atbalstu audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam;
- nodrošina atbalsta centra speciālistu, tai skaitā sociālā darbinieka un psihologa, atbalstu audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei;
- katru gadu vismaz astoņu akadēmisko stundu apjomā nodrošina zināšanu pilnveides mācības audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm;
- nodrošina atlīdzības par specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanu aprēķināšanu un izmaksu un vienreizēju mājokļa iekārtošanas kompensācijas izmaksu specializētajām audžuģimenēm;
- nodrošina psihologa konsultācijas un atbalsta grupas adoptētājiem, aizbildņiem, viesģimenēm un pēc bāriņtiesas pieprasījuma sniedz atzinumu;
- nodrošina sadarbību ar bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, atbalsta centriem un citām iestādēm atbalsta sniegšanā audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam;

---

⁵⁵ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 27. pants](#)

⁵⁶ [Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumi Nr. 355 "Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi", 2. punkts](#)

- organizē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām;
- jebkurā diennakts laikā bāriņtiesai vai policijai sniedz informāciju par krīzes audžuģimenēm, kuras nekavējoties var uzņemt bērnu savā aprūpē; nodrošina sociālā darbinieka konsultācijas aizbildņiem un adoptētājiem (Ārpusģimenes aprūpes atbalsta..., 2018) .

Kontaktinformācija

[Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri](#)

[Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija](#)

[Vietne "Radi ģimeni"](#)

Krīzes centri

Krīzes centrs ir sociālās rehabilitācijas institūcija, kurā tiek sniegta īslaicīga sociāla, psiholoģiska un cita veida palīdzība krīzes situācijā nonākušām personām.

Kontaktinformācija

[Krīzes centri](#)

[Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centra struktūrvienība "Krīzes centrs"](#)

[Ģimenes krīzes centrs "Mīlgrāvis"](#)

Izglītības iestādes

Izglītības iestāde ir valsts, pašvaldību, valsts augstskolu vai citu juridisko vai fizisko personu dibināta iestāde, kuras uzdevums ir izglītības programmu īstenošana, vai komercsabiedrība, kuram izglītības programmu īstenošana ir viens no darbības veidiem. Izglītības iestāde ir tiesīga īstenot vairākas izglītības programmas.

Izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri mācās vispārējās izglītības programmās, izglītības iestāde nodrošina nepieciešamos **atbalsta pasākumus** mācību procesā un pārbaudes darbos.

Atbalsta pasākumi ietver dažāda veida pasākumus un metodes, kas palīdz izglītojamajiem ar speciālām izglītības vajadzībām pārvarēt veselības problēmu vai attīstības traucējumu radītos ierobežojumus mācību procesā.

*Lai veiksmīgāk īstenotu iekļaujošas izglītības mērķus un palīdzētu katram skolēnam iegūt kvalitatīvu izglītību, izglītības iestādēs var veidot **atbalsta komandas** (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 5).*

Atbalsta komandu izveido ar iestādes direktora rīkojumu; komandas sastāvā (ievērojot izglītības iestādes darbības specifiku) var iekļaut vismaz vienu izglītības

iestādes vadības pārstāvi (piem., direktora vietnieku, izglītības metodiķi u.c.), izglītības vai klīnisko psihologu, speciālo pedagogu vai speciālās izglītības skolotāju, sociālo pedagogu, logopēdu, audiologopēdu vai skolotāju logopēdu, pedagoga palīgu, skolotāju (klases audzinātāju, mācību priekšmeta skolotāju), karjeras konsultantu vai pedagogu karjeras konsultantu, medicīnas vai vispārējās aprūpes māsu, kā arī vecākus vai aizbildņus. Detalizēts katra speciālista kompetences raksturojums sniegts Metodisko ieteikumu “Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē” 9.-13.lappusē (Atbalsta komandas darba..., 2023).

Atbalsta komandas **darba mērķi** ietver sistemātiska pedagoģiska, psiholoģiska un sociāla atbalsta nodrošināšanu skolēniem, viņu vecākiem (vai citiem skolēnu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem) un skolotājiem, kā arī iekļaujošas vides veidošanu izglītības iestādē, gan sekmējot dažādu skolēnu iekļaušana izglītības procesā, gan arī sniedzot atbalstu skolotāju profesionālajā pilnveidē un informējot izglītības iestādes darbiniekus un vecākus par iekļaujošās izglītības jautājumiem. Lai īstenotu darba mērķus, atbalsta komanda izglītības iestādē koordinē skolēnu pedagoģiskās, psiholoģiskās un sociālās izpētes darbu; izstrādā, īsteno un izvērtē skolēnu individuālos izglītības programmas apguves plānus; pēc izglītības iestādē apstiprinātiem kritērijiem vismaz 2 reizes mācību gada laikā izvērtē skolēnu mācību sasniegumu attīstības dinamiku; organizē nepieciešamo palīdzību skolēniem un viņu vecākiem (citiem skolēnu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem), skolotājiem un iestādes darbiniekiem, kā arī apkopo informāciju, veidojot informācijas un statistikas datu bāzi, un analizē komandas darba pieredzi (Atbalsta komandas darba..., 2023).

Izglītības iestādes atbalsta komanda ir viena no pašvaldības starpinstitūciju sadarbības tīkla bērnu un jauniešu atbalstam apakšsistēmām (apakšgrupām), kas darbojas multidisciplinārā (starpprofesionāļu) līmenī (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019; Litvins & Kronberga, 2021). Tādēļ atbalsta komandas uzdevumos ietverta gan sadarbība ar izglītības iestādes administrāciju tās darbības un skolotāju profesionālās pilnveides plānošanā iekļaujošas vides veidošanā, gan arī sadarbība ar valsts un pašvaldību institūcijām; atsevišķu jautājumu risināšanā atbalsta komandā var pieaicināt mācību priekšmetu skolotājus, izglītības un ārstniecības iestāžu darbiniekus (ergoterapeitu, fizioterapeitu, medicīnas māsu u.c.) audzināšanas darba speciālistus, nevalstisko organizāciju pārstāvjus, pašvaldības, bāriņtiesas darbiniekus, kā arī citus konsultantus (Atbalsta komandas darba..., 2023).

Sekmīgs atbalsta komandas darbs, īstenojot primārās un agrīnās prevences pasākumus, risinot *bērna ikdienas uzturēšanās vidē pastāvošās problēmas, palīdz agrīni reaģēt uz situāciju, uz vietas skolā vienoties par risinājumu, un tikai tajā gadījumā, kad nav iespējams risinājums skolā, tas skatāms* [pašvaldībā izveidotās *sadarbības grupas ietvarā* (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019, lpp. 75).

Sadarbojoties ar vecākiem (vai citiem skolēnu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem), atbalsta komandas speciālisti:

- uzklausa vecākus (citus skolēnu likumiskos pārstāvjus un aprūpētājus);
- korekti atbild uz viņus interesējošiem jautājumiem;

- noskaidro vecāku (citu skolēnu likumisko pārstāvju un aprūpētāju) vēlmes un intereses skolēna izglītošanas jautājumos;
- pārrunā skolēna zināšanas, prasmes un attīstību, mācību sasniegumus un/vai uzvedības problēmas;
- iesaista vecākus (citus skolēnu likumiskos pārstāvjus un aprūpētājus) lēmumu pieņemšanas procesā;
- iesaka iespējamās problēmas risināšanas veidus, piem., papildu nodarbības skolā, speciālistu (piemēram, ārsta, audiologa, neirologa u.c.) konsultācijas;
- vienojas, kā vecāki (citi skolēnu likumiskie pārstāvji un aprūpētāji) atbalstīs skolēnu mācību procesā, kādā laika posmā tas notiks, kādi būs vecāku (citu skolēnu likumisko pārstāvju un aprūpētāju) pienākumi, un kāds būs turpmākais saziņas veids (Atbalsta komandas darba..., 2023, lpp. 14).

Par nozīmīgu resursu atbalsta komandas darbā, veicinot pedagogu izpratni par bērnu tiesību pārkāpumu prevences mērķiem un metodēm, kuras ir iespējams lietot izglītības iestādēs, risinot izglītības iestādē radušās problēmas uz vietas skolā, uzskatāma arī [izglītības iestādes padome](#) un [skolēnu pašpārvalde](#), sekmīga šo institūciju darbība un sadarbība veicina pedagogu, skolēnu un vecāku savstarpēju sapratni skolas ikdienā aktuālos jautājumos (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019, lpp. 75).

Kontaktinformācija

Informāciju par **reģistrētajām izglītības iestādēm** var iegūt Valsts izglītības informācijas sistēmas (www.viis.lv) Reģistru sadaļā "[Iestādes](#)"

Informāciju par **izglītības programmām** var iegūt Valsts izglītības informācijas sistēmas (www.viis.lv) Reģistru sadaļā "[Izglītības programmas](#)"

Izglītības kvalitātes valsts dienests

Izglītības kvalitātes valsts dienesta darbības mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu un tiesisku izglītību, veicot izglītības kvalitātes monitoringu un sniedzot atbalstu izglītības procesa īstenošanā.

Izglītības kvalitātes valsts dienests:

- iegūst, apkopo un analizē izglītības politikas veidošanai un īstenošanai nepieciešamo informāciju;
- reģistrē izglītības iestādes, zinātniskās institūcijas un bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējus;
- licencē izglītības programmas (izņemot interešu izglītības, pieaugušo neformālās izglītības un augstākās izglītības studiju programmas);
- nodrošina vispārējās un profesionālās izglītības (izņemot augstāko profesionālo izglītību) kvalitātes novērtēšanu;

- organizē ārpus formālās izglītības sistēmas apgūtās profesionālās kompetences novērtēšanu (izņemot augstāko izglītību);
- kontrolē izglītības procesu un sniedz ieteikumus konstatēto trūkumu novēršanai;
- nodrošina pedagogu privātprakses uzsākšanas sertifikātu izsniegšanu un uzskaiti;
- veic sporta speciālistu un sporta izglītības iestāžu darba uzraudzību;
- izvērtē, vai atļauja strādāt par pedagogu personai, kas bijusi sodīta par tīšu kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, ja sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nekaitēs izglītojamo interesēm, un pieņem lēmumu par atļaujas izsniegšanu, atteikumu izsniegt atļauju un atļaujas anulēšanu;
- organizē izglītības iestāžu vadītāju profesionālās darbības novērtēšanu.

Informāciju par **reģistrētajām izglītības iestādēm, izglītības programmām, privātprakvē strādājošiem pedagogiem, sertificētiem psihologiem un bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem** var iegūt Valsts izglītības informācijas sistēmas (www.viis.gov.lv) Reģistru sadaļās "[Iestādes](#)", "[Izglītības programmas](#)", "[Privātprakvē strādājošie pedagogi](#)", "[Psihologu reģistrs](#)" un "[Bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēji](#)".

Kontaktinformācija

Tīmekļa vietne: <https://ikvd.gov.lv>

E-pasts: ikvd@ikvd.gov.lv

Tālrunis: +371 67222504

[Elektroniskā iesnieguma forma](#)

Profesionālās ievirzes izglītības iestādes

Profesionālās ievirzes izglītība ir sistematizēta zināšanu un prasmju apguve, kā arī vērtīborientācijas veidošana mākslā, kultūrā vai sportā līdztekus pamatizglītības vai vidējās izglītības pakāpei, kas dod iespēju sagatavoties profesionālās izglītības ieguvei izraudzītajā virzienā. Profesionālās ievirzes izglītība ir brīvprātīga.

Pašvaldība saistošajos noteikumos var paredzēt daļēju maksu kā līdzfinansējumu par izglītības ieguvi pašvaldības dibinātajās profesionālās ievirzes izglītības iestādēs.

Kontaktinformācija

Informāciju par **reģistrētajām izglītības iestādēm un izglītības programmām** var iegūt Valsts izglītības informācijas sistēmas (www.viis.gov.lv) Reģistru sadaļās "[Iestādes](#)" un "[Izglītības programmas](#)".

Interesešu izglītības iestādes

Interesešu izglītība ir personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju īstenošana neatkarīgi no vecuma un iepriekš iegūtās izglītības. Interesešu izglītība ir brīvprātīga, tās uzsākšanai nav nepieciešama noteiktai izglītības pakāpei atbilstoša izglītība.

Katras pašvaldības pienākums ir nodrošināt bērniem, kuru dzīvesvieta ir deklarēta pašvaldības administratīvajā teritorijā, iespēju īstenot interesešu izglītību. Informāciju par interesešu izglītības programmām var saņemt izglītības pārvaldēs un atrast vispārējās izglītības iestāžu mājaslapās.

Kontaktinformācija

Informāciju par **reģistrētajām izglītības iestādēm, izglītības programmām un privātpraksē strādājošiem pedagogiem** var iegūt Valsts izglītības informācijas sistēmas (www.viis.gov.lv) Reģistru sadaļās "[Iestādes](#)", "[Izglītības programmas](#)" un "[Privātpraksē strādājošie pedagogi](#)".

Bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēji

Bērnu uzraudzības pakalpojums ir kvalificēts uzraudzības un aprūpes pakalpojums, kura mērķis ir nodrošināt bērna atrašanos pieaugušā klātbūtnē un drošu, saturīgu un lietderīgu dienas organizēšanu bērnam, sekmējot bērna vispusīgu attīstību.

Ja vecāki vai persona, kuras aprūpē bērns nodots, nevar nodrošināt, ka bērns līdz septiņu gadu vecumam viņu prombūtnes laikā atrodas uzticamas personas klātbūtnē, viņiem ir pienākums nodrošināt īslaicīgu (līdz četrām stundām dienā) vai pilna laika (ilgāk par četrām stundām dienā) bērna uzraudzību pie bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēja bērna dzīvesvietā vai citā bērna uzraudzībai paredzētā vietā, vai pie bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēja, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu vai bērnu interesešu izglītības programmu.

Bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedz valsts vai pašvaldības iestāde, juridiska vai fiziska persona, kas reģistrēta bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju reģistrā kā pakalpojuma sniedzējs Ministru kabineta 2013. gada 16. jūlija noteikumos Nr.404 "[Prasības bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem un bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēju reģistrēšanas kārtība](#)" noteiktajā kārtībā.

Kontaktinformācija

Informāciju par **reģistrētajiem bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem** var iegūt Valsts izglītības informācijas sistēmas (www.viis.gov.lv) Reģistru sadaļā "[Bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēji](#)".

Pašvaldību iestādes

Pašvaldība analizē stāvokli bērna tiesību ievērošanas jomā, izstrādā un īsteno bērna tiesību aizsardzības programmu pašvaldības administratīvajā teritorijā⁵⁷.

Valsts un pašvaldības sniedz atbalstu ģimenes un bērnu izglītības, veselības nostiprināšanas, kultūras un sporta, kā arī atpūtas iestādēm un organizācijām, lai sekmētu bērna fizisko attīstību un radošo darbību, gādā par bērna brīvā laika pavadīšanas iespējām un sniedz citus pakalpojumus, kuri veicina bērna pilnveidošanos un palīdz ģimenei bērna audzināšanā⁵⁸.

Atkarībā no bērna vecuma pašvaldība palīdz ģimenei, it īpaši trūcīgai ģimenei, bērna audzināšanā un izglītošanā, darba un dzīvokļa meklējumos⁵⁹.

Ja vecāku un bērna attiecības nenodrošina bērna attīstībai labvēlīgu vidi vai bērns ir hroniski slims, pašvaldība palīdz ģimenei, nodrošinot psihologa, sociālā pedagoga vai cita speciālista konsultāciju, izraugās bērnam atbalsta ģimeni vai uzticības personu, kura palīdz noregulēt bērna un vecāku savstarpējās attiecības. Atbalsta ģimene vai uzticības persona, pamatojoties uz trīspusēju vienošanos, kas noslēgta starp atbalsta ģimeni vai uzticības personu, pašvaldības sociālo dienestu un ģimeni, kurai nepieciešams atbalsts, sniedz atbalstu bērnam vai ģimenei⁶⁰.

Pašvaldība atbilstoši likumam:

- ņem uzskaitē katru tās teritorijā dzīvojošo bērnu (ja bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas atrodas dažādās administratīvajās teritorijās, par bērna dzīvesvietu uzskatāma tā vecāka deklarētā dzīvesvieta, pie kura viņš dzīvo; ja bērna vecākiem vai bērnam nav deklarētas dzīvesvietas, par bērna dzīvesvietu uzskatāma viņa vecāku faktiskā dzīvesvieta);
- gadījumos, kad bērns atrodas dzīvībai vai veselībai bīstamos apstākļos, palīdzību sniedz pašvaldības un valsts iestādes pēc bērna atrašanās vietas (par bērna dzīvībai un veselībai bīstamiem apstākļiem uzskatāms drošas pajumtes, siltuma, apģērba un bērna vecumam un veselības stāvoklim atbilstoša uztura trūkums, nolaidība, kā arī vardarbība pret bērnu);
- sniedz palīdzību un atbalstu ģimenēm, kurās ir bērni, garantējot ikvienam pašvaldības teritorijā dzīvojošam bērnam pajumti, siltumu, apģērbus un vecumam un veselības stāvoklim atbilstošu uzturu;
- nodrošina ārpusģimenes aprūpi tiem bērniem, kuriem uz laiku vai pastāvīgi nav savas ģimenes vai kurus viņu pašu interesēs nedrīkst atstāt šajā ģimenē;
- nodrošina bērna tiesības iegūt vispārējo vidējo izglītību un sniedz viņiem palīdzību arodizglītībā;
- organizē mātes un bērna primāro veselības aprūpi;

---

⁵⁷ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 66. pants](#)

⁵⁸ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 26. pants](#)

⁵⁹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 26. pants](#)

⁶⁰ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 26. pants](#)

- organizē vecāku izglītošanu;
- gādā par pirmsskolas un ārpusskolas bērnu iestādēm, tautas bibliotēkām, bērnu atpūtas organizēšanu;
- izstrādā un realizē programmas darbam ar ielas bērniem;
- veic citus pasākumus bērna tiesību nodrošināšanā⁶¹.

Bērna tiesību nodrošināšanā pašvaldība iesaista sabiedrību, kā arī koordinē sabiedrisko organizāciju darbību.

[Kontaktinformācija](#)

Sociālais dienests

Sociālais dienests sniedz sociālo palīdzību, organizē un sniedz sociālos pakalpojumus pašvaldības iedzīvotājiem.

Sociālais dienests:

- veic sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām;
- sniedz sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, audžuģimenēm, aizbildņiem, personām, kuras aprūpē kādu no ģimenes locekļiem, invalīdiem, pensijas vecuma personām, personām ar garīga rakstura traucējumiem un citām personu grupām, kurām tas nepieciešams;
- novērtē klientu vajadzības, materiālos un personiskos resursus;
- nosaka klienta līdzdarbības pienākumus, vienojoties ar viņu par veicamajiem pasākumiem;
- sniedz sociālo palīdzību;
- informē iedzīvotājus par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību⁶².

[Kontaktinformācija](#)

Bāriņtiesa

Bāriņtiesa ir novada vai valstspilsētas pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kura prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

Bāriņtiesa:

- sadarbojas ar citām bāriņtiesām, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem, policijas iestādēm, Valsts probācijas dienestu un tiesu izpildītājiem,

---

⁶¹ [Bērnu tiesību aizsardzības likums, 66. pants](#)

⁶² [Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 11. pants](#)

lai nodrošinātu bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un interešu aizstāvību;

- informē pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība;
- pārstāv audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības.

Bāriņtiesai ir tiesības veikt pārrunas ar bērnu un aizgādībā esošo personu bez citu personu klātbūtnes un lūgt psihologu veikt personas vai ģimenes psiholoģisko izpēti un saņemt psihologa atzinumu par izpētes rezultātiem.

Bāriņtiesa, aizstāvot bērna personiskās intereses attiecībās ar vecākiem, aizbildņiem un citām personām, nosūta konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista:

- bērnu, ja bērna vecāki vai aizbildnis nepiekrīt konsultācijas saņemšanai,
- personu, ar kuru bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus, vai personu, ar kuru bērns dzīvo nedalītā saimniecībā.

Bāriņtiesa izšķir vecāku domstarpības bērna aizgādības jautājumos (izņemot domstarpības par bērna dzīvesvietas noteikšanu) un, ja nepieciešams, pieņem lēmumu. Bāriņtiesa izšķir bērna un vecāku, bērna un aizbildņa, kā arī aizbildņa un bērna vecāku domstarpības⁶³.

[Kontaktinformācija](#)

Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupa

Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupa (turpmāk - Sadarbības grupa) ir konsultatīva koleģiāla institūcija, kuru izveido pašvaldība, un tās darbības teritorija ir attiecīgā novada vai valstspilsētas administratīvā teritorija. Vienā novadā vai valstspilsētā var izveidot vairākas sadarbības grupas vai vairākas pašvaldības var izveidot vienu kopīgu sadarbības grupu.

Sadarbības grupas sastāvā iekļauj pārstāvjus no pašvaldības policijas vai Valsts policijas (ja pašvaldība nav izveidojusi pašvaldības policiju, vai nav deleģējusi pašvaldības policijas uzdevumus citai pašvaldībai), pašvaldības sociālā dienesta, pašvaldības izglītības pārvaldes (vai izglītības speciālistu) un bāriņtiesas.

Pēc sadarbības grupas locekļu iniciatīvas sadarbības grupā var pieaicināt pārstāvjus no izglītības iestādēm, bērnu aprūpes iestādēm, ieslodzījuma vietām, pašvaldības pedagoģiski medicīniskās komisijas, pašvaldības administratīvās komisijas, Valsts probācijas dienesta, Valsts policijas un nevalstiskajām organizācijām.

Sadarbības grupa:

---

⁶³ [Bāriņtiesu likums](#)

- izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem, ja
  - nepieciešama ātra rīcība un vairāku institūciju sadarbība,
  - radušos situāciju nav iespējams atrisināt vienas institūcijas ietvaros,
  - nav to izdevies atrisināt ilgstošā laikposmā;
- analizē situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā un sniedz pašvaldībai priekšlikumus novada vai valstspilsētas bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādei, tostarp par nepieciešamajiem pasākumiem institūciju sadarbības sistēmas pilnveidošanai un saskaņotai un koordinētai institūciju sadarbībai;
- sniedz Labklājības ministrijai priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- informē sabiedrību par aktuāliem bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem⁶⁴.

Sadarbības grupas, kurām lielāka pieredze, praksē jau ir izveidojušas vai virzās uz starpinstitūciju sadarbību divos līmeņos – **multidisciplināro līmeni** un **starpinstitūciju līmeni**, kur katrā sadarbības līmenī apakšgrupām tiek izvirzīti atsevišķi uzdevumi. Šāda pieeja nozīmē to, ka pastāv divu līmeņu sadarbība, kur – *starpinstitūciju sadarbības līmenī* sadarbības grupā sanāk dažādu institūciju pārstāvji (lēmumu pieņemšanas līmenis), kuri konkrētās pašvaldības teritorijā strādā ar bērnu tiesību pārkāpumu prevences jautājumiem un pieņem stratēģiska rakstura vai darbības plānošanas un izvērtēšanas lēmumus, tai skaitā lēmumus par Bērnu tiesību aizsardzības stratēģiju attiecīgās pašvaldības teritorijā, attīstāmās prakses izvērtējumu un ieteikumus prakses pilnveidei, sadarbojas ar Bērnu aizsardzības centru, sagatavo priekšlikumus nepieciešamo tiesību aktu papildināšanai un iesniedz tos Labklājības ministrijai, sagatavo priekšlikumus Bērnu lietu sadarbības padomei, kā arī iesaistās dažādu citu vadības līmeņa jautājumu risināšanā. Savukārt otrs līmenis strādā ar konkrētiem gadījumiem *multidisciplinārā* (virknē pašvaldību šo multidisciplināro līmeni dēvē arī par *starpprofesionāļu komandu*) līmenī (Kronberga, Sīle, Litvins, & Zavackis, 2019, lpp. 48).

Jautājumu **par individuālā gadījuma izskatīšanu** sadarbības grupas sanāksmē ierosina sadarbības grupas pārstāvis, kuram ir informācija par konkrēto gadījumu saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem.

Individuālu gadījumu izskatīšanai sadarbības grupa var pieaicināt citus speciālistus vai pieprasīt no viņiem nepieciešamo informāciju saskaņā ar normatīvajiem aktiem fizisko personu datu aizsardzības jomā, ja attiecīgā informācija varētu būt būtiska sadarbības grupas darbā. *Bieži vien ir gadījumi, kuros bērna deklarētā un faktiskā dzīvesvieta atšķiras vai bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas atrodas dažādās administratīvajās teritorijās, vai vecāki bieži maina savas dzīvesvietas no vienas administratīvās teritorijas uz citu darba vai citu iemeslu dēļ, tad attiecīgi sadarbības grupā var pieaicināt arī pārstāvjus no citas pašvaldības sadarbības grupas. Šāda situācija var rasties arī tajos gadījumos, ja bērns mācās izglītības iestādē, kas atrodas citas sadarbības grupas darbības teritorijā* (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 10).

---

⁶⁴ [Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā"](#)

Izskatot individuālo gadījumu, sadarbības grupas pārstāvji sniedz un analizē viņu rīcībā esošo informāciju un saskaņo turpmāko rīcību, vienojoties par katras pārstāvētās institūcijas veicamajiem pasākumiem atbilstoši kompetencei. Panākto vienošanos ieraksta sadarbības grupas sanāksmes protokolā.

Ja, izskatot individuālo gadījumu, sadarbības grupa nevar vienojties par saskaņotu un koordinētu sadarbību, tā informē Bērnu aizsardzības centru, kurš sniedz konsultatīvu un metodisku atbalstu, lai tiktu ievērotas bērna intereses⁶⁵.

Informācija par Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupām atrodama [pašvaldību tīmekļa vietnēs](#)

Valsts pārvaldes iestādes

Bērnu aizsardzības centrs

Bērnu aizsardzības centrs (turpmāk – centrs) ir labklājības ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde bērnu aizsardzības jomā.

Centrs koordinē sadarbību starp iestādēm un organizācijām, kas iesaistītas bērnu aizsardzības jomā; analizē situāciju, prognozē nepieciešamo pakalpojumu apjomu un izvērtē pakalpojumu nepieciešamību bērnu aizsardzības jomā; nodrošina starpinstitucionālās sadarbības programmas "Bērna māja" īstenošanu; sniedz konsultācijas, atbalsta pakalpojumus un metodisko atbalstu bērnu aizsardzības nodrošināšanai; uzrauga bērnu tiesību un interešu ievērošanu, kā arī kontrolē normatīvo aktu ievērošanu bērnu tiesību aizsardzības jomā; nodrošina sabiedrības informēšanu un izglītošanu par bērnu tiesībām un bērnu aizsardzības jautājumiem, kā arī atbilstoši kompetencei veic citas funkcijas, kas noteiktas attiecīgo jomu regulējošajos normatīvajos aktos⁶⁶.

Centrs atrodas Rīgā, Ventpils ielā 53, LV-1002, e-pasts pasts@bac.gov.lv, kontaktālrūnis 6735912

[Kontaktinformācija](#)

Labklājības ministrija

Labklājības ministrija sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju, Iekšlietu ministriju, Tieslietu ministriju, Kultūras ministriju un Veselības ministriju, kā arī citām valsts un pašvaldību institūcijām un nevalstiskajām organizācijām izstrādā ilgtermiņa valsts politikas projektus bērnu tiesību aizsardzības jomā, tai skaitā valsts politikas

---

⁶⁵ [Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā"](#)

⁶⁶ [Ministru kabineta 2023. gada 19. decembra noteikumi Nr. 784 "Bērnu aizsardzības centra nolikums"](#)

projektus bāreņu un bez vecāku gādības palikušu bērnu alternatīvās aprūpes jomā, organizē un koordinē normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību bērnu tiesību aizsardzības jomā; koordinē valsts un pašvaldību institūciju sadarbību to kompetencē esošajos bērnu tiesību aizsardzības un ģimenes tiesību jautājumos; koordinē bērnu ārpusģimenes aprūpes iestāžu darbu bērnu tiesību aizsardzības jomā; nodrošina bērnu tiesību aizsardzības procesa kvalitātes novērtēšanu, analīzi un priekšlikumu sagatavošanu bērnu tiesību aizsardzības uzlabošanai; informē sabiedrību par bērnu tiesību aizsardzības jomā pieņemto likumu un normatīvo aktu noteikumiem, kā arī par starptautisko tiesību principiem šajā jomā.

Labklājības ministrs apstiprina ikgadējo valsts programmu bērnu un ģimenes stāvokļa uzlabošanai, kā arī nosaka tās īstenošanas veidu, kritērijus un kārtību.

[Kontaktinformācija](#)

Policija

Policija ir apbruņota militarizēta valsts vai pašvaldības institūcija, kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem. Policijas uzdevumi ir garantēt personu un sabiedrības drošību, novērst noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus, atklāt noziedzīgus nodarījumus, meklēt personas, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, likumā paredzētajā kārtībā sniegt palīdzību iestādēm, privātpersonām un personu apvienībām to tiesību aizsardzībā un ar likumu noteikto pienākumu realizācijā un savas kompetences ietvaros izpildīt administratīvos sodus un kriminālsodus.

Policija sastāv no Valsts policijas, pašvaldības policijas un ostas policijas. Valsts policija savas kompetences ietvaros izpilda savus pienākumus visā Latvijas Republikas teritorijā, pašvaldības policija — attiecīgajā administratīvajā teritorijā un citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, kura deleģējusi šajā likumā noteikto pienākumu vai uzdevumu izpildi.

Policijas darbinieks ir persona, kura ieņem amatu Valsts policijā un kurai piešķirta speciālā dienesta pakāpe.

Pašvaldības policijas darbinieks ir persona, kura ieņem pašvaldības vai pašvaldību kopīgi iedibinātu policijas amatu un pilda šajā likumā noteiktos pienākumus attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā, citas pašvaldības administratīvajā teritorijā, kura deleģējusi šajā likumā noteikto uzdevumu izpildi, vai to pašvaldību teritorijās, kuras ir izveidojušas kopīgu pašvaldības policiju.

[Kontaktinformācija \(Valsts policija\)](#)

Informācija par pašvaldības policiju atrodama [pašvaldību tīmekļa vietnēs](#)

Valsts probācijas dienests

Valsts probācijas dienests ir tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku kriminālsoda (piespiedu darbs) un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa (sabiedriskais darbs) izpildē, kā arī probācijas klientu uzraudzībā un sociālās uzvedības korekcijā. Dienesta misija ir veicināt probācijas klientu atturēšanos no likumpārkāpumu izdarīšanas. Valsts probācijas dienests nodrošina probācijas programmu izstrādi un licencētu programmu īstenošanu, pārbaudes laikā uzrauga personas, pret kurām izbeigts kriminālprocess, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības, organizē un vada izlīgumu kriminālprocesā un uzrauga personas, kuras nosacīti notiesātas vai nosacīti pirms termiņa atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādēm.

Valsts probācijas dienests ievieš un izmanto zinātniski pamatotas un mūsdienu sabiedrības drošības vajadzībām atbilstošas darba metodes, ņemot vērā cietušo intereses, kas veicina probācijas klientu sociālo iekļaušanos un atturēšanos no likumpārkāpumu izdarīšanas.

[Kontaktinformācija](#)

Bērnu lietu sadarbības padome

Bērnu lietu sadarbības padome ir konsultatīva koleģiāla institūcija, kuras mērķis ir veicināt vienotu izpratni par bērna interešu prioritātes principa ievērošanu pašvaldību un valsts rīcībpolitikās, kā arī veicināt institūciju, tai skaitā sadarbības grupu, saskaņotu darbību bērnu tiesību aizsardzībā. Bērnu lietu sadarbības padomi izveido, tās uzdevumus un sastāvu nosaka un darbības nolikumu apstiprina labklājības ministrs.

Padomes sastāvā ir labklājības ministrs (padomes priekšsēdētājs), iekšlietu ministrs, izglītības un zinātnes ministrs, tieslietu ministrs, veselības ministrs, vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs, kultūras ministrs, Bērnu aizsardzības centra pilnvarotais pārstāvis, Valsts kancelejas pilnvarotais pārstāvis, Latvijas Pašvaldību savienības pilnvarotais pārstāvis un trīs biedrības "Latvijas Bērnu labklājības tīkls" pilnvarotie pārstāvji, kuri pārstāv dažādās bērnu tiesību aizstāvības un pakalpojumu jomas.

Padomes darbs tiek organizēts vairākās apakšgrupās, tajās iesaistītas valsts, pašvaldības un nevalstiskās organizācijas, kas ieinteresētas konkrētu problēmjautājumu aktualizēšanā un tālākvirzīšanā.

Bērnu lietu sadarbības padome:

- izskata un izvērtē institūciju, organizāciju un fizisko personu priekšlikumus un viedokļus bērnu labklājības, veselīgas attīstības un vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanas jautājumos, pašvaldību izveidoto bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupu sniegtos priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai, kā arī pašvaldību sniegtos priekšlikumus normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu

tiesību, tostarp, drošības, emocionālās un psiholoģiskās labklājības un labāko interešu nodrošināšanas jomā;

- sniedz priekšlikumus politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu izstrādē, ieviešanā un aktualizēšanā bērnu tiesību, tostarp, drošības, emocionālās un psiholoģiskās labklājības un labāko interešu nodrošināšanas jomā, tostarp iesakot iespējamus attīstības virzienus un prioritātes;
- veicināt bērnu tiesību aizsardzības un bērnu labbūtības politikas īstenošanā iesaistīto institūciju sadarbību un informācijas apmaiņu.

Bērnu lietu sadarbības padomei ir tiesības izveidot darba grupas un apakšgrupas padomes kompetencei atbilstošu jautājumu sagatavošanai, iesaistot tajās padomes locekļus, nevalstisko organizāciju pārstāvjus un citus uzaicinātos ekspertus, uzaicināt piedalīties ar padomdevēja tiesībām padomes sēdē valsts un pašvaldību institūciju, nevalstisko organizāciju pārstāvjus un citus ekspertus, izvērtēt padomes lēmumu īstenošanas gaitu un rezultātus, un veikt citas darbības, kas nepieciešamas padomes uzdevumu izpildei.

Bērnu lietu sadarbības padomei ir uzdevums izskatīt sadarbības grupu sniegtos priekšlikumus tiesību aktu pilnveidei un sadarbības uzlabošanai bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī citu valsts un pašvaldību institūciju un nevalstisko organizāciju priekšlikumus. Pēc šo priekšlikumu izskatīšanas un izvērtēšanas Bērnu lietu sadarbības padome sniedz šos priekšlikumus iekļaušanai politikas attīstības dokumentos (stratēģijās, plānos, koncepcijās un citos) un tiesību aktos.

Bērnu lietu sadarbības padome ir pašvaldību sadarbības grupu atbalsta resurss, kas dod iespēju:

- a) balstoties uz sadarbības grupas identificēto attīstāmo praksi, ietvert nozares politikās un, ja nepieciešams, arī tiesību aktos inovatīvas pieejas bērnu tiesību aizsardzībā;*
- b) informēt valsts pārvaldes, pašvaldību un nevalstisko organizāciju pārstāvjus par sadarbības grupā identificētiem aktuāliem jautājumiem, apspriest tos, uzklaut dažādus viedokļus. Tai skaitā Bērnu lietu padomei ir tiesības pieaicināt piedalīties sēdēs ar padomdevēja tiesībām arī dažādu nozaru ekspertus;*
- c) sniegt priekšlikumus, kas veicina sadarbības grupu dalībnieku informētību par bērnu tiesību aizsardzības nozares attīstību un profesionālās pilnveides procesa plānošanu.*

Bērnu lietu sadarbības padomes sēdēs izskatītie materiāli – prezentācijas, darba dokumenti, sanāksmju protokoli – ir publiski pieejami, un sadarbības grupu dalībniekiem ir iespēja ar tiem iepazīties tiešsaistē [Labklājības ministrijas tīmeklīvietnē](#) (Litvins & Kronberga, 2021, lpp. 13).

Informācija

Tiesībsargs

Tiesībsargs informē sabiedrību par bērna tiesībām, izskata sūdzības par bērna tiesību pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot valsts vai pašvaldību iestāžu un to darbinieku izdarītajiem pārkāpumiem un iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu.

Kontaktinformācija

Speciālisti

Psihologi

Psihologs veic psiholoģisko izpēti un izvērtēšanu, konsultēšanu, psiholoģisko rehabilitāciju krīžu un traumu gadījumos, veicina psiholoģisko adaptāciju un attīstību.

Tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību apliecina:

- augstākās izglītības diploms par akreditētas bakalaura studiju programmas un akreditētas maģistra studiju programmas psiholoģijā apguvi vismaz 200 kredītpunktu apjomā, turklāt vismaz viena no šīm programmām ir profesionālā studiju programma;
- reģistrācija psihologu reģistrā;
- psihologa sertifikāts noteiktā darbības jomā.

Psihologa, kurš nav ieguvis psihologa sertifikātu noteiktā darbības jomā, tiesības veikt psihologa profesionālo darbību apliecina:

- augstākās izglītības diploms par akreditētas bakalaura studiju programmas un akreditētas maģistra studiju programmas psiholoģijā apguvi vismaz 200 kredītpunktu apjomā, turklāt vismaz viena no šīm programmām ir profesionālā studiju programma;
- reģistrācija psihologu reģistrā;
- līgums ar psihologu–pārraugu par psihologa pārraudzības īstenošanu.

Psihologs var iegūt psihologa sertifikātu šādās profesionālās darbības jomās:

- izglītības un skolu psiholoģijā;
- darba un organizāciju psiholoģijā;
- klīniskajā un veselības psiholoģijā;
- juridiskajā psiholoģijā;
- konsultatīvajā psiholoģijā;
- militārajā psiholoģijā.

Psihologs var iegūt sertifikātus vairākās jomās.

Kontaktinformācija

Informāciju par **sertificētiem psihologiem** var iegūt Valsts izglītības informācijas sistēmas (www.viis.lv) Reģistru sadaļā "[Psihologi](#)".

Informācija par psihologiem izglītības iestādēs pieejama pilsētu un novadu izglītības pārvaldēs.

Informācija par psihologiem pašvaldību sociālajos dienestos pieejama pilsētu un novadu sociālajos dienestos.

Psihoterapeiti un psihoterapijas speciālisti

Psihoterapeiti un psihoterapijas speciālisti palīdz indivīdiem, pāriem vai cilvēku grupām identificēt, izprast un risināt emocionālas un psiholoģiskas problēmas. Latvijā pārstāvētākie psihoterapijas virzieni ir: eksistenciālā psihoterapija, geštalterapija, ģimenes psihoterapija, hipnoterapija, psihodrāma, psiho-organiskā analīze, psihodinamiskā psihoterapija, psihoanalītiskā psihoterapija. Neatkarīgi no pārstāvētā virziena psihoterapeiti un psihoterapijas speciālisti piedāvā individuālas psihoterapijas konsultācijas, grupu psihoterapiju, ģimenes un pāru psihoterapiju, bērnu vai pusaudžu psihoterapiju, sniedz palīdzību krīzes intervencē.

Psihoterapeiti (ietilpst profesiju grupā "specialitāšu ārsti") pirms psihoterapijas virziena apgūšanas ir ieguvuši medicīnisko izglītību un ir reģistrēti ārstniecības reģistrā vai pieder pie profesionālās asociācijas.

Psihoterapijas speciālisti (ietilpst profesiju grupā "psihologi") pirms psihoterapijas virziena apgūšanas ir ieguvuši maģistra grādu psiholoģijā, medicīnā, humanitārajās vai sociālajās zinātnēs.

Kontaktinformācija

Latvijas Ārstu psihoterapeitu asociācija (LĀPA):

<http://www.arstipsihoterapeiti.lv/lv/psihoterapeits.html>

Latvijas Kognitīvi biheiviorālās terapijas asociācija:

http://kbt.lv/lat/atrodi_savu_terapeitu

Latvijas Psihoterapeitu biedrība: <https://psihoterapija.lv/lpb-specialisti>

Latvijas Ģimenes psihoterapeitu biedrība:

<http://www.gimenespsihoterapija.lv/psihoterapeiti-statuss/psihoterapeits/>

Latvijas smilšu spēles terapijas biedrība: <http://www.smilsuspeles.lv/lv/specialisti>

Theraplay® (Teraspēle) biedrība: <http://www.wp.theraplay.org/latvia/apmaciti-praktiki>

Marte Meo terapija: <http://www.martemio.lv/index.html>

Mūzikas terapija: <https://login.muzikasterapija.lv/muzikas-terapeiti/>

Mākslas terapija: <http://www.arttherapy.lv/lv/makslas-terapeits/praktizejosie-makslas-terapeiti>

Deju un kustību terapija: <http://www.dkt.lv/lv/terapeiti>

Drāmas terapija: <https://dramasterapija.lv/praktizejosi-dramas-terapeiti/>

Gešaltterapija: <http://www.gestalt.lv/groupepeople/rgi-specialisti/>

Pedagoģiski medicīniskās komisijas

Pašvaldības pedagoģiski medicīniskā komisija

Pašvaldības pedagoģiski medicīniskās komisijas kompetencē ir sniegt atzinumu par atbilstošāko pirmsskolas izglītības programmu vai speciālo pirmsskolas izglītības programmu, speciālās pamatzglītības programmu izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem, mācīšanās traucējumiem, valodas traucējumiem vai garīgās veselības traucējumiem no 1. līdz 6. klasei, ar smagiem garīgās attīstības vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem no 1. līdz 9. klasei.

Pašvaldības pedagoģiski medicīniskā komisija, pamatojoties uz pilngadīga izglītojamā vai vecāku iesniegumu vai bāriņtiesas lēmumu un izglītojamā, vecāku vai bāriņtiesas iesniegtajiem speciālistu atzinumiem, kā arī izglītības iestādes sniegto informāciju, izvērtē pašvaldības administratīvajā teritorijā dzīvojošā izglītojamā veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni saskaņā ar Ministru kabineta 2012.gada 16.oktobra noteikumu Nr.709 "[Noteikumi par pedagoģiski medicīniskajām komisijām](#)" [1. pielikumā](#) minētajiem kritērijiem un sniedz atzinumu (minēto MK noteikumu [2. pielikums](#)) par izglītojamam atbilstošāko izglītības programmu, t.i., pirmsskolas izglītības programmu vai speciālo pirmsskolas izglītības programmu, speciālās pamatzglītības programmu izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem, mācīšanās traucējumiem, valodas traucējumiem vai garīgās veselības traucējumiem no 1. līdz 6. klasei, speciālās pamatzglītības programmu izglītojamiem ar smagiem garīgās attīstības vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem no 1. līdz 9. klasei vai vispārējās pamatzglītības programmu. Ja nepieciešams, Pašvaldības pedagoģiski medicīniskā komisija organizē izbraukuma sēdes izglītības iestādē, kurā mācās bērns.

Pašvaldības pedagoģiski medicīniskā komisija veicina pašvaldības administratīvajā teritorijā dzīvojošo izglītojamo ar speciālajām vajadzībām integrēšanu pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajās vispārējās izglītības iestādēs, konsultē pedagogus, vecākus un citas personas speciālās izglītības jautājumos, pamatojoties uz ģimenes ārsta vai ārstu komisijas atzinumu un izvērtējot izglītojamā spējas, sniedz atzinumu par pašvaldības administratīvajā teritorijā dzīvojoša ilgstoši slimojoša izglītojamā izglītošanās nepieciešamību dzīvesvietā no 1. līdz 12.klasei, analizē attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā esošo izglītības iestāžu darbu izglītojamo ar speciālām vajadzībām izglītošanā, lai tie saņemtu izglītību atbilstoši veselības stāvoklim, spējām un attīstības līmenim, koordinē pašvaldības izglītības iestāžu speciālās izglītības skolotāju, logopēdu un psihologu darbu, nodrošina metodisku un organizatorisku atbalstu attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajām izglītības iestādēm izglītojamo attīstības līmeņa un spēju izvērtēšanā, kā arī izglītojamo ar speciālajām vajadzībām individuālo izglītības plānu sagatavošanā, un iesaka

izglītojamiem ar speciālajām vajadzībām nepieciešamos atbalsta pasākumus mācību procesa organizēšanā un valsts pārbaudes darbos.

Pašvaldības pedagoģiski medicīniskā komisija ir tiesīga ieteikt pašvaldības administratīvajā teritorijā dzīvojoša izglītojamā veselības stāvokļa pārbaudi ārstniecības iestādē, pieprasīt no attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajām izglītības iestādēm informāciju par pašvaldības komisijas kompetencē esošajiem jautājumiem, un atbilstoši kompetencei sniegt rekomendācijas un ieteikumus speciālās izglītības un iekļaujošās izglītības jautājumos pašvaldības administratīvajā teritorijā esošajām izglītības iestādēm un metodiski vadīt to izpildi.

Kontaktinformācija

Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija

Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas kompetencē ir sniegt atzinumu par atbilstošāko speciālās pamatizglītības vai speciālās vidējās izglītības programmu izglītojamiem ar redzes, dzirdes vai fiziskās attīstības traucējumiem no 1. līdz 12. klasei, speciālās pamatizglītības programmu izglītojamiem ar somatiskajām saslimšanām no 1. līdz 9. klasei, speciālās pamatizglītības programmu izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem, mācīšanās traucējumiem, valodas traucējumiem vai garīgās veselības traucējumiem no 7. līdz 9. klasei.

Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija, pamatojoties uz pilngadīga izglītojamā, nepilngadīga izglītojamā vecāku, bāriņtiesas iecelto aizbildņu vai aizgādņu (turpmāk – vecāki) iesniegumu vai bāriņtiesas lēmumu un izglītojamā, vecāku vai bāriņtiesas iesniegtajiem speciālistu atzinumiem un izglītības iestādes sniegto informāciju, izvērtē izglītojamā veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni saskaņā ar Ministru kabineta 2012.gada 16.oktobra noteikumu Nr.709 "[Noteikumi par pedagoģiski medicīniskajām komisijām](#)" [1. pielikumā](#) minētajiem kritērijiem un sniedz atzinumu (minēto MK noteikumu [2. pielikums](#)) par izglītojamam atbilstošāko izglītības programmu, t.i., speciālās pamatizglītības vai speciālās vidējās izglītības programmu izglītojamiem ar redzes, dzirdes vai fiziskās attīstības traucējumiem no 1. līdz 12. klasei, speciālās pamatizglītības programmu izglītojamiem ar somatiskajām saslimšanām no 1. līdz 9. klasei, speciālās pamatizglītības programmu izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem, mācīšanās traucējumiem, valodas traucējumiem vai garīgās veselības traucējumiem no 7. līdz 9. klasei, vai vispārējās izglītības programmu.

Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija veicina izglītojamo ar speciālajām vajadzībām integrēšanu vispārējās izglītības iestādēs, konsultē pedagogus, vecākus un citas personas speciālās izglītības jautājumos, nodrošina pašvaldību komisiju darba metodisko atbalstu, pamatojoties uz pilngadīga izglītojamā, vecāku vai bāriņtiesas iesniegumu, strīdus gadījumā, kas saistīts ar pašvaldības komisijas sniegto atzinumu, atkārtoti izvērtē izglītojamā veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni un atkārtoti sniedz atzinumu par izglītojamam atbilstošāko izglītības programmu, kā arī iesaka

izglītojamajiem ar speciālajām vajadzībām nepieciešamos atbalsta pasākumus mācību procesa organizēšanā un valsts pārbaudes darbos.

Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija ir tiesīga pieprasīt no pašvaldību izglītības pārvaldēm, pašvaldību izglītības speciālistiem un izglītības iestādēm informāciju par valsts komisijas kompetencē esošajiem jautājumiem un ieteikt izglītojamā veselības stāvokļa pārbaudi ārstniecības iestādē.

Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas sēdes notiek Rīgā, Elizabetes ielā 51.

Pieraksts uz Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas sēdēm notiek pa tālruni **67718165** pirmdienās no 14.00 līdz 17.00, otrdienās no 14.00 līdz 16.00, ceturtdienās no 9.00 līdz 12.00 un piektdienās no 11.00 līdz 15.00.

Kontaktinformācija

Ģimenes ārsti un specialitāšu ārsti

Ģimenes ārsti un **specialitāšu ārsti** nodarbojas ar cilvēka slimību, traumu un citu fizisku un garīgu traucējumu izpēti, diagnostiku, ārstēšanu un profilaksi, izmantojot zinātniski pamatotas modernās medicīnas metodes un principus.

Ģimenes ārsti nav specializējušies noteiktu slimību ārstēšanā vai noteiktu ārstēšanas metožu lietošanā. Izvērtējot personas, kura vērsusies pie ģimenes ārsta, veselības stāvokli, ģimenes ārsts var nosūtīt personu pie nepieciešamā ārsta speciālista.

Kontaktinformācija

Specialitāšu ārsti ir specializējušies noteiktu slimību ārstēšanā vai noteiktu ārstniecības metožu lietošanā.

Specialitāšu ārsti, kuri pieņem bez ģimenes ārsta nosūtījuma ([tiešās pieejamības speciālisti](#)):

- 1) ginekologs;
- 2) oftalmologs;
- 3) bērnu ķirurgs;
- 4) pediatrs;
- 5) sporta ārsts;
- 6) psihiatrs vai bērnu psihiatrs, ja pacients slimo ar psihisku slimību;
- 7) pneimonologs, ja pacients slimo ar tuberkulozi;
- 8) dermatovenerologs, ja pacients slimo ar seksuāli transmisīvajām slimībām;
- 9) endokrinologs, ja pacients slimo ar cukura diabētu;
- 10) onkologs, onkologs ķīmijterapeits, ja pacients slimo ar onkoloģisku slimību;
- 11) infektologs, ja pacients slimo ar humānā imūndeficīta vīrusa infekciju;
- 12) narkologs, ja pacients slimo ar alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu atkarību.

Valsts apmaksāti veselības aprūpes pakalpojumi

Nacionālā veselības dienesta bezmaksas informatīvais tālrunis **80001234** (darbdienās no plkst.8.30-17.00).

Nacionālā veselības dienesta tīmekļa vietne: <http://www.vmnvd.gov.lv/lv/kur-sanemt-medicinisko-palidzibu>

Narkoloģiskā palīdzība

Biedrība "Esi brīvs!": http://www.esibrivs.lv/lv/about_us

Nevalstiskās organizācijas

Nevalstiskās organizācijas pēc brīvprātības principa apvieno biedrus kopīgu organizācijas ideoloģijai atbilstošu mērķu sasniegšanai. Nevalstiskās organizācijas darbojas sabiedrības un atsevišķu tās grupu interesēs, to darbība nav vērsta uz peļņas gūšanu.

Latvijas Pilsoniskā alianse (LPA), lielākā jumta organizācija nevalstiskā sektora interešu aizstāvībā, kuras mērķis ir stiprināt pilsonisko sabiedrību Latvijā, atbalstīt NVO kopējās intereses un veidot labvēlīgu vidi to darbībai, šobrīd apvieno 143 Latvijas biedrības, nodibinājumus un individuālas personas, aptuveni 70 000 privātpersonas jeb 70% no visām NVO iesaistītajām personām Latvijā un 27 500 privātpersonas ārvalstīs jeb 11% no Latvijas diasporas. LPA biedri pārstāv gan vietējo kopienu, gan pilsētu, gan rajonu, gan nacionālo mērogu dažādās darbības sfērās.

Kontaktinformācija

[Bērnu un ģimeņu jomas NVO datubāze](#)

[Latvijas Pilsoniskā alianse](#)

Sabiedriskās un reliģiskās organizācijas

Sabiedriskās un reliģiskās organizācijas īsteno savas programmas vecāku un bērnu izglītošanā, ģimenes nostiprināšanā, atpūtas organizēšanā un savos statūtos paredzētajos citos jautājumos, organizē sabiedrības atbalstu bērna tiesību aizsardzībai, kā arī likumā noteiktajā kārtībā realizē sabiedrisko kontroli pār bērna tiesību aizsardzību kopumā vai atsevišķās bērna tiesību aizsardzības jomās.

Bērnus reliģiskās organizācijas var iesaistīt reliģiska rakstura darbībās un reliģisko organizāciju pasākumos tikai ar vecāku rakstveida piekrišanu, bet ārpusģimenes aprūpes laikā — ar aizbildņa, audžuģimenes vai aprūpes iestādes rakstveida piekrišanu.

Valsts un pašvaldība budžeta ietvaros sniedz sabiedriskajām organizācijām finansiālu atbalstu ģimenes un bērnu interesēm veltītu programmu īstenošanai

[Reliģisko organizāciju lietās reģistrētā konfesionālā piederības un darbības teritorija](#)

Pusaudžu resursu centrs

Pusaudžu resursu centrs (PRC) sniedz uz pierādījumiem balstītu, mūsdienīgu multidisciplināru atbalstu pusaudžiem no 10-18 gadiem ar dažādiem mentālās veselības riskiem un problēmām. Visbiežāk pusaudžiem problēmas sagādā emocionāli sarežģījumi, uzvedības problēmas, pārmērīga datora vai mobilo telefonu lietošana, apgrūtināta saskarsme ar vienaudžiem vai vecākiem. Apzinoties, ka katram pusaudzim un ģimenei ir savi, unikāli resursi, PRC palīdz tos atrast un stiprināt, sniedzot profesionālu, konfidenciālu un draudzīgu atbalstu brīdī, kad tas ir nepieciešams.

Centrs darbojas pēc sabiedrībā balstīta palīdzības principa – tā galvenais princips ir nevis sodīt vai ievietot slēgta tipa iestādēs, bet palīdzēt pusaudža konkrētajā dzīves situācijā novērst riskus un realizēt savu potenciālu. Centrā atbalstu pusaudžiem un ģimenēm atbalstu sniedz pusaudžu psihologi, psihoterapeiti un mediķi, sporta treneri un fizioterapeiti.

PRC pakalpojumi pieejami deviņās Latvijas pilsētās – Rīgā, Liepājā, Valmierā, Daugavpilī, Ventspilī, Jelgavā, Rēzeknē, Siguldā un Tukumā. Centrs nodrošina konsultācijas gan klātienē, gan attālināti, izmantojot lietotnes *Skype*, *Whatsapp* vai *Zoom*. Pateicoties Labklājības ministrijas un Veselības ministrijas piešķirtajam finansējumam, PRC palīdzība jauniešiem un viņu ģimenēm ir pieejama bez maksas.

Centrā īstenotās atbalsta programmas sadarbībā ar starptautiskiem partneriem no Lielbritānijas un Austrālijas izveidojuši Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas speciālisti.

Pusaudžu resursu centra darbības pamatprincipi:

- pusaudžiem draudzīgi un piemēroti pakalpojumi;
- pierādījumos balstītas metodes;
- risku samazināšanas pieeja;
- multidisciplināra komanda;
- pusaudža un ģimenes iesaiste visos procesos.

Kontaktinformācija

PRC konsultatīvais tālrunis: +371 25737363 (darba dienās no 12:00 līdz 19:00)

Krīžu un konsultāciju centrs „Skalbes”

Krīžu un konsultāciju centra „Skalbes” mērķis ir emocionālā atbalsta sniegšana riska grupas personām, kā arī palīdzības sniegšana personām, kas pārdzīvojušas vardarbību, un tās novēršana, nenodalot dažādu sociālo grupu intereses un saglabājot politisko, reliģisko un nacionālo neitralitāti. Organizācija “Skalbes” izveidota 1997.gadā un sniedz kvalitatīvu psiholoģisko palīdzību pieaugušajiem, bērniem un ģimenēm: psihologa, psihoterapijas speciālistu un tiesību konsultācijas, it īpaši krīzes situācijās.

Centra galvenā darbība notiek 2 virzienos:

- vienīgais uzticības telefons, kas strādā 24/7 stundu režīmā;
- privāto un grupu konsultāciju pakalpojumu, semināru, programmu un apmācību piedāvājums, aptverot plašu jautājumu loku un dažādas gan varbūtējās, gan, jau pastāvošās pieaugušo un bērnu riska grupas.

Centra darbības sfērā ietilpst telefonisku un privātu speciālistu konsultāciju, kā arī emocionālā atbalsta sniegšana cilvēkiem, kas atrodas **riska grupās**, depresijā, cilvēkiem ar pašnāvnieciskām tieksmēm, cilvēkiem, kas izjūt vientulību, tuvinieka zaudējumu sāpes, slimo ar bulīmiju, tiem, kas ir atkarīgi no alkohola, narkotiskajām vielām, kam ir nestabila situācija ģimenē, vai rados.

Paralēli pamatdarbībai Centrs realizē profilaktiskās programmas un paaugstina sabiedrības informētību krīzes situāciju rašanās riska samazināšanas jomā, kā arī krīzes situāciju novēršanā un samazināšanā, īstenojot virkni pasākumu, kas adresēti dažādām sociālajām grupām, ieskaitot vecākus, kuru bērni ir invalīdi; pašiem invalīdiem; daudz bērnu ģimenēm; cilvēkiem, kas rūpējas par slimu ģimenes locekli; pensionāriem; pensijas vecuma cilvēkiem u.c.

Kopš 1999.gada Centrs nepārtraukti sniedz telefoniskās konsultācijas, kas saistītas ar **vardarbības** problēmu, kopš 2000.gada – pastāvīgi īsteno speciālas programmas un preventīvus pasākumus attiecībā uz vardarbību ģimenē, ieskaitot sievietes, bērnu un no fiziskās, seksuālās, emocionālās, morālās u.c. vardarbības cietušo personu tiesību aizsardzību. Īstenotie palīdzības pasākumi ietver:

- telefoniskas konsultācijas, kas palīdz vardarbības upuriem emocionāli pārvarēt izveidojušos situāciju;
- tiesiska un procesuāla rakstura konsultācijas;
- privātās un grupu konsultācijas personām, kas cietušas no vardarbības;
- seminārus vardarbības upuriem;
- speciālus seminārus cilvēkiem, kas ir vardarbības avots.

Centrs sniedz [maksas pakalpojumus](#) privātpersonām un organizācijām. Krīzes tālruņa darbība tiek nodrošināta sadarbībā ar Rīgas Domes Labklājības departamentu; psiholoģiska konsultēšana, psihoemocionālais atbalsts un psiholoģiska izpēte Rīgas pilsētas pašvaldības ģimenēm ar bērniem tiek nodrošināta sadarbībā ar Rīgas Sociālo dienestu.

[Kontaktinformācija](#)

Pieteikšanās konsultācijām, zvanot pa tālruni + **371 24551700** (darba dienās no 9.00 līdz 17.00), vai rakstot uz e-pastu skalbes@skalbes.lv

Diennakts krīzes tālrunis **116123**

Diennakts Krīzes tālruni:

- **+371 6 7222922** (LMT)
- **+371 2 7722292** (Bite)

Biedrība “Papardes zieds”

Biedrība „Papardes zieds” ir brīvprātīga un demokrātiska sabiedriskā labuma organizācija, kas dibināta 1994. gadā, sekmīgi strādā reprodūktīvās veselības un tiesību jomā un ir viena no Latvijas lielākajām nevalstiskajām organizācijām. Biedrība izstrādā seksuālās un reprodūktīvās veselības izglītības programmas un vada nodarbības jauniešiem, tostarp ar intelektuālās attīstības traucējumiem, vecākiem un profesionāļiem, kā arī ierosina un iesaistās šo jautājumu interešu aizstāvībā valsts un starptautiskā līmenī.

Kopš 2000. gada biedrība „Papardes zieds” ir pilntiesīga Starptautiskās ģimenes plānošanas federācijas (*International Planned Parenthood Federation, IPPF*) biedre.

Biedrība nodrošina individuālas [konsultācijas](#) dažādu vecumu bērniem un jauniešiem par pārmaiņām ķermenī pubertātes laikā, menstruālo ciklu, higiēnu, emocionālajām pārmaiņām, veselīgām attiecībām, mīlestību, seksu un citiem aktuāliem tematiem. Individuālas konsultācijas ir iespējamās biedrības „Papardes zieds” birojā un tiešsaistē.

„Papardes zieds” piedāvā izglītojošas un informatīvas [programmas un nodarbības](#) dažādu vecuma grupu jauniešiem par seksuālo un reprodūktīvo veselību, atkarību profilaksi un garīgo veselību. Nodarbības ir sagatavotas saskaņā ar Pasauls Veselības organizācijas un citu nozīmīgāko seksuālās veselības izglītības organizāciju vadlīnijām un ieteikumiem.

Skolotājiem un klašu audzinātājiem, speciālo skolu pedagogiem, speciālistiem un aprūpes darbiniekiem „Papardes zieds” piedāvā [seminārus](#) dažādām mērķgrupām. Semināru galvenais nolūks ir sniegt pedagogiem visaptverošu informāciju par to, kā runāt ar skolēniem un jauniešiem par dažādiem tematiem — seksuālo un reprodūktīvo veselību, attiecībām, atkarībām — kā arī par citiem jauniešiem aktuāliem jautājumiem.

[Kontaktinformācija](#)

Biedrība ģimenes atbalstam “Tēvi”

Biedrība “Tēvi”, reģistrēta 2017. gada jūlijā, ir nevalstiska organizācija, kas turpina Nodibinājuma “Tēvi” (dibināts 2015.gada 24.septembrī) aizsāktos projektus, un ir kā turpinājums mediju aģentūras “Inspired” sociālajai iniciatīvai “Tēvs un bērns”, kuras īstenošana notika ciešā sadarbībā ar nodibinājumu “Centrs Dardedze”. Pēc kampaņas “Būt tēvam – tā ir māksla!” organizēšanas 2014. gadā, tika pieņemts lēmums dibināt jaunu organizāciju, lai sasniegtu nospraustos mērķus – veicināt un popularizēt ģimenes dzīvē iesaistīta tēva tēlu un lomu, kā arī mazināt traucējošos ar tēva lomu saistītos stereotipus.

Biedrība mērķtiecīgi veido sadarbību ar dažādām organizācijām Latvijā ([Centrs Dardedze](#) un [Resursu centru sievietēm Marta](#)) un pasaulē ([Promundo](#)).

Apzinoties, ka pieaug tēvu iesaiste bērnu audzināšanā un ģimenes dzīvē, biedrība piedāvā aktivitātes tēviem, kas stiprina tēva lomu un veicina tēvu – bērnu attiecību uzlabošanu.

Biedrības sniegtie pakalpojumi:

- 10 nedēļu informatīvi izglītojošs kurss “Bērnu emocionālā audzināšana”;
- Tēvu grupa + (8 nedēļu slēgtā grupa (6-8 dalībnieki));
- Atbalsta grupa tēviem “Šķiršanās. Es un citi” (4 tiešsaistes nodarbības slēgtā grupā ((6-8 dalībnieki));
- Dzimumu līdztiesības iniciatīva – “vīru vakariņas” [#globalguytalk](#);
- Vecāku izglītības programmas grupa tikai tēviem (7 tiešsaistes nodarbības, katras nodarbības ilgums 3h, programma tiek īstenota sadarbībā ar [Centru ZIN](#));
- Programma “Ceļvedis audzinot pusaudzi” (10 tiešsaistes nodarbības, katras nodarbības ilgums 3h, slēgtā grupa (6-10 dalībnieki));
- Tēvu radio.

Kontaktinformācija

Centrs MARTA

Centrs MARTA sniedz palīdzību un atbalstu personām, kuras ir vardarbīgās attiecībās, vai ir piedzīvojušas draudu izteikšanu, fizisku, emocionālu, seksuālu, ekonomisku vardarbību, vardarbīgu kontroli vai vajāšanu, kā arī cilvēkiem, kas piedzīvojuši jebkuru ekspluatācijas formu (prostitūcija, pornogrāfija, fiktīvas laulības, darba ekspluatācija, ekspluatācija noziedzīgu nodarījumu veikšanai, ubagošana, mājkalpība, u.c.) vai citas cilvēku tirdzniecības formas.

Palīdzības saņēmējam sazinoties ar Centru, zvanu operators uzklausa un pieraksta pirmajai konsultācijai, kas notiek ar Centra sociālo darbinieci. Konsultācija, kurā tiek noskaidrota situācija, plānoti drošības pasākumi, ja persona atrodas apdraudējuma apstākļos, kā arī tiek pārrunāti iespējamie palīdzības veidi un sadarbība, notiek pēc iepriekšējā pieraksta darba dienās no 10:00 līdz 18:00. Pēc sociālā darbinieka konsultācijas nepieciešamības gadījumā tiek nodrošināta citu speciālistu palīdzība un dalība pašpalīdzības (atbalsta) grupā. Psihologa un jurista konsultācijas iespējams apmeklēt un saņemt arī vakaros, speciālistu konsultācijas pieejamas gan klātienē, gan attālināti, izmantojot video saziņu. Konsultāciju laikā:

- **sociālais darbinieks** konsultē par iespējamiem sociālo problēmu risinājumiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē vai partnerattiecībās, sniedz atbalstu, informāciju un nepieciešamības gadījumā iesaista citus speciālistus problēmu risināšanā;
- **jurists** sniedz konsultācijas par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, laulības šķiršanu, bērnu aizgādības jautājumiem, uzturlīdzekļiem un par cietušā tiesībām kriminālprocesā, u.c. jautājumiem, kas saistīti ar vardarbīgo attiecību pārtraukšanu, kā arī nepieciešamības gadījumā palīdz sagatavot juridiskos dokumentus (pieteikumus tiesai, iesniegumus citām iestādēm);

- **psihologs** sniedz psiholoģisku atbalstu, lai mazinātu trauksmi, bailes un citas psiholoģiskās problēmas, kas radušās pārciestās vardarbības dēļ;
- **pašpalīdzības grupā vardarbībā cietušām sievietēm** (līdz 10 dalībniecēm, grupu vada Centra MARTA speciālists – sociālais darbinieks vai psihologs) tiek pārrunāti jautājumi par to, kā iziet no upura lomas un atgūt pašpārliecību; kā atkārtoti neieklūt vardarbīgās attiecībās; kā jūtas bērni, ja vecāku starpā notiek vardarbība; kur un kā meklēt resursus, lai palīdzētu sev.

Centrs MARTA **nesniedz palīdzību** ģimenes strīdu un bērnu dzīvesvietas noteikšanas vai mantas dalīšanas jautājumos, apģērbu nodrošināšanā, **nenodrošina** krīzes centra/izmitināšanas pakalpojumu, kā arī **neveic** personības un vardarbības izpēti.

Centra pakalpojumi:

- Vardarbībā cietušo pilngadīgo personu (gan sieviešu, gan vīriešu) rehabilitācija (Rīgā, Liepājā, Rēzeknē), neatkarīgi no tā, cik sen notikusi vardarbība (piemēram, palīdzību var saņemt arī tie pilngadīgie, kas bērnībā ir cietuši no seksuālas vardarbības). Atbalstu var saņemt arī cietušo tuvinieki.
- Cilvēku tirdzniecībā cietušo pilngadīgo un bērnu rehabilitācija (Rīgā, Liepājā, Rēzeknē).
- Atbalsta grupas (Rīgā, Liepājā, Rēzeknē), attālināti (videozvans) vai klātienē.
- Vardarbībā cietušo bērnu rehabilitācija (tikai Liepājā)
- Individuālā rehabilitācija (tikai Rīgā), pakalpojums pieejams Rīgas Sociālā dienesta klientiem

Ja persona nevar saņemt valsts apmaksātu palīdzību (piemēram, ja persona vēlas saņemt pakalpojumu anonīmi vai ir izlietots valsts apmaksātās palīdzības apjoms u.c.) Centra MARTA speciālistu konsultācijas iespējams saņemt par maksu vai līdzmaksājumu. Konsultāciju izmaksas var tikt segtas arī no ziedotāju saziestotiem līdzekļiem, tāpēc par līdzmaksājuma apmēru konkrētā gadījumā iespējams vienoties ar sociālo darbinieku.

[Kontaktinformācija](#)

Biedrība “Krīzes grūtniecības centrs”

Biedrība “Krīzes grūtniecības centrs” (reģistrēta 2005. gada 11. novembrī) ir dibināta ar mērķi sniegt konsultatīvo palīdzību neplānotas grūtniecības, pēc aborta, kā arī spontānā aborta vai pāragra bērna zaudējuma gadījumos. Tāpat Biedrības pārstāvji dodas uz skolām, lai runātu ar jauniešiem par attiecībām, vērtībām, seksuālās veselības jautājumiem u.tml.

Biedrībā strādā rūpīgi apmācīti brīvprātīgie, kas pēc Lielbritānijā sertificētām un aprobētām programmām ir ieguvuši zināšanas un iemaņas, kā palīdzēt krīzē nonākušiem cilvēkiem.

Biedrības pakalpojumi (materiālā palīdzība un [konsultācijas grūtniecības krīzes situācijā](#)) ir bezmaksas. Visi pakalpojumi ir pilnībā konfidenciāli.

Kopš 2006. gada oktobra Biedrība piedāvā skolām un jauniešu organizācijām [izglītojošu semināru](#) (2 mācību stundas) par jauniešiem aktuālām tēmām. Analizējot Latvijas un citu valstu jauniešu programmu pieredzi, Biedrības speciālisti konstatējuši, ka veiksmīgas ir tikai tās programmas, kurās ar jauniešiem tiek runāts ne tikai par kontracepciju vai seksuāli transmisīvajām slimībām (STS), bet būtiska uzmanība tiek pievērsta personības veidošanai, cilvēka pamatvērtībām un atbildībai, lai jaunieši savā dzīvē spētu pieņemt atbildīgus lēmumus. Nodarbības laikā tiek pārrunāti sekojoši jautājumi:

- personība, tās veidošanās, cilvēka vērtība un vērtību skala;
- attiecības un ko tajās meklējam;
- seksuālās attiecības;
- olšūnas apaugļošanās, bērna attīstība grūtniecības laikā (videofilma), aborts, kontracepcija, STS;
- atkarības - alkohola, narkotisko vielu un zāļu, spēļu atkarības, pornogrāfija, masturbācija u.c. (pēc skolu pieprasījuma).

Pēc nodarbības skolās (pēc pieprasījuma) tiek atstāta materiālu mape, kurā ietilpst DVD ar filmām un izdales materiāli, kurus skolotāji var izmantot tālākā darbā ar jauniešiem.

[Kontaktinformācija](#)

Biedrība „Resiliences centrs”

Biedrības vērtību sistēmas centrā ir darbs ar jauniešiem, kas tiek organizēts vairākos savstarpēji saistītos virzienos.

Saskarsmes programma DARI, kuras mērķis ir nodrošināt pusaudžiem ar uzvedības un saskarsmes grūtībām un viņu piesaistes personām psihosociālu atbalstu, lai mazinātu pusaudžu uzvedības un saskarsmes grūtības un to izraisītās sekas, veicinātu pusaudžu piesaistes personu izpratni par pusaudžu vajadzībām, tādējādi uzlabojot saskarsmi ģimenē un mazinot konflikta situācijas skolā un ģimenē.

Pakalpojumi:

- **sociālā mentora** (atbalsta personas) pakalpojums ar mērķi nodrošināt pusaudžiem/jauniešiem ar uzvedības un saskarsmes grūtībām psihosociālo atbalstu, lai mazinātu viņiem uzvedības un saskarsmes grūtības un to izraisītās sekas, mazinātu atkarību riskus, novērstu mentālās veselības traucējumus, tādējādi uzlabojot pusaudža/jaunieša saskarsmes prasmes, sekmes skolā un mazinot konflikta situācijas skolā un ģimenē;
- **ielu jaunatnes darbs** Rīgas Centra parkos, tirdzniecības centru “Akropole” un “Origo”, kā arī Centrāltirgus apkaimē.

Nometņu programmas bērniem un jauniešiem – Dzīvēsspēka nometnes, nometnes audžu bērniem, piedzīvojumu nometnes. Tās vada sertificēti nometņu vadītāji, ar jauniešiem strādā arī psihologi un mentori.

Projekti un jauniešu iniciatīvas:

- projekts “Noticēt iespējai” – jauniešu ar sociāliem ierobežojumiem līdzdalības veicināšana”;
- projekts “Resilientes pieeja jauniešu ar ierobežotām iespējām līdzdalības stiprināšanā”.

Resilience mācību centrs – interaktīvi, interesanti semināri sociālajiem darbiniekiem, skolotājiem, vecākiem, aizbildņiem. Nodarbības bieži notiek dabā un aptver visdažādākās tēmas un vērtības; noslēgumā dalībnieki iegūst sertifikātus. Zināšanu papildināšanai izveidota [Metodiskā bibliotēka](#).

[Kontaktinformācija](#)

Nodibinājums “Centrs Dardedze”

Nodibinājuma mērķis ir veicināt drošas, cieņpilnas attiecības un novērst vardarbību pret bērniem ģimenē, attiecībās ar vienaudžiem un sabiedrībā kopumā, palīdzot bērniem izaugt par stiprākiem, patstāvīgākiem un laimīgākiem pieaugušajiem, kā arī labākiem nākotnes vecākiem.

“Centrs Dardedze” nodrošina psiholoģisku atbalstu bērniem, kuri ir cietuši no vardarbības un viņu ģimenēm, veicina drošas attiecības bērnu dzīvēs, sniedzot apmācības pieaugušajiem un bērniem, un aktīvi iesaistās par sakārtotu bērnu aizsardzības sistēmu valsts un pašvaldību līmenī.

“Dardedze” ir vienīgā organizācija Latvijā, kas ir specializējusies bērnu seksuālas izmantošanas novēršanā.

Pakalpojumi:

- Psihologa konsultācijas bērniem un pieaugušajiem;
- Psiholoģiskā izpēte bērniem, sākot ar 4,5 gadu vecumu (vardarbības pazīmju izpēte, emocionālās sfēras un attiecību izpēte vai intelektuālo / kognitīvo spēju izpēte), un pieaugušajiem (vecāka spēju izpēte);
- Džimbas drošības programma (nodarbība “Cimos pie Džimbas” (klātienē vai attālināti), izbraukuma nodarbība “Džimbas viesskola”, 11 nodarbību cikls “Džimbas drošības soļu programma (Džimbas aģenti)”, vasaras nometne “Džimbas drošības skoliņa”);
- Mediācijas pakalpojums strīdu risināšanā pirms tiesas, pāru konfliktu gadījumā, tai skaitā šķiroties, vecāku un bērnu strīdu (ja bērni sasnieguši pusaudžu vecumu), skolu strīdu (starp skolas vadību, pedagogu, vecākiem) un citu domstarpību gadījumos;
- Apmācības (izglītojoša atbalsta programma vecākiem “Sargeņģelis”, “Ceļvedis audzinot pusaudzi” un “Bērna emocionālā audzināšana”) un vebināri (“Kāds vecāks Tu esi?”, “Bērnudārzam gatavi?”, “Mammu, nekliedz!”, “Bērnu un jauniešu seksuālās uzvedības luksofors – kam pievērst uzmanību un ko mācīt?”, “Ko darīt, ja bērns saskāries ar pornogrāfiju? Praktiski ieteikumi pieaugušajiem”,

“Bērns mani neklausā”, “Interneta riski bērnu ikdienā. Ko es par to zinu?”, “Mans bērns un sekss?”, “Kaitējoša seksuāla uzvedība bērnu vidū. Kas jāzina vecākiem?”) vecākiem;

- Konsultācijas, apmācības (izglītības programma bērnu un pusaudžu pašapziņas veicināšanai pedagogiem, programmu “Sargeņģelis”, “Ceļvedis, audzinot pusaudzi” un “Bērnu emocionālā audzināšana” grupu vadītājiem, Džimbas drošības soļu programmas (Džimbas aģentu) apmācības, “Lielās dzīves skola”, preventīvā programma “Bērnam drošs un draudzīgs bērnudārzs”, “Kā atpazīt vardarbības pazīmes bērnos vecumā līdz 3 gadiem?” pirmsskolu pedagogiem u.c.) un vebināri speciālistiem.

Kontaktinformācija

Biedrība “Latvijas Bērnu labklājības tīkls”

Biedrības “Latvijas Bērnu labklājības tīkls” darbības mērķis ir veicināt bērnu tiesību un vajadzību nodrošināšanu un bērnu fiziskās, garīgās un materiālās labklājības celšanu Latvijā, izmantojot pilsoniskās sabiedrības tiesības iesaistīties bērnu interešu aizstāvībā, lēmumu pieņemšanā un īstenošanā. Biedrība apvieno organizācijas, kas strādā bērnu labklājības jomās valstiskā līmenī.

Biedrībā ir 27 biedri (20 biedrības/nodibinājumi un 7 fiziskas personas), t.sk., biedrības/nodibinājumi “Glābiet bērnus – sabiedriskais tiesībsargs”, “Centrs Dardedze”, Latvijas Bērnu fonds, Latvijas Lauku ģimenes ārstu asociācija, “EAPN-Latvia”, Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija, Ronald McDonald House Charities Latvija, “Centrs MARTA”, “Izglītības iniciatīvu centrs”, Profesionālo audžuģimeņu apvienība “Terēze”, “SOS Mājas jauniešiem”, Ilģuciena daudzbērnu ģimeņu biedrība “IB Pērle”, “Mediācijas telpa”, biedrības “Reach for Change” pārstāvniecība Latvijā, “Azote”, “Latvijas Kristīgā alianse bāreņiem”, “Labdarības fonds “Bērnu rīts””, “Bērnu slimnīcas fonds”, “Bērnu un pusaudžu resursu centra atbalsta fonds” un “Sociālā atbalsta un izglītības fonds”.

Nozīmīgākās aktivitātes:

- izveidota [Bērnu un ģimeņu jomas NVO datubāze](#), tajā iekļautas apmēram 400 organizācijas, kuras aktīvi darbojas bērnu un ģimenes jomās;
- izveidota Latvijas Bērnu labklājības tīkla “[Ekspertu platforma](#)”, sadaļa biedrības mājaslapā ar profesionāļiem, kas ir gatavi sadarboties, lai palīdzētu uzlabot bērnu un ģimeņu atbalsta politiku un praksi valstī;
- izstrādāts [informatīvs digitālais materiāls par Tīkla ekspertīzi un darbības jomām](#): https://www.bernulabklajiba.lv/wp-content/uploads/2022/04/LBLT_buklets-2.pdf;
- projekta “UZZINI. RUNĀ. IETEKMĒ.” ietvaros ieviests “[Ģimeņu un bērnu politikas BAROMETRS](#)”, ar kura palīdzību tiks veikts izstrādē esošo likumprojektu un politikas iniciatīvu, kas skar sociālās aizsardzības, veselības aprūpes un izglītības

- jomas un kurām ir būtiska ietekme uz bērnu un ģimeņu ar bērniem dzīvi, monitorings un sabiedrības informēšana;
- projekta “UZZINI. RUNĀ. IETEKMĒ.” ietvaros ieviests “[RUPORS](#)”, ar kura palīdzību tiks operatīvi apkopoti viedokļi un priekšlikumi, prioritāri no bērniem un jauniešiem par konkrētiem jautājumiem, problēmsituācijām vai virzītajiem likumprojektiem un nodoti tālāk likumdevējam vai politisko iniciatīvu virzītājiem;
  - projekta “Uzzini. Runā. Ietekmē” ietvaros, pirms Saeimas vēlēšanām izveidoti videoieraksti ar politisko partiju Saeimas deputātu kandidātu atbildēm (kopā ar citiem biedrības izveidotajiem diskusiju un podkāstu ierakstiem pieejami [biedrības YouTube kanālā](#)), kā arī sadarbībā ar piesaistītajiem ekspertiem sagatavoti un publicēti [11 viedoklraksti](#);
  - tiek īstenots projekts “[BAROMETERS: ģimenes ar bērniem Latvijā](#)”.

[Kontaktinformācija](#)

Latvijas Uzvedības analītiķu asociācija

Latvijas Uzvedības analītiķu asociācija (LUAA) pārstāv Latvijā praktizējošos uzvedības analītiķus, un veicina lietišķās uzvedības analīzes attīstību Latvijā. Asociācijas mērķis ir apvienot speciālistus, kuri strādā lietišķās uzvedības analīzes jomā, izveidot praktizējošo uzvedības analītiķu reģistru, izstrādāt uzvedības analītiķu darbu regulējošus standartus (profesijas standarts, ētikas kodekss, sertifikācijas prasības, u.c.) un izplatīt informāciju par uzvedības analīzes aktualitāti sabiedrībā, organizēt tālākizglītības un kvalifikācijas celšanas pasākumus profesionāļiem, sekmēt bērnu un pieaugušo ar funkcionāliem traucējumiem iekļaušanu sabiedrībā.

Uzvedības analītiķis izprot uzvedības likumus, prot novērtēt klienta prasmes dažādās attīstības jomās, spēj veidot mācību plānu, lai palīdzētu klientam pārvarēt viņa problēmas, spēj izstrādāt efektīvus veidus, paņēmienus, materiālus u. c. lai efektīvi mācītu kādu konkrētu prasmi, kādam konkrētam klientam. Uzvedības analītiķis var efektīvi mazināt nevēlamo uzvedību, noteikt, kāpēc bērns izvēlās rīkoties šādi un aizvietot to ar jaunu/alternatīvu uzvedību, izmantojot ABA metodes. Kompetents uzvedības analītiķis palīdz, ja ir nepieciešams uzlabot vai veidot jaunas prasmes dažādās jomās, un/vai ja nepieciešams mazināt problemātisku uzvedību. ABA metodes pielieto darbā ar klientiem ar autismu un citiem attīstības traucējumiem, lai attīstītu valodu, veicināt pašaprūpes un patstāvības prasmes, palīdzēt risināt ēšanas, miega problēmas un daudzas citas problēmas. Pasaulē ABA metodi pielieto arī organizāciju un personīgai efektivitātei.

Patstāvīgi strādāt ir tiesīgs tāds **uzvedības analītiķis** jeb **ABA** (*Applied Behavior Analysis, Lietišķās uzvedības analīzes*) **speciālists**, kurš:

- pabeidzis pilnu apmācības programmu Latvijā vai ārvalstīs (vismaz 270h vai 405 akad. stundas);

- saņēmis 75h supervīziju (jeb 1500 prakses stundas), puse no tam var būt grupu supervīzijas (līdz 10 cilvēkiem grupā);
- ieguvis vismaz bakalaura grādu pedagoģijā (t.sk. logopēda kvalifikācija), psiholoģijā, vai veselības aprūpē ar audiologopēda, ergoterapeita kvalifikāciju.

Speciālisti, kuri **daļēji** atbilst augstākminētajām prasībām (**ABA speciālisti** vai **uzvedības analītiķa asistenti**), var strādāt supervizora vai pieredzējuša uzvedības analītiķa uzraudzībā (saņemot vismaz 1 supervīzijas stundu uz 20 darba stundām).

[Kontaktinformācija](#)

Latvijas Pusaudžu mentālās veselības asociācija

Latvijas Pusaudžu mentālās veselības asociācija (LPMA) apvieno mentālās veselības profesionāļus un citas ieinteresētās personas ar mērķi uzlabot pusaudžu mentālās veselības aprūpi un ļaut realizēt savu potenciālu katram Latvijas pusaudzim.

Asociācija ir izveidota 2023. gadā, turpinot Pusaudžu un jauniešu mentālās veselības platformas aizsākto darbu.

Asociācijas mērķis ir palīdzēt uzlabot dzīves kvalitāti un īstenot savu potenciālu visiem Latvijas pusaudžiem, veidojot efektīvus pakalpojumus, apvienojot un izglītojot speciālistus **un** iestājoties par pusaudžu tiesībām un aizstāvot biedru intereses.

Asociācijas darbs balstās zinātnisko pierādījumu bāzē, labākajos ārvalstu piemēros un ticībā Latvijas pusaudžu potenciālam.

[Kontaktinformācija](#)

3. Sadarbības tīkla darbība Projekta īstenošanas laikā

Šajā nodaļā raksturota Sadarbības tīkla darbība projekta Nr.9.2.1.3/16/l/001 "Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē" (turpmāk – Projekts) ietvaros, laika posmā no 2016.gada aprīļa līdz 2023.gada decembrim. Saskaņā ar Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti un darbinieku profesionalitāti darbam ar riska situācijā esošām personām" 9.2.1.3. pasākuma "Atbalsts speciālistiem darbam ar bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē" īstenošanas noteikumiem (Ministru kabineta noteikumi Nr. 575, Rīgā 2015. gada 6. oktobrī (prot. Nr. 53 13. §)), Projekta mērķis bija pilnveidot atbalsta sistēmu bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem (turpmāk – bērniem ar uzvedības problēmām) un vardarbību ģimenē, paaugstinot speciālistu profesionalitāti un darba efektivitāti, kā arī nodrošināt sabiedrības izglītošanu par vardarbību (Darbības programmas "Izaugsme un...", 2015).

Projektā bija paredzēts pilnveidot profesionālu atbalstu bērnam, bērna likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem, kā arī speciālistiem, kuri sniedz atbalstu bērnam un ģimenei, izveidojot konsultatīvo punktu (kabinetu) un sniedzot konsultatīvo atbalstu.

Īstenojot Projekta mērķus un uzdevumus, konsultatīvā atbalsta sniegšanai tika izveidota Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Konsultatīvā nodaļa (turpmāk - Konsultatīvā nodaļa). Konsultatīvā nodaļa sniedza konsultatīvo atbalstu:

- bērniem ar uzvedības problēmām;
- valsts un pašvaldību speciālistiem darbam ar ģimenēm ar bērniem;
- bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem.

Konsultatīvais atbalsts ietvēra klātienēs vai attālinātu konsultāciju, atbalsta programmu izstrādāšanu bērnam ar uzvedības problēmām un rekomendāciju sagatavošanu atbalsta sniedzējiem (bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem) un speciālistiem), un konsultatīvā atbalsta izmēģinājumu projektu.

Konsultatīvā atbalsta ietvaros Konsultatīvās nodaļas speciālisti:

- diagnosticēja bērnus ar uzvedības problēmām;
- izstrādāja atbalsta programmas bērniem ar uzvedības problēmām;
- sagatavoja rekomendācijas valsts un pašvaldību speciālistiem darbam ar ģimenēm ar bērniem;
- sagatavoja rekomendācijas bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem).

Sadarbība konsultatīvā atbalsta posmos

Konsultatīvās nodaļas speciālistu darbība	Sadarbības partneru darbība
1. Pieteikšanās konsultatīvā atbalsta saņemšanai un saņemto iesniegumu izvērtēšana Konsultatīvajā nodaļā	
<p>Izvērtē nepieciešamību izstrādāt atbalsta programmu bērnam ar uzvedības problēmām un sniegt konsultatīvo atbalstu speciālistiem un bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem; sniedz atbildi iesniedzējam (vienojās par turpmāko sadarbību, konsultācijas datumu un laiku un sagatavo rakstisku atbildi uz iesniegumu, vai (atteikuma gadījumā) sniedz atbildi par atteikuma iemesliem un ieteikumus turpmākai rīcībai).</p>	<p>Bērna likumiskais pārstāvis vai izglītības iestādes vadītājs (gadījumos, kad bērna likumiskais pārstāvis izvairās no sadarbības ar izglītības iestādi) iesniedz Konsultatīvajā nodaļā iesniegumu un aizpildītu iesnieguma pielikumu - Sākotnējās novērtēšanas aptauju</p>
2. Sagatavošanās konsultācijai Konsultatīvajā nodaļā	
<p>Informē pašvaldības sociālo dienestu par bērnu, kuram tiks izstrādāta atbalsta programma, un lūdz informēt par sociālo darbinieku, kurš iesaistīsies bērna atbalsta programmas īstenošanā savas kompetences ietvaros.</p> <p>Nepieciešamības gadījumā lūdz iesaistīties citas sadarbības tīkla institūcijas.</p> <p>Izvērtē saņemto informāciju un plāno konsultācijas norisi.</p>	<p>Bērna aprūpētāji un izglītības iestādes speciālisti veic mērķtiecīgu bērna novērošanu un sagatavo un sniedz Konsultatīvajai nodaļai citu nepieciešamo informāciju par bērna uzvedības (saskarsmes) problēmu. Pašvaldības sociālais dienests sniedz informāciju par situāciju bērna ģimenē un informē par sociālo darbinieku, kurš piedalīsies konsultācijas noslēguma sarunā.</p>
3. Konsultācija Konsultatīvajā nodaļā	
<p>Īsteno konsultāciju, speciālistu noslēguma sarunā apkopo klātienē konsultācijas rezultātus un izstrādā atbalsta programmas vadlīnijas, informē iesnieguma iesniedzēju (bērna likumisko pārstāvi vai izglītības iestādes speciālistus) par turpmāko sadarbību. Sagatavo un nosūta atbalsta programmu un rekomendācijas sadarbības tīkla dalībniekiem</p>	<p>Piedalās konsultācijā Konsultatīvajā nodaļā, konsultācijas noslēguma sarunā piedalās pašvaldības sociālais darbinieks</p>

Sadarbība konsultatīvā atbalsta posmos (turpinājums)

Konsultatīvās nodaļas speciālistu darbība	Sadarbības partneru darbība
4. Atbalsta programmas un rekomendāciju īstenošana	
<p>Nodrošina nepieciešamās konsultācijas bērna likumiskajam pārstāvim (aprūpētājam) un metodisko atbalstu programmas īstenošanā iesaistītajiem sadarbības tīkla speciālistiem.</p> <p>Nepieciešamības gadījumā organizē starpinstitūciju sanākumi bērna dzīvesvietas pašvaldībā, pieaicinot bērna likumisko pārstāvi (aprūpētāju), un piedalās tajā, vai aicina atbalsta programmas realizācijā iesaistītos sadarbības tīkla pārstāvjus uz tikšanos Konsultatīvajā nodaļā.</p> <p>Lai izvērtētu atbalsta programmas lietderību un sadarbības efektivitāti, veic telefonisku sadarbības tīkla dalībnieku aptauju 3 mēnešu laikā pēc atbalsta programmas izstrādāšanas.</p> <p>Lai izvērtētu izstrādāto rekomendāciju lietderību, veic elektronisku sadarbības tīkla dalībnieku aptauju 6 mēnešu laikā pēc atbalsta programmas izstrādāšanas.</p> <p>Veic konsultatīvās darbības sasniegumu un neveiksmju analīzi, un pilnveido <i>Metodoloģiju bērnu ar uzvedības traucējumiem un saskarsmes grūtībām agresijas un vardarbības mazināšanai un sociālās iekļaušanas veicināšanai</i> un <i>Rokasgrāmatu "Sadarbības tīkls konsultatīvā atbalsta sniegšanai bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem"</i>.</p>	<p>Izglītības iestāde pēc atbalsta programmas saņemšanas organizē iestādes speciālistu pirmo tikšanos ar bērna vecākiem (likumisko pārstāvi/aprūpētāju) un, ja nepieciešams, ar sociālo darbinieku, lai vienotos par turpmāko sadarbību atbalsta programmas īstenošanā.</p> <p>Pašvaldības sociālais darbinieks (un citi sadarbības tīkla dalībnieki) savas kompetences ietvaros iesaistās bērna atbalsta programmas īstenošanā</p> <p>Visi sadarbības tīkla dalībnieki - vienojas par bērna atbalsta programmā veicamajiem pasākumiem un nepieciešamajiem resursiem (piem., psihologa u.c. speciālistu konsultācijām, bērna iesaisti interešu izglītībā u.c., vienojas par turpmāko un sāk praktiski īstenot bērna atbalsta programmu.</p>

Pieteikšanās konsultatīvā atbalsta saņemšanai

Lai saņemtu konsultatīvo atbalstu, bērna ar uzvedības problēmām **likumiskais pārstāvis** (vecāks vai aizbildnis; bāriņtiesas priekšsēdētājs vai ārpusģimenes aprūpes iestādes vadītājs – ja bērns ar uzvedības problēmām, bija ievietots audžuģimenē vai atradās ārpusģimenes aprūpes iestādē) iesniedza Konsultatīvajā nodaļā iesniegumu un aizpildītu Sākotnējās novērtēšanas aptauju ([8.pielikums](#)).

Gadījumos, kad bērna likumiskais pārstāvis izvairījās no sadarbības ar izglītības iestādi, Konsultatīvās nodaļas speciālisti izstrādāja **bērna atbalsta programmu īstenošanai izglītības iestādē**. Lai valsts un pašvaldību izglītības iestāžu speciālisti saņemtu konsultatīvo atbalstu un individuālu bērna atbalsta programmu īstenošanai

izglītības iestādē, Konsultatīvajā nodaļā iesniegumu un aizpildītu Sākotnējās novērtēšanas aptauju ([8.pielikums](#)) iesniedza izglītības iestādes vadītājs.

Lai valsts un pašvaldību izglītības iestāžu speciālisti saņemtu **konsultatīvo atbalstu un izglītojamo grupai** izstrādātas atbalsta programmas īstenošanai izglītības iestādē, iestādes vadītājs iesniedza Konsultatīvajā nodaļā iesniegumu un aizpildītu Klases klimata izpētes veidlapu ([10.pielikums](#)), ja konsultatīvais atbalsts tika sniegts vispārējās vai profesionālās izglītības iestādes speciālistiem, vai aizpildītu Grupas raksturojuma veidlapu ([11.pielikums](#)), ja konsultatīvais atbalsts tika sniegts pirmsskolas izglītības iestādes speciālistiem.

Iesniegumus un to pielikumus bērna likumiskie pārstāvji vai speciālisti (iestāžu vadītāji) iesniedza personīgi, nosūtot pa pastu, vai, atbilstoši normatīvajiem aktiem par elektronisko dokumentu noformēšanu, nosūtot uz Konsultatīvās nodaļas e-pastu.

Lai informētu sadarbības partnerus – bērnu likumiskos pārstāvjus (aprūpētājus) un speciālistus, Konsultatīvās nodaļas speciālisti regulāri izstrādāja dažāda veida informācijas materiālus: informācijas lapas un infografikas, kā arī sniedza aktuālo informāciju plašsaziņas līdzekļos ([1.](#) – [7. pielikums](#)).

Saņemto iesniegumu izvērtēšana Konsultatīvajā nodaļā

Pēc iesnieguma, kurā ietverts lūgums izstrādāt atbalsta programmu, un aizpildītas Sākotnējās novērtēšanas aptaujas ([8.pielikums](#)) saņemšanas, Konsultatīvās nodaļas speciālisti multidisciplinārā komandā izvērtēja nepieciešamību izstrādāt atbalsta programmu bērnam ar uzvedības problēmām un sniegt konsultatīvo atbalstu speciālistiem un bērnu ar uzvedības problēmām likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem (10.,11.attēls).

Izvērtēšanas kritēriji

Konsultatīvās nodaļas speciālisti izstrādāja *atbalsta programmas* bērniem, kuru:

- uzvedība bija būtiski atšķirīga no viņa vecuma bērnu uzvedības;
- uzvedības problēmas izpaudās vairākās, atšķirīgās dzīves vidēs;
- uzvedības problēmas, salīdzinot ar citu viņa vecuma bērnu uzvedību līdzīgās situācijās, izpaudās biežāk;
- uzvedības problēmas atkārtoti izpaudās ilgākā laika posmā;
- uzvedības problēmas apgrūtināja attīstību, piemēram, jaunu zināšanu un prasmju apgūšanu, mācības skolā u.c.;
- uzvedības problēmas apgrūtināja iekļaušanos sabiedrībā, piemēram, radīja sadarbības un komunikācijas problēmas ar vienaudžiem vai pieaugušajiem u.c.;
- uzvedības problēmas nebija izdevis koriģēt, mainot pieeju bērnam un izmantojot dažādas disciplinēšanas metodes.

Ja bērna uzvedība neatbilda augstākminētajiem kritērijiem, Konsultatīvās nodaļas speciālisti sniedza iesnieguma iesniedzējam atbildi, kurā pamatoja atteikumu organizēt klātienē konsultāciju un izstrādāt atbalsta programmu un sniedza ieteikumus turpmākai rīcībai.

Ja bērna uzvedība atbilda kritērijiem, Konsultatīvās nodaļas sociālais darbinieks sazinājās ar iesnieguma iesniedzēju, vienojas par turpmāko sadarbību, klātienes konsultācijas datumu un laiku un sagatavoja rakstisku atbildi uz iesniegumu.

Ja Konsultatīvās nodaļas speciālistu komanda secināja, ka tas ir nepieciešams, iesnieguma iesniedzējam tika ieteikts veikt strukturētu bērna uzvedības novērošanu, izmantojot Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu ([9.pielikums](#)).

Ja iesnieguma iesniedzējs bija bērna vecāks (aizbildnis) vai bāriņtiesas priekšsēdētājs, Konsultatīvās nodaļas speciālisti informēja pašvaldības sociālo dienestu par bērnu, kuram tiks izstrādāta atbalsta programma, un lūdza sniegt informāciju par situāciju bērna ģimenē (audžuģimenē) un informēt Konsultatīvo nodaļu par sociālo darbinieku, kurš savas kompetences ietvaros iesaistīsies atbalsta programmas īstenošanā.

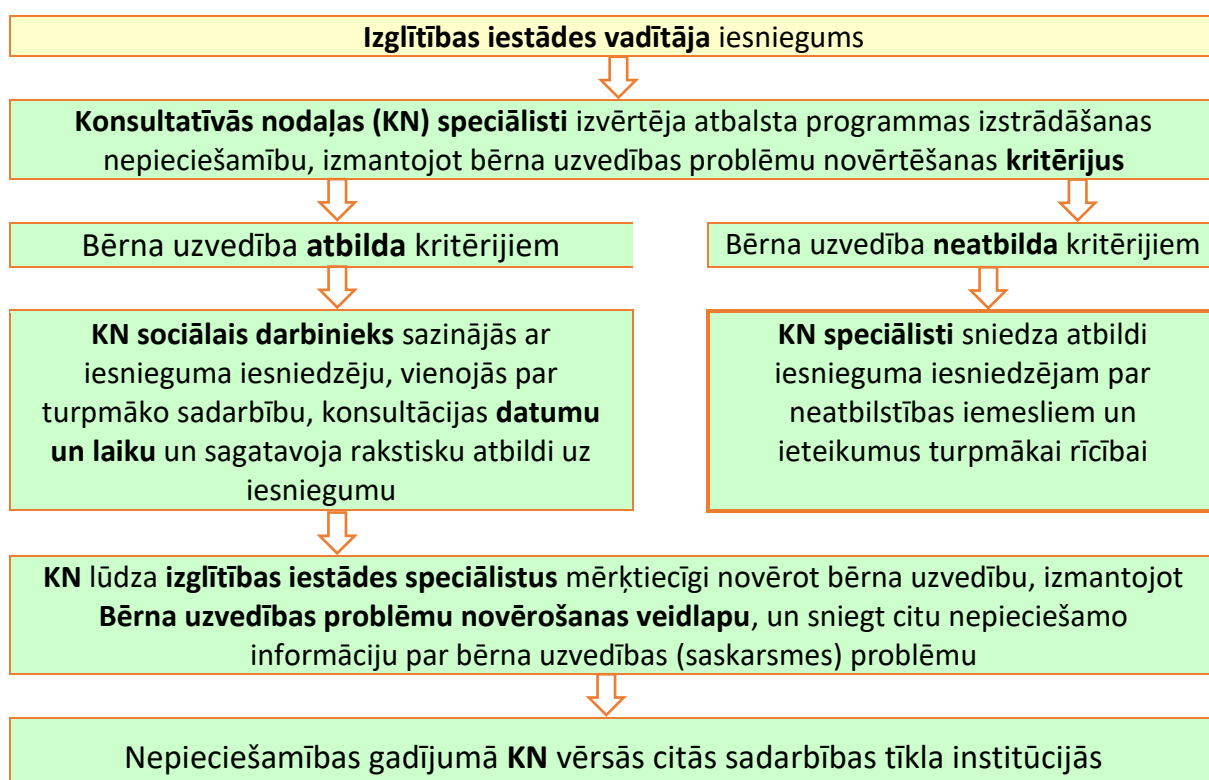
10.attēls. Bērna likumisko pārstāvju iesniegumu izvērtēšana un lēmumu pieņemšana Konsultatīvajā nodaļā

Ja konsultācijai pieteiktais bērns apmeklēja izglītības iestādi, Konsultatīvās nodaļas speciālisti sazinājās ar izglītības iestādi un lūdza mērķtiecīgi novērot bērna uzvedību,

izmantojot Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu, un sniegt citu atbalsta programmas izstrādāšanai nepieciešamo informāciju par bērna uzvedību.

Ja tas bija nepieciešams, Konsultatīvās nodaļas speciālisti vērsās citās sadarbības tīkla institūcijās.

Ja no sadarbības tīkla partneriem saņemtā informācija bija pietiekama konsultatīvā atbalsta sniegšanai un atbalsta programmas izstrādāšanai, **atsevišķos izņēmuma gadījumos** Konsultatīvās nodaļas speciālisti pieņēma lēmumu izstrādāt atbalsta programmu un sniegt konsultatīvo atbalstu speciālistiem un bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem), pamatojoties uz saņemto dokumentu analīzi un neveicot atkārtotu bērna uzvedības problēmu diagnostiku Konsultatīvajā nodaļā.

11.attēls. Izglītības iestāžu speciālistu iesniegumu izvērtēšana un lēmumu pieņemšana Konsultatīvajā nodaļā

Konsultācijas atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei

Konsultācijas atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei mērķis bija atbalsta programmas izstrādāšana bērnam ar uzvedības problēmām un konsultatīvais atbalsts speciālistiem un bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem).

Konsultācijas atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei līdz COVID-19 pandēmijas un ar to saistīto epidemioloģisko ierobežojumu sākumam notika tikai klātienē. Pandēmijas laikā Konsultatīvās nodaļas speciālisti nodrošināja attālinātas konsultāciju tiešsaistes platformās, projekta noslēguma posmā, vienojoties ar iesnieguma iesniedzēju, konsultācijas tika īstenotas gan klātienē, gan attālināti.

Konsultācijā atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei, atkarībā no konsultācijas veida, piedalījās:

- bērns un vismaz viens bērna vecāks (likumiskais pārstāvis (aprūpētājs)), ja iesnieguma iesniedzējs bija bērna vecāks vai aizbildnis;
- bērns un vismaz viens audžuģimenes pārstāvis (bāriņtiesa kā bērna likumiskais pārstāvis);
- bērns un bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādes pārstāvis (iestādes vadītājs kā bērna likumiskais pārstāvis);
- valsts un pašvaldības izglītības iestāžu speciālisti – pedagogi, atbalsta personāls un administrācijas pārstāvji (ja atbalsta programma un rekomendācijas tika izstrādātas īstenošanai izglītības iestādē) (8.attēls).

Ja tas bija nepieciešams, Konsultatīvās nodaļas speciālisti un iesnieguma iesniedzējs pirms konsultācijas vienojās par citu sadarbības tīkla dalībnieku un institūciju (piemēram, izglītības iestādes, pašvaldības sociālā dienesta, bāriņtiesas u.c.) pārstāvju vai speciālistu piedalīšanos konsultācijā atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei.

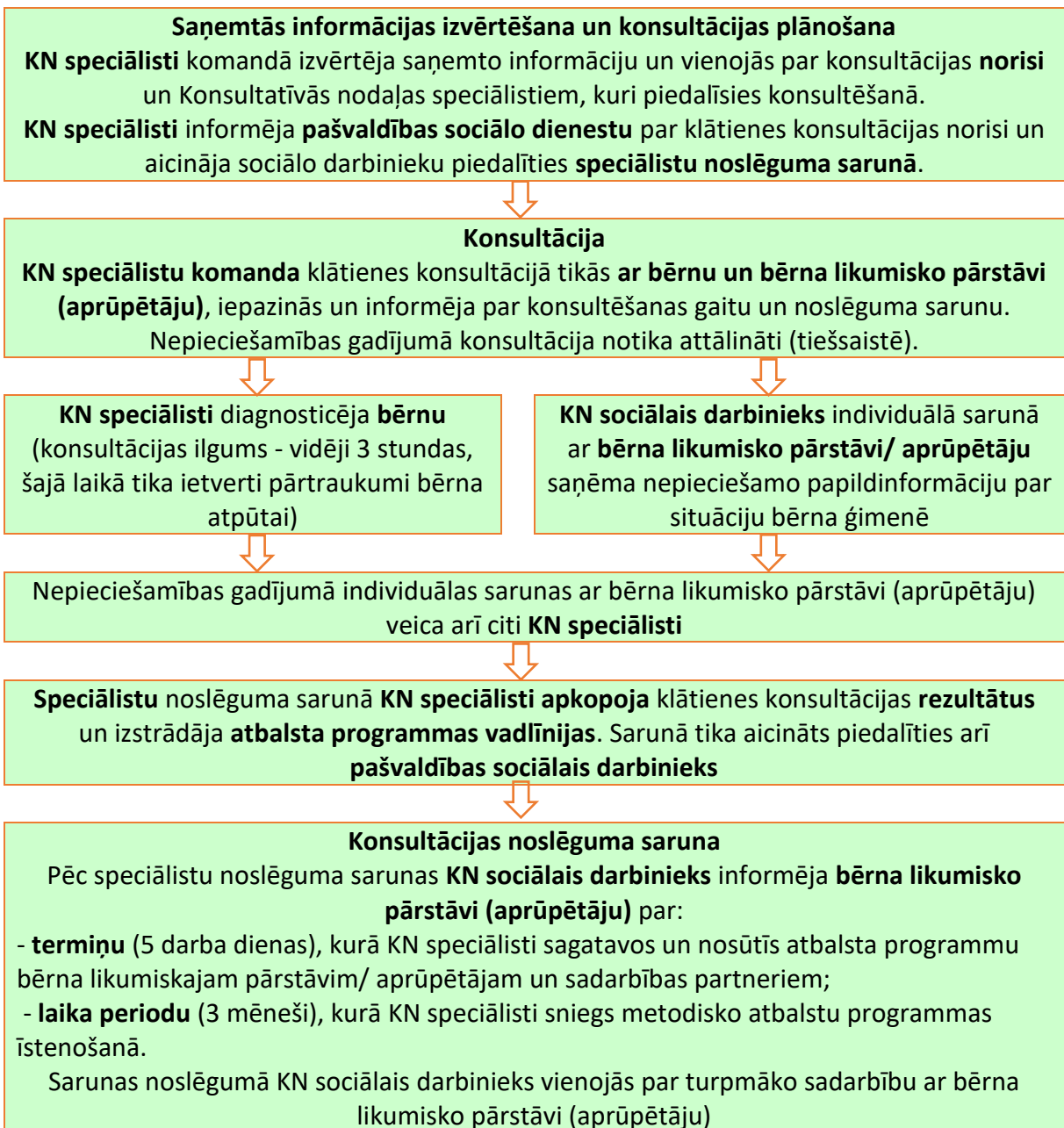
Pirms konsultācijas atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei Konsultatīvās nodaļas speciālisti multidisciplinārā komandā izvērtēja saņemto informāciju un vienojās konsultācijas norisi un par to, kuri Konsultatīvās nodaļas speciālisti piedalīsies konsultācijā (13.attēls).

12.attēls. **VBTAI Konsultatīvās nodaļas konsultāciju telpa**

Ierodoties Konsultatīvajā nodaļā, Konsultatīvās nodaļas speciālists sagaidīja bērnu un vecāku (bērna likumisko pārstāvi (aprūpētāju)) un pavadīja uz konsultāciju telpu.

Plānotais vienas konsultācijas ilgums bija 3 stundas, t.sk. pārtraukumi bērna atpūtai.

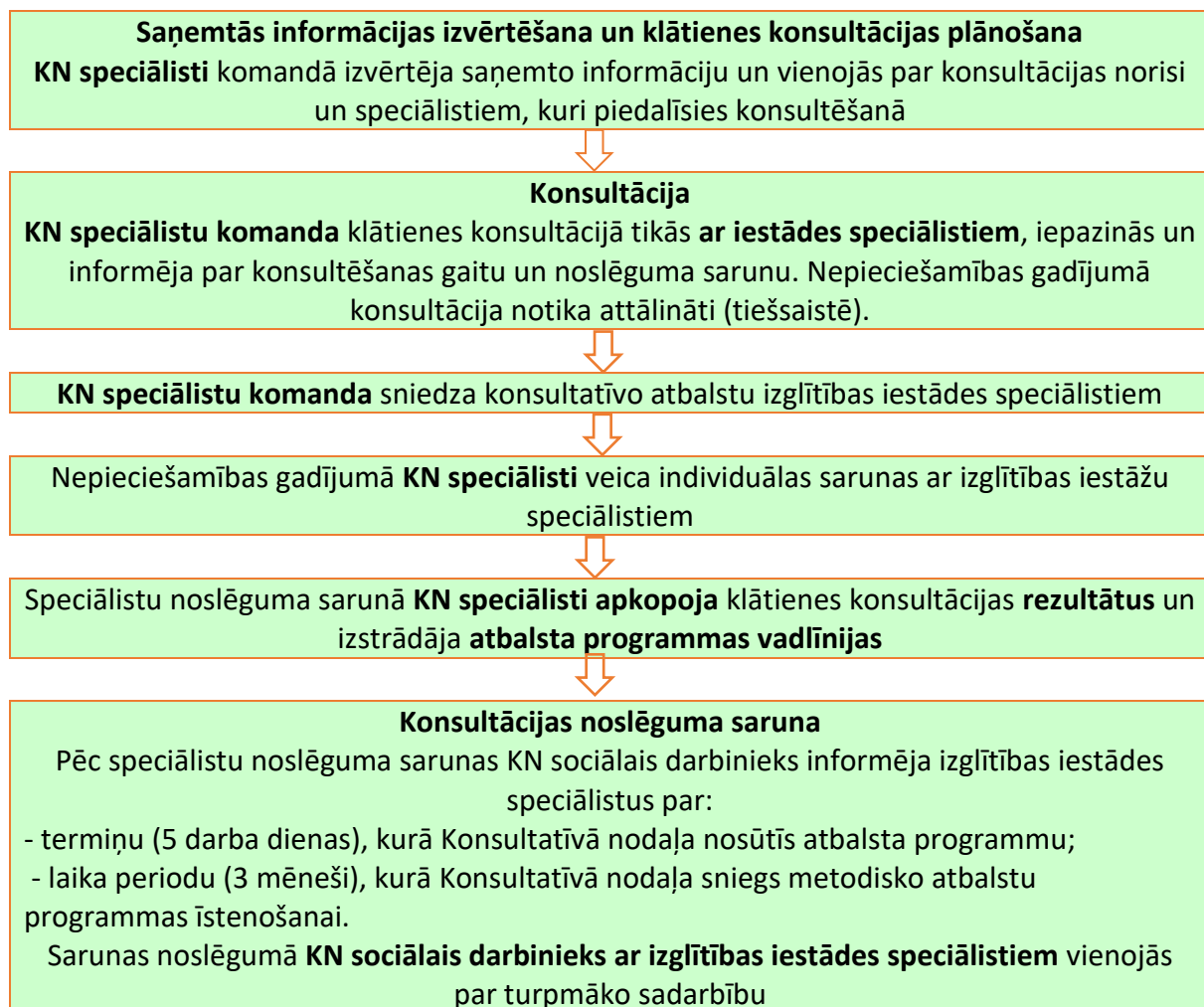

13.attēls. Saņemtās informācijas izvērtēšana, konsultācijas plānošana un norise, sniedzot konsultatīvo atbalstu bērna likumiskajam pārstāvim

Konsultācijas laikā Konsultatīvās nodaļas speciālistu komanda ērtā un draudzīgā vidē (VBTAI Konsultatīvās nodaļas konsultāciju telpā, skat. 12.attēlu) iedrošinošās kopīgās un individuālās sarunās ar bērnu un bērna likumisko pārstāvi (aprūpētāju) noskaidroja bērna uzvedības problēmu cēloņus, palīdzēja apzināties bērna resursus (potenciālu) un to pilnveides iespējas, veica bērna uzvedības novērošanu, veicināja vecāku (aprūpētāju) un bērna sadarbību un pārrunāja vecāku (aprūpētāju) un atbalsta sniegšanā iesaistīto speciālistu sadarbības iespējas bērna izglītības iestādē, nepieciešamības gadījumā – pašvaldības sociālajā dienestā.

Konsultācijas noslēgumā speciālisti iepazīstināja bērna likumiskos pārstāvjus (aprūpētājus) ar būtiskākajiem secinājumiem un izskaidroja svarīgākos atbalsta programmā iekļautos uzdevumus.

Pirms konsultācijas noslēguma sarunas ar bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem) Konsultatīvās nodaļas speciālisti organizēja speciālistu apspriedi multidisciplinārā komandā. Speciālistu apspriedē aicināja piedalīties arī pašvaldības Sociālā dienesta darbinieku (14.attēls).

14.attēls. **Saņemtās informācijas izvērtēšana, konsultācijas plānošana un norise, sniedzot konsultatīvo atbalstu izglītības iestādes speciālistiem**

Konsultācijas noslēguma sarunā Konsultatīvās nodaļas sociālais darbinieks ar bērna likumisko pārstāvi (aprūpētāju) vienojas par turpmāko sadarbību.

Atbalsta programmas izstrādāšana bērnam ar uzvedības problēmām

Pēc klātienēs konsultācijas noslēguma sarunas Konsultatīvās nodaļas speciālisti multidisciplinārā komandā apkopoja un analizēja pirms konsultācijas un konsultācijas laikā iegūto informāciju, izstrādāja secinājumus un Atbalsta programmu ([12.pielikums](#)).

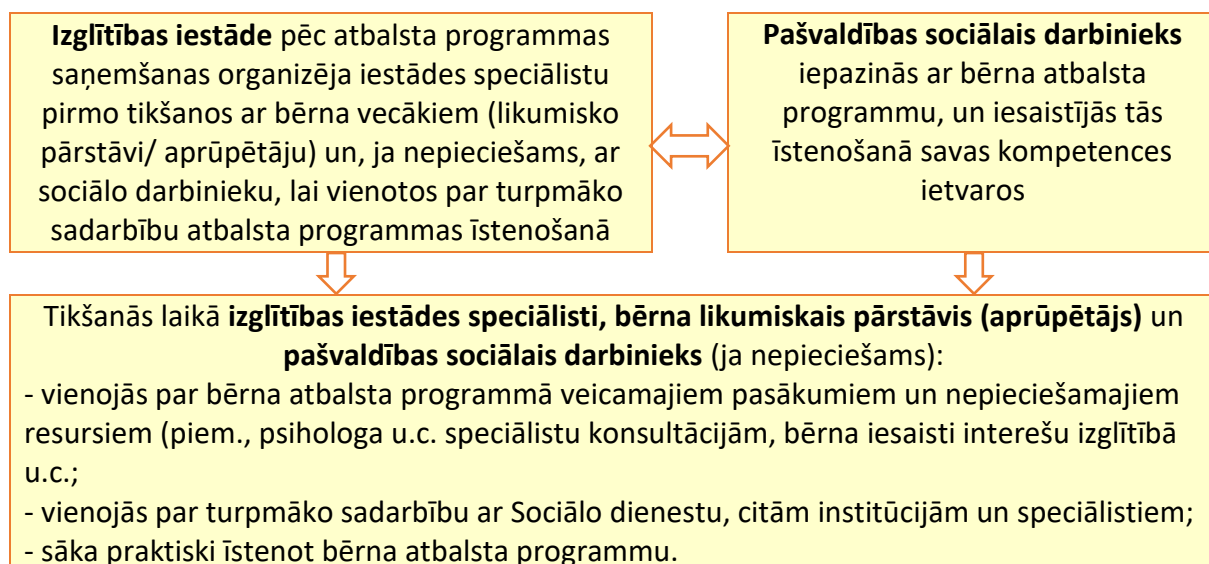
Konsultatīvās nodaļas speciālisti Atbalsta programmā ietvēra strukturētas rekomendācijas bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem) un speciālistiem, kas iesaistīti atbalsta programmas īstenošanā.

Konsultatīvās nodaļas speciālisti 5 darba dienu laikā pēc konsultācijas atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei nosūtīja Atbalsta programmu pilnā apjomā bērna vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)) un pašvaldības Sociālajam dienestam. Atbalsta programma var saturēt sensitīvu informāciju par bērnu, tādēļ pārējiem bērna vecāku (likumisko pārstāvju) sadarbības partneriem, piem., izglītības iestādēm, Konsultatīvās nodaļas speciālisti nosūtīja atbilstošās Atbalsta programmas sadaļas

Atbalsta programmā ietvertās Rekomendācijas bija paredzēts īstenot arī pēc Atbalsta programmas īstenošanas.

Atbalsta programmas īstenošana un metodiskais atbalsts atbalsta programmas īstenošanas laikā

Paredzamais Atbalsta programmas darbības laiks bija 3 (trīs) mēneši. Institūciju un speciālistu sadarbība šajā konsultatīvajā atbalsta posmā atspoguļota 15.attēlā.

15.attēls. **Sadarbība Atbalsta programmas īstenošanas laikā**

Atbalsta programmas darbības laikā Konsultatīvās nodaļas speciālisti sniedza metodisko atbalstu atbalsta programmas īstenošanā (10.attēls), t.sk.

- nodrošināja nepieciešamās konsultācijas bērna likumiskajam pārstāvim (aprūpētājam) un metodisko atbalstu programmas īstenošanā iesaistītajiem sadarbības tīkla speciālistiem;
- nepieciešamības gadījumā, pamatojoties uz saņemto informāciju, izvērtēja nepieciešamību organizēt starpinstitūciju sanākumi bērna dzīvesvietas pašvaldībā, pieaicinot bērna likumisko pārstāvi (aprūpētāju), un piedalīties tajā, vai aicināt uz tikšanos Konsultatīvajā nodaļā atbalsta programmas realizācijā iesaistītos sadarbības tīkla pārstāvjus.

KN speciālisti sniedza nepieciešamo metodisko atbalstu izglītības iestādes speciālistiem un citiem atbalsta sniedzējiem atbalsta programmas īstenošanas laikā.

Lai izvērtētu atbalsta programmu lietderību, **KN speciālisti** īstenoja atbalsta sniedzēju aptauju 3 mēnešu laikā pēc atbalsta programmas izstrādāšanas.

Lai izvērtētu sniegto rekomendāciju lietderību, **KN speciālisti** īstenoja atbalsta sniedzēju aptauju 6 mēnešu laikā pēc rekomendāciju izstrādāšanas.

Pēc aptaujas rezultātu saņemšanas **KN speciālisti**:

- izvērtēja saņemto informāciju par rekomendāciju īstenošanu;
- veica sasniegumu un neveiksmju analīzi;
- pilnveidoja *Metodoloģiju bērnu ar uzvedības traucējumiem un saskarsmes grūtībām agresijas un vardarbības mazināšanai un sociālās iekļaušanas veicināšanai* un Rokasgrāmatu *“Sadarbības tīkls konsultatīvā atbalsta sniegšanai bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem”*

16.attēls. **Metodiskais atbalsts atbalsta programmas īstenošanas laikā**

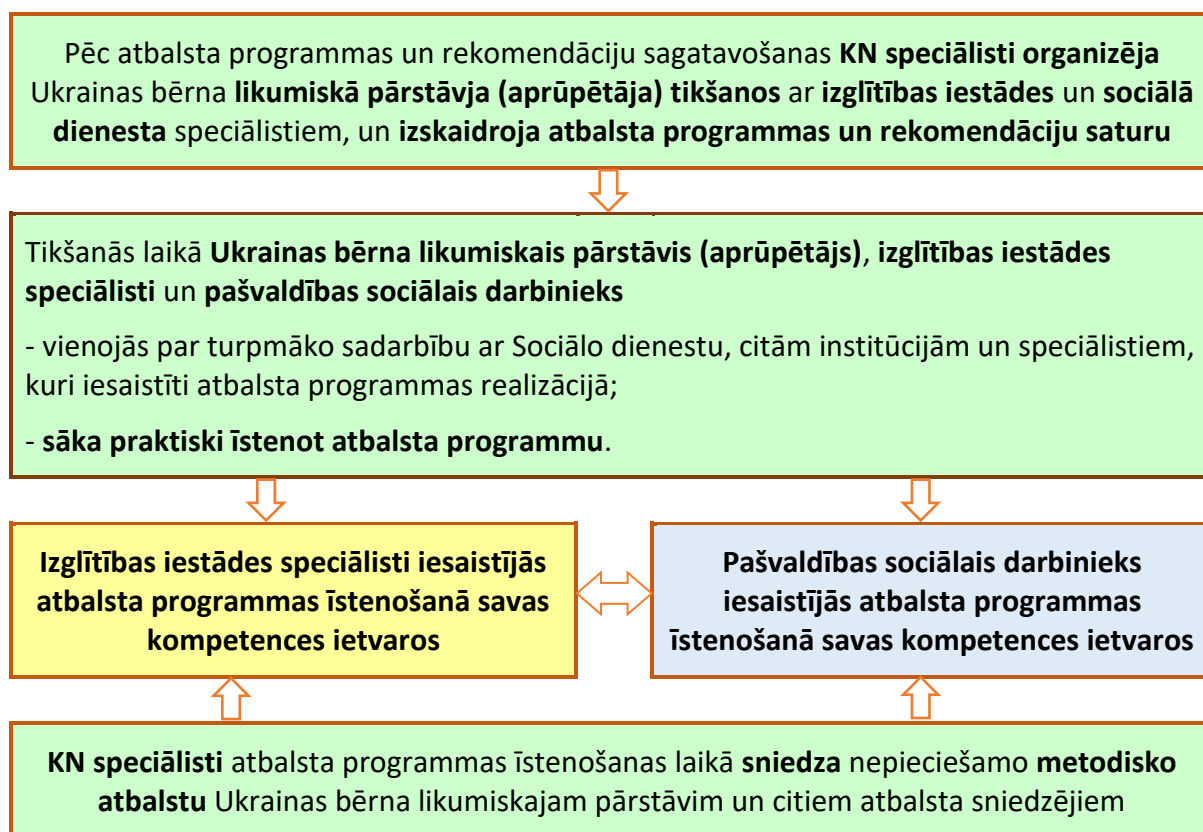
Lai izvērtētu atbalsta programmas un rekomendāciju lietderību, Konsultatīvās nodaļas speciālisti īstenoja vairākas sadarbības partneru - atbalsta sniedzēju aptaujas, izvērtēja sasniegtos rezultātus un veica izmaiņas Metodoloģijā un Sadarbības tīkla rokasgrāmatā (16.attēls).

Sadarbība sniedzot konsultatīvo atbalstu Latvijas Republikā ieceļojušiem nepilngadīgiem Ukrainas civiliedzīvotājiem

Projekta laikā konsultatīvās nodaļas speciālisti sniedza konsultatīvo atbalstu Latvijas Republikā ieceļojušiem nepilngadīgiem Ukrainas civiliedzīvotājiem (turpmāk – Ukrainas bērniem) ar uzvedības problēmām un Ukrainas bērnu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem, kā arī sagatavoja rekomendācijas speciālistiem, kuri sniedz atbalstu Ukrainas bērniem un šo bērnu likumiskajiem pārstāvjiem un aprūpētājiem. Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likuma definējumā Ukrainas civiliedzīvotāji ir *Ukrainas pilsoņi un viņu ģimenes locekļi, kā arī personas, kuras Ukrainā saņēmušas pastāvīgās uzturēšanās atļauju un nevar atgriezties savas pilsonības valstī, bezvalstnieka statusu vai starptautiskās aizsardzības statusu, un to ģimenes locekļi* (Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums, 2022).

Sadarbība, sniedzot atbalstu Ukrainas bērniem ar uzvedības problēmām, tika īstenota, pilnveidojot un papildinot iepriekšējā nodaļā raksturoto sadarbības procesu (17.attēls). Piemēram, ja Ukrainas bērna ar uzvedības problēmām likumiskais pārstāvis (vecāks vai aizbildnis) nepietiekamu valsts valodas zināšanu dēļ nespēja aizpildīt Sākotnējās novērtēšanas aptauju, pēc iesnieguma saņemšanas KN speciālists sazinājās ar Ukrainas bērna likumisko pārstāvi un veica Sākotnējās novērtēšanas aptaujas saturam atbilstošu interviju, kurā noskaidroja un rakstiski fiksēja informāciju par Ukrainas bērnu *tiktāl, ciktāl tā ir nepieciešama, lai nodrošinātu attiecīgo atbalstu* (Noteikumi par informāciju..., 2022).

Konsultatīvās nodaļas speciālisti izstrādāja Ukrainas bērna-Atbalsta programmu 10 darba dienu laikā pēc konsultācijas atbalsta programmas un rekomendāciju izstrādei.

17.attēls. **Metodiskais atbalsts Ukrainas bērna atbalsta programmas īstenošanas laikā**

Pēc atbalsta programmas sagatavošanas, Konsultatīvās nodaļas speciālisti organizēja klātienes tikšanos ar Ukrainas bērna vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)) un atbalsta sniegšanā iesaistītajiem speciālistiem. Tikšanās laikā Konsultatīvās nodaļas speciālisti izskaidroja atbalsta programmu un rekomendācijas Ukrainas bērna vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)) un veicināja atbalsta sniegšanā iesaistīto speciālistu un Ukrainas bērna vecāku (likumisko pārstāvju (aprūpētāju)) sadarbības uzsākšanu (17.attēls).

Klātienes tikšanās laikā Konsultatīvās nodaļas speciālisti izsniedza Ukrainas bērna vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)) un atbalsta sniegšanā iesaistītajiem speciālistiem Ukrainas bērna atbalsta programmu un atbilstošās rekomendācijas. Ukrainas bērna vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)) Konsultatīvās nodaļas speciālisti izsniedza Atbalsta programmu pilnā apjomā. Tā kā Atbalsta programma var saturēt sensitīvu informāciju par Ukrainas bērnu un viņa ģimeni, Ukrainas bērna vecāku (likumisko pārstāvju) sadarbības partneriem, piem., izglītības iestādēm, Konsultatīvās nodaļas speciālisti izsniedza atbilstošās atbalsta programmas sadaļas. Speciālistiem, kuri nepedalījās klātienes sarunā, Konsultatīvās nodaļas speciālisti nosūtīja atbilstošās Atbalsta programmas un rekomendāciju sadaļas.

4. Sadarbība bērna uzvedības problēmu risināšanā.

Piemēri

Pirmsskola

Kārlis

Kārlis (3 gadi) jau vairākas dienas ir noslēgts, atsakās rotaļāties ar citiem bērniem, uz skolotājas jautājumiem neatbild, bet šodien vairākkārt sita un grūstīja citus bērnus, neraugoties uz skolotājas aizrādījumiem.

Izglītības iestāde

Skolotājs ar bērnu veic individuālu sarunu, lai noskaidrotu bērna viedokli. Informē vecākus un turpina novērot bērna uzvedību sadarbībā ar vecākiem.

Vecāki

Novēro bērna uzvedību sadarbībā ar izglītības iestādi un mēģina izzināt uzvedības problēmu cēloņus.

Uzvedības problēmu kopsavilkums:

- Kārļa uzvedība ir atšķirīga no vairuma vienaudžu uzvedības un sociāli nepieņemama;
- Kārļa uzvedības problēmas ir parādījušās pēkšņi, pirms tam nav novērotas;
- Kārļa uzvedības problēmas negatīvi ietekmē viņa iekļaušanos pirmsskolas grupā;
- Kārlis vairākas dienas nereaģē uz skolotājas aizrādījumiem;
- Zēnam ir emociju pašregulācijas problēmas, viņš neverbalizē savas emocijas;
- Vērojams emocionāls disbalanss – trauksme, kas tiek pausta eksternalizētā veidā (*eksternalizēta uzvedība - izaicinoša, nepakļāvīga, impulsīva, agresīva uzvedība* (Achenbach & Edelbrock, 1979; Vende-Kotova, 2019)).

Ieteikumi izglītības iestādei:

- grupas skolotājai sniegt bērnam individuālu atbalstu un mierinājumu, noskaidrot Kārļa viedokli atbilstoši bērna vecumposmam un sākt mērķtiecīgu un strukturētu bērna uzvedības novērošanu (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto “Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu”);
- informēt vecākus par novērojumiem, sarunā censties noskaidrot iespējamās bērna uzvedības cēloņus, nepieciešamības gadījumā vienoties par pozitīvu savstarpējo sadarbību;
- pārtraukt zēna vardarbību pret citiem bērniem, tiklīdz kā tā tiek novērota;

- ja situācija ilgstoši nemainās, aicināt vecākus vērsties vispirms pie ģimenes ārsta un, nepieciešamības gadījumā, pie citiem medicīnas speciālistiem, lai precizētu, vai uzvedības problēmu iemesls nav nediagnosticētas veselības problēmas;
- pilnveidot zēna spējas verbalizēt savas emocijas;
- mācīt zēnam paškontroles prasmes - pirms rīkoties, apstāties, padomāt, pateikt sev STOP pirms darbības;
- pārrunāt pieņemamus dusmu izpaušanas veidus;
- samazināt un aizstāt nepieņemamus dusmu izpaušanas veidus - sniegt pozitīvu pastiprinājumu par vēlamām dusmu paušanas veidiem;
- ar vecākiem pārrunāt veidus, kādos ir pieņemami dusmas izpaust mājās.

Svarīgi!

Šajā vecumposmā bērnu sociāli emocionālās prasmes attīstās, novērojot un atdarinot vienaudžus un pieaugušos. Redzot, ka kāda bērna nevēlamās uzvedības izpausmes skar arī citus bērnus grupā un traucē pašam bērnam iekļauties tajā un veidot attiecības ar apkārtējiem, pedagogam ar savu rīcību un uzvedību vēlams rīkoties proaktīvi, lai turpinātu pilnveidot un attīstīt bērnu sociāli emocionālās prasmes un mazinātu bērnu uzvedības un emocionālās problēmas.

Ieteicamie resursi izglītības iestādei:

- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- vides spēles paškontroles iemaņu attīstīšanai, emociju atpazīšanai un iespējai signalizēt par tām (piem., [emociju termometrs](#));
- instrumenti uzvedības maiņai (piem., spēle "[Mācīties, draudzēties, spēlēties](#)" u.c.), raksti (piem., "[Kā trenēt bērna \(un savu\) pacietību](#)" u.c.), vebināri un to ieraksti (piem., "Bērnam dara pāri", "[Bērns dara pāri](#)", "[Es tikai skatījos...](#)", "[Kā saprast bērnu agresiju?](#)" u.c.), bezmaksas resursi;
- Mazie padomi lielajiem - [disciplinēšanas padomu kartītes](#) pirmsskolas pedagoga ikdienai;
- rokasgrāmata "[Metodiskie paņēmieni skolēnu sociāli emocionālo prasmju novērtēšanai skolā](#)";
- grāmata "[Spēles maziem un lieliem](#)";
- VISC vebinārs "[Lietišķās uzvedības analīzes \(ABA\) pamatprincipu izmantošana izglītības iestādē](#)";
- Nodibinājuma "[Centrs Dardedze](#)" (tel. 29556680, 67600685) materiāli, pakalpojumi, speciālistu konsultācijas, apmācības speciālistiem u.c.;
- raksts "[Fiziskās un emocionālās vardarbības pazīmes bērnam. Tas jāzina ikvienam pieaugušajam](#)" (agresija un pašagresija var būt piedzīvotas vardarbības sekas);
- Nodibinājuma "[Centrs Dardedze](#)" (tel. 29556680, 67600685) platforma "[DrošaBērnība.lv](#)" pirmsskolas izglītības iestāžu speciālistiem, t.sk., programma "[Bērnam drošs un draudzīgs bērnudārzs](#)", bezmaksas e-mācības par dažādām tēmām ("[Kā izpaužas vardarbība pret bērnu](#)", "[Kā veidot sadarbību ar vecākiem](#)" u.c.) un citi resursi;

- platformas “[eTwinning](#)” piedāvātās iespējas un materiāli, tostarp [bezmaksas vebināru ieraksti](#), piemēram, “[Kā pedagogiem palīdzēt pirmsskolas bērniem darīt pašiem?](#)”;
- Bethere D., Līdaka A., Plostniece A., Ponomorjova J., Striguna S. (2013). [Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir uzvedības traucējumi](#). Rīga: VISCS.

Ieteikumi vecākiem:

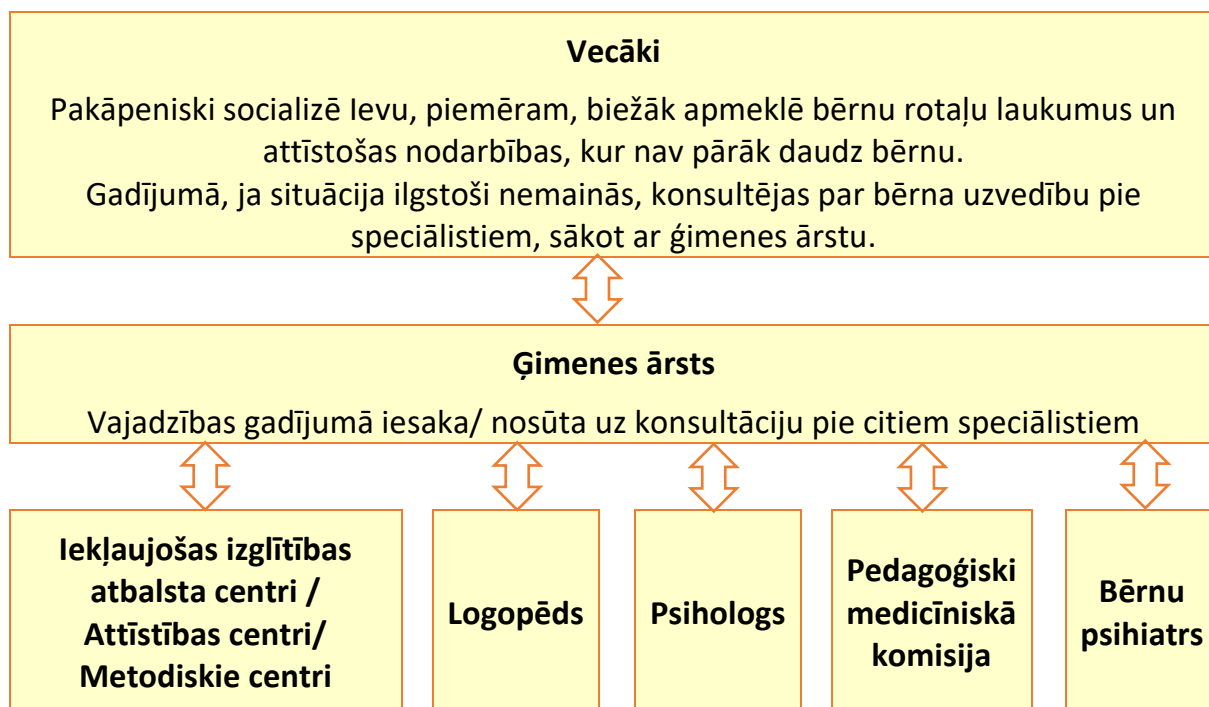
- veikt atbalstošas ikdienas sarunas ar bērnu drošā, draudzīgā vidē;
- sadarboties ar izglītības iestādi un vienoties par veicamajām darbībām bērna uzvedības novērošanai un vēlamās uzvedības atbalstam;
- mērķtiecīgi novērot bērna uzvedību (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto “Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu”);
- atkārtoti tikties ar pirmsskolas skolotāju par zēna uzvedības novērošanas rezultātiem un vienoties par turpmāko sadarbību.
- pārtraukt Kārļa vardarbīgu rīcību pret citiem, tiklīdz tā tiek novērota;
- kopā ar bērnu izveidot sarakstu ar pieņemamiem dusmu izpaušanas veidiem, liekot bērnam pie katras izvēles uzzīmēt nelielu attēlu, kas atgādinātu par šo dusmu izpaušanas veidu, kas kalpos kā vizuāls atgādinājums.
- ikdienā stresa mazināšanai ieviest stresa mazināšanas rotaļlietas, piemēram, stresa bumbas, spēļu miklu u.c., kas var palīdzēt bērnam samazināt trauksmi;
- ierīkot speciāli Kārlim paredzētu "drošu vietu", uz kuru bērns var doties, ja ir satraukts, piemēram, viņa guļamistaba; mācīt bērnam veidus, kā “paņemt pauzi”, kad apkārt notiekošā ir “par daudz” (Var būt noderīgi izmantot "pauzes", "pārtraukuma" vai krāsainas kartītes, lai bērns varētu parādīt, kā jūtas, piemēram, sarkanā var nozīmēt pauzi tagad, zaļā var norādīt, ka pagaidām viss ir kārtībā. iespējamie varianti - verbāls kods (noteikta iepriekš norunāta frāze) vai roku žests);
- palīdzēt zēnam izprast sociālos noteikumus un vēlamo uzvedību (var izmantot [sociālos stāstus](#) vai vizuālās norādes);
- nodrošināt ikdienā pietiekošas fiziskās aktivitātes, jo tās sekmē enerģijas izmantošanu pēc iespējas konstruktīvākā veidā;
- veicināt savu emociju un domu atpazīšanu un verbalizēšanu (Jo labāk zēns spēs izteikt vārdos savas domas un jūtas, jo vieglāk viņam ir kontrolēt impulsīvās izpausmes. Iemācoties atpazīt savas emocijas (“*Es jūtu, ka sāku kļūt dusmīgs*”), šis atpazīšanas brīdis pats par sevi tiks zēnam uz brīdi apstāties un padomāt, pirms viņš sāks impulsīvi rīkoties. Tas pats attiecas uz domu atpazīšanu: ja zēns iemācīsies, ka pirms impulsīvas rīcības ir lietderīgi apstāties, padomāt, izplānot un tad rīkoties, var panākt pozitīvus uzlabojumus);
- izvērtēt ģimenes vidi, savstarpējās attiecības, saskarsmi ģimenē un pašu vecāku psihoemocionālo stāvokli.
- turpināt nodrošināt bērnam atbilstošu aprūpi (kopšana, izglītošana, audzināšana) un uzraudzību (rūpes par bērna drošību, apdraudējuma novēršana).

Ieteicamie **resursi vecākiem:**

- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana;
- pirmsskolas izglītības iestādes speciālistu ieteikumi bērna audzināšanā;
- **Bērnu emocionālās audzināšanas kursi vecākiem;**
- Multimodāla agrīnās intervences programmā bērniem ar uzvedības problēmām [Stop 4-7](#);
- Hejlskovs-Elvēns B. (2017). *Bez kliecieniem, kodieniem, sitieniem: Kā pozitīvi ietekmēt uzvedību?: Ceļvedis darbam ar cilvēkiem, kuriem ir autisms, uzvedības un citi funkcionālie traucējumi*. Rīga: Velku biedrība.
- nodarbības vecākiem Rīgā, skat. piedāvājumu [Rīgas pašvaldības portālā](#);
- Nodibinājuma "[Centrs Dardedze](#)" (tel. 29556680, 67600685) konsultācijas, apmācības un vebināru ieraksti [vecākiem](#);
- Goldmane. R. (2021). [Bērna emocionālā inteliģence: kas tas ir un kā to attīstīt?](#);
- [PROMEHS Garīgās veselības veicināšanas programma: Vecāku rokasgrāmata](#). (2020). Rīga: Latvijas Universitāte;
- Fābere A., Mazliša E. (2021). [Kā runāt ar bērniem, lai bērni klausītos un kā klausīties, lai bērni runātu](#). Rīga: Zvaigzne ABC

Ieva

Ieva (4 gadi) pirmsskolu neapmeklē, ir vienīgais bērns ģimenē. Ieva mājās labprātāk rotaļājas savā nodabā. Situācijās, kad Ievai nākas uzturēties bērnu sabiedrībā, meitene atsakās rotaļāties ar bērniem, novēršas un nepiedalās kopīgās rotaļās.

Uzvedības problēmu kopsavilkums:

- levas uzvedība ir atšķirīga no vairuma vienaudžu uzvedības, jo šī vecumposma bērni parasti aktīvi iesaistās rotaļās ar citiem bērniem;
- Ievai ir problēmas socializēties un trūkst šādas pieredzes.
- levas uzvedības problēmas ir ilgstošas un dinamikā nemainīgas;
- uzvedības problēmu rezultātā Ievai neveidojas saskarsmes un sadarbības prasmes ar vienaudžiem; tas var kavēt adaptāciju un harmoniskas personības attīstību;
- levas uzvedības īpatnības nav padziļināti diagnosticētas.

Ieteikumi vecākiem:

- uzsākot pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanu, izvērtēt iespēju dot priekšroku tādai iestādei, kurā grupās ir mazāks bērnu skaits;
- Informēt ģimenes ārstu par levas uzvedības īpatnībām un lūgt nosūtījumu pie nepieciešamajiem ārstiem speciālistiem;
- izmantot iespēju konsultēties pie psihologa, audiologopēda, logopēda; Pedagoģiski medicīniskajā komisijā, Iekļaujošas izglītības atbalsta centros /Metodiskajos centros, Attīstības centros;
- ievērot un saglabāt speciālistu rekomendācijas;
- izmantot [sociālos stāstus](#) kā paņēmieni, skaidrojot bērnam vēlamo uzvedību sabiedriskās vietās;

- uzsākt pakāpenisku meitenes socializēšanu, apzinoties, ka pilnveidojot draudzēšanās prasmes, palielinās iespēja, ka bērnam izveidosies draudzība ar citiem bērniem.

Ieteicamie **resursi vecākiem:**

- personīgo, ģimenes resursu un drošas piesaistes stiprināšana [ģimenes psihoterapijā](#);
- interešu izglītības iespējas pašvaldībā (individuālās un grupu nodarbības pirmsskolas vecuma bērniem);
- sociālais dienests (informācijas saņemšanai par pašvaldībā pieejamajiem sociālajiem pakalpojumiem un/vai sociālās palīdzības saņemšanas iespējām);
- kursi vecākiem, piemēram, “Bērna emocionālā audzināšana” (informācija sociālajā dienestā), maksas kursi, piem., Vitas Kalniņas videolekcija “[Kā vecākiem pasargāt sevi no pārguruma un tomēr palikt labiem vecākiem?](#)”;
- [Bērnu slimnīcas fonda ceļvedis īpašo bērnu vecākiem un nepilngadīgām grūtniecēm](#), piemēram, videosērija “[Ko darīt, ja...](#)” sadaļā “[Ģimenēm](#)” u.c.
- [ieteikumi sociālo stāstu veidošanai un izmantošanai](#) Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas tīmekļa vietnē.

Valdis

Valdis (6 gadi) apsaukā bērnus rupjiem vārdiem un nereaģē uz skolotājas aizrādījumiem. Valdis ilgstoši ir vardarbīgs, kā rezultātā vairāki bērni atkārtoti guvuši traumas – zilumus, skrāpējumus. Pirmsskolas vadītāja informē Valda aizbildni par to, ka saņemts citu bērnu vecāku iesniegums par to, ka cietušie bērni atsakās iet uz pirmsskolu un viņu vecāki pieprasa nekavējoties atrisināt problēmsituāciju. Vadītāja informē, ka ir izmantoti iestādes resursi Valda uzvedības problēmu korekcijai.

Izglītības iestāde

Nodrošina pirmsskolā drošu vidi, veic Valdim izpēti, iesaka aizbildnim apmeklēt medicīnas speciālistus Valda uzvedības problēmu papildus diagnostikai, nepieciešamības gadījumā iesaka vērsties Pedagoģiski medicīniskajā komisijā un izglītības iestādes vidē nodrošina Valdim individuālu atbalstu mācību procesā un izstrādā vēlamās uzvedības atbalsta plānu.

Īsteno mērķtiecīgu sadarbību ar aizbildni un citiem Valda atbalstā iesaistītajiem speciālistiem.

Aizbildnis

Sadarbībā ar izglītības iestādi ievēro izglītības iestādes speciālistu rekomendācijas agresīvās uzvedības mazināšanai

Izglītības iestāde

Ja Valda agresīvo uzvedību neizdodas mazināt un aizbildnis nesadarbojas un neievēro rekomendācijas, rakstiski informē **sociālo dienestu** (skat nākamajā lpp.)

Uzvedības problēmu kopsavilkums:

- Valda uzvedība ir atšķirīga no vairuma vienaudžu uzvedības, sociāli nepieņemama un problemātiska;
- Valda uzvedības reakcijas atkārtojas, un tās ir ilgstošas;
- Valda problemātiskā uzvedība negatīvi ietekmē viņa iekļaušanos pirmsskolas izglītības grupā;
- Valda problemātisko uzvedību neizdodas mazināt pirmsskolas izglītības iestādē.
- Iespējams, ka Valda uzvedības problēmu pamatā ir traumatiska pieredze, kura tiek pausta eksternalizētā veidā (*eksternalizēta uzvedība - izaicinoša, nepakļāvīga, impulsīva, agresīva uzvedība* (Achenbach & Edelbrock, 1979; Vende-Kotova, 2019)).
- Valda uzvedībā izpaužas piesaistes problēmas.

Sociālais dienests

Izvērtē Valda ģimenes sociālo situāciju un vajadzības sociālo pakalpojumu saņemšanai, sniedz un organizē nepieciešamos pakalpojumus un piesaista resursus.

Ja Valda agresīvo uzvedību neizdodas koriģēt ar sociālā dienesta resursiem, sociālais dienests informē aizbildni par iespēju/nepieciešamību bērnu konsultēt pie medicīnas speciālistiem (piemēram, neirologs, psihiatrs, klīniskais psihologs u.c.).

Īsteno mērķtiecīgu sadarbību ar Valda izglītības iestādi un citiem Valda atbalstā iesaistītajiem speciālistiem.

Sociālais darbinieks informē aizbildni par to, ka bāriņtiesa var lemt par bērna nosūtīšanu konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista, ja Valda aizbildnis nepiekrīt konsultāciju saņemšanai un nodrošināšanai.

Ja aizbildnis ilgākā laika posmā atsakās sadarboties ar sociālo darbinieku un/vai izvairās nodrošināt Valdim nepieciešamo speciālistu apmeklēšanu un sociālais darbinieks konstatē augstus riskus Valdim atrasties aizbildņa ģimenē, sociālais dienests vēršas bāriņtiesā.

Bāriņtiesa

Sniedz nepieciešamo atbalstu kompetences ietvaros, lemj par Valda nosūtīšanu uz konsultācijām pie nepieciešamajiem speciālistiem vai sociālās rehabilitācijas saņemšanai.

Izvērtē aizbildņa spējas rūpēties par Valdi, un (nepieciešamības gadījumā) izvērtē nepieciešamību ierosināt administratīvo lietu par iespējamo aizbildņa atlaišanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas.

Ieteikumi izglītības iestādei:

- pēc iespējas ātrāk organizēt grupas vecāku sanāksmi, pieaicinot atbalsta personālu un vai iestādes vadītāju, ar mērķi:
  - izskaidrot iestādes turpmākās darbības, nodrošinot drošu vidi iestādē;
  - informēt par palīdzības saņemšanas iespējām vardarbībā cietušajiem;

Svarīgi!

Sanāksmes laikā nav pieļaujama situācija, ka publiski tiek apspriesta bērna ar uzvedības problēmām situācija ģimenē, ģimenes locekļi, veselības stāvoklis un citi sensitīvie dati.

Sanāksmes vadītājam jāseko, lai sanāksmes vadību nepārņem bērna vecāki!

- grupas skolotājai turpināt sniegt bērnam individuālu atbalstu un mierinājumu, noskaidrojot Valda viedokli atbilstoši bērna vecumposmam;
- turpināt pilnveidot un attīstīt Valda un citu bērnu sociāli emocionālās prasmes un emociju regulācijas prasmes, rīkoties proaktīvi;

- informēt aizbildni par saviem novērojumiem, sarunā censties noskaidrot bērna uzvedības iespējamās cēloņus, nepieciešamības gadījumā vienoties par pozitīvu savstarpējo sadarbību;
- risinot problēmsituācijas, rakstiski fiksēt veiktās darbības. Dokumentējot sarunas un tikšanās vēlams iekļaut informāciju, par sarunas, tikšanās datumu, vietu, sarunas dalībniekiem, tikšanās iemeslu, veiktajām darbībām, panākto vienošanos, uzdevumiem un izpildes termiņiem un atbildīgajiem u.c.;
- izveidot zēna uzvedības dienasgrāmatu (izveidojiet trīs sadaļas - kas notika pirms, kāda bija zēna uzvedība, kas sekoja pēc tam, kāda bija Jūsu reakcija un darbības).), lai identificētu trauksmes izraisošos faktorus. Tas ļaus vērtēt uzvedību dinamikā, mainot un papildinot korekcijas metodes;
- veikt Valda spēju un prasmju mācību jomās, kā arī ikdienas uzvedības izvērtēšanu, izmantojot [izglītojamo speciālo vajadzību izvērtēšanas veidlapu](#), izvērtēt un atzīmēt veidlapā izglītības iestādes atbalsta speciālista atzinuma nepieciešamību (Ja izglītojamā likumiskais pārstāvis nesadarbojas ar izglītības iestādi, pedagoģiskais vai psiholoģiskais novērtējums tiek veikts pēc izglītības iestādes iniciatīvas, par to informējot izglītojamā likumisko pārstāvi);
- veikt pilnu psiholoģisko izpēti, lai labāk izprastu Valda emocionālās un uzvedības problēmas; nepieciešamības gadījumā psihologs, kurš veic Valda izpēti, var ieteikt nodrošināt bērnam papildus medicīnas speciālistu konsultācijas;
- piesaistīt atbalsta personālu mērķorientētas sadarbības attiecību veidošanai ar aizbildni, noslēdzot rakstisku vienošanos ar aizbildni par Valda individuālajām vajadzībām atbilstošām aktivitātēm, minot konkrētus izpildes termiņus;
- ņemot vērā pedagogu novērojumus un izpētes rezultātus, izstrādāt vēlamās uzvedības atbalsta plānu;
- bērna vardarbīgas uzvedības gadījumos rīkoties saskaņā ar Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumiem Nr.474 "[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)";
- nepieciešamības gadījumā vēršas pie iestādes dibinātāja, lai piesaistītu papildu resursus;
- atbilstoši Metodisko ieteikumu "[Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē](#)" 7. un 8.pielikumam (30.-35.lpp), izstrādāt Krīzes situācijas plānu;
- ja noteiktajā termiņa aizbildnis nav veicis nepieciešamos pasākumus, izglītības iestādes darbiniekiem ieteicams informēt un izglītēt aizbildni par sociālā darbinieka palīdzības iespējām, un motivēt brīvprātīgi vērsties pēc palīdzības sociālajā dienestā;
- ja aizbildnis neievēro vienošanos, rakstiski informēt sociālo dienestu par Valda uzvedības problēmām, sniedzot vispusīgu, detalizētu informāciju par laika periodu, kopš kura laika vērojamas uzvedības problēmas, to izpausmēm, biežumu, intensitāti, sadarbību ar aizbildni un iestādes līdz šim veiktās darbības, un lūdzot iesaistīties problēmsituācijas risināšanā, t.sk., izvērtēt nepieciešamību organizēt starpinstitūciju tikšanos un bāriņtiesas iespējamo iesaistīšanu;
- turpināt sadarbību ar sociālo darbinieku, regulāri apmainoties ar informāciju.

Ieteicamie resursi izglītības iestādei:

- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagoģiskajā kolektīvā par darbu ar bērniem ar uzvedības problēmām un pozitīvas sadarbības veidošanu ar bērna likumiskajiem pārstāvjiem;
- atbalsta personāla komandas piesaistīšana, sadarbības veidošanā ar bērna aizbildni un ieteikumi pedagogiem un aizbildnim par Valda uzvedības problēmu risināšanas iespējām;
- gadījuma profesionāla koordinēšana izglītības iestādes administrācijas vadībā;
- pozitīva sadarbība ar Valda aizbildni un grupas bērnu vecākiem un valsts, pašvaldību speciālistiem (sociālais dienests, psiholoģiskā atbalsta centri, pašvaldības pedagoģiski medicīniskā komisija u.c.);
- izglītojošais, informatīvais, konsultatīvais atbalsts izglītības iestādes speciālistiem;
- supervīzijas;
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- MK noteikumi 2019. gada 19. novembra noteikumi Nr. 556 "[Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām](#)" (atbalsta pasākumu atbilstība izglītojamā vajadzībām);
- apmācības "[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)";
- [Risinājumi uzvedības mainai \(uzvediba.lv\)](#)
- psihologa un sociālā pedagoga organizētas nodarbības grupas mikroklimate uzlabošanai, izglītojošas grupu nodarbības par vajadzību dažādību un to izpausmēm.
- [ABC shēma uzvedības izvērtēšanai](#);
- Oksanena J., Sollasvāra R. (2019). [Ardievas šķēršļiem!: Paliņš bērnu ar autiskā spektra traucējumiem, UDHS vai Tureta sindromu audzinātājiem: Rokasgrāmata](#). Rīga: Latvijas Autisma fonds.

Ieteikumi pašvaldības sociālajam dienestam:

- izvērtēt Valda un aizbildņa ģimenes sociālo situāciju;
- veidot sadarbības attiecības ar Valda ģimenes locekļiem;
- izvērtēt Valda un ģimenes vajadzības;
- informēt Valda aizbildni par iespējām vērsties pie klīniskā psihologa, lai nodrošinātu bērnam padziļinātu psiholoģisko izpēti;
- turpina regulāru sadarbību ar Valda pirmsskolas izglītības iestādi;
- ja Valda aizbildnis atsakās līdzdarboties savas sociālās situācijas uzlabošanā, vērsties bāriņtiesā ar lūgumu izvērtēt nepieciešamību iesaistīties sadarbībā ar ģimeni savas kompetences ietvaros.

Ieteicamie resursi pašvaldības sociālajam dienestam:

- starpinstitucionāla sadarbība

- Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545. "[Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā](#)";
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- regulāras supervīzijas un kovīzijas;
- profesionālās pilnveides pasākumi;
- [Metodiskie materiāli sociālajam darbam ar dažādām klientu grupām](#) (2020);
- [Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem](#) (2020);
- apmācības "[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)";
- Vecāku kapacitātes novērtēšanas rīks [Assessing parenting capacity](#) (2014);
- [Risinājumi uzvedības mainai \(uzvediba.lv\)](#);
- Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613. "[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)".

Ieteikumi aizbildnim:

- sadarboties ar izglītības iestādi un vienoties par saskaņoti veicamajām darbībām bērna uzvedības problēmu mazināšanai;
- mērķtiecīgi novērot bērna uzvedību (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto "Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu");
- nepieciešamības gadījumā vērsties sociālajā dienestā, lai saņemtu informāciju par valsts un pašvaldības sociālajiem pakalpojumiem, to saņemšanas iespējām atbilstoši ģimenes vajadzībām un sadarboties ar sociālo darbinieku pilnvērtīgai sniegtās palīdzības izmantošanai;
- sadarboties ar atbalsta centru;
- atkārtoti tikties ar pirmsskolas atbalsta personālu un grupas skolotāju par zēna uzvedības novērošanas rezultātiem un vienoties par turpmāko sadarbību;
- aktīvi sadarboties ar pašvaldības institūcijām, pieņemt speciālistu palīdzību;
- (ja aizbildnis deklarēts Rīgā) apmeklēt [sociālās rehabilitācijas pakalpojumu "Ceļš pie sevis"](#) (tālr. 23117117).

Ieteicamie resursi aizbildnim:

- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana, piemēram, apmācības programmas Bērnu emocionālā audzināšana (BEA) u.c.;
- pirmsskolas izglītības iestādes grupas skolotāji;
- izglītības iestādes speciālistu ieteikumi bērna audzināšanā;
- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- Sociālā darbinieka konsultācijas un sociālie pakalpojumi;
- Bāriņtiesa locekļa konsultācija;
- Atbalsta centru sniegtie pakalpojumi;
- pedagoģiski medicīniskā komisija/ iekļaujošās izglītības atbalsta centri/attīstības centri/metodiskie centri;
- interešu izglītības iestādes un programmas;
- starptautiski atzīta apmācību programma "[Apmācības audžuvecākiem, adoptētājiem, aizbildņiem, viesģimenēm \(AIRI vecākiem\)](#)", ko nodrošina [Latvijas SOS bērnu ciematu asociācija](#);

- Pērvisa K., Kross D., Sanšaina V.L. (2018). [Bērns jaunā ģimenē](#). Rīga: Zvaigzne ABC;
- apmācības “[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)”.

Ieteikumi pirmsskolas izglītības iestādes cietušo bērnu vecākiem:

- par katru problēmsituāciju izglītības iestādē nekavējoties informēt grupas skolotāju, vadītāju vai metodiķi;
- individuāli pārrunāt jautājumus, kas skar pārējos grupas bērnu vecākus ar atbalsta personāla speciālistiem;

Svarīgi!

Pārrunas ar citu bērnu izglītības iestādē var veikt tikai izglītības iestādes darbinieki!

- ja nepieciešams, vērsties sociālajā dienestā, lai saņemtu ģimenes vajadzībām atbilstošus pakalpojumus, piemēram, *No pretiesiskām darbībām cietušo bērnu sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā*.

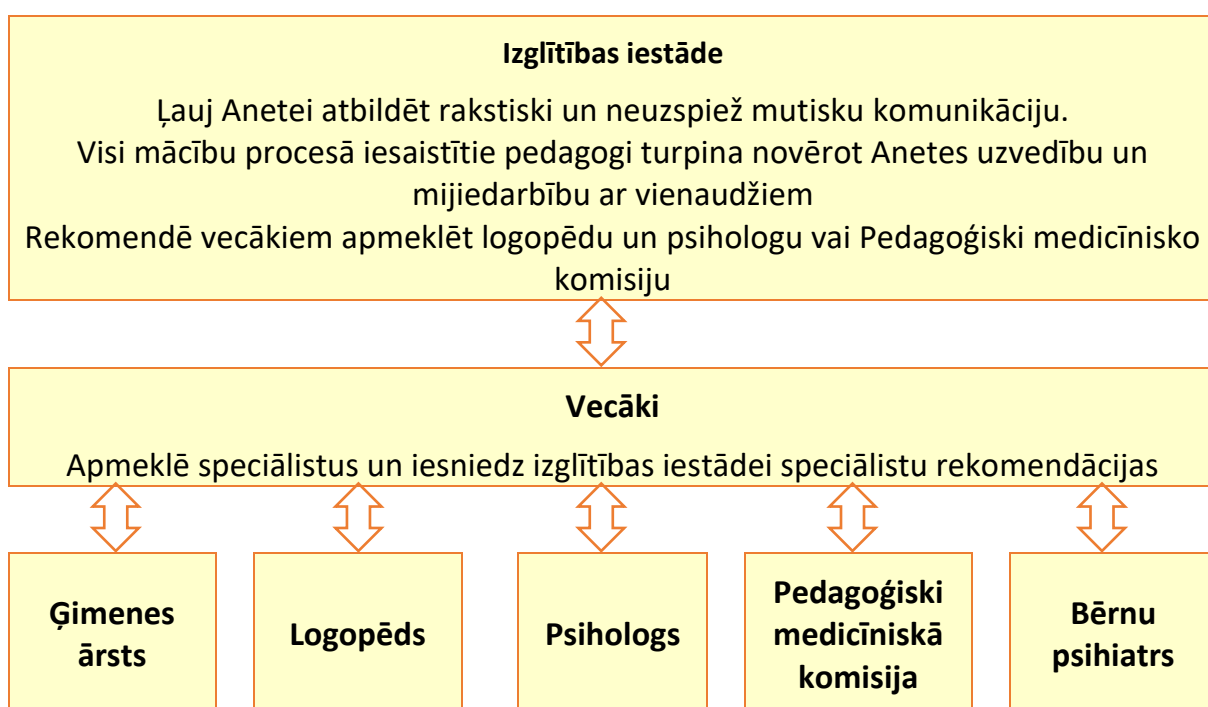
Resursi pirmsskolas izglītības iestādes pārējo bērnu vecākiem:

- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana;
- izglītojošais, informatīvais, konsultatīvais atbalsts vecākiem izglītības iestādē;
- pozitīva sadarbība ar izglītības iestādi;
- atbalstošas savstarpējās attiecības grupas vecāku/ aizbildņa starpā
- sociālā darbinieka konsultācijas un sociālie pakalpojumi;
- Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 “[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no pretiesiskām darbībām](#)”.

Sākumskola

Anete

Anete (2.klase) regulāri apmeklē skolu, ir labas sekmes mācībās, ar interesi apmeklē nodarbības mākslas skolā. Anete kopš pirmās klases verbāli nekontaktējās ar skolasbiedriem un skolotājiem, izvairās no jebkāda fiziskā kontakta. Piemēram, iemācītu dzejoli no galvas atbild tikai rakstiskā veidā. Anete nelabprāt atstāj savu mācību vietu, beidzoties mācību stundām, viņa nostājas pie sava skapīša un nekustīgi gaida mātes ierašanos. Kontaktā ar māti brīvi komunicē, t.sk., verbāli, bet pie noteikuma, ka citi to neredz. Vecāki bērna uzvedību raksturo kā kautrīgu, uzskata, ka bērnam nepieciešams iedrošinājums un laiks, lai adaptētos skolas vidē. Skolā nav atbalsta personāla.

Uzvedības problēmu kopsavilkums:

- Anetes uzvedība ir atšķirīga no vairuma vienaudžu uzvedības;
- Anetes uzvedības problēmas ir nostiprinājušās;
- Anetes uzvedības problēmas un nepietiekamas socializēšanās prasmes negatīvi ietekmē viņas iekļaušanos sabiedrībā;
- Anetes uzvedības problēmas neizdodas mazināt;
- Anetei raksturīga internalizēta uzvedība - *iekšējas spriedzes vēršana pret sevi, trauksme, noslēgšanās sevī un somatiskas raizes* (Achenbach & Edelbrock, 1979; Vende-Kotova, 2019).

Ieteikumi vispārējās izglītības iestādei:

- turpināt sadarbību ar atbalsta komandu, nepieciešamības gadījumā, sniegt vecākiem rekomendācijas, veicinot vienotu pieeju Anetes uzvedības problēmu pārvarēšanai visās viņas dzīves vidēs;
- turpināt veidot attiecības un kontaktu ar Aneti, ļaujot atbildēt rakstiski;
- klases audzinātājai un priekšmetu skolotājiem uzsākt Anetes uzvedības mērķtiecīgu un strukturētu novērošanu (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto “Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu”);
- klases audzinātājai organizēt individuālu atbalstošu sarunu ar Anetes vecākiem par novērotajām meitas uzvedības problēmām. Sarunas laikā rūpīgi uz klausīt vecāku viedokli un ieteikumus Anetes saskarsmes prasmi pilnveidošanai izglītības iestādē. Tikšanās noslēgumā sagatavot rakstisku tikšanās aprakstu par konkrētām darbībām, kuras noteiktos termiņos, apņemas veikt izglītības iestāde (organizē atbalsta speciālistu piesaisti un atbalsta komandas izveidi izglītības iestādē) un vecāki (konsultē bērnu pie atbilstošajiem speciālistiem);
- klases audzinātājai un priekšmetu skolotājiem turpināt ikdienas darbā, veicināt bērnu savstarpējo toleranci, izglītot par dažādām individuālām vajadzībām un īpatnībām, lai veicinātu Anetes iekļaušanos klases kolektīvā.

Ieteicamie resursi vispārējās izglītības iestādei:

- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagoģiskajā kolektīvā par darbu ar bērniem ar uzvedības problēmām un pozitīvas sadarbības veidošanu ar vecākiem;
- pozitīva sadarbība ar Anetes vecākiem un valsts un pašvaldības speciālistiem (nepieciešamības gadījumā sociālais dienests, PMK, iekļaujošās izglītības atbalsta centri, Attīstības centri, psiholoģiskā atbalsta centri u.c.);
- izglītojošais, informatīvais, konsultatīvais atbalsts izglītības iestādes speciālistiem;
- Ministru kabineta 2019. gada 19. novembra noteikumi Nr. 556 [“Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām”](#) (atbalsta pasākumu atbilstība izglītojamā vajadzībām);
- supervīzijas;
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- skolas dibinātāja atbalsts (piemēram, pašvaldības izglītības pārvaldes iesaiste atbalsta speciālistu nodrošināšanā);
- [Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa](#);
- [TEACHERRESILIENCE: Atbalsts skolotāja dzīvespēkam](#) (2023).

Ieteikumi Anetes vecākiem:

- sadarboties ar izglītības iestādi un vienoties par veicamajām darbībām bērna uzvedības problēmu mazināšanai;
- mērķtiecīgi novērot bērna uzvedību dažādās vidēs;
- apmeklēt nepieciešamo speciālistu konsultācijas par Anetes saskarsmes problēmām un ievērot speciālistu rekomendācijas;

- atkārtota tikšanās ar izglītības iestādes skolotājiem par Anetes uzvedības novērošanas rezultātiem un vienošanās par turpmākā atbalsta nodrošināšanu Anetei;
- izvērtēt iespēju pieteikties [Mākslas terapijas](#) nodarbībām vai [smilšu spēļu](#) terapijai.

Ieteicamie resursi Anetes vecākiem:

- izglītības iestādes speciālistu ieteikumi papildus speciālistu konsultāciju saņemšanai;
- speciālistu konsultācijas un rekomendācijas (piemēram, logopēds, psihologs u.c.);
- sociālais dienests (par iespējamo sociālo pakalpojumu saņemšanu);
- pedagoģiski medicīniskā komisija;
- interešu izglītības iespējas (mākslas skola).

Ansis

Ansis (1.klase) pirmajā mācību dienā, mācību stundā, pieceļas un sāk skraidīt pa klasi. Skolotāja zēnu paņēma aiz rokas un ved uz zēna vietu, taču zēns izraujas, paķer savu krēslu un met pāri klasesbiedru galvām. Klases audzinātāja atkārtoti mēģina bērnu nomierināt, bet viņai tas neizdodas. Pārējie bērni kļūst aizvien satrauktāki. Situācija kļūst nekontrolējama.

Izglītības iestāde

Pedagogs rīkojas atbilstoši krīzes situācijas algoritmam
Nodrošina drošu vidi Ansim un pārējiem bērniem, nekavējoties informē Anša vecākus un aicina ierasties izglītības iestādē

Vecāki

Sadarbībā ar izglītības iestādi pārrunā Anša uzvedības iespējamās iemeslus un vienojas par turpmāko rīcību atbalsta sniegšanā Ansim

Uzvedības **problēmu kopsavilkums:**

- Anša uzvedības reakcija uz skolotājas darbību (krēsla mešana) atšķiras no vairuma vienaudžu uzvedības, tā apdraud Ansi un apkārtējos;
- nevar apgalvot, ka Anša uzvedības problēmas ir noturīgas, jo tās novērotas vienā situācijā;
- Anša uzvedības problēmas var viņam traucēt veiksmīgi iekļauties skolas vidē;
- Anša uzvedības problēmas izpaudās pirmreizēji;
- Anša uzvedībā izpaužas emociju pašregulācijas un adaptācijas problēmas.

Ieteikumi izglītības iestādei:

- nodrošināt Ansim atsevišķu telpu atbalsta speciālista uzraudzībā un rīkoties saskaņā ar Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumiem Nr.474 "[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)", vienlaikus nodrošinot pārējo bērnu uzraudzību, atbalstu un drošību klasē,
- klases audzinātājam nekavējoties informēt izglītības iestādes vadītāju un izglītības iestādes medicīnas darbinieku;
- nekavējoties sazināties ar bērna vecākiem un informēt par Anša uzvedības epizodi un aicināt nekavējoties ierasties izglītības iestādē;
- ja neizdodas telefoniski sazināties ne ar vienu no vecākiem, nosūtīt īsziņu abiem vecākiem ar lūgumu, nekavējoties sazināties ar izglītības iestādi;
- ja atbalsta speciālistam vai pedagogam izdodas mierīgā un atbalstošā sarunā mazināt Anša agresīvo uzvedību, var pieņemt lēmumu par zēna atgriešanos klases telpā;

- ja Anša agresīvo uzvedību neizdodas koriģēt, nodrošina saziņu ar Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestu;
- ja, ierodoties Anša vecākiem, nav vērojamas būtiskas, pozitīvas zēna emocionālā stāvokļa izmaiņas, izglītības iestādes vadībai, atbalsta speciālistiem un klases audzinātājam kopā ar vecākiem pieņemt lēmumu par turpmāko rīcību;
- piesaistot atbalsta personālu, vērot skolotāju un bērnu mijiedarbību, plānot un organizēt adaptāciju veicinošus pasākumus, veikt fiziskās vides analīzi, indentificējot problēmzonas, pielāgojot vidi bērnu vecumposmam, nodrošināt, ka skolas iekšējās kārtības noteikumi ir skolēniem saprotami un vizuāli pieejami;
- nodrošināt Ansim izglītības psihologa konsultācijas;
- iesaistīt izglītības iestādes atbalsta komandu un sniegt vecākiem rekomendācijas, veicinot vienotu pieeju Anša uzvedības problēmu pārvarēšanai visās viņas dzīves vidēs, pārrunāt ar vecākiem veidus, kādos ir pieņemami dusmas izpaust mājās;
- izmantot fiziskās vides un mikroklimate uzlabošanai visus iespējamus izglītības iestādes resursus, nepieciešamības gadījumā piesaistot pašvaldības resursus;
- turpmāk mērķtiecīgi novērot Anša uzvedību izglītības iestādē un motivēt vecākus novērot bērna uzvedību dažādās vidēs un situācijās (ieteicams izmantot “Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu”);
- pilnveidot zēna spējas verbalizēt savas emocijas un mācīt paškontroles prasmes - pirms rīkoties, apstāties, padomāt, pateikt sev STOP pirms darbības;
- pārrunāt pieņemamus dusmu izpaušanas veidus, samazināt un aizstāt nepieņemamus dusmu izpaušanas veidus - sniegt pozitīvu pastiprinājumu par vēlamām dusmu paušanas veidiem;
- organizēt darbinieku sanāksmi, lai analizētu ārkārtas situāciju, izvērtējot rīcības stiprās un vājās puses, un izstrādāt (aktualizēt) plānu rīcībai ārkārtas situācijās.

Ieteicamie resursi izglītības iestādei:

- vides spēles paškontroles iemaņu attīstīšanai, emociju atpazīšanai un iespējai signalizēt par tām (piem., [emociju termometrs](#));
- instrumenti uzvedības maiņai (piem., spēle “[Mācīties, draudzēties, spēlēties](#)” u.c.), raksti (piem., “[Kā trenēt bērna \(un savu\) pacietību](#)” u.c.), vebināri un to ieraksti (piem., “Bērnām dara pāri”, “[Bērns dara pāri](#)”, “[Es tikai skatījos...](#)”, “[Kā saprast bērnu agresiju?](#)” u.c.), bezmaksas resursi;
- *Mazie padomi lielajiem* - [disciplinēšanas padomu kartītes](#) pirmsskolas pedagoga ikdienai;
- rokasgrāmata “[Metodiskie paņēmieni skolēnu sociāli emocionālo prasmju novērtēšanai skolā](#)”;
- grāmata “[Spēles maziem un lieliem](#)”;
- izstrādāts, lomu spēlēs un simulācijā aprobēts un aktualizēts plāns rīcībai ārkārtas situācijā izglītības iestādē (paredzēt rīcību, ja izglītības iestādē nav atbalsta speciālistu; skat. arī [ieteikumi krīzes plānu izstrādei angļu valodā](#));
- Multimodāla agrīnās intervences programmā bērniem ar uzvedības problēmām [Stop 4-7](#);
- aktualizēti darba drošības un iekšējās kārtības noteikumi;

- Ministru kabineta noteikumi 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr.474 "[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)";
- [Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē](#). (2023). Metodiskie ieteikumi. Rīga: VISC.
- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- atbalsta personāls izglītības iestādē;
- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagoģiskajā kolektīvā par darbu ar bērniem ar uzvedības problēmām un pozitīvas sadarbības veidošanu ar bērna likumiskajiem pārstāvjiem;
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- supervīzijas;
- pozitīvas sadarbības veidošana un uzturēšana ar bērnu vecākiem;
- konsultācijas un atbalsta saņemšana pašvaldības starpprofesionāļu sadarbības grupā un Bērnu aizsardzības centrā;
- [Risinājumi uzvedības mainai \(uzvediba.lv\)](#);
- Bethere D., Līdaka A., Plostniece A., Ponomorjova J., Striguna S. (2013). [Metodiskais materiāls pedagoģiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir uzvedības traucējumi](#). Rīga: VISC.

Ieteikumi vecākiem:

- veikt atbalstošu sarunu ar Ansi drošā, draudzīgā vidē;
- pilnveidot bērna emociju regulācijas un paškontroles prasmes;
- veidot pozitīvu sadarbību ar izglītības iestādi un vienoties par veicamajām darbībām bērna uzvedības problēmu mazināšanai;
- mērķtiecīgi novērot bērna uzvedību dažādās vidēs un situācijās (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto "Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu");
- gadījumā, ja bērns saņēmis speciālista (piemēram, psihologa, logopēda, ārsta speciālista u.c.) rekomendācijas, kas attiecas uz izglītības iestādi, informēt par tām izglītības iestādi;
- pilnveidot zēna spējas verbalizēt savas emocijas un mācīt zēnam paškontroles prasmes - pirms rīkoties, apstāties, padomāt, pateikt sev STOP pirms darbības;
- pārrunāt pieņemamus dusmu izpaušanas veidus; samazināt un aizstāt nepieņemamus dusmu izpaušanas veidus - sniegt pozitīvu pastiprinājumu par vēlamām dusmu paušanas veidiem;
- izvērtēt ģimenes vidi, savstarpējās attiecības, saskarsmi ģimenē un pašu vecāku psihoemocionālo stāvokli. Izvērtēt nepieciešamību apmeklēt [ģimenes psihoterapiju](#).

Ieteicamie resursi vecākiem:

- [Risinājumi uzvedības mainai \(uzvediba.lv\)](#);
- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana;

- izglītojoši atbalstošās nodarbības vecākiem par bērnu emocionālo audzināšanu un vajadzībām (nodarbības “Bērnu emocionālā audzināšana” u.c.)
- izglītības iestādes atbalsta speciālisti, klases audzinātāja;
- Multimodāla agrīnās intervences programmā bērniem ar uzvedības problēmām [Stop 4-7](#);
- pozitīvas sadarbības veidošana un uzturēšana (pieņemoša, atklāta sadarbība);
- Špicers G. (2017). [Hiperaktīvais bērns un uzmanības deficīts. UDHS un UDS. Hiperaktīvs bērns un uzmanības deficīts. UDS un UDHS. Padomi mierīgākai ikdienai.](#) Rīga: Jumava;
- Fābere A., Mazliša E. (2021). [Kā runāt ar bērniem, lai bērni klausītos un kā klausīties, lai bērni runātu.](#) Rīga: Zvaigzne ABC

Turpmākā izglītības iestādes un vecāku rīcība ir atkarīga no Anša uzvedības novērošanas rezultātiem.

Artūrs

Artūrs sekmīgi mācās 3.klasē, brīvajā laikā apmeklē sporta pulciņu, tomēr katru mācību gadu uzsāk citā skolā uzvedības problēmu dēļ. Artūrs gandrīz katru dienu uzvedas agresīvi – sit, kož, vienaudžiem, atņem un sabojā citu bērnu personiskās mantas, rāpo pa klasi un reizēm izdveš nesaprotamas skaņas. Uz skolotājas aizrādījumiem reaģē agresīvi, pat kož vai sit skolotājai. Artūru kopš dzimšanas audzina mātes māte, kurai ir vecāku izsniegta ģenerālpilnvara pārstāvēt bērna intereses. Vecmāmiņa nodrošina atbilstošu aprūpi. Artūra mātei ir konfliktējošas attiecības ar savu māti, tēvs bērna audzināšanā nepiedalās. Vecmāmiņa kategoriski noliedz Artūra uzvedības problēmas un atsakās Artūru konsultēt pie speciālistiem. Ģimene iepriekš nav bijusi sociālā dienesta, bāriņtiesas vai policijas redzeslokā.

Izglītības iestāde

Nodrošina pirmsskolā drošu vidi, veic Artūra izpēti, rekomendē likumiskajam pārstāvim apmeklēt medicīnas speciālistus papildus diagnostikai, iesaka vērsties Pedagoģiski medicīniskajā komisijā un izglītības iestādes vidē nodrošina Artūram individuālu atbalstu mācību procesā un vēlamās uzvedības atbalsta plānu. Īsteno mērķtiecīgu sadarbību ar likumisko pārstāvi un citiem Artūra atbalstā iesaistītajiem speciālistiem

Vecmāmiņa

Sadarbībā ar izglītības iestādi ievēro izglītības iestādes speciālistu rekomendācijas agresīvās uzvedības mazināšanai. Izglītojas un ievēro bērna vajadzības, kā arī ņem vērā speciālistu ieteikumus, kas ir bērna interesēs.

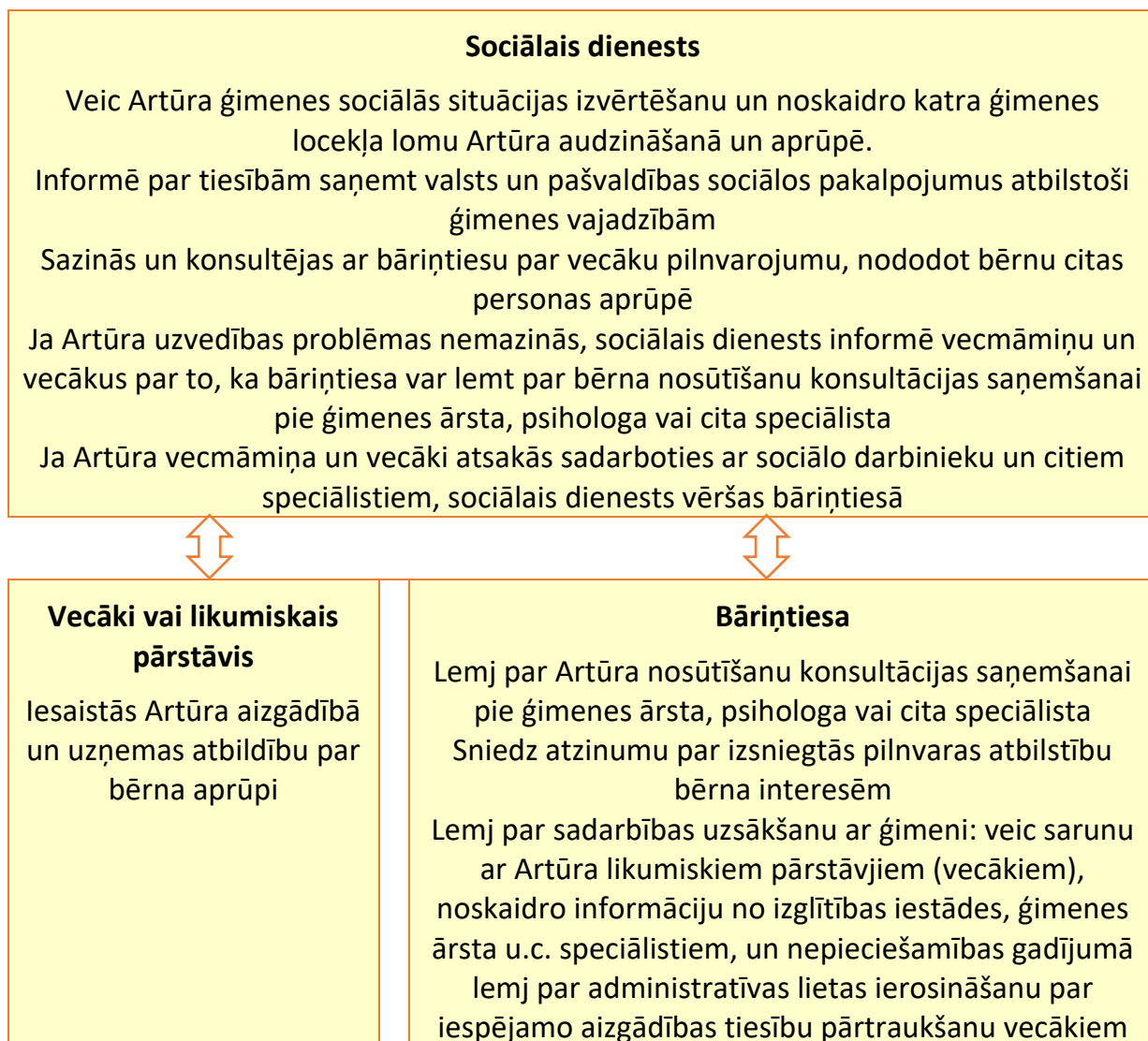
Izglītības iestāde

Ja Artūra agresīvo uzvedību neizdodas mazināt un vecmāmiņa turpina to noliegt un izvairās no speciālistu apmeklēšanas, rakstiski informē **sociālo dienestu** (skat nākamajā lpp.)

Uzvedības problēmu kopsavilkums:

- Artūra uzvedības reakcijas atšķiras no vairuma vienaudžu uzvedības, zēna uzvedība apdraud Artūru un apkārtējos;
- Artūra uzvedības problēmas ir ilgstošas;
- Artūra uzvedības problēmas negatīvi ietekmē viņa iekļaušanos sabiedrībā;
- Artūra uzvedības problēmas neizdodas mazināt;
- Savas vajadzības Artūrs pauž eksternalizētā – *izaicinošā, nepakļāvīgā, impulsīvā, agresīvā – uzvedībā* (Achenbach & Edelbrock, 1979; Vende-Kotova, 2019);

- Artūram iespējami nediagnosticēti uzvedības traucējumi.

Ieteikumi izglītības iestādei:

- individuāli veikt atbalstošu sarunu ar Artūru, noskaidrot bērna viedokli atbilstoši vecumposmam, nodrošināt Artūram psihoemocionālo atbalstu izglītības iestādē;
- Plānot mērķtiecīgu sadarbību un veidot uz uzticību balstītas attiecības ar Artūra vecmāmiņu, sarunā noskaidrot iespējamās bērna uzvedības cēloņus;
- informēt vecmāmiņu par papildu speciālistu iesaisti atbalsta un palīdzības sniegšanā Artūram, vienoties par savstarpējo sadarbību Artūra uzvedības problēmu mazināšanai, t.sk., saņemt Artūra vecmāmiņas rakstisku atļauju veikt Artūra izpēti pie visiem atbalsta speciālistiem (logopēds, psihologs, speciālais pedagogs), nākotnē – nepieciešamību apmeklēt pedagogiski medicīnisko komisiju;
- piesaistot atbalsta personālu, vērot skolotāju un bērnu mijiedarbību, plānot un organizēt adaptāciju veicinošus pasākumus, veikt fiziskās vides analīzi,

- identificējot problēmzonas, pielāgojot vidi bērnu vecumposmam, nodrošināt, ka skolas iekšējās kārtības noteikumi ir skolēniem saprotami un vizuāli pieejami;
- sniegt vecmāmiņai rakstiskās rekomendācijas uzvedības problēmu mazināšanai mājas vidē;
  - ja novēro vardarbību pret citiem bērniem no Artūra puses, uzreiz apstādināt to;
  - veikt Artūra uzvedības mērķtiecīgu un strukturētu novērošanu (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto “Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu”) un izstrādāt vēlamās uzvedības atbalsta plānu pēc ABC shēmas;
  - rakstiski vērsties sociālajā dienestā ar lūgumu iesaistīties problēmsituācijas risināšanā, sniedzot objektīvu, izvērstu informāciju par Artūra uzvedības problēmām, to ilgumu, sadarbību ar vecmāmiņu u.c. būtiskiem jautājumiem, papildus informē vecmāmiņu par uzsāktās sadarbības paplašināšanu;
  - atkārtoti tikties ar vecmāmiņu un sociālo darbinieku, informēt par zēna uzvedības novērošanas rezultātiem un vienoties par turpmāko sadarbību;
  - nodrošināt izglītības iestādē drošu vidi, veicot drošības pasākumus, izmantojot visus iespējamus izglītības iestādes resursus, nepieciešamības gadījumā piesaistot pašvaldības resursus;
  - pēc iespējas ātrāk organizēt klases vecāku sapulci, pieaicinot atbalsta personālu un/vai administrāciju ar mērķi:
    - izskaidrot iestādes turpmākās darbības, nodrošinot drošu vidi iestādē;
    - informēt par palīdzības saņemšanas iespējām vardarbībā cietušajiem.

Svarīgi!

Sanāksmes laikā nav pieļaujama situācija, ka publiski tiek apspriesta agresīvā bērna situācija ģimenē, ģimenes locekļi, veselības stāvoklis un citi sensitīvie dati.
Sanāksmes vadītājam jāseko, lai sanāksmes vadību nepārņem bērnu vecāki!

Ieteicamie resursi izglītības iestādei:

- Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr.474 “[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)”;
- atbalsta personāla komandas darbs, sniedzot ieteikumus skolotājiem Artūra uzvedības problēmu risināšanā un sadarbības veidošanā ar klases bērniem un bērnu vecākiem;
- [Vebinārs "Individuālo uzvedības korekcijas plānu izveide un īstenošana"](#). (2020);
- Vilnīte I. (2020). [Individuālo uzvedības korekcijas plānu izveide un īstenošana. Prezentācija un Individuālā izglītības programmas apguves plāna sastādīšana un īstenošana. Metodiskie ieteikumi](#). (2022). Rīga: VISĀ, īpaši – 7.pielikums;
- pozitīva sadarbība ar Artūra vecmāmiņu un klases bērnu vecākiem un valsts, pašvaldību speciālistiem (sociālais dienests, psiholoģiskā atbalsta centri, Pedagoģiski medicīniskā komisija u.c.);

- starpinstitucionālā sadarbība un tās rezultātā iegūtā informācija no iepriekšējām izglītības iestādēm par Artūra uzvedību, veiktajām darbībām un sadarbību ar vecmāmiņu;
- [Risinājumi uzvedības mainai \(uzvediba.lv\)](#);
- [ABC shēma uzvedības izvērtēšanai](#);
- MK noteikumi Nr. 556 "[Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām](#)" (atbalsta pasākumu atbilstība izglītojamā vajadzībām);
- vides spēles paškontroles iemaņu attīstīšanai, emociju atpazīšanai un iespējai signalizēt par tām (piem., [emociju termometrs](#));
- instrumenti uzvedības maiņai (piem., spēle "[Mācīties, draudzēties, spēlēties](#)" u.c.), raksti (piem., "[Kā trenēt bērna \(un savu\) pacietību](#)" u.c.), vebināri un to ieraksti (piem., "Bērnām dara pāri", "[Bērns dara pāri](#)", "[Es tikai skatījos...](#)", "[Kā saprast bērnu agresiju?](#)" u.c.), bezmaksas resursi;
- *Mazie padomi lielajiem* - [disciplinēšanas padomu kartītes](#) pirmsskolas pedagoga ikdienai;
- rokasgrāmata "[Metodiskie paņēmieni skolēnu sociāli emocionālo prasmju novērtēšanai skolā](#)";
- grāmata "[Spēles maziem un lieliem](#)";
- [TEACHERRESILIENCE: Atbalsts skolotāja dzīvesspēkam](#) (2023);
- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagogiskajā kolektīvā par darbu ar bērniem ar uzvedības problēmām un pozitīvas sadarbības veidošanu ar bērnu likumiskajiem pārstāvjiem;
- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- izglītojošais, informatīvais, konsultatīvais atbalsts izglītības iestādes speciālistiem un vecākiem;
- supervīzijas un/vai kovīzijas;
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 "[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)";
- konsultācijas un atbalsta saņemšana starpprofesionāļu sadarbības grupā un Bērnu aizsardzība centrā;
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#)

Ieteikumi pašvaldības sociālajam dienestam:

- tīkoties ar Artūra ģimenes locekļiem pastāstīt par sociālā darbinieka iesaistīšanās iemesliem, plāniem veikt izvērtēšanu, skaidrojot, kādēļ šīs darbības ir nepieciešamas un kas sekos, kad izvērtēšana būs noslēgusies;

Svarīgi!

Nodot bērnu citas personas aprūpē Latvijā uz laiku, kas ilgāks par trim mēnešiem, var tad, ja pirms nodošanas vecāku dzīvesvietas **bāriņtiesa** atzinusi, ka šāda nodošana atbilst bērna interesēm un persona spēs bērnu pienācīgi aprūpēt!

- izvērtēt abu vecāku lomu Artūra aizgādības nodrošināšanā, organizēt kopīgas un atsevišķas tikšanās ar katru no vecākiem, kuru laikā arī noskaidrot Artūra vecāku iemeslus nodot bērnu citas personas aprūpē Latvijā, ja abu vecāku dzīvesvietas valsts sakrīt ar bērna dzīvesvietu;
- Informēt izglītības iestādi par sociālā darbinieka uzsākto izvērtēšanu un plānoto turpmāko sadarbību ar Artūra ģimenei;
- organizēt konsultāciju ar vecmāmiņu, sarunas laikā noskaidrot vecmāmiņas lomu Artūra audzināšanā, savstarpējās attiecības ar Artūru, meitu, Artūra tēvu, audzināšanas pieejas;
- organizēt tikšanos ar Artūra ģimenes locekļiem dzīvesvietās, lai gūtu pārliecību par sadzīves apstākļu atbilstību bērna vajadzībām;
- sniegt konsultācijas mātei un vecmāmiņai savstarpējo attiecību uzlabošanai; ja nepieciešams piesaistīt mediācijas vai ģimenes psihoterapeita pakalpojumu;
- izvērtēšanas laikā informēt par pašvaldības un valsts sociālajiem pakalpojumiem un to saņemšanu atbilstoši ģimenes vajadzībām (psihologa konsultācijas pieaugušajiem, bērnam, izglītojošas nodarbības pieaugušajiem par bērna audzināšanu u.c.);
- piesaistīt citus speciālistus informācijas apmaiņai un situācijas izvērtēšanai, noskaidrot bāriņtiesas viedokli, vai bērna esošā aprūpes forma atbilst bērna interesēm;
- turpmāk organizēt sanāksmi piesaistot skolas sociālo pedagogu, iepriekšējo izglītības iestāžu, citus atbalsta sniegšanā iesaistītos speciālistus, ja tādi ir (piemēram, psihologs, ģimenes ārsts u.c.) vai piedalīties izglītības iestādes organizētajās sanāksmēs par Artūru;
- pakāpeniski un regulāri sniegt izglītojošas konsultācijas Artūra aprūpē iesaistītajiem pieaugušajiem par Artūra vajadzībām nepieciešamo speciālistu konsultācijām un viņu rekomendācijām atbalsta pasākumu nodrošināšanai gan mājas, gan izglītības iestādes vidēs;
- ja Artūra vecmāmiņa un vecāki atsakās sadarboties ar nepieciešamajiem speciālistiem, sociālo darbinieku, informēt Artūra likumisko pārstāvi par sociālā darbinieka pienākumiem vērsties bāriņtiesā.

Ieteicamie resursi pašvaldības sociālajam dienestam:

- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- regulāras darbinieku supervīzijas un kovīzijas;
- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- profesionālās pilnveides pasākumi;
- administratīvā komisija;
- valsts un pašvaldības atbildīgās institūcijas, un nevalstiskās organizācijas.

Ieteikumi Artūra vecmāmiņai:

- veikt ikdienas atbalstošas sarunas ar Artūru drošā, ģimeniskā vidē;
- veidot draudzīgu vidi ģimenē, iesaistīt bērna vecākus Artūra audzināšanā;

- pilnveidot prasmi veidot un uzturēt pozitīvas sadarbības attiecības ar apkārtējiem;
- apgūt un papildināt zināšanas par bērna pozitīvo audzināšanu, Artūra emocionālajām vajadzībām un vispārējo attīstību;
- pilnveidot bērna emociju regulācijas un paškontroles prasmes;
- veidot pozitīvu sadarbību ar izglītības iestādi un vienoties par veicamajām darbībām bērna uzvedības problēmu mazināšanai;
- mērķtiecīgi novērot bērna uzvedību dažādās vidēs un situācijās (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto “Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu”);
- gadījumā, ja bērns saņēmis speciālista (piemēram, psihologa, logopēda, ārsta speciālista u.c.) rekomendācijas, kas attiecas uz izglītības iestādi, informēt par tām izglītības iestādi;
- sadarboties ar izglītības iestādi, citām valsts un pašvaldības institūcijām (sociālo dienestu, ārstiem speciālistiem, psihologu, pedagoģiski medicīnisko komisiju, u.c.) lai saņemtu atbalstu, nepieciešamos pakalpojumus un palīdzību;
- piesaistīt vecākus problēmsituācijas risināšanā;
- ikdienā nodrošināt zēnam iespēju mazināt sasprindzinājumu un dusmas adaptīvā veidā, piemēram, runāt par dienas notikumiem, stresa mazināšanas rotaļlietas, fiziskā izkustēšanās, apgūt apzinātības vingrinājumus u.tml.; mācīt paust dusmas atbilstoši situācijai un atbilstošā veidā, lai nenodarītu pāri sev un citiem.

Ieteicamie **resursi Artūra vecmāmiņai:**

- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana, (dažādas apmācības programmas, piemēram, “Ceļvedis audzinot pusaudzi” u.c.);
- izglītības iestādes un citu Artūra atbalstā iesaistīto speciālistu ieteikumi bērna audzināšanā;
- sociālais dienests;
- pedagoģiski medicīniskā komisija;
- saturīga brīvā laika pavadīšanas iespējas ģimenei;
- strukturēta ikdienas vide, interešu pulciņu nodrošināšana;
- Fābere A., Mazliša E. (2021). [Kā runāt ar bērniem, lai bērni klausītos un kā klausīties, lai bērni runātu.](#) Rīga: Zvaigzne ABC
- Pērvisa K., Kross D., Sanšaina V.L. (2018). [Bērns jaunā ģimenē.](#) Rīga: Zvaigzne ABC;
- Hejlskovs-Elvēns B. (2017). *Bez kļūdzeniem, kodieniem, sitieniem: Kā pozitīvi ietekmēt uzvedību?: Ceļvedis darbam ar cilvēkiem, kuriem ir autisms, uzvedības un citi funkcionālie traucējumi.* Rīga: Velku biedrība.

Svarīgi!

Artūra vecmāmiņai izsniegtā ģenerālpilnvara nemazina vecāku atbildību par bērnu!

Ieteikumi Artūra vecākiem:

- uzturēt veselīgas vecāku un bērna attiecības (regulāra saziņa un saskarsme ar bērnu, dalība draudzīgas ģimenes vides veidošanā, saturīga brīvā laika pavadīšana kopā ar bērnu, u.c.);
- sadarbībā ar vecmāmiņu vienoties, kādi būs audzināšanas principi, kurus visi ievēros, lai sniegtu bērnam vienotu, pēc iespējas atbilstošāku vidi;
- papildus konsultēties ar bāriņtiesas locekli par atbildību un pienākumiem Artūra audzināšanā un aprūpē, vienoties ar vecmāmiņu par Artūra audzināšanas jautājumiem;
- sadarboties ar izglītības iestādi, citām valsts un pašvaldības institūcijām (sociālo dienestu, ārstiem speciālistiem, psihologu, pedagoģiski medicīnisko komisiju, u.c.) lai saņemtu atbalstu, nepieciešamos pakalpojumus un palīdzību;
- izvērtēt nepieciešamību pēc psiholoģiskās vai psihoterapeitiskās palīdzības, u.c.;
- (ja vecāki deklarēti Rīgā) apmeklēt [sociālās rehabilitācijas pakalpojumu "Ceļš pie sevis"](#) (tāl. 23117117).

Ieteicamie resursi Artūra vecākiem:

- atbildīgās valsts un pašvaldības iestādes (sociālais dienests, ārstu prakse, Bērnu aizsardzības centrs, izglītības iestāde u.c.);
- izglītojoša literatūra par bērnu attīstību un emocionālām vajadzībām;
- [Krīžu un konsultāciju centrs "Skalbes"](#) (bezmaksas diennakts krīzes tālrunis 67222922 vai 27722292).

Ieteikumi izglītības iestādes cietušo bērnu vecākiem:

- par katru problēmsituāciju skolā nekavējoties informēt klases audzinātāju, sociālo pedagogu;
- organizēt vecākiem izglītojošas lekcijas par bērnu uzvedības problēmām un tikšanās ar dažādiem NVO speciālistiem;
- individuāli pārrunāt jautājumus, kas skar pārējo grupas bērnu vecākus ar atbalsta personāla speciālistiem;

Svarīgi!

Pārrunas ar citu bērnu izglītības iestādē var veikt tikai izglītības iestādes darbinieki!

- vērsties sociālajā dienestā, lai saņemtu ģimenes vajadzībām atbilstošus pakalpojumus, piem., *No prettiesiskām darbībām cietušo bērnu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā.*

Resursi cietušo bērnu vecākiem:

- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana;
- pozitīva sadarbība ar izglītības iestādi;
- atbalstošas savstarpējās attiecības klases vecāku starpā;
- valsts un pašvaldību atbildīgās institūcijas, piem., dažādas valsts programmas, Bērnu aizsardzības centrs, sociālais dienests, ārstu prakses, u.c.);
- Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 "[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)";
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111.](#)

Pamatskola

Zane

Zane (5.klase), pārcēlusies no nelielas lauku skolas uz pilsētas skolu. Zane ir centīga, kautrīga un mazrunīga meitene. Mājās meitene bieži raud, noslēdzas, bieži sūdzas par vēdera un galvassāpēm. Vecāki bērnu ir konsultējuši pie ģimenes ārsta un psihologa, tomēr Zanes pašsajūta nav uzlabojusies. Beidzot Zane mātei izstāstījusi, ka klasesbiedri kopš mācību gada sākuma sociālajos tīklos izplata aizskarošu informāciju par viņu un sūta aizskaroša satura īsziņas. Zane ar māti vēršas pie klases audzinātājās, izstāsta par notikušo un parāda klasesbiedru sūtītās īsziņas.

Izglītības iestāde

Organizē sociālā pedagoga sarunu ar Zani un viņas māti,
Nodrošina atbalsta pasākumus Zanei, pieaicinot skolas psihologu
Veic fiziskās vides un klases mikro klimata izpēti
Sociālais pedagogs un psihologs veic informatīvi izglītojošo sarunu ar klases kolektīvu un bērnu vecākiem un izstrādā ieteikumus pedagogiem

Vecāki

Sniedz atbalstu Zanei un sadarbībā ar izglītības iestādi novēro bērna uzvedību, nepieciešamības gadījumā konsultējas ar atbalsta speciālistiem
Izglīto Zani par droša interneta lietošanas noteikumiem
Izvērtē nepieciešamību saņemt speciālistu konsultācijas (piem., drossinternets.lv, sociālajā dienestā u.c.)

Uzvedības **problēmu kopsavilkums:**

- Zanes psihoemocionālais stāvoklis un sniegtā informācija liecina par to, ka klases mikroklimats un attiecības ar klasesbiedriem neveicina veselīgu Zanes pašvērtējuma un paštēla attīstību, negatīvi ietekmē Zanes mentālo un fizisko veselību;
- Zanes emocionālās problēmas ir novērojamas ilgāku laika posmu;
- Neskatoties uz sniegto psiholoģisko atbalstu ārpus izglītības iestādes, Zanes emocionālās problēmas nemazinās;
- Zanei nav uzticības personas;
- Zanes uzvedībā izpaužas adaptācijas problēmas;
- Zanei raksturīgas internalizētās uzvedības problēmas - *iekšējas spriedzes vēršana pret sevi, trauksme, noslēgšanās sevī un somatiskas raizes* (Achenbach & Edelbrock, 1979; Vende-Kotova, 2019);
- Zanei trūkst informācijas par pašpalīdzības metodēm.

Ieteikumi vispārējās izglītības iestādei:

- klases audzinātājam informēt skolas atbalsta personālu un vadību;
- rīkoties saskaņā ar skolā izstrādāto plānu rīcībai problēmsituācijās, t.sk., iesaistīt skolas atbalsta speciālistus un vienoties par turpmāko rīcību (piemēram, nodrošināt nekavējoties skolas psihologa palīdzību Zanei un citiem klasesbiedriem);
- veikt sarunu ar klasi, lai noskaidrotu bērnu viedokli par notikušo un informēt bērnus par atbildību un rīcības sekām, nepieciešamības gadījumā pieaicinot jomas speciālistus;
- organizēt klases vecāku sapulci, lai informētu par notikušo un izskaidrotu bērnu rīcības sekas, bērnu un vecāku atbildību, un informēt par skolas turpmāko rīcību problēmsituācijas novēršanā;
- skolas psihologam un/vai sociālajam pedagogam veikt Zanes klases mikroklimata un fiziskās vides izpēti, lai noskaidrotu resursus un izstrādātu rekomendācijas pedagogiem;
- ja skolā nav atbalsta personāla, vērsties pie iestādes dibinātāja ar lūgumu nodrošināt atbalsta personālu izglītības iestādē;
- Noskaidrot Zanes viedokli par to, kurš no izglītības iestādes personāla vai vienaudžiem varētu būt (ir) Zanes uzticības persona, lai nepieciešamības gadījumā Zanei būtu iespēja vērsties pēc atbalsta;
- Informēt Zani par pašpalīdzības metodēm;
- Stiprināt meitenes pašvērtējumu (iedrošināt jautāt palīdzību, ja meitene jūtas slikti).

Ieteicamie resursi vispārējās izglītības iestādei:

- Zanes klasesbiedri un viņu vecāki;
- skolas atbalsta personāls;
- jomas speciālisti, t.sk., policijas pārstāvji, kuri rūpējas par drošību interneta vidē, [drošāka interneta brīvprātīgie vēstneši un drossinternets.lv lektori](#) (informatīvi izglītojošam darbam ar Zanes klasesbiedriem);
- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagogiskajā kolektīvā par klases kolektīva saliedēšanas pasākumiem, bērna attīstībai labvēlīga klases mikroklimata veidošanas metodēm un ar bērniem ar uzvedības un emocionālām problēmām;
- supervīzijas pedagogiem un atbalsta personāla speciālistiem;
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- [Vietne "Interneta drošība"](#);
- [Vietne "drossinternets.lv"](#)
- Spēle vardarbības mazināšanai skolā "[Ikvienš ir svarīgs](#)";
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#);
- [Pusaudžu resursu centra](#) Mentālās veselības atbalsta tālrunis (profesionāls atbalsts un speciālista konsultācija darba dienās no 12.00 līdz 19.00, +371 25737363), informatīvais tālrunis +371 29164747, e-pasts info@pusaudzim.lv;
- [MOT programma "Stipra jaunatne 12-16"](#);
- [Kā palīdzēt sev? Īss celvedis pusaudžiem pašpalīdzības trikos](#);

- [Biedrība "Piedzīvojuma Gars"](#);
- [Mācību filma pusaudžu nirgāšanās mazināšanai skolās](#). (2022).

Ieteikumi Zanes vecākiem:

- veikt ikdienas atbalstošas sarunas ar bērnu drošā, draudzīgā vidē;
- turpināt nodrošināt Zanei psihologa konsultācijas, sadarbībā ar klīnisko psihologu konsultēties par Zanes psihoemocionālā stāvokļa izpēti;
- izglītoties par mobinga situāciju atpazīšanu un rīcību mobinga situācijās un droša interneta lietošanā;
- turpināt mērķtiecīgu sadarbību ar izglītības iestādi;
- nepieciešamības gadījumā vērsties sociālajā dienestā ar lūgumu saņemt psihosociālo palīdzību un sociālo rehabilitāciju;
- iesaistīt Zani interešu izglītībā, lai stiprinātu Zanes pašvērtējumu, pilnveidotu saskarsmes prasmes un sniegtu iespēju gūt pozitīvu pieredzi;
- mudināt Zani rūpēties par savu drošību, lai nepieļautu, ka meiteni var aizskart un pazemot;
- stiprināt Zanes un mātes attiecības, lai meitene varētu uzticēt savus pārdzīvojumus un problēmas;
- pārrunāt dažādas problēmsituācijas un risinājumus, lai meitenei būtu problēmsituāciju pārvarēšanai nepieciešamās zināšanas;
- apgūt dažādas apzinātības un relaksācijas metodes, kas mazinātu meitenes negatīvās emocijas;
- izvērtēt nepieciešamību vērsties Valsts policijā.

Ieteicamie resursi Zanes vecākiem:

- izglītības iestādes speciālistu ieteikumi;
- pozitīva sadarbība ar izglītības iestādi un Zanes klasesbiedru vecākiem;
- speciālistu konsultācijas (piemēram, ģimenes ārsts, psihologa apmeklējums bērnam un pieaugušajiem, klīniskā psihologa izpēte u.c.);
- pašvaldības sociālais dienests (iespējamā sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšana);
- interešu izglītība Zanei;
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#).
- Valsts policija;
- [Krīžu un konsultāciju centrs "Skalbes"](#) (bezmaksas diennakts krīzes tālrunis 67222922 vai 27722292);
- [Pusaudžu resursu centra](#) Mentālās veselības atbalsta tālrunis (profesionāls atbalsts un speciālista konsultācija darba dienās no 12.00 līdz 19.00, +371 25737363), informatīvais tālrunis +371 29164747, e-pasts info@pusaudzim.lv;
- [Projekts #Neklusē](#);
- [Drossinternets.lv](#);
- [Bērnu slimnīcas fonda ceļvedis īpašo bērnu vecākiem un nepilngadīgām grūtniecēm](#);
- [Kā palīdzēt sev? Īss ceļvedis pusaudžiem pašpalīdzības trikos](#);

- [Pusaudžu resursu centra](#) tīmekļa vietnes sadaļa *Atbalsta materiāli pusaudžiem un vecākiem*;
- Vecāku informatīvi atbalstošā grupa “[Ceļvedis audzinot pusaudzi](#)”;
- Hejlskovs-Elvēns B. (2017). *Bez kļūdzeniem, kodieniem, sitieniem: Kā pozitīvi ietekmēt uzvedību?: Ceļvedis darbam ar cilvēkiem, kuriem ir autisms, uzvedības un citi funkcionālie traucējumi*. Rīga: Velku biedrība.
- Fābere A., Mazliša E. (2021). [Kā runāt ar bērniem, lai bērni klausītos un kā klausīties, lai bērni runātu](#). Rīga: Zvaigzne ABC
- Hejlskovs-Elvēns B., Šēlunda A. (2020). *Rīkojies! Izvērtē! Maini!: Mieru saglabājošā pieeja un struktūrā balstītās metodes*. Rīga: Velku biedrība.
- Volfs E. (2013). [Es klausītu savus vecākus, ja viņi aizvērtos: Ko teikt un ko neteikt bērniem pusaudža vecumā](#). Rīga: Zvaigzne ABC

Ieteikumi Zanes klasesbiedru vecākiem:

- veikt sarunas ģimenē, noskaidrojot sava bērna viedokli, attieksmi pret notikušo un sniegt atbalstu;
- izglītoties par mobinga situāciju atpazīšanu un rīcību mobinga situācijās un droša interneta lietošanā;
- Turpināt konstruktīvi iesaistīties problēmsituācijas risināšanā, sadarboties ar izglītības iestādi t.sk., sniegt priekšlikumus situācijas risināšanai;

Svarīgi!

Pārrunas ar citu bērnu izglītības iestādē var veikt tikai izglītības iestādes darbinieki!

- vērsties sociālajā dienestā, lai saņemtu ģimenes vajadzībām atbilstošus pakalpojumus, piem., *No prettiesiskām darbībām cietušo bērnu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā*;

Resursi Zanes klasesbiedru vecākiem:

- pozitīva un mērķtiecīga sadarbība ar izglītības iestādi;
- atbalstošas klases vecāku savstarpējās attiecības;
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#);
- Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 “[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)”;
- [Drossinternets.lv](#)

Viktorija

Viktorija (13 gadi) trīs mēnešus dzīvo audžuģimenē. Viktorijai šī ir jau ceturta audžuģimene. Iepriekšējā audžuģimenē Viktorija tika seksuāli izmantota (rehabilitēta krīzes centrā). Viktorija skolā uzvedas provokatīvi, ģērbjas izaicinoši, bieži pavada laiku ar vecāko klašu zēniem, kavē mācību stundas un vairākos mācību priekšmetos ir nesekmīga. Alkohola reibumā Viktorija iedzēra audžumātes medikamentus un tika smagā stāvoklī ievietota slimnīcā. Atgriezusies audžuģimenē.

Uzvedības **problēmu kopsavilkums:**

- Viktorijas problēmu pamatā ir kompleksa trauma, tā izpaužas kā sevis apdraudoša uzvedība, un tā neveicina veselīgu Viktorijas pašvērtējuma un paštēla attīstību, negatīvi ietekmē meitenes mentālo un fizisko veselību;
- Viktorijas uzvedības problēmas ir ilgstošas;
- Viktorija ilgstošā laika posmā nav saņēmusi viņas vajadzībām atbilstošu palīdzību un atbalstu, kā rezultātā ir nostiprinājies negatīvās uzvedības modelis, kas ietekmē viņas spēju uzticēties pieaugušajiem un speciālistiem;
- Viktorijas uzvedības problēmas neizdodas mazināt;
- Viktorijas uzvedība ir pārlieku seksualizēta.

Ieteikumi Viktorijas audžuģimenei:

- nodrošināt Viktorijai atbalstošu, emocionāli un fiziski drošu vidi;
- nekavējoties informēt bāriņtiesu par notikušo;
- sadarboties ar izglītības iestādi, citām valsts un pašvaldības institūcijām (bāriņtiesu, sociālo dienestu, pašvaldības bērnu tiesību aizsardzības speciālists, ārstiem speciālistiem, psihologu, narkologu, u.c.), lai saņemtu atbalstu, nepieciešamos pakalpojumus un nodrošinātu palīdzību Viktorijas problēmu mazināšanai;
- sadarboties ar atbalsta centru, pieņemt un pilnvērtīgi izmantot atbalsta centra palīdzības iespējas, īpaši individuālo psihoterapiju;
- turpināt pilnveidot zināšanas par emocionāli traumētu bērnu vajadzībām un aprūpi, kā arī par pusaudža vecumposma attīstības īpatnībām;
- precīzi izpildīt un ievērot ārstniecības iestādes un citu speciālistu sniegtās rekomendācijas;
- sākt un turpināt ilgstošu sadarbību ar KBT psihologu, lai veicinātu Viktorijas uzvedības izmaiņas;
- apmeklēt ģimenes psihoterapeita konsultācijas;
- stiprināt meitenes pašvērtējumu, nodrošināt pašpalīdzības metodes, nodrošināt interešu pulciņu apmeklējumu.

Ieteicamie resursi Viktorijas audžuģimenei:

- atbildīgās valsts un pašvaldības iestādes un speciālisti (sociālais dienests, ārstu prakse, izglītības iestāde), NVO;
- iepriekš apmeklēto speciālistu sniegtās rekomendācijas attiecībā uz Viktorijas pašsajūtas uzlabošanas priekšnoteikumiem, kā arī to speciālistu ieteikumus, kurus šobrīd apmeklē Viktorija un audžuģimene;
- neatliekamā medicīniskā palīdzība;
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#);
- [Vienotais bezmaksas krīžu tālrunis – 116123](#) (līdz pat 10 bezmaksas konsultācijām kādā no tiešsaistes platformām);
- [Krīžu un konsultāciju centrs "Skalbes"](#) (bezmaksas diennakts krīzes tālrunis 67222922 vai 27722292).
- [Suicidāla un nesuicidāla paškaitējuma diagnostika un terapija bērniem un pusaudžiem](#);
- [Psihiskā atbalsta konsultācijas](#)
- starptautiski atzīta apmācību programma "[Apmācības audžuvecākiem, adoptētājiem, aizbildņiem, viesģimenēm \(AIRI vecākiem\)](#)", ko nodrošina [Latvijas SOS bērnu ciematu asociācija](#).
- izglītojošās programmas (piemēram, "[Celvedis audzinot pusaudzi](#)"), izglītojoša informācija par pusaudžu uzvedību, vecumposmu īpatnībām, atkarības, depresiju, pašnāvības riskiem);
- apmācības "[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)";
- [Pusaudžu resursu centra](#) Mentālās veselības atbalsta tālrunis (profesionāls atbalsts un speciālista konsultācija darba dienās no 12.00 līdz 19.00, +371 25737363), informatīvais tālrunis +371 29164747, e-pasts info@pusaudzim.lv;

- Nodibinājums "[Centrs Dardedze](#)" (tel. 29556680, 67600685)
- [Biedrība "Papardes zieds"](#)

Ieteikumi izglītības iestādei:

- mērķtiecīgi veidot attiecības ar Viktoriju, noskaidrot meitenes viedokli par to, kura varētu būt viņas uzticības persona izglītības iestādē;
- iesaistīt Viktoriju pasākumu organizēšanā, veidojot meitenei piesaisti izglītības iestādei;
- veikt nepieciešamās darbības saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 89 „[Kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi](#)”;
- klases audzinātājam un priekšmetu skolotājiem turpināt ikdienas darbā, veicināt bērnu savstarpējo toleranci, izglītot par dažādām individuālām vajadzībām un īpatnībām ar mērķi veicināt Viktorijas iekļaušanos klases kolektīvā;
- piesaistīt atbalsta personālu darbā ar Viktoriju un klasi un izstrādāt un saskaņot ar audžuģimeni atbalsta pasākumus;
- sazināties ar biedrībām "[Papardes zieds](#)", "[Dia+Logs](#)" vai "[Krīzes grūtniecības centrs](#)", lai noskaidrotu iespēju organizēt skolā izglītojošas nodarbības pusaudžiem un jauniešiem par vecumposmam aktuālām tēmām, piemēram, pubertāte, attiecības, seksualitāte, sekstings, drošas attiecības, kontracepcija, seksuāli transmisīvās infekcijas/HIV/AIDS, sekstings, atkarības u.tml.

Ieteicamie resursi izglītības iestādei:

- uzticības personas attiecības ar Viktoriju;
- atbalsta personāla komandas darbs ar Viktoriju un izstrādātie ieteikumi skolotājiem Viktorijas mācību un uzvedības problēmu risināšanā;
- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagoģiskajā kolektīvā par darbu ar emocionāli traumētiem bērniem, kuriem ir izaicinošas un seksualizētas uzvedības problēmas;
- pozitīva sadarbība ar Viktorijas audžuģimeni, likumisko pārstāvi un klases bērnu vecākiem un valsts, pašvaldību speciālistiem (bāriņtiesa, sociālais dienests, psiholoģiskā atbalsta centri, pedagoģiski medicīniskā komisija u.c.);
- skolas iekšējās kārtības noteikumu aktualizēšana (lietišķās ģērbšanas stila ievērošana);
- starpinstitucionāla sadarbība Viktorijas uzvedības individuālā gadījuma izskatīšanā;
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- [MOT programma "Stipra jaunatne 12-16"](#);
- apmācības "[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)";
- supervīzijas un kovīzijas pedagogiem;
- [Biedrība "Papardes zieds"](#)
- [Biedrība "DIA + LOGS"](#)
- [Biedrība "Krīzes grūtniecības centrs"](#).

Ieteikumi pašvaldības sociālajam dienestam:

- sadarbībā ar bāriņtiesu izvērtēt Viktorijas situāciju un drošību audžuģimenē, īpaši saistībā ar medikamentu pieejamību;
- izvērtēt Viktorijas un audžuģimenes vajadzības pēc sociālajiem pakalpojumiem un sociālās palīdzības;
- veikt un organizēt Viktorijas uzvedības mērķtiecīgu un strukturētu novērošanu, klases audzinātājam un citiem priekšmetu skolotājiem (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto “Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu”);
- organizēt starpinstitucionālu tikšanos, informācijas apmaiņai un tālākā rīcības plāna izveidei, lai palīdzētu Viktorijai (bāriņtiesa, izglītības iestāde, nepieciešamības gadījumā ārstniecības personas, policija);
- piesaistīt un apmaksāt Viktorijai un audžuvecākiem nepieciešamos sociālos pakalpojumus;
- īstenot sadarbību ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru;
- gadījumā, ja neizdodas veiksmīga sadarbība ar Viktorijas audžuvecākiem, un/vai audžuvecāki atsakās sadarboties ar nepieciešamajiem speciālistiem, vērsties bāriņtiesā.

Ieteicamie **resursi pašvaldības sociālajam dienestam:**

- [VBTAI Krīzes intervences komanda](#) (saistībā ar suicīda mēģinājumu);
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- [Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa](#);
- regulāras supervīzijas un kovīzijas;
- [Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centri](#);
- valsts un pašvaldības atbildīgās institūcijas;
- apmācības “[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)”.

Varis

Varis (11 gadi) ar labām sekmēm mācās 5.klasē, regulāri vardarbīgi izturas pret klases meitenēm un jaunāko klašu skolniekiem – dur ar adatu, kniebj, uzbrūk ar šķērēm, žņaudz, sit. Zināms, ka Varis ir vardarbīgs arī ārpus skolas un ģimenē. Varis skolotājiem izsaka kritiskas un aizskarošas piezīmes par darba metodēm un uz aizrādījumiem reaģē ar draudiem. Varis neprot veidot saskarsmi ar vienaudžiem un pieaugušajiem, brīvo laiku pavada tikai mātes sabiedrībā. Ģimenei draugu nav. Pedagoģi rīkojuši atkārtotas tikšanās ar Vara māti (tēvs – miris), starpinstitucionālās tikšanās un klases vecāku sapulces, bet pozitīvi rezultāti nav sasniegti. Vara māte vaino skolu Vara uzvedības problēmās.

Izglītības iestāde

Nodrošina drošu vidi skolā, veic Vara izpēti, rekomendē mātei apmeklēt medicīnas speciālistus papildus diagnostikai, nepieciešamības gadījumā iesaka vērsties Pedagoģiski medicīniskajā komisijā un izglītības iestādes vidē nodrošina Varim individuālu vēlamās uzvedības atbalsta plānu

Mērķtiecīgi sadarbojas ar māti, iniciē sadarbību ar sociālo dienestu un bāriņtiesu. Iesaka izskatīt Vara individuālo gadījumu bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupā.

Sociālais dienests

Īsteno mērķtiecīgu sadarbību ar Vara izglītības iestādi un bāriņtiesu.

Izvērtē Vara ģimenes sociālo situāciju un vajadzības sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanai, sniedz un organizē nepieciešamos pakalpojumus un palīdzību. Ja Vara agresīvo uzvedību neizdodas korigēt, informē māti par nepieciešamību/iespēju vērsties pie dažādiem speciālistiem (psihiatrs, neirologs, klīniskais psihologs), un iekļauj to kā obligātu pasākumu vienošanās par sadarbību saturā.

Ja māte ilgākā laika posmā atsakās sadarboties ar sociālo darbinieku, un/vai izvairās nodrošināt Varim nepieciešamo speciālistu apmeklēšanu (pilnu psiholoģisko izpēti), informē bāriņtiesu.

Bāriņtiesa

Izvērtē nepieciešamību nodrošināt Varim speciālistu konsultācijas, ja māte atsakās tās nodrošināt

Uzvedības problēmu kopsavilkums:

- Vara uzvedība ir atšķirīga no vairuma vienaudžu uzvedības, tā ir sociāli nepieņemama un apdraud apkārtējos;
- Vara uzvedības problēmas atkārtojas un ir ilgstošas;
- Vara problemātiskā uzvedība negatīvi ietekmē viņa iekļaušanos sabiedrībā;
- Vara problemātisko uzvedību neizdodas mazināt izglītības iestādē;
- Mātes Vara uzvedība problēmu noliegšana.

- Varim raksturīgas eksternalizētās uzvedības problēmas - *izaicinoša, nepakļāvīga, impulsīva, agresīva uzvedība* (Achenbach & Edelbrock, 1979; Vende-Kotova, 2019).

Ieteikumi izglītības iestādei:

- bērna vardarbīgas uzvedības gadījumos rīkoties saskaņā ar Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumiem Nr.474 "[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)";
- klases audzinātājam piesaistīt atbalsta personālu mērķorientētas sadarbības attiecību veidošanai ar māti, īstenot sadarbību atbilstoši Metodiskajiem ieteikumiem [Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē](#);
- lai labāk izprastu Vara emocionālās un uzvedības problēmas ieteicams veikt pilnu psiholoģisko izpēti; nepieciešamības gadījumā psihologs, kurš veic Vara izpēti, var ieteikt nodrošināt bērnam papildus medicīnas speciālistu apmeklēšanu;
- klases audzinātājam un priekšmetu skolotājiem veikt Vara uzvedības mērķtiecīgu un strukturētu novērošanu (ieteicams izmantot Konsultatīvās nodaļas izstrādāto "Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapu") un izstrādāt vēlamās uzvedības atbalsta plānu pēc [ABC shēmas](#), lai varētu precīzāk identificēt problēmu izraisošos apstākļus/cēloņus, un izstrādāt atbilstošos atbalsta pasākumus;
- ņemot vērā pedagogu novērojumus un izpētes rezultātus, izstrādāt individuālo vēlamās uzvedības atbalsta plānu;
- vērsties sociālajā dienestā ar lūgumu iesaistīties ilgstošā problēmsituācijas risināšanā, t.sk. izvērtēt nepieciešamību organizēt starpinstitucionālo tikšanos;
- īstenot starpinstitucionālo sadarbību Vara un ģimenes atbalstam saskaņā ar Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumiem Nr. 545 "[Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā](#)";
- izglītības iestādes pedagogiem un atbalsta komandas speciālistiem sniegt bērnam individuālu atbalstu, noskaidrojot Vara viedokli atbilstoši bērna vecumposmam;
- skolas psihologam un/vai sociālajam pedagogam veikt Vara klases mikroklimata un fiziskās vides izpēti, lai noskaidrotu resursus un izstrādātu rekomendācijas pedagogiem;
- nodrošināt izglītības iestādes atbalsta speciālistu darbu ar Vara klases kolektīvu un izglītības iestādes personālu;
- nodrošināt izglītības iestādē drošu vidi, veicot drošības pasākumus, izmantojot visus iespējamus izglītības iestādes resursus, nepieciešamības gadījumā piesaistot pašvaldības resursus;
- izskaidrot pārējo bērnu vecākiem izglītības iestādes turpmākās darbības nodrošinot drošu vidi un informēt par iespēju saņemt individuālu atbalstu pie izglītības iestādes atbalsta personāla speciālistiem vai ārpus izglītības iestādes palīdzības saņemšanas iespējām vardarbībā cietušajiem;

- rakstiski fiksēt situācijas, kurās Varis pārkāpis izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumus un izglītības iestādes veiktās darbības;
- iekārtot zēna uzvedības dienasgrāmatu (trīs sadaļas – (1) kas notika pirms uzvedības problēmu parādīšanās, (2) kāda bija zēna uzvedība, (3) kas sekoja pēc tam, t.sk., skolotāju reakcija uz zēna uzvedību un īstenotās darbības), lai identificētu trauksmi izraisošos faktoros un izvērtētu zēna uzvedību dinamikā.

leiteicamie **resursi izglītības iestādei:**

- Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumi Nr.474 “[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)”;
- Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “[Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā](#)”;
- [Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē](#). (2023). Metodiskie ieteikumi. Rīga: VISCS.
- atbalsta personāla komandas darbs, sniedzot ieteikumus skolotājiem Vara uzvedības problēmu risināšanā un sadarbības veidošanā ar klases bērniem un bērnu vecākiem;
- sadarbības attiecību veidošana ar Vara māti un klases bērnu vecākiem un valsts, pašvaldību speciālistiem (sociālais dienests, ģimenes ārsta prakse, psiholoģiskā atbalsta centri, pedagoģiski medicīniskā komisija u.c.);
- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagoģiskajā kolektīvā par darbu ar bērniem ar uzvedības problēmām un pozitīvas sadarbības veidošanu ar bērnu likumiskajiem pārstāvjiem;
- Projekta laikā izstrādātās metodikas (skat. resursu *Metodoloģija bērnu ar uzvedības traucējumiem un saskarsmes grūtībām agresijas un vardarbības mazināšanai un sociālās iekļaušanas veicināšanai*):
  - Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
  - Klases klimata aptauja;
- [ABC shēma uzvedības izvērtēšanai](#);
- atbalsta personāla izglītojošais, informatīvais, konsultatīvais atbalsts izglītības iestādes speciālistiem un vecākiem;
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 “[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)”;
- [VBTAI Bērnu tiesību aizsardzības departaments](#);
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#);
- Nīmante D. (b.g.) [Ieskats APU \(Atbalsts pozitīvai uzvedībai\) – sistēmiska prevencijas un intervences programma vardarbības mazināšanai](#);
- grupu un individuālās supervīzijas un kovīzijas.

leteikumi pašvaldības sociālajam dienestam:

- sadarbībā ar izglītības iestādi nodrošināt (plānot un organizēt) Vara uzvedības un emocionālās sfēras izpēti;

- Izvērtēt mātes spējas nodrošināt Varim fiziski un emocionāli drošu vidi un veikt bērna apdraudējuma risku izvērtēšanu, kas ietver padziļinātākas ģimenes sociālās situācijas izvērtēšanu, balsoties uz vairākām sociālā darba metodēm;
- izvērtēt Vara un ģimenes vajadzības pēc sociālajiem pakalpojumiem un sociālās palīdzības, apzināt ģimenes atbalsta personas, kas varētu sniegt nepieciešamo palīdzību mātei;
- izvēlēties nestandarta risinājumu un meklēt papildu resursus, kas iepriekš nav tikuši iesaistīti saistībā ar Vara problēmsituācijas risināšanā, piem., veidot komandu darbam ar ģimeni (varianti: divi sociālie darbinieki, vai sociālais darbinieks un psihologs u.c.),
- organizēt vai piedalīties starpinstitucionālajā sanāksmē (pieaicināt valsts, pašvaldību institūciju pārstāvjus, piemēram, bāriņtiesu, izglītības pārvaldi, Bērnu aizsardzības centru, u.c.), lai tiktu nodrošinātas speciālistu konsultācijas Varim;
- ja Vara māte turpina noliegt Vara izaicinošo uzvedību un nenodrošina Varim speciālistu konsultāciju apmeklēšanu, rakstveidā vērsties bāriņtiesā.

Ieteicamie **resursi pašvaldības sociālajam dienestam:**

- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā;
- Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- Grupu un individuālās supervīzijas un kovīzijas;
- pašvaldības bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupa;
- valsts un pašvaldības atbildīgās institūcijas, nevalstiskās organizācijas;
- [Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem](#). (2020).
- apmācības "[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)";
- VBTAI Bērnu tiesību aizsardzības departaments.

Ieteikumi **Vara mātei:**

- nodrošināt bērnam psiholoģisko izpēti;
- nodrošināt bērnam psihiatra konsultāciju;
- pieteikt Vari konsultācijai pedagoģiski medicīniskajā komisijā;
- ieteicama [ABA terapeita \(uzvedības analītiķa\) konsultācija](#) nepieciešamo prasmju pilnveidošanai, lai atvieglotu zēna socializēšanos un papildinātu zināšanas, kas nepieciešamas ikdienā, lai mazinātu zēna uzvedības problēmas un pilnveidotu zēna prasmes:
  - [Gimēnu atbalsta un attīstības centrs "Paskaties"](#), Rīga, Katrīnas iela 5, tel. +371 27 068 002;
  - Bērnu klīniskā universitātes slimnīca. Autisma kabinets. Rīga, Juglas iela 20. [Autisms bērniem. Speciālisti](#);
  - [ABA Baltija Agrīnās intervences centrs](#), Rīga, Slokas iela 42a, tel. 26429405;
  - [Daudzfunkcionālais centrs "SOLIS AUGŠUP"](#), Rīgā, Mārupes ielā 14a, Lietišķās uzvedības analīzes (ABA) intensīvā programma;
- veicināt emociju un domu atpazīšanu un verbalizēšanu Varim (Jo labāk zēns spēs izteikt vārdos savas domas un jūtas, jo vieglāk viņam būs kontrolēt impulsīvās

izpausmes. Iemācoties atpazīt savas emocijas (“Es jūtu, ka sāku kļūt dusmīgs”), šis atpazīšanas brīdis pats par sevi liks zēnam uz brīdi apstāties, un padomāt, pirms viņš sāks impulsīvi rīkoties. Tas pats attiecas uz domu atpazīšanu: ja zēns iemācīsies, ka pirms impulsīvas rīcības ir lietderīgi apstāties, padomāt, izplānot un tad rīkoties, var panākt pozitīvus uzlabojumus);

- sadarboties ar izglītības iestādi, citām valsts un pašvaldības institūcijām (sociālo dienestu, ārstiem speciālistiem, psihologu, pedagoģiski medicīnisko komisiju u.c.), lai saņemtu atbalstu, nepieciešamos pakalpojumus un palīdzību;
- apmeklēt izglītojošās pasākumus vecākiem, lai labāk izprastu bērna vecumposma attīstības īpatnības, pozitīvas disciplinēšanas metodes, vecāku lomu u.c.;
- apmeklēt atbalsta pasākumi vecākiem, kuri bērnus audzina vieni;

Ieteicamie resursi Vara mātei:

- ģimenes atbalsta personas;
- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana, (dažādas apmācības programmas, piemēram, [“Ceļvedis audzinot pusaudzi”](#), ģimenes psihoterapija, psihologa konsultācijas, rekomendācijas u.c.);
- izglītības iestādes speciālistu ieteikumi bērna audzināšanā;
- pozitīva sadarbība ar izglītības iestādi, sociālo dienestu un citām valsts un pašvaldības institūcijām un speciālistiem;
- sociālais dienests;
- [programma "Kalniem pāri"](#) [atbalsta ģimenes ar bērniem pēc mammas, tēta, brāļa, māsas vai cita bērnam nozīmīga aprūpētāja zaudējuma, piedāvājot atbalstu individuālās konsultācijās un grupās, kā arī izglītojot sabiedrību par sērošanas aspektiem ģimenēs ar bērniem];
- saturīga brīvā laika pavadīšanas iespējas ģimenei;
- [Pusaudžu resursu centra](#) Mentālās veselības atbalsta tālrunis (profesionāls atbalsts un speciālista konsultācija darba dienās no 12.00 līdz 19.00, +371 25737363), informatīvais tālrunis +371 29164747, e-pasts info@pusaudzim.lv;
- Hejlskovs-Elvēns B. (2017). *Bez kļūdām, kodieniem, sitieniem: Kā pozitīvi ietekmēt uzvedību?: Ceļvedis darbam ar cilvēkiem, kuriem ir autisms, uzvedības un citi funkcionālie traucējumi*. Rīga: Velku biedrība.
- Fābere A., Mazliša E. (2021). [Kā runāt ar bērniem, lai bērni klausītos un kā klausīties, lai bērni runātu](#). Rīga: Zvaigzne ABC
- Hejlskovs-Elvēns B., Šēlunda A. (2020). *Rīkojies! Izvērtē! Maini!: Mieru saglabājošā pieeja un strukturālā balstītās metodes*. Rīga: Velku biedrība.
- Vofls E. (2013). [Es klausītu savus vecākus, ja viņi aizvērtos: Ko teikt un ko neteikt bērniem pusaudža vecumā](#). Rīga: Zvaigzne ABC

Ieteikumi cietušo bērnu vecākiem:

- par katru problēmsituāciju skolā nekavējoties informēt klases audzinātāju, direktora vietnieku vai direktoru;
- konstruktīvi iesaistīties problēmsituācijas risināšanā, t.sk., sniegt priekšlikumus situācijas risināšanai;

Svarīgi!

Pārrunas ar citu bērnu izglītības iestādē var veikt tikai izglītības iestādes darbinieki!

- izvērtēt nepieciešamību vērsties policijā par vardarbību pret bērnu;
- vērsties sociālajā dienestā, lai saņemtu ģimenes vajadzībām atbilstošus pakalpojumus, piem., *No prettiesiskām darbībām cietušo bērnu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā;*

Resursi cietušo bērnu vecākiem:

- personīgo un ģimenes resursu stiprināšana;
- pozitīva sadarbība ar izglītības iestādi;
- savstarpēji atbalstošas klases vecāku attiecības;
- Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 “[Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām](#)”;
- valsts un pašvaldību atbildīgās institūcijas, dažādas valsts programmas, VBTAI Bērnu tiesību departaments, sociālais dienests, ārstu prakses, u.c.;
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#);
- Nodibinājuma “[Centrs Dardedze](#)” (tel. 29556680, 67600685) konsultācijas, apmācības un vebināru ieraksti [vecākiem](#);

Vidusskola

Krists

Krists (16 gadi) mācās pamatskolā – atbalsta centrā, kur apgūst speciālās pamatizglītības programmu izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem. Pusaudzis pastiprināti pievērš uzmanību dzimumtieksmju apmierināšanai dažādos veidos. Bērni stāsta internāta audzinātājam, ka Kristis naktsmiera laikā, cenšoties ielīst pie viņiem gultā un cenšas aizskart viņu dzimumorgānus.

Izglītības iestāde

Internāta audzinātāja informē skolas vadību par bērnu teikto.

Skolas administrācija sadarbībā ar atbalsta personālu sazinās ar vecākiem un vienojas par turpmāko izglītības procesa organizēšanu, lai nodrošinātu Krista un pārējo bērnu drošību.

Ja atbalsta personāls saskata iespējamās vardarbības pazīmes, nekavējoties informē policiju un bāriņtiesu.

Turpina nodrošināt bērnu diennakts uzraudzību un drošību internātā, nodrošina atsevišķu istabu Kristam.

Izglīto personālu un vecākus par pusaudžu vecumposma atbilstošu seksuālo uzvedību un drošu seksualitātes paušanu.

Izglīto Kristu par atbilstošu un drošu seksualitātes paušanu.

Vecāki

Sadarbībā ar izglītības iestādi izskata iespēju Kristam katru dienu pēc mācību procesa beigām atgriezties dzīvesvietā.

Papildina zināšanas par seksuālo uzvedību pusaudžu vecumposmā atbilstošu un drošām seksualitātes izpausmēm.

Izglīto Kristu par atbilstošu un drošu seksualitātes paušanu.

Uzvedības problēmu **kopsavilkums:**

- Kristam ir garīgās attīstības traucējumi un viņa uzvedība ir seksualizēta;
- Krista seksualizētā uzvedība novērojama ilgstoši;
- Krista seksuālā uzvedība apdraud Krista un pārējo drošību;
- Kristis nav saņēmis atbalstu, lai mazinātu kaitējošās seksuālās uzvedības izpausmes.

Ieteikumi izglītības iestādei:

- rīkoties saskaņā ar Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumiem Nr.474 "[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)";

- nodrošināt bērnu uzraudzību visā izglītības iestādes teritorijā;
- nodrošināt, lai Kristis nakts laikā istabā ir viens pats;
- izglītot jauniešus par seksualitātes un drošības jautājumiem, izmantojot valodu un materiālu atbilstoši bērna uztveres spējām;
- nodrošināt strukturētu dienas režīmu un brīvā laika pavadīšanas iespējas, īpaši iekļaujot regulāras fiziskas aktivitātes (sports, ūdens procedūras u.c.) atbilstoši bērna vajadzībām, individuālajām spējām un interesēm;
- piesaistīt atbalsta personālu, lai veiktu izglītojošo darbu par pusaudžu ar garīgās attīstības traucējumiem seksualitāti. Nepieciešamības gadījumā vēlams piesaistīt kompetentu speciālistu (ārstu seksologu, bērnu psihiatru, [Latvijas Ģimenes plānošanas un seksuālās veselības asociācijas “Papardes zieds” konsultantu](#), [Nodibinājuma “Centrs Dardedze” speciālistus](#) u.c.).

Svarīgi!

Katram ir tiesības uz privāto telpu savu intīmo vajadzību apmierināšanai. Nodrošinot alternatīvu vidi un veidu Krista seksuālo vajadzību apmierināšanai, samazinās kaitnieciskās seksuālās uzvedības izpausmes un vardarbības riski.

Ieteicamie resursi izglītības iestādei:

- Ministru kabineta 2023. gada 22. augusta noteikumiem Nr.474 “[Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe, pirmā palīdzība un drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos](#)”;
- internāta personālam izstrādāts, aprobēts (praktiski izspēlētas situācijas) un aktualizēts plāns rīcībai ārkārtas situācijā izglītības iestādes internātā;
- atbalsta personāla, t.sk., ārstniecības personu rekomendācijas problēmsituācijas risināšanai;
- profesionālās pieredzes apmaiņa izglītības iestādes pedagoģiskajā kolektīvā par darbu ar bērniem, kuriem tiek novērota seksualizēta uzvedība;
- valsts un pašvaldības institūcijas un NVO (sociālais dienests, bāriņtiesa, policija, u.c.);
- speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā
- [VISC izstrādātie metodiskie materiāli](#).

Ieteikumi vecākiem:

- nodrošināt strukturētu, izglītības iestādē izstrādātajam līdzīgu dienas režīmu ģimenē, iekļaujot regulāras, bērna individuālajām spējām un interesēm atbilstošas fiziskās aktivitātes (sports, ūdens procedūras u.c.);

Svarīgi!

Ja ģimenē ir citi bērni, nepieciešams nodrošināt drošības pasākumus ģimenē, lai novērstu vardarbības riskus.

- sadarboties ar izglītības iestādi;

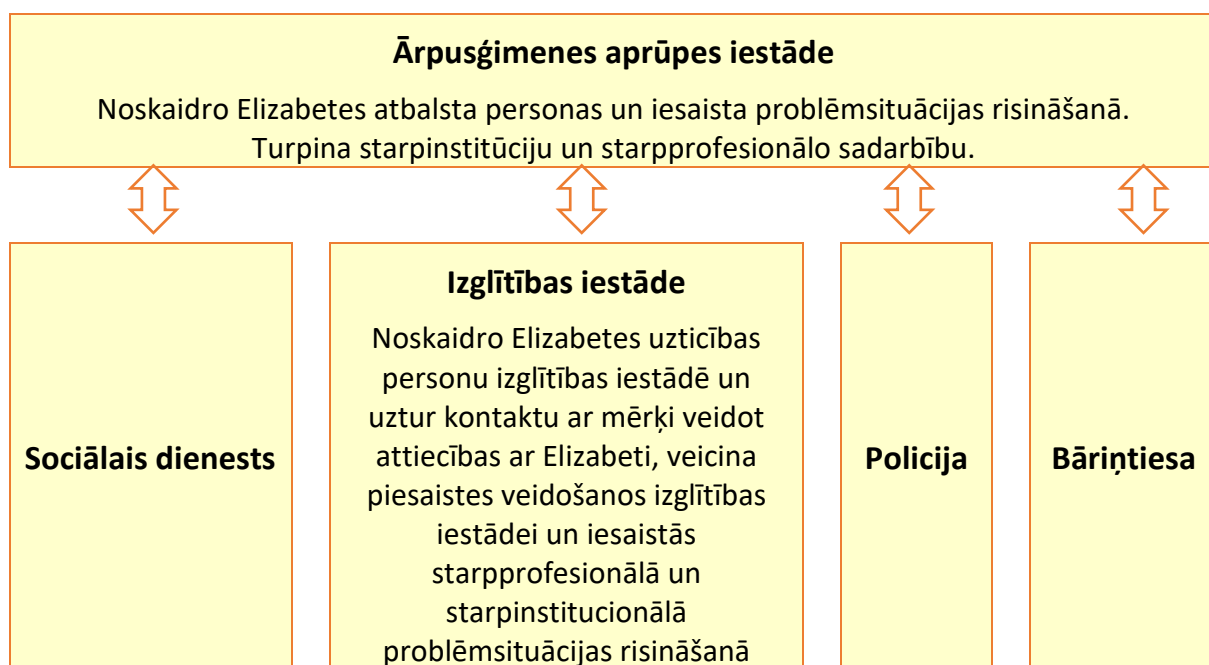
- vajadzības gadījumā konsultēties pie speciālistiem (ģimenes ārsts, psihologs, bērnu psihiatrs u.c.).
- izmantot kompetentu speciālistu (ārsts seksologs, [Latvijas Ģimenes plānošanas un seksuālās veselības asociācijas “Papardes zieds”](#) konsultanti u.c.) atbalstu;
- vērsties “[Pusaudžu resursu centrā](#)”;

Ieteicamie **resursi vecākiem:**

- valsts un pašvaldības iestādes (izglītības iestāde, sociālais dienests, ārstu prakse u.c.);
- nevalstiskās organizācijas (piem., “[Latvijas Ģimenes plānošanas un seksuālās veselības asociācija “Papardes zieds”](#)”);
- [nodibinājums “Centrs Dardedze”](#);
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#).
- [Pusaudžu resursu centra](#) Mentālās veselības atbalsta tālrunis (profesionāls atbalsts un speciālista konsultācija darba dienās no 12.00 līdz 19.00, +371 25737363), informatīvais tālrunis +371 29164747, e-pasts info@pusaudzim.lv;
- vecāku izglītojošās programmas (piemēram, “[Celvedis audzinot pusaudzi](#)”, izglītojoša informācija par pusaudžu uzvedību, vecumposmu īpatnībām, seksuālo uzvedību u.c.).

Elizabete

Elizabete (16 gadi), dzīvo ārpusģimenes aprūpes iestādē no 15 gadu vecuma, mācās 8.klasē. Elizabete kopš ievietošanas iestādē bieži neattaisnotu iemeslu dēļ neapmeklē skolu, ir nesekmīga vairākos mācību priekšmetos, mēdz klaiņot un nenakšņot iestādē. Elizabete ir 5.grūtniecības mēnesī, līdz šim nav apmeklējusi ārstus speciālistus, turpina smēķēt un lietot alkoholu, ir aizdomas par narkotiku lietošanu. Par situāciju ir informēts sociālais dienests, bāriņtiesa un policija.

Uzvedības problēmu kopsavilkums:

- Elizabetes uzvedības pamatā ir traumatiska pieredze, pārmērīga atkarību izraisošo vielu lietošana, veselīgu piesaistes attiecību trūkums ilgstošā laika posmā;
- Elizabetes uzvedības problēmas ir ilgstošas un kļūst aizvien sarežģītākas;
- Elizabetes uzvedības problēmas apdraud viņas un gaidāmā bērna veselību un dzīvību, kā arī viņu abu drošību un attīstību;
- Elizabetes uzvedības problēmas ir kompleksas.

Ieteikumi ārpusģimenes aprūpes iestādei:

- Izvēlēties darbinieku ar atbilstošu personības briedumu, kompetencēm un prasmēm atbalsta sniegšanā jauniešiem ar traumatisku pieredzi, kas uzņemtos uz savstarpēju uzticību balstītu attiecību veidošanu ar Elizabeti (iestādē un ārpus tās), kā arī iesaistītos starpprofesionālā un starpinstitucionālā problēmsituācijas risināšanā;
- izvērtēt ārpusģimenes aprūpes veida atbilstību Elizabetes aktuālajām vajadzībām, grūtniecībai un pēcdzemdību periodam;
- izvērtēt iespēju piesaistīt Elizabetei mentoru;

- izvērtēt iespēju sazināties ar Biedrību "[Krīzes grūtniecības centrs](#)", lai uzzinātu par papildu iespējām;
- apzināt Elizabetes draugu loku (iestādē un ārpus tās), lai noskaidrotu Elizabetei pieejamos resursus vai iespējamo atrašanās vietu;
- uzticības personai uzturēt kontaktus ar Elizabeti, viņas klaiņošanas laikā, izmantojot sociālos tīklus un citas iespējas;
- apzināt situācijas, kurās Elizabete atgriežas iestādē, un situācijas, kuru dēļ Elizabete patvaļīgi pamet iestādi, veikt Elizabetes problēmsituācijas analīzi, izmantojot sociālā darba metodes, piemēram, SVID analīzi; pamatojoties uz veiktās analīzes rezultātiem, plānot turpmākās darbības Elizabetes uzvedības problēmu mazināšanai, t.sk., piesaistot nepieciešamos papildresursus.

Svarīgi!

Iespējamie iemesli, kas veicina Elizabetes atgriešanos iestādē, ir izsalkums, vajadzība nomazgāties, pārgērbties, ikmēneša kabatas naudas saņemšana u.c.

Iespējamie iemesli, kas veicina iestādes atstāšanu, ir nevēlēšanās un nespēja ievērot iestādes iekšējās kārtības noteikumus, (piem., ievērot dienas režīmu, pildīt mājasdarbus, uzturēt savu mantu kārtību), draugu uzaicinājums, konflikti iestādē, atkarības.

Ja Elizabetes atgriešanās iestādē saistīta ar ikmēneša kabatas naudas saņemšanu, izvērtēt iespēju izmaksāt naudu pa daļām, veicinot Elizabetes regulāru atgriešanos iestādē. Tas ļaus iestādei uzturēt regulāru kontaktu ar Elizabeti, novērot viņas fizisko un emocionālo stāvokli, nodrošināt sezonai atbilstošu apģērbu un pilnvērtīgu uzturu, kā arī motivēt Elizabeti apmeklēt ārstu, saistībā ar grūtniecību un atkarību problēmām.

- organizēt starpinstitucionālu tikšanos (pieaicinot, sociālo dienestu, bāriņtiesu, policiju).
- informēt izglītības iestādi par Elizabetes patvaļīgu prombūtni;
- noskaidrot Elizabetes viedokli par to, kas nepieciešams, lai viņa biežāk uzturētos iestādē un apmeklētu ārstniecības personas;
- katru reizi, kad Elizabete ierodas iestādē veikt mērķtiecīgu, motivējošu un atbalstošu sarunu par viņas drošību, labsajūtu, nākotnes redzējumu pēc bērna dzimšanas un informēt Elizabeti par iespējamajiem risinājumiem.
- reaģējot uz Elizabetes problēmsituāciju, iestādē organizēt pārrunas ar bērniem par notikušā cēloņsakarībām, to risināšanu, iespējamajām sekām un atbildību;
- pārrunāt ar bērniem dažādas pozitīvas un negatīvas situācijas dzīvē, mācot bērnus analizēt savu rīcību, tās iespējamās sekas un atbildību;
- organizēt supervīzijas un kovīzijas Elizabetes problēmsituācijā iesaistītajiem speciālistiem.

Svarīgi!

Veicināt katra bērna pārlicību par to, ka neatkarīgi no bērna rīcības viņš vienmēr ir gaidīts iestādē.

Ja bērni, iestādes darbiniekiem nezinot (piem., sociālajos tīklos) sazinās ar Elizabeti, darbinieku paustais viedoklis par Elizabeti var veicināt vai mazināt uzticēšanos pieaugušajiem un ietekmēt Elizabetes vēlmi atgriezties iestādē.

Atturēties no darbinieku sarunām par problēmām Elizabetes problēmsituācijas risināšanā bērnu klātbūtnē, jo demonstrējot savu bezspēcību, tiek mazināta darbinieku autoritāte un uzticamība.

Ieteicamie ārpusģimenes aprūpes iestādes resursi:

- Elizabetes atbalsta personas un draugi;
- Elizabetes gaidāmā bērna tēvs;
- atbildīgās valsts un pašvaldības iestādes (sociālais dienests, ārstu prakse, pašvaldības sadarbības grupa bērnu tiesību aizsardzībai, izglītības iestāde, policija);
- nevalstiskās organizācijas, kas nodrošina [pakalpojumus nepilngadīgajām grūtniecēm un māminām](#);
- supervīzijas un kovīzijas;
- starptautiski atzīta apmācību programma "[Apmācības audžuvecākiem, adoptētājiem, aizbildņiem, viesģimenēm \(AIRI vecākiem\)](#)", ko nodrošina [Latvijas SOS bērnu ciematu asociācija](#);
- apmācības "[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)";
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#).

Ieteikumi izglītības iestādei:

- turpināt mērķtiecīgu sadarbību ar ārpusģimenes iestādi;
- īstenot profesionālās pieredzes apmaiņu izglītības iestādes pedagoģiskajā kolektīvā par darbu ar bērniem, kuri dzīvo ārpusģimenes aprūpē;
- veikt individuālu atbalstošu sarunu ar Elizabeti, lai uzklautu meiteni; uzrunājot Elizabeti (telefona saruna, klātienes tikšanās izglītības iestādē vai ārpusģimenes aprūpes iestādē) ieteicams uzņemt iniciatīvu;
- iespēju robežās iesaistīt Elizabeti klases un skolas organizētajos pasākumos.

Resursi izglītības iestādei:

- apmācības "[Kompetenta emocionāli traumētu bērnu aprūpe \(KETBA\)](#)";
- [Bērnu un pusaudžu uzticības tālrunis – 116111](#);
- supervīzijas un kovīzijas.

Svarīgi!

Lai gan bērns neapmeklē izglītības iestādi, izglītības iestādes speciālisti turpina uzturēt komunikāciju un kontaktu ar izglītojamo un viņa likumisko pārstāvi

Bibliogrāfija

1. "Problēmbērni" – pieaugušo neizdarību spogulis. Revīzijas ziņojums. (2022). Rīga: Latvijas Republikas Valsts kontrole. Ielādēts no <https://www.tm.gov.lv/lv/media/12356/download?attachment>
2. Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1979). The Child Behavior Profile: II. Boys aged 12–16 and girls aged 6–11 and 12–16. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47(2), 223-233. doi:<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-006X.47.2.223>
3. Ancāne, G., Meistere, I., Užāns, A., Vasiļevska, M., Rateniece, I., Sestule, I., . . . Zīle, I. (2011). *Rokasgrāmata skolotājiem, strādājošiem specializētajās iestādēs bērniem ar psihiskās veselības traucējumiem. Metodiskais materiāls*. Ielādēts no <https://www.arstipsihoterapeiti.lv/uploads/Rokasgramata.pdf>
4. *Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē. Metodiskie ieteikumi*. (2023). Rīga: Valsts izglītības satura centrs. Ielādēts no https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_atb_komandas_darba_org_izglit_iestade.pdf
5. *Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi. Ministru kabineta noteikumi Nr. 355*. (2018). Ielādēts 2023. gada 6. novembrī no <https://likumi.lv/ta/id/299998-arpusgimenes-aprupes-atbalsta-centra-noteikumi>
6. Bethere, D., Līdaka, A., Plostniece, A., Ponomarjova, J., & Strigūna, S. (2013a). *Informatīvs materiāls vecākiem, kas audzina bērnus ar uzvedības traucējumiem*. Rīga: VISĀ. Ielādēts no <https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/esfpr/VISC%202.5%20-%20informativs%20materials%20vecakiem%20-%20uzvedibas%20trauce.pdf>
7. *Bērnu tiesību aizsardzības likums*. (1998). Ielādēts 2023. gada 30. oktobrī no <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>
8. Canavan, J., Pinkerton, J., & Dolan, P. (2016). *Understanding Family Support : Policy, Practice and Theory*. London: Jessica Kingsley Publishers.
9. *Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.1. specifiskā atbalsta mērķa "Paaugstināt sociālo dienestu darba efektivitāti un darbinieku profesionalitāti darbam ar riska situācijā esošām personām" 9.2.1.3. pasākuma īstenošanas noteikumi*. (2015). Ielādēts 2023. gada 22. septembrī no <https://likumi.lv/ta/id/277077-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-2-1-specifiska-atbalsta-merka-paaugstinat-socialo-dienestu-darba-efektivitati>
10. Gitterman, A., Knight, C., & Germain, C. B. (2021). *The Life Model of Social Work Practice : Advances in Theory and Practice*. New York: Columbia University Press.

11. Henggeler, S. M., & Shaeffer, C. M. (2016). Multisystemic Therapy(®) : Clinical Overview, Outcomes, and Implementation Research. *Family Process*, 55(3), 514-528. doi:<https://doi.org/10.1111/famp.12232>
12. Karpowitz, D. H. (2001). American Families in the 1990s and Beyond. In M. J. Fine, & S. W. Lee (Eds.), *Handbook of Diversity in Parent Education* (pp. 1-14). San Diego: Academic Press.
13. Kronberga, I., Sīle, S., Litvins, G., & Zavackis, A. (2019). *Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībā. Pētījums*. Rīga: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Ielādēts no <https://www.bti.gov.lv/lv/media/9/download>
14. *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003*. (2003). Rīga: UNDP Latvija. Ielādēts no https://providus.lv/article_files/920/original/UNDP2003_ful_lv.pdf?1326366357
15. Litvins, G., & Kronberga, I. (2021). *Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas*. Rīga: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Ielādēts no https://site-1323955.mozfiles.com/files/1323955/petij_starpinst_sadarb_maijs_2021.pdf
16. Mash, E. J., & Wolfe, D. A. (2012). *Abnormal Child Psychology*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
17. *Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem*. (2020). Ielādēts 2023. gada 6. novembrī no <https://www.lm.gov.lv/lv/media/7621/download>
18. *Noteikumi par informāciju, kas nepieciešama, lai nodrošinātu atbalsta sniegšanu Ukrainas civiliedzīvotājiem*. (2022). Ielādēts 2023. gada 22. septembrī no <https://likumi.lv/ta/id/330834-noteikumi-par-informaciju-kas-nepieciessama-lai-nodrosinatu-atbalsta-sniegsanu-ukrainas-civiliedzivotajiem>
19. Pāvulēns, J., Mārtinsone, K., & Mihailova, S. (2018). *Konsultatīvais atbalsts skolēniem*. Rīga: RaKa.
20. Petrova, A., & Ozola-Balode, Z. (2019). *Pašvaldībām atšķirīgas sekmes institūciju sadarbībā bērnu tiesību aizsardzībai*. Ielādēts 2023. gada 6. novembrī no <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/pasvaldibam-atskirigas-sekmes-instituciju-sadarbiba-bernu-tiesibu-aizsardzibai.a339972/>
21. Sociālā darba vārdnīca. (2023). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. doi:<https://doi.org/10.22364/sdtv.23>
22. *Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums*. (2022). Ielādēts 2023. gada 22. septembrī no <https://likumi.lv/ta/id/330546-ukrainas-civiliedzivotaju-atbalsta-likums>
23. *Vadlīnijas pašvaldībām bērnu tiesību aizsardzībā*. (2019). Rīga: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Ielādēts no <https://www.bti.gov.lv/lv/media/441/download?attachment>

24. Vende-Kotova, K. (2019). *Mātes neverbālā pieskaņošanās bērnam un bērna uzvedības problēmas*. Ielādēts 2023. gada 6. novembrī no https://www.rsu.lv/sites/default/files/imce/Dokumenti/prezentacijas/vpa_2019/25_04_K_Vende_Kotova.pdf

Pielikumi

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā infografika bērna likumiskajiem pārstāvjiem

KONSULTATĪVAIS ATBALSTS BĒRNIEM UN VECĀKIEM / BĒRNU LIKUMISKAJEM PĀRSTĀVJIEM UN APRŪPĒTĀJIEM

Eiropas Sociālā fonda projekts 9.2.1.3/16/I/001 "Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē"

KONSULTATĪVĀS NODAĻAS SPECIĀLISTI STRĀDĀ KOMANDĀ

Sociālais darbinieks uztur sadarbību ar vecākiem un speciālistiem bērna dzīvesvietā

Kliniskais psihologs izvērtē bērna uzvedības likumsakarības un iesaka labākos risinājumus

Psihiatrs novērtē bērna attīstības atbilstību vecumposmam un izglīto vecākus psihiskās veselības jautājumos

Atkarību profilakses speciālists iesaka palīdzības veidus vielu, spēļu vai ierīču atkarības problēmu gadījumos

Speciālais pedagogs izvērtē mācīšanās grūtības un iesaka iespējamās palīdzības veidus un/vai pielāgojumus

Ģimenes psihoterapeits veic ģimenes sistēmas novērtēšanu, palīdz saskatīt un stiprināt ģimenes resursus

Sniedz ieteikumus atbalsta programmu un rekomendāciju izstrādei

KAS IR KONSULTATĪVAIS ATBALSTS?

Konsultatīvais atbalsts paredzēts bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem un viņu vecākiem — tā mērķis ir veicināt bērna sociālo iekļaušanos.

Konsultatīvais atbalsts ietver:

konsultāciju, kurā piedalās bērns, viņa vecāki un Konsultatīvās nodaļas speciālistu komanda

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātu atbalsta programmu bērnam

Konsultatīvās nodaļas speciālistu sagatavotas rekomendācijas vecākiem un speciālistiem, kuri sniegs atbalstu ģimenei

KONSULTATĪVĀ ATBALSTA IEGUVUMI

Rekomendācijas, kas palīdz pārvārtēt bērna uzvedības un saskarsmes grūtības, un ieteikumi problēmu mazināšanai

Iemaņas bērna atbalstam un sociālo prasmju pilnveidei

Labāka izpratne par bērna audzināšanu un disciplinēšanu

Mazāka spriedze un atbalstošākas attiecības ģimenē

Lietīšākas attiecības ar izglītības iestādes pedagogiem un speciālistiem

Labāka bērna un ģimenes resursu apzināšanās

Plašāka izpratne par veselīgākiem saskarsmes modeļiem

KĀ TIEK SNIEGTS KONSULTATĪVAIS ATBALSTS?

1. Lai saņemtu konsultatīvo atbalstu, bērna vecāks (likumiskais pārstāvis) iesniedz iesniegumu Konsultatīvajā nodaļā

2. Konsultatīvās nodaļas pārstāvis vienojas ar iesniedzēju par konsultācijas datumu un laiku

3. Pirms konsultācijas bērna vecāks (likumiskais pārstāvis) sniedz nepieciešamo informāciju Konsultatīvajai nodaļai

4. Aptuvenais konsultācijas ilgums ir 3 stundas, nepieciešamības gadījumā konsultācija notiek attālināti

5. Konsultācijas noslēgumā Konsultatīvās nodaļas speciālisti sniedz sākotnējās bērna atbalsta vadlīnijas un informē par turpmāko sadarbību

6. Konsultatīvās nodaļas speciālisti sagatavo un nosūta bērna atbalsta programmu un rekomendācijas vecākam (likumiskajam pārstāvim)

7. Konsultatīvās nodaļas speciālisti sniedz atbalstu programmas īstenošanai

SISTĒMISKĀ PIEEJA

Konsultatīvā atbalsta pamatā ir atziņa, ka bērna saskarsmes grūtības un uzvedības traucējumi rodas, attīstās un tiek uzturēti bērna mijiedarbībā ar sociālo vidi ģimenē, izglītības iestādē un plašākā sabiedrībā, tādēļ to pārvēršanai nepieciešama cieša bērna, ģimenes, institūciju un speciālistu sadarbība jaunu uzvedības un saskarsmes paņēmienu veidošanā un nostiprināšanā.

NACIONĀLĀS ATBALTĪBAS AGENCIJA
Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
NACIONĀLĀS ATBALTĪBAS AGENCIJA
Ministru kabinets
EUROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālā fonda

REGULĒTIJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Dzīvotāji | Topogrāfija | Reģistrācijas aģentūra "Pacifent"

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā infografika speciālistiem

KONSULTATĪVAIS ATBALSTS SPECIĀLISTIEM

Eiropas Sociālā fonda projekts 9.2.1.3/16/I/001 "Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē"

KONSULTATĪVĀS NODAĻAS SPECIĀLISTI

STRĀDĀ KOMANDĀ

Sniedz ieteikumus atbalsta programmu un rekomendāciju izstrādei

KAS IR KONSULTATĪVAIS ATBALSTS SPECIĀLISTIEM?

Konsultatīvais **atbalsts paredzēts speciālistiem** (pedagogiem, sociālajiem darbiniekiem, atbalsta speciālistiem, ārstniecības personām u.c.), kuri strādā ar bērniem ar saskarsmes grūtībām un uzvedības traucējumiem vai sniedz atbalstu viņu vecākiem (likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem).

Konsultatīvā atbalsta **mērķis ir veicināt bērna sociālo iekļaušanos.**

Konsultatīvais atbalsts ietver:

- konsultāciju, kurā piedalās bērns, viņa vecāki vai speciālisti - atbalsta saņēmēji un Konsultatīvās nodaļas speciālistu komanda
- Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātu **atbalsta programmu** bērnam
- Konsultatīvās nodaļas speciālistu sagatavotas **rekomendācijas speciālistiem** - atbalsta saņēmējiem

KONSULTATĪVĀ ATBALSTA IEGUVUMI:

- rekomendācijas, kas palīdz pārvarēt bērna uzvedības un saskarsmes grūtības, un ieteikumi, kurus var izmantot arī darbā ar citiem bērniem;
- ieteikumi bērna atbalstam un sociālo prasmju pilnveidei;
- mazāka spriedze un konstruktīvāka sadarbība saskarsmē ar bērnu un viņa vecākiem;
- veiksmīgāka sadarbība ar citiem atbalsta sniedzējiem (speciālistiem un institūcijām);
- labāka izpratne par bērnu un ģimenes resursiem;
- atbalsts izdegšanas profilaksei un pārvarēšanai.

KĀ TIEK SNiegTS KONSULTATĪVAIS ATBALSTS?

- Lai saņemtu konsultatīvo atbalstu, bērna likumiskais pārstāvis vai speciālisti iesniedz iesniegumu Konsultatīvajā nodaļā
- Konsultatīvās nodaļas pārstāvis vienojas ar iesniedzēju par konsultācijas datumu un laiku
- Pirms konsultācijas atbalsta saņēmēji **sniedz nepieciešamo informāciju** Konsultatīvajai nodaļai
- Aptuvenais konsultācijas ilgums ir **3 stundas**, nepieciešamības gadījumā konsultācija notiek attālināti
- Konsultācijas noslēgumā Konsultatīvās nodaļas speciālisti **sniedz sākotnējās bērna atbalsta vadlinijas un informē** par turpmāko sadarbību
- Konsultatīvās nodaļas speciālisti **sagatavo un nosūta bērna atbalsta programmu un rekomendācijas** atbalsta saņēmējiem
- Konsultatīvās nodaļas speciālisti **sniedz metodisko atbalstu** programmas īstenošanai

SISTĒMISKĀ PIEEJA

Konsultatīvā atbalsta pamatā ir atziņa, ka bērna saskarsmes grūtības un uzvedības traucējumi rodas, attīstās un tiek uzturēti bērnam un sociālo vidi ģimenē, izglītības iestādē un plašākā sabiedrībā. **pārvarēšanai nepieciešama** cieša bērna, ģimenes, institūciju un speciālistu **sadarbība** jaunu uzvedības un saskarsmes prasmju veidošanā un nostiprināšanā.

KONSULTATĪVĀ NODAĻA
 Adrese: Ventspils ielā 53, Rīgā, LV-1002,
 Kontakttālrunis uzziņām: 67 359 129,
 E-pasts: konsultativaiscentrs@bti.gov.lv
 WEB: www.bti.gov.lv

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

NACIONĀLAIS ATĪTĪBAS PLĀNS 2022

EUROPA SAVENĪBA
Eiropas Sociālā Fonda

REGULĒTIJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā informācijas lapa bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)

MĪLĀ MAMMA, DĀRGAIS TĒTI UN GĀDĪGAIS BĒRNA LIKUMSKAIS PĀRSTĀVI!

Vai bērns ilgāku laiku nespēj sadraudzēties ar citiem bērniem, bieži strīdas, dara pāri sev vai citiem?

Vai bērns ilgāku laiku neklausā, pārkāpj noteikumus vai sabiedrībā pieņemtās uzvedības normas?

Vai bērna uzvedība rada problēmas ģimenē, izglītības iestādē vai sabiedrībā?

Vai bērna uzvedība apgrūtina jaunu zināšanu un prasmju apgūšanu?

Vai attieksmes un izturēšanās maiņa un speciālistu ieteikumu ievērošana nepalīdz sasniegt vēlamās bērna uzvedības izmaiņas?

Piesakiet bērnu bezmaksas konsultācijas saņemšanai un atbalsta programmas izstrādei Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Konsultatīvajā nodaļā - Rīgā, Ventpils ielā 53. Tālr. 67359129, e-pasts: konsultativaiscentrs@bti.gov.lv.

Iesniegumu un bērna uzvedības sākotnējās novērtēšanas veidlapu meklējiet VBTAI mājaslapā www.bti.gov.lv sadaļā ESF projekts - Konsultatīvā nodaļa -> Pieteikšanās.

Konsultatīvās nodaļas komanda, kuras sastāvā ietilpst sociālais darbinieks, klīniskais psihologs, speciālais pedagogs, atkarību profilakses speciālists un bērnu psihiatrs:

- ✓ sniegs konsultācijas bērnam draudzīgā konsultatīvajā telpā un veiks bērna uzvedības diagnostiku;
- ✓ sadarbībā ar valsts un pašvaldību speciālistiem, izstrādās un uzraudzīs bērna individuālās atbalsta programmas īstenošanu;
- ✓ sazināsies ar Jums un sniegs ieteikumus bērna uzvedības korekcijai;
- ✓ pēc atbalsta programmas īstenošanas beigām sagatavos rekomendācijas turpmākajām darbībām.

Eiropas Sociālā fonda projekts Nr.9.2.1.3/16/T001

“Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē”

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātā informācijas lapa speciālistiem

CIENĪJAMIE PEDAGOGI, SOCIĀLIE DARBINIEKI UN CITI BĒRNU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS JOMĀ STRĀDĀJOŠIE!!!

Vai esat pamanījuši, ka kāda bērna uzvedība:

- ir būtiski atšķirīga no vairuma viņa vienaudžu uzvedības?
- ilgstoši ir sociāli nepieņemama?
- apgrūtina viņa iekļaušanos sabiedrībā un fizisko, psihisko, garīgo un sociālo attīstību?

Vai Jums un atbalsta speciālistiem (psihologiem, sociālajiem pedagogiem u.c.) nav izdevies sasniegt vēlamās bērna uzvedības izmaiņas?

➔ Iepazīstieties ar praktiskajiem piemēriem bērna uzvedības problēmu risināšanā un sadarbības principiem starp Konsultatīvo nodaļu un atbalsta programmas īstenošanā iesaistītajiem speciālistiem VBTAI mājaslapas www.bti.gov.lv sadaļā *ESF projekts - Konsultatīvā nodaļa - Sadarbības fikla rokasgrāmata*.

➔ Aiciniet bērnu vecākus un likumiskos pārstāvjus pieteikt bērnus bezmaksas konsultācijas saņemšanai un atbalsta programmas izstrādei Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Konsultatīvajā nodaļā - Rīgā, Ventspils ielā 53. Tālr.: 67359129, e-pasts: konsultativaiscentrs@bti.gov.lv.

➔ Iesakiet iesnieguma un bērna uzvedības sākotnējās novērtēšanas veidlapu meklēt VBTAI mājaslapā www.bti.gov.lv sadaļā *ESF projekts - Konsultatīvā nodaļa -> Pieteikšanās*.

Konsultatīvās nodaļas komanda, kuras sastāvā ietilpst sociālais darbinieks, klīniskais psihologs, speciālais pedagogs, atkarību profilakses speciālists un bērnu psihiatrs:

- ✓ sniegs konsultācijas bērnam, viņa likumiskajiem pārstāvjiem vai aprūpētājiem bērnam draudzīgā konsultatīvajā telpā un veiks bērna uzvedības diagnostiku;
- ✓ aicinās Jūs un citus atbalsta sniegšanā iesaistītos speciālistus mērķtiecīgi novērot bērna uzvedību un sniegt atbalsta programmas izstrādei un īstenošanai nepieciešamo informāciju;
- ✓ sazināsies ar Jums, sniegs nepieciešamos ieteikumus un aicinās Jūs aktīvi līdzdarboties bērna individuālās atbalsta programmas īstenošanā;
- ✓ pēc atbalsta programmas īstenošanas beigām sagatavos rekomendācijas turpmākajām darbībām.

Ēiropas Sociālā fonda projekts Nr.9.2.1.3/16T001
"Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē"

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātais buklets bērna likumiskajiem pārstāvjiem (aprūpētājiem)

BEZMAKSAS ATBALSTS VECĀKIEM BĒRNA UZVEDĪBAS GRŪTĪBU PĀRVARĒŠANĀ VBTAI KONSULTATĪVAJĀ NODAĻĀ

**BĒRNS NEKLAUSA,
PĀRKĀPJ NOTEIKUMUS
UN UZVEDĪBAS NORMAS**

**BĒRNS DARA PĀRI SEV
VAI CITIEM**

**BĒRNA UZVEDĪBA
IR NEPROGNOZĒJAMA**

**BĒRNS BIEŽI RAUD
IR NOMĀKTS, SKUMJŠ**

**BĒRNS NESPĒJ
SADRAUDZĒTIES
AR CITIEM BĒRIEM**

lesniegums un Sākotnējā novērtēšanas aptauja bērna atbalsta programmas izstrādei pieejami VBTAI mājaslapas www.bti.gov.lv sadaļā *ESF projekts – Konsultatīvā nodaļa/Pieteikšanās*.

lesniegumu un aizpildītu Sākotnējās novērtēšanas aptaujas anketu aicinām iesniegt:

- ▶ elektroniski (e-pasts: konsultativaiscentrs@bti.gov.lv);
- ▶ nosūtīt pa pastu VBTAI Konsultatīvajai nodaļai, Ventspils iela 53, Rīga, LV-1002;
- ▶ vai personīgi.

Jautājumu gadījumā laipni aicināti zvanīt pa tālr. 67359129.

EIROPAS SAVIENĪBA
 Eiropas Sociālais fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

**KLĪNISKAIS PSIHOLOGS
SPECIĀLAIS PEDAGOGS
BĒRNU PSIHIATRS
ATKARĪBU PROFILAKSES
SPECIĀLISTS
SOCIĀLAIS DARBINIEKS**

BĒRNAM UN VECĀKIEM DRAUDZĪGĀ VIDĒ SPECIĀLISTU KOMANDA:

- ▶ kopīgi noskaidros bērna uzvedības problēmu cēloņus;
- ▶ meklēs risinājumus un resursus bērna uzvedības problēmu pārvarēšanai;
- ▶ sniegs informāciju par būtiskākajiem secinājumiem, atbalsta programmu un turpmāko sadarbību.

Konsultācijas ilgums – līdz 3 stundām.

“Zēns ir kļuvis uzmanīgāks, iedraudzējies ar teju visiem klasesbiedriem, ievēro robežas un cenšas ievērot labas uzvedības likumus.”
(Jēkaba tētis)

“Bija patikama saruna ar Konsultatīvās nodaļas darbiniekiem, nevis nosodoša attieksme par to, ka nemāku dēlu audzināt.”
(Pētera mamma)

“Bērns, iesaistās sarunās, spēj savaldīties, nodibina acu kontaktu.”
(Annas mamma)

Nodalas

135

Satura rādītājs

Konsultatīvās nodaļas speciālistu izstrādātais buklets speciālistiem

VBTAI KONSULTATĪVĀS NODAĻAS ATBALSTS SPECIĀLISTIEM BĒRNA UZVEDĪBAS GRŪTĪBU PĀRVARĒŠANĀ

VBTAI KONSULTATĪVĀ NODAĻA:

SOCIĀLAIS DARBINIEKS
"Paldies par iespēju klienta situāciju skatīt vairāku speciālistu kompetences letvaros!"
(sociālais darbinieks)

KLINISKAIS PSIHOLOGS
"Tika saņemti konkrēti ieteikumi atsevišķiem speciālistiem"
(izglītības iestādes speciālists)

SPECIĀLAIS PEDAGOĢS
"Noderīgas norādes, kā labāk izprast bērna vajadzības individuālajā darbībā"
(izglītības iestādes speciālists)

BĒRNU PSIHIATRS
"Programma bija noderīga, viegli strādāt, viss gatavs kā uz paplātes, bija tikai jānodrošina programmas īstenošana, pakalpojumi."
(sociālais darbinieks)

Eiropas Sociālā fonda projekts Nr.9.2.1.3/16/1/001
"Atbalsta sistēmas pilnveide bērniem ar saskarsmes grūtībām, uzvedības traucējumiem un vardarbību ģimenē"

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija
NACIONĀLAIS ATTĪSTĪBAS PLĀNS 2020
EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

KĀ PIETEIKTIES KONSULTĀCIJAI?

iesniegums un Sākotnējā novērtēšanas aptauja bērna atbalsta programmas izstrādei pieejami VBTAI mājaslapas sadaļā *ESF projekts – Konsultatīvā nodaļa/Pieteikšanās*.

iesniegumu un aizpildītu Sākotnējās novērtēšanas aptaujas anketu bērna vecāki (citi likumiskie pārstāvji) var iesniegt:

- ▶ elektroniski (e-pasts: konsultativaiscentrs@bti.gov.lv);
- ▶ nosūtot pa pastu VBTAI Konsultatīvajai nodaļai, Ventspils iela 53, Rīga, LV-1002;
- ▶ vai personīgi.

Papildinformācijai laipni aicināti zvanīt pa tālr. 67359129.

KONSULTĀCIJAS LAIKĀ BĒRNAM UN VECĀKIEM DRAUDZĪGĀ VIDĒ SPECIĀLISTU KOMANDA:

- ▶ kopīgi noskaidros bērna uzvedības problēmu cēloņus;
- ▶ meklēs risinājumus un resursus bērna uzvedības problēmu pārvarēšanai;
- ▶ sniegs informāciju par būtiskākajiem secinājumiem, atbalsta programmu un turpmāko sadarbību.

Konsultācijas noslēguma sarunā aicinām piedalīties pašvaldības sociālo darbinieku.

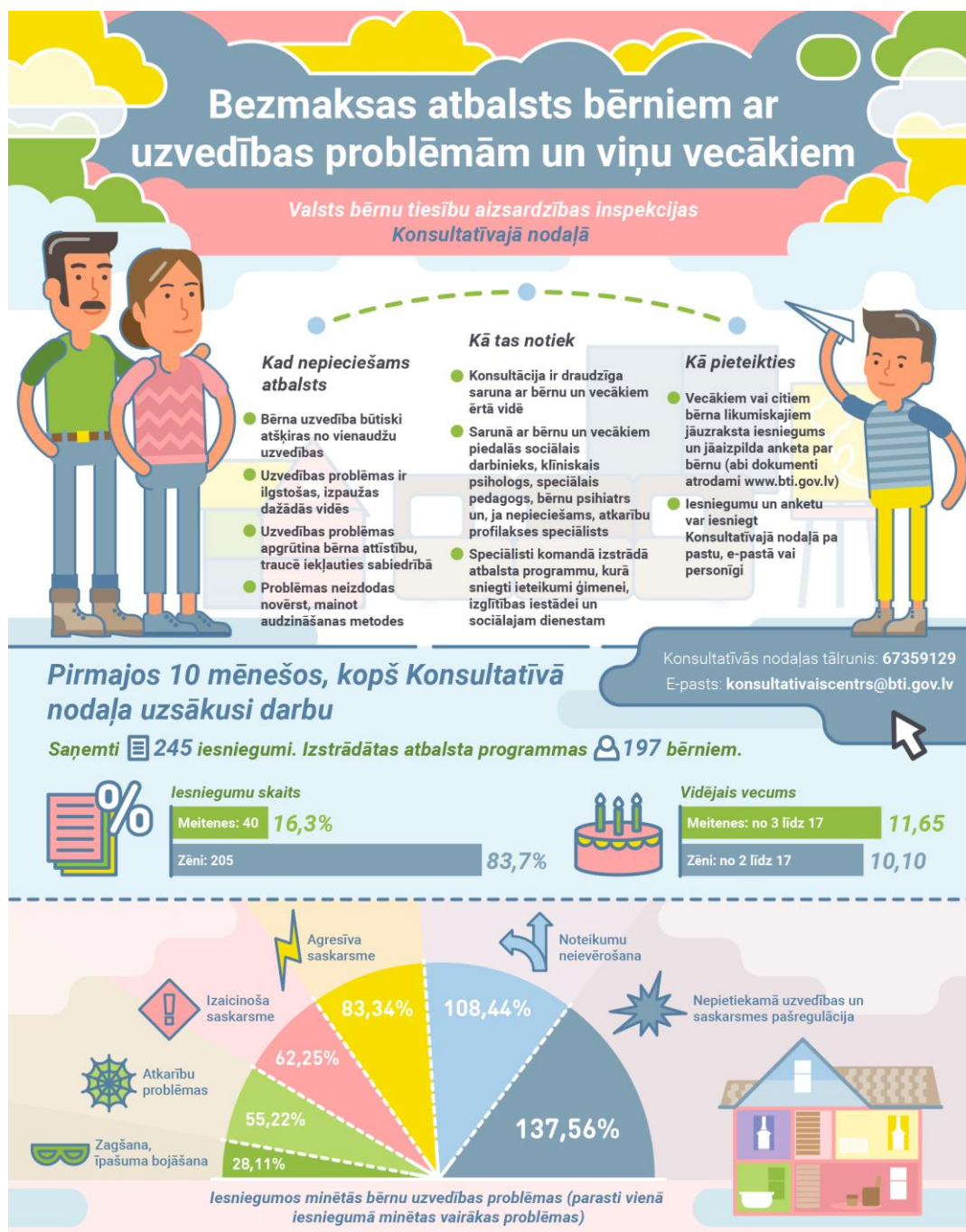
Konsultācijas ilgums – līdz 3 stundām.

RESURSI SPECIĀLISTIEM VBTAI MĀJASLAPĀ (WWW.BTI.GOV.LV) SADAĻĀ ESF PROJEKTS – KONSULTATĪVĀ NODAĻA:

- ▶ iesniegums un Sākotnējās novērtēšanas aptauja bērna atbalsta programmas izstrādei;
- ▶ Bērna uzvedības problēmu novērošanas veidlapa;
- ▶ Informatīvās lapas vecākiem un speciālistiem;
- ▶ praktiski piemēri un ieteikumi speciālistu sadarbībai bērna uzvedības problēmu pārvarēšanā **Sadarbības tīkla rokasgrāmatā**;
- ▶ detalizēts bērnu uzvedības problēmu raksturojums **Diagnosticējošajā materiālā speciālistiem**.

Konsultatīvās nodaļas speciālistu 2017.gadā sagatavotā infografika

Sākotnējās novērtēšanas aptaujas paraugs

Bērna vārds uzvārds _____ Bērna vecums _____
(pilni gadi)

Bērns dzīvo kopā ar: _____

Saziņas valoda ģimenē: latviešu krievu cita _____
(ierakstiet, kāda)

Īss bērna uzvedības vai saskarsmes grūtību raksturojums: _____

(uzvedības un saskarsmes grūtības, faktori, kas ietekmē bērna uzvedību u.c.)

Bērna vecums, kad tika pamanītas uzvedības vai saskarsmes grūtības: _____

Mācīšanās problēmas: _____

Atkarību pieredze: _____

(smēķēšana, alkohols u.c. un/vai citas atkarības (procesu atkarības))

Kas līdz šim darīts, lai mazinātu bērna uzvedības vai saskarsmes grūtības: _____

Bērnu uzvedības grūtību jautājumā jau konsultēja: psihologs sociālais pedagogs

psihoterapeits sociālais darbinieks bāriņtiesas pārstāvis policijas pārstāvis

pedagogiski medicīniskajā komisijā ārsts _____ cits _____
(norādiet specialitāti) (norādiet specialitāti)

Bērna stiprās puses: _____

(rakstura īpašības, mācību sasniegumi, vaļasprieki, intereses u.c.)

Bērna uzvedības novērošanas veidlapas paraugs

Lūdzam aprakstīt bērna uzvedības vai saskarsmes grūtības (piemēram, bērns sit citam bērnam – cik bieži, kuram bērnam, kādos gadījumos, ko panāk ar savu rīcību, kā reaģē uz aizrādījumu).

Bērna vārds, uzvārds _____

Dzimšanas datums _____

Novērošanas datums, nedēļas diena _____

Laiks, kad tika novērotas bērna uzvedības vai saskarsmes grūtības:

- Rīta cēliens
- Pusdienas laiks
- Pēcpusdiena
- Visa diena

Bērna uzvedības vai saskarsmes grūtību detalizēts apraksts (konkrēta epizode, bērna rīcība):

Kāpēc, Jūsaprāt, bērnam ir šādas uzvedības vai saskarsmes grūtības?

Kā Jūs rīkojāties šajā situācijā:

Kā bērns reaģēja uz Jūsu rīcību:

Kādu rezultātu bērns panāca ar savu uzvedību:

Bērna uzvedības vai saskarsmes grūtību novērtējums no 1 līdz 4 („1” apzīmē – minimāli, „4” – pilnīgi neizturami, absolūti neciešami).

Lūdzam atzīmējiet (apvelciet), Jūsaprāt, atbilstošo vērtējumu: 1, 2, 3, 4.

Papildus informācija

Novērotāja saistība ar bērnu (piem., māte, skolotājs, aizbildnis u.tml.): _____

Klases izpētes veidlapas paraugs

Jautājumi/ apgalvojumi	1. Skolēna vārds, uzvārds	2. Skolēna vārds, uzvārds
Kādas problēmas skolotājiem rodas darbā ar skolēnu?		
I daļa. Skolēnu individuālie raksturojumi (0 – neatbilst; 1 - daļēji atbilst; 2 - atbilst)		
<i>I.I. Sociāli emocionālā attīstība</i>		
1. Atpazīst savas emocijas.		
2. Efektīvi regulē savas domas, emocijas un uzvedību dažādās situācijās.		
3. Piemīt pašpaļāvība un pašcieņa.		
4. Pozitīvi motivēts		
5. Optimistiski noskaņots/-a		
6. Pauž savu viedokli.		
7. Atzīst savas kļūdas.		
8. Atpazīst citu emocijas.		
9. Izrāda empātiju, piemēram, sniedz palīdzību		
10. Prognozē citu emocijas un reakcijas.		
11. Ieklausās citu viedoklī.		
12. Ciena citus, pieņem dažādību.		
13. Sadarbojas, lai sasniegtu kopīgus mērķus.		
14. Efektīvi mijiedarbojas ar citiem, piemēram, komunicējot vai iesaistoties kopīgās aktivitātēs.		
15. Konstruktīvi risina domstarpības.		
16. Lūdz un pieņem palīdzību.		
17. Izprot iekšējās kārtības noteikumus.		
18. Ievēro savas un līdzcilvēku robežas		
19. Pieņem lēmumus atbildīgi, atbilstoši morāles un ētikas normām.		
<i>I.II. Uzvedības problēmas</i>		
1. Pārkāpj iekšējās kārtības noteikumus.		
2. Melo vai mēnās.		
3. Zog.		
4. Ir emocionāli agresīvs (mēdās, aizskar citus verbāli u.c.).		
5. Ir fiziski agresīvs pret citiem.		
6. Piesavinās svešas lietas, tās bojā vai iznīcina.		
7. Impulsīvs.		
8. Traucē citus stundu laikā		
9. Pārmērīgi aktīvs/-a.		
10. Uzvedas opozicionāri izaicinoši.		
11. Pārmērīgi seksualizēta uzvedība		
<i>I.III. Specifiskās problēmas</i>		

1. Mācīšanās problēmas.		
3. Lasīšanas un rakstīšanas problēmas.		
4. Runas problēmas.		
5. Stostīšanās.		
5. Uzmanības nenoturība, koncentrēšanās problēmas.		
6. Motorikas problēmas		
7. Tiki.		
8. Paaugstināts sensorais jutīgums.		
9. Bieži slimo.		
10. Pašaprūpes problēmas		
11. Pārmērīga/neatbilstoša viedierīču lietošana.		
12. Atkarību izraisošo vielu lietošana - cigaretes, alkohols u.c.		
13. Aizdomas par iespējamiem bērna attīstībai nelabvēlīgiem fiziskiem, sociāliem vai emocionāliem apstākļiem dzīvesvietā.		
14. Aizdomas par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu.		
15. Nakšņo skolas internātā.		
16. Sadarbības problēmas ar vecākiem (bērna likumiskajiem pārstāvjiem).		
17. Nepietiekama sadarbība ar speciālistiem (sociālais darbinieks, ārsts, NVO u.c.)		
18. Aizdomas par piedzīvotu vardarbību.		
<i>II daļa. Skolēna sociālais statuss klases kolektīvā (atzīmējiet atbilstošo ar "x")</i>		
1. Populārs (ievērots, tiek cienīts).		
2. Atstumts (ievērots, netiek cienīts).		
3. Pamests novārtā (<i>neglected</i>) (neievērots, var tikt gan cienīts, gan necienīts).		
4. Pretrunīgi vērtēts (<i>controversial</i>) (ievērots, var tikt gan cienīts, gan necienīts).		
5. Vidusmēra (vidēji ievērots, vidēji cienīts).		
<i>Īpašas prasmes/spējas</i>		
<i>Papildinformācija (piem., diagnosticētie traucējumi, apgūstamā izglītības programma, atbalsta speciālisti, kuri strādā ar bērnu u.c.)</i>		
Klases raksturojums, t.sk. atbildes uz jautājumiem:		
1. Vai klasē notiek mobings/bulings (pret kādu bērnu un/vai skolotāju)? 2. Kādās mācību stundās vai ārpusstundu nodarbībās klase demonstrē īpašas problēmas? 3. Kas līdz šim ir darīts, lai problēmas risinātu?		
Speciālisti, kuri aizpildīja aptauju (vārds, uzvārds, amats)		

Grupās izpētes veidlapas paraugs

Jautājumi/ apgalvojumi	1. Bērna vārds, uzvārds	2. Bērna vārds, uzvārds
Kādas problēmas Jums rodas darbā ar grupu?		
I daļa. Bērnu individuālie raksturojumi (0 – neatbilst; 1 - daļēji atbilst; 2 - atbilst)		
<i>I.I. Sociāli emocionālā attīstība</i>		
1. Sūdzas par sāpēm vai sliktu pašsajūtu		
2. Pastāvīgi noguris(-usi)		
3. Noraizējies(-usies) vai bailīgs(-a)		
4. Apātisks(-a)		
5. Nomākts(-a) vai raudulīgs(-a)		
6. Uztraucas jaunās situācijās		
7. Nervozas, saraustītas kustības		
8. Pēkšņas garastāvokļa svārstības		
9. Pārmērīga vainas vai kauna izjūta		
10. Neatsaucas, kad tiek uzrunāts(-a)		
11. Izvairās no komunikācijas		
12. Izvairās no sadarbības, piemēram, kopīgu aktivitāšu laikā		
13. Problēmas ievērot fiziskās vai psiholoģiskās robežas		
14. Ignorē citu jūtas, neizrāda empātiju		
15. Nereaģē uz lūgumiem vai aizrādījumiem		
16. Nelabprāt dalās ar citiem		
17. Neizpalīdz citiem		
18. Nelaipns(-a), neizrāda cieņu		
19. Nelūdz vai nepieņem palīdzību		
<i>I.II. Uzvedība</i>		
1. Intensīvu dusmu epizodes		
2. Nepaklausīgs(-a), pārkāpj noteikumus		
3. Neievēro ikdienas režīmu		
4. Melo vai mēnās		
5. Emocionāli agresīvs(-a) (mēdās, aizskar citus verbāli u.c.)		
6. Fiziski agresīvs(-a) pret citiem		
7. Piesavinās svešas lietas, tās bojā vai iznīcina.		
8. Traucē citus nodarbību laikā		
9. Uzvedas opozicionāri izaicinoši		
10. Pārmērīgi seksualizēta uzvedība		
11. Izvairās iesaistīties aktivitātēs		
12. Paaugstināta aktivitāte		
13. Mazkustīgs(-a)		
<i>I.III. Vispārējā attīstība</i>		

1. Bieži slimo		
2. Veselības problēmas		
3. Attīstīta lielā motorika (līdzsvara izjūta, kāpj pa trepēm, skrien, lec, met un ņer bumbu)		
4. Attīstīta sīkā motorika (saskaņo roku un acu kustības, pareizs satvēriens, atdarina pēc parauga).		
5. Attīstītas patstāvības iemaņas (primāras pašapkalpošanās un pašaprūpes iemaņas - ēšana, ģērbšanās, higiēna)		
6. Orientējas sevī (spēj pastāstīt par sevi) un citos cilvēkos (atpazīst audzinātāju, grupas biedrus u.c.)		
7. Attīstīta valodas sapratne (impresīvā valoda)		
8. Attīstīta valodas lietošanas prasme (ekspresīvā valoda)		
9. Uztver un lieto žestus un mīmiku		
10. Verbālās un neverbālās izpausmes ir saskaņotas		
11. Attīstītas izziņas prasmes (atrod līdzības un atšķirības, atpazīst krāsas, izprot cēloņsakarības u.c.)		
12. Attīstīta prasme nenovērsties strādāt pie uzdevuma vai vērot kādu darbību (4-5 g. 5 min; 5-6g. 10min; 6-7g.15 min)		
13. Plāno savas darbības, lai sasniegtu mērķi		
Sadarbība ar bērna ģimeni un speciālistiem		
1. Aizdomas par iespējamiem bērna attīstībai nelabvēlīgiem fiziskiem, sociāliem vai emocionāliem apstākļiem bērna dzīvesvietā		
2. Aizdomas par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu		
3. Sadarbības problēmas ar vecākiem (bērna likumiskajiem pārstāvjiem)		
4. Nepietiekama sadarbība ar speciālistiem (sociālais darbinieks, ārsts, NVO u.c.)		
5. Aizdomas par piedzīvotu vardarbību		
Īpašas prasmes/spējas		
<i>Papildinformācija (piem., diagnosticētie traucējumi, izglītības programma, atbalsta speciālisti, kuri strādā ar bērnu u.c.)</i>		
Grupās raksturojums, t.sk. atbilde uz jautājumu:		
Kas līdz šim ir darīts, lai problēmas risinātu?		
Speciālisti, kuri aizpildīja aptauju (vārds, uzvārds, amats)		

Atbalsta programmas paraugs

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija

KONSULTATĪVĀ NODAĻA

Ventpils iela 53, Rīga, LV-1002, tālr. 67359129, fakss 67359159, e-pasts konsultativaiscentrs@bti.gov.lv, www.bti.gov.lv

Rīgā

Atbalsta programma Nr. 000

Atbalsta programma izstrādāta

Vārdam Uzvārdam (dzimis 00.00.2017.)

Saņemtie dokumenti:

1. Pirmsskolas izglītības iestādes ["Iestādes nosaukums"] 00.05.2023. vēstule Nr. 000000 ar pielikumiem uz 15 lpp.;
2. [Pašvaldības] sociālā dienesta 00.06.2023. vēstule Nr. 000000 uz 2 lpp.

Konsultācijas datums: 00.08.2023.

Konsultācijas veids:

- klātienes konsultācija
 - neklātienes konsultācija
 - konsultatīvais atbalsts izglītības iestāžu speciālistiem

Programmas sagatavošanas datums: 00.09.2023.

Programmas darbības periods: 00.09.2023.-00.12.2023.

Bērna vecāku (likumisko pārstāvju) sadarbības partneri atbalsta programmas īstenošanā:

1. [Pašvaldības] Sociālais dienests

Speciālists	Vārds, uzvārds	Tālruna Nr.	E-pasts
Sociālais darbinieks			

2. Pirmsskolas izglītības iestāde ["Iestādes nosaukums"]

Speciālists	Vārds, uzvārds	Tālruna Nr.	
Vadītāja			

Konsultatīvās nodaļas speciālisti, kuri konsultēja bērnu un izstrādāja atbalsta programmu:

Nodaļas

144

Satura rādītājs

Speciālists	Vārds, uzvārds	Tālruna Nr.	E-pasts
Sociālais darbinieks			
Psihologs			
Psihoterapeits			
Speciālais pedagogs			
Ārsts narkologs			

- Atbalsta programma ietver *Atbalsta programmas īstenošanas plānu* un izvērsta *Rekomendācijas atbalsta programmas īstenošanai* katram sadarbības partnerim. *Atbalsta programmas īstenošanas plānā* iekļauti uzdevumi, kurus nepieciešams īstenot tuvāko 3 mēnešu laikā. Minētajā laikā aicinām jautājumu vai neskaidrību gadījumā sazināties ar Konsultatīvās nodaļas (turpmāk – KN) speciālistiem.
- Atbalsta programmu pilnā apjomā saņem bērna vecāki (likumiskie pārstāvji/ aprūpētāji) un pašvaldības sociālais dienests. Izglītības iestādes un citi sadarbības partneri saņem *Rekomendācijas atbalsta programmas īstenošanai* savas kompetences ietvaros.
- KN speciālisti nosūta rekomendācijas tai izglītības iestādei, kurā bērns mācās *Atbalsta programmas* sagatavošanas laikā. Ja bērns atbalsta programmas darbības laikā sāk mācības citā izglītības iestādē, KN speciālisti aicina vecākus (bērna likumiskos pārstāvjus/aprūpētājus) iepazīstināt izglītības iestādes atbalsta personālu ar sadaļu “Rekomendācijas izglītības iestādei”.
- Atbalsta programmas pielikumā ietvertās *Rekomendācijas* paredzēts īstenot arī pēc atbalsta programmas īstenošanas.
- Lai izvērtētu sniegto rekomendāciju lietderību, 6 mēnešu laikā pēc atbalsta programmas izstrādāšanas KN speciālisti veiks elektronisku atbalsta sniedzēju aptauju.

Atbalsta programmas īstenošanas plāns

Jūs vērsāties Konsultatīvajā nodaļā (turpmāk - KN) saistībā ar [bērna vārds atbilstošā locījumā] problēmām regulēt emocijas: ilgstoši pauž dusmas, kuru laikā var nodarīt pāri apkārtējiem, zēnam nepieciešama iepriekš paredzama kārtība un režīms. Zēna problēmas parādījušās 3 gadu vecumā. No KN speciālistiem vēlaties saņemt ieteikumus pirmsskolas izglītības iestādei (turpmāka - PII), jo ir sajūta, ka trūkst atbilstošās metodes. Jūs esat novērojusi, ka videi ir liela ietekme uz zēna uzvedības problēmām.

Ģimenes anamnēze: ģimenē aug vēl divi bērni - jaunākā māsa (3,5 g.v.) un vecākais brālis (8 g.v.), zēns lieto medikamentus, kā atzināt, sākot lietot medikamentus, mazinājušās dusmu lēkmes, zēnam izvēlēta izglītības iestāde ar mazāku bērnu skaitu. Pastāstījāt, ka [bērna vārds atbilstošā locījumā] PII apmeklē no 2 g.v. un nebija vērojamas problēmas, tās parādījās no 3.g.v. - protestē par PII apmeklēšanu (guļ uz zemes un nekomunicē ar apkārtējiem), atsakās gulēt pusdienas laiku. Ģimenē vecākiem ir dažādas pieejas bērnu audzināšanā, kā arī neesot noteikts dienas režīms. Jūsu vīrs uzskata, ka [bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības problēmas ietekmē ārējās vides faktori. Pēc temperamenta [bērna vārds atbilstošā locījumā] līdzīgs tēvam. Bērni savā starpā konfliktē, kā arī ar brāli kaujas. Ģimenē tiek limitētas viedierīces un laiks pie ekrāniem. Ar bērnu audzināšanu tiek galā patstāvīgi, reizēm iesaistās vīra radnieki.

Līdz šim zēnam veikta psiholoģiskā izpēte (klīniskais psihologs [vārds uzvārds], 00.07.2023.), kurā norādīts, ka zēnam “vērojamas UDHS spektra pazīmes un ar to saistāmas uzvedības kontroles problēmas”. Zēns apmeklē logopēdu no 4.g.v. Apmeklēts Jūsu vecākā dēla psihiatrs, lai saņemtu viedokli par [bērna vārds atbilstošā locījumā] problēmām. Ar vīru apmeklējat psihoterapijas konsultācijas.

Kā zēna stiprās puses minētas: pozitīvs, zinātkārs, interesē lego konstruktori, brauc ar riteni un interesē komiksu žurnāli. Zēnam padodas matemātika un zīmēšana.

Kopumā, ņemot vērā visu iepriekšminēto informāciju, t. sk. Jūsu stāstīto, secināms, ka [bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības problēmas novērotas no 3.g.v., kā problēmu ietekmējoši faktori, iespējams, ir individuālās zēna attīstības īpatnības, nekonsekventās audzināšanas pieejas ģimenē, mainīgais personāls PII, nepietiekamais atbalsts PII kā arī vecāku - PII personāla sadarbības problēmas.

[bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības būtiskākās koriģējamās problēmas un uzvedību ietekmējošie faktori

Pašreiz vērojamas izteiktas problēmas eksternalizētās uzvedības jomā, kuras, iespējams, ietekmē zēna individuālās attīstības īpatnības (UDHS pazīmes, temperaments), apkārtējās vides faktori, nekonsekventās audzināšanas pieejas, nenoteiktais dienas režīms un nepietiekoša uzraudzība pie medicīnas speciālistiem.

<i>Uzdevumi bērna problēmu risināšanai</i>	<i>Piezīmes</i>
1. Ieteicama medicīnas speciālista konsultācija - bērnu psihiatrs.	1. Mērķis: klātienes konsultācijā minējāt, ka esat runājusi ar vecākā dēla psihiatru par [bērna vārds atbilstošā locījumā] problēmām, bet tomēr apsveriet iespēju [bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības problēmas un situāciju apspriest ar speciālistu neatkarīgi no vecākā dēla. Uz konsultāciju ieteicams ņemt līdzi psiholoģiskās izpētes rezultātus, kā arī raksturojumu no PII. Ieteicams ievērot zēna uzraugošā psihiatra ieteiktās rekomendācijas, ja nepieciešams, ievērot medikamentu lietošanu.

2. Ieteicams nodrošināt [bērna vārds atbilstošā locījumā] iespēju apmeklēt nodarbības pie speciālistiem prasmju, spēju, iemaņu attīstīšanai.

3. Turpiniet ciešu sadarbību ar pirmsskolas izglītības iestādi (turpmāk – PII). Speciālistu rekomendācijas iesniedziet izglītības iestādes atbalsta personāla speciālistiem vai grupas skolotājam.

4. Turpiniet pārstāvēt [bērna vārds atbilstošā locījumā] intereses izglītības iestādē.

- ja psihiatrs [bērna vārds atbilstošā locījumā] diagnosticē kādus attīstības traucējumus, kas prasa izglītības iestādes speciālistu papildus uzmanību un atbalstu, Jums nepieciešams vērsties Pedagoģiski medicīniskajā komisijā. Papildus informācija: Kaņiera iela 15, Rīgā, tālr. 67037322, <https://katalogs-iksd.riga.lv/lv/Iestade/1389>

2. Zēnam atbilstošas būtu konsultācijas un nodarbības pie ABA terapeita, kas atvieglotu zēna socializēšanos, Jums būtu iespēja papildināt zināšanas, kas nepieciešamas ikdienā, lai mazinātu zēna uzvedības problēmas un pilnveidotu zēna prasmes.

- Izskatiet iespēju pieteikties projektā <http://lbaf.lv/lv/projekti/cels-pie-sevis>
- Iespēju robežās [bērna vārds atbilstošā locījumā] būtu nepieciešamas nodarbības un konsultācijas pie klīniskā psihologa (speciālists, kas izmanto KBT metodes).

Mērķis: psihoemocionāls atbalsts, pilnveidot sociāli emocionālās prasmes, emociju pašregulāciju kā arī dažādu relaksāciju un apzinātības metožu apgūšana.

- Īstenot klīniskā psihologa [vārds uzvārds] psiholoģiskās izpētes sniegtās rekomendācijas.

3. Veiksmīga un rezultatīva [bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības korekcija ir iespējama tikai gadījumos, kad visas iesaistītās personas (vecāki, izglītības iestādes speciālisti) idejiski un praktiski sadarbojas, izveidojot sadarbības komandu. Sadarbībā ar PII pārrunājiet, kādu atbalstu sniedz šobrīd PII un ko Jūs esiet līdz šim darījuši, lai mazinātu un izprastu [bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības problēmas. Ieteicams vienoties par turpmāko sadarbības mērķi un to izpildes gaitu. Pēc psiholoģiskās izpētes veikšanas (ko jau esiet izdarījuši), ierosiniet atkārtotu tikšanos ar PII atbalsta personālu un grupas audzinātājam, lai saprastu, kādi atbalsta pasākumi zēnam ir nepieciešami, kā PII tos nodrošinās. Pēc medicīnas speciālistu apmeklējuma un psiholoģiskās izpētes veikšanas, Jums ieteicams rekomendācijas, kas attiecināmas uz PII, iesniegt PII atbalsta nodrošināšanai [bērna vārds atbilstošā locījumā]. Tikai sadarbojoties ir iespējams sniegt zēnam nepieciešamo atbalstu.

4. Jūs novērojat, ka izglītības iestādē tiek pārkāptas [bērna vārds atbilstošā locījumā] tiesības, netiek ievērotas viņa intereses, turpiniet pārstāvēt [bērna vārds atbilstošā locījumā] intereses savas kompetences ietvaros, turpiniet sadarboties ar citām institūcijām, piemēram, izglītības

5. [bērna vārds atbilstošā locījumā] vēlams regulāri apmeklēt PII, lai attīstītu sociālās prasmes un veidotu sadarbības prasmes atbilstoši vecumposmam.

6. Turpiniet apmeklēt logopēdu izglītības iestādē, vai ārpus tās.

7. Jums ieteicams veltīt laiku, lai rūpētos par savu emocionālo labklājību, atjaunot individuālos resursus (apzināties savas vēlmes un vajadzības).

pārvaldi, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju, Izglītības kvalitātes valsts dienestu, Valsts pedagoģiski medicīnisko komisiju:

- Izglītības pārvalde ir izglītības iestādes dibinātājs, kas pārrauga un koordinē izglītības iestādes administrācijas darbu, sniedz nepieciešamo palīdzību savas pašvaldības izglītojamajiem, tai skaitā risina konfliktsituācijas, ja netiek ievērotas kāda izglītojamā intereses;
- Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai, Izglītības kvalitātes valsts dienestam Jūs varat ziņot par pārkāpumiem, kurus novērojat izglītības iestādē.

5. Sociālās prasmes bērni mācās caur rotaļnodarbību, mijiedarbībā. Sociālo prasmju attīstība ir svarīgs nosacījums bērnu psihiskajā un fiziskajā attīstībā un ir viens no galvenajiem uzdevumiem, gatavojot bērnu skolai. Uzvedības problēmas ir risināmas komunikācijā ar pedagogu, kas paredz attīstītas sadarbības prasmes, sākumā veicot dažādus uzdevumus kopā ar pieaugušo. Laika gaitā par ieradumu tiek veidotas cieņpilnas attiecības un nepieciešamo iemaņu, vārdu krājuma lietošana. Veidojas bērna runa, kam raksturīga dialogruna (klausās, uztver, stāsta, pauž attieksmi pret dzirdēto, pieņem sevi un citus, jūt līdzī, lūdz un sniedz palīdzību, sadarbojas ar vienaudžiem un pieaugušajiem, pieņem vai noraida ieteikumus, pamato savu viedokli).

Vēlams [bērna vārds atbilstošā locījumā] nodrošināt interešu izglītību, kurā [bērna vārds atbilstošā locījumā] piedzīvos panākumus. Motivējiet [bērna vārds atbilstošā locījumā] apmeklēt interešu izglītību un, ja rodas kādas problēmas, pārrunājiet šos jautājumus ar interešu izglītības pedagogu, lai labāk izprastu situāciju un nodrošinātu [bērna vārds atbilstošā locījumā] atbalstu.

6. Īpaša nozīme valodas un runas attīstībā ir pirmsskolas posmam, jo šajā vecumā galvenokārt tas ir dialogs, kurā attīstās ne tikai bērna runa, bet arī prasme veidot starppersonu attiecības, kas ir vērstas uz izziņu un pašizziņu. Iesaistīšanās dialogā ir nosacījums bērna pilnvērtīgai attīstībai un viņa aktivitātei, sazinoties ar apkārtējiem cilvēkiem.

7. **Mērķis:** vecākiem nepieciešams rūpēties par savu psihoemocionālo labklājību, atjaunot savus resursus, attīstot savus hobijus un intereses. Stiprināt savas savstarpējās attiecības, ar noteiktu regularitāti pavadot divatā laiku, pārrunājot, bērna situāciju, viņa vajadzības, audzināšanas lietas, kā arī savstarpējās attiecības, jūtas, vēlmes, un mērķus, kā kopējos, tā

<p>8. Jums ieteicams apmeklēt izglītojošas un atbalsta grupas vecākiem.</p> <p>9. [bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības problēmu mazināšanai nepieciešams vienots pieaugušo atbalsts un uzraudzība visās vidēs (mājas, PII, u.c.).</p>	<p>individuālos un iespējas tos realizēt. Ieteicams turpināt apmeklēt psihologa konsultācijas, psihoterapiju vai ģimenes psihoterapiju, lai saņemtu emocionālu atbalstu, stiprinātu savstarpējās attiecības ģimenē, uzlabotu audzināšanas prasmes, kā arī terapijā svarīgi būtu izvērtēt savu individuālo dzīves pieredzi, attiecības izcelsmes ģimenē un saprast kā tā ir ietekmējusi katra personīgo attīstību un šī brīža savstarpējās attiecības ģimenē.</p> <p>8. Ieteicams pilnveidot un nostiprināt pozitīvās disciplinēšanas metodes, izglītoties par psiholoģiski veselīgu bērnu attīstību un saņemt atbalstu vecāku atbalsta grupās, piemēram, “Bērnu emocionālā audzināšana”. Jūsu ieguvums būs iegūtās zināšanas pielietot bērnu audzināšanā. Jums būs iespēja izprast, kādas ir bērnu vecumposma īpatnības, kā ieviest ģimenē pozitīvās disciplinēšanas principus, kā arī izprast bērnu temperamentu īpatnības kā arī būs iespēja ar praktisko uzdevumu palīdzību iegūtās zināšanas pielietot ikdienā jau no pirmās nodarbības.</p> <p>9. Turpiniet sadarbību ar PII personālu. Tikai sadarbojoties ir iespēja rast vienotu pieeju un piemērotāko atbalsta sniegšanu zēnam. Ļoti būtiski ņemt vērā, ka pieaugušajiem ir jābūt pēc iespējas vienotākam skatījumam uz zēna problēmu jomām, lai sniegtais atbalsts būtu vērsts uz problēmu mazināšanu.</p>
--	--

Rekomendācijas [bērna vārds atbilstošā locījumā] vecākiem

<i>Rekomendācijas</i>	<i>Piezīmes</i>
<p>1. Ņemot vērā [bērna vārds atbilstošā locījumā] individuālās attīstības īpatnības, ieteicams ikdienā mazināt zēna trauksmes līmeni, pielāgojot apkārtējo vidi un attieksmi.</p>	<p>1. Daži ieteikumi, kuri varētu Jums noderēt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vienmēr izvērtējiet [bērna vārds atbilstošā locījumā] trauksmes līmeni, kad pieņemat lēmumu, kā vadīt bērna uzvedību, vai piedāvājot viņam izmaiņas vai jaunas aktivitātes; - Esiet iejūtīgi - atcerieties, ko paši jūtat, kad esat satraukti; - Vienmēr dodiet zēnam laiku pirms darbību vai uzdevuma maiņas - esiet pacietīgi un iecietīgi; - Saglabājiet neitrālu un mierīgu balss toni - Jūsu pašu trauksme, dusmas vai neapmierinātībā var palielināt zēna trausmi; - Ieteicams ierīkot dienasgrāmatu par zēna uzvedību, un, iespējams, varēsiet identificēt trausmi izraisošos faktorus. Izveidojiet trīs sadaļas: kas notika pirms, kāda bija zēna uzvedība, kas sekoja pēc tam (Jūsu reakcija un darbības). Tas ļaus vērtēt uzvedību dinamikā, mainot, papildinot korekcijas metodes; - Pieturieties pie ikdienas rutīnas. Ja ir nepieciešams mainīt ierasto rutīnu, pabrīdiniet zēnu par to, cik vien iespējams laicīgi. Paskaidrojiet, kas notiks ierastās kārtības vietā; - Vairāku darbību veikšana pēc kārtas var izraisīt trausmi, piemēram, ieiet vannā un uzreiz pēc tam tīrīt zobus, ieviesiet pauzi starp darbībām; - Norādījumus dodiet pa vienam; - Dodiet zēnam laiku, lai apstrādātu informāciju; - Ikdienā stresa mazināšanai ieviesiet "stresa rotaļlietas", piemēram, stresa bumbas, spēļu mīkla (<i>play dough</i>) utt., kas var palīdzēt bērnam samazināt trausmes līmeni; - Ja Jūsu bērns ir sarūgtināts, nemierīgs vai uzvedas nekontrolējami, apsveriet, vai to neizraisa sensorās uztveres problēmas. Reizēm tās var būt bailes no tā, kas varētu notikt, kas satrauc bērnu, iespējams, tās var būt veselības problēmas utt.; - Ierīkojiet speciāli [bērna vārds atbilstošā locījumā] paredzētu "drošu vietu", uz kuru bērns var doties, ja ir satraukts, piemēram, viņa guļamistaba. Sniedziet savam bērnam veidu, kā "paņemt pauzi", kad apkārt notiekošais ir "par daudz". Var būt noderīgi izmantot "pauzes" vai "pārtraukuma" kartiņas vai pat krāsainas kartiņas, lai bērns

<p>2. Nodrošiniet [bērna vārds atbilstošā locījumā] pietiekoši daudz nedalītas uzmanības un iesaistieties kopīgās aktivitātēs.</p> <p>3. Ieteikumi uzvedības problēmu mazināšanai.</p>	<p>norādītu, kā jūtas, piemēram, sarkanā var nozīmēt pauzi tagad, zaļā var rādīt, ka pagaidām viss ir kārtībā. Kā variants, Jums varētu būt verbāls kods vai roku žests;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja zēnam jau ir veids, kā pašam nomierināties, kas Jums šķiet apgrūtināošs vai kaitinošs, esiet pacietīgi, jo Jūsu bērns pats vēlas mazināt nepatīkamās emocijas; - Palīdziet zēnam izprast sociālos noteikumus. Sociālie stāsti vai vizuālās norādes var būt piemērotas. <p>Piemēram: https://www.autismsberniem.lv/lv/materiali/socialie-stasti-1</p> <p>2. Pievērsiet uzmanību, lai [bērna vārds atbilstošā locījumā] ikdienā tiek atbalstīts un pavada laiku pozitīvā mijiedarbībā ar vecāku (katru atsevišķi, ja iespējams bez citiem bērniem, vismaz 15 min dienā). Uzmanība, ko Jūs sniedziet bērnam ir jebkurš brīdis, kad esat pilnībā pievērsusies [bērna vārds atbilstošā locījumā]. Atkarībā no situācijas tie var būt gan ilgāki laika posmi, kuros kopā kaut ko darāt un esat iesaistījusies ar [bērna vārds atbilstošā locījumā] kopīgā aktivitātē, bet tās var būt arī dažas minūtes, kad pievērsaties bērnam. Svarīgi ir regulāri, individuāli veltīt nedalītu laiku katram bērnam, apzināti tajā laikā nedarīt neko paralēli, bet uzmanību un acu skatienu vērst uz bērnu, veltīt pieskārienus un paust mīlestību, darīt kaut ko, kas abiem, kā vecākam tā bērnam sniedz prieku.</p> <p>3. Jūsu un PII pedagogu sniegtā informācija liecina, ka zēnam ir emociju pašregulācijas problēmas. Bērniem ar līdzīgām problēmām ir svarīgi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Saprotami noteikumu/struktūra. Bērnam ir svarīgi saprast, kas no viņa tiek gaidīts. Tas nozīmē, ka ir nepieciešams precizēt/izskaidrot (vēlams sadarbībā ar psihologu), kāda bērna uzvedība ir vēlama un kāda nē. Kad vienojas ar bērnu par vēlamu uzvedību, tad kopā ar bērnu jāizstrādā skaidri noteikumi, kurus vēlams izstrādāt rakstiski bērna vecumposmam saprotamā valodā; - Svarīga ir konsekvence: vēlamai uzvedībai ir pozitīvas sekas, nevēlamai - negatīvas. Pārkāpums izraisa atbilstošas sekas, piemēram, privilēģiju atņemšanu vai ierobežošanu; - Vecākiem nepieciešams būt iejūtīgiem un saprotošiem. Būtu jāspēj saprast, ka bērnam ar UDHS iezīmēm ir neiroloģiski pamatotas problēmas kontrolēt savu uzvedību. Tomēr trenējoties viņš spēj sasniegt arvien labākus rezultātus uzvedības kontrolē;
--	---

- Vecāku prasībām ir jābūt atbilstošām bērna spējām un vienotām savā starpā. Ieteicams visiem [bērna vārds atbilstošā locījumā] audzināšanā iesaistītajiem pieaugušajiem izmantot vienotas un saskaņotas audzināšanas pieejas, kā arī iepriekš pārrunātus noteikumus;
- Bērni ar UDHS iezīmēm bieži nespēj kontrolēt savas dusmu lēkmes un agresīvos impulsus, taču agresija pret citiem nav pieļaujama. Agresijas gadījumos viens no vēlamajiem audzināšanas paņēmieniem ir norādīt bērnam, ka viņam jāpasēž noteiktā vietā (pirms tam, kad bērns ir mierīgs, izskaidrot, ka šī vieta ir tādos gadījumos, kad pie Tevis atnāks dusmas, Tu varēsi pasēdēt un nomierināties), bez jebkādiem stimuliem, līdz viņš nomierināsies. Ja agresijas lēkmes notiek publiskā vietā, vecākam mierīgi un pārliecinoši ir jāved bērns prom no provocējošās vietas - uz vietu, kur iespējams nomierināties. Ja dusmu lēkmes ir ar mazu intensitāti (bērns nedara pāri citiem), reizēm labāk to ignorēt;
- Svarīgi, lai bērns neiemācās, ka no dusmu lēkmes viņš var iegūt kaut ko sev vēlamu, piemēram, saldumus vai pastiprinātu vecāku uzmanību;
- Ar pieaugušo (vecāka vai psihologa) palīdzību bērns var trenēties apvaldīt savus agresīvos impulsus, piemēram, pats iemācīties sev pateikt: “STOP! Domā un tad dari!”;
- Nodrošināt paredzamu ikdienas struktūru. [bērna vārds atbilstošā locījumā] palīdzētu paredzama, konsekventa, skaidra un saprotama ikdienas struktūra - ēšanas, mājasdarbu, izklaides, gulēšanas režīms. Struktūrai jābūt piemērotai bērna vecumam. Ja nepieciešams, komplicētākas darbības var sadalīt mazākos posmos, palīdzēt bērnam tās izprast un atcerēties ar attēlu palīdzību. Skaidra ikdienas struktūra, ko sākotnēji ievieš vecāki un citi pieaugušie, palīdz bērnam ar laiku pašam sevi strukturēt, pašam kontrolēt savu uzvedību;
- Blakus stimulu samazināšana. Ieteicams novērst un samazināt tos stimulus, kas [bērna vārds atbilstošā locījumā] novērš uzmanību (troksnis, spilgta gaisma), lai būtu vieglāk koncentrēties noteiktu uzdevumu veikšanai (mājas darbu pildīšana utt.);
- Nodrošināt pietiekošas fiziskās aktivitātes ikdienā. Tās sekmē enerģijas izmantošanu pēc iespējas konstruktīvākā veidā, palīdz fokusēt uzmanību uz noteiktām kustībām vai darbībām, kā arī vispārīgi veicina koncentrēšanos, uzmanības noturību un mazina impulsivitāti, jo zēns iemācās kontrolēt savas ķermeniskās kustības;

4. Ieteicams arī Jums samazināt savu stresa līmeni, lai komunikācijā ar zēnu Jūs spētu saglabāt mieru.

5. Sniedziet atbalstu mājas, papildus svarīgi attīstīt sīko motoriku, kas palīdzēs uzlabot [bērna vārds atbilstošā locījumā] rakstītprasmi.

- Emociju un domu atpazīšanu un verbalizēšana. Jo labāk zēns spēs izteikt vārdos savas domas un jūtas, jo vieglāk viņam būs kontrolēt impulsīvās izpausmes. Iemācoties atpazīt savas emocijas (“Es jūtu, ka sāku kļūt dusmīgs”), šis atpazīšanas brīdis pats par sevi liks zēnam uz brīdi apstāties un padomāt, pirms viņš sāks impulsīvi rīkoties. Tas pats attiecas uz domu atpazīšanu: ja zēns iemācīsies, ka pirms impulsīvas rīcības ir lietderīgi apstāties, padomāt, izplānot un tad rīkoties, var panākt pozitīvus uzlabojumus.

4. Vecāka miers un līdzsvarotība ir lielisks sabiedrotais, audzinot bērnu, jo mierīgāks būs vecāks, jo lielāka varbūtība, ka zēns spēs ātrāk nomierināties dusmu lēkmes laikā. Jūs ikdienā variet apgūt stresa mazināšanas stratēģijas: dziļā elpošana, nomierinošu vārdu atkārtošana utt. Ja ir situācijas, ka zēns dusmu lēkmes laikā nevienu neapdraud, laba stratēģija ir ignorēšana. Jums ir jābūt pacietīgiem un gādīgiem, bet vienlaikus arī jāsiglabā galvenā noteicēja loma, neļaujot bērnam pārņemt kontroli. Disciplinējot dēlu esiet stingri, noteikti, bet mierīgi un nosvērti. Izturieties viens pret otru ar cieņu. Nekad un nekādos apstākļos neizmantojiet emocionāli vai fiziski vardarbīgus sodus (balss pacelšana, pēriens u.tml.). Ieteicams noorganizēt pēc iespējas nemainīgu vidi un režīmu, ieviest nomierinošus, nesteidzīgus harmoniskus rituālus vakarā: vanna, roku, pēdu vai muguras masāža, grāmatas lasīšana u.tml.

5. Sīkā motorika un roku pirkstu kustību koordinācija atrodas ciešā saiknē ar bērna runas un domāšanas attīstību. Pievēršot uzmanību sīkai motorikai, tiek paaugstināta intelektuālā sagatavotība, savukārt tālāk bērnam attīstās spēja reaģēt un saprast uzdevumus daudz efektīvāk. To iespējams veicināt, piemēram, ar sadzīvīsku prasmju trenēšanu, darbošanos ar aizdarēm, pirkstiņrotalām, dažādām radošām nodarbēm (papīra plēšana, līmēšana, locīšana, figūru, objektu salikšana no sērkokociņiem), darbošanos ar dažādiem materiāliem (plastilīnu, smiltīm, dažādām masām, dabas materiāliem), puzzles, mozaīku salikšanu, zīmēšanu pa punktiem, labirinta iziešanu, zīmēšanu ar dažādiem rakstāmpiederumiem (krītiņi, dažāda resnuma zīmuļi u.c.), zīmēšanu ar pirkstiem. Kā arī pievērsiet uzmanību tam, lai vingrinājumi tiktu veikti gan ar labo, gan ar kreiso roku. Attīstot labo roku, mēs stimulējam kreisās smadzeņu puslodes attīstību un otrādi. Runas motoriskie centri smadzeņu garozā atrodas blakus pirkstu motoriskajiem centriem, tādēļ, attīstot runu un stimulējot pirkstu motoriku, mēs nododam impulsus runas centriem, kas aktivizē runu.

Rekomendācijas izglītības iestādei

Konsultatīvajā nodaļā (turpmāk - KN) vērsās [bērna vārds atbilstošā locījumā] māte, saistībā ar zēna uzvedības un emociju pašregulācijas problēmām. Jūsu sniegtā informācija liecina, ka zēns apmeklē iestādi kopš 2019. gada. Zēna uzvedības problēmas novērotas ilglaicīgi. Zēns no rītiem demonstrē pretestību palikt pirmsskolas izglītības iestādē (turpmāk - PII): krīt gar zemi, paliek ilgstoši guļus stāvoklī, reizēm, vecāki nepasakot pedagogiem, atstāj zēnu, guļot uz zemes. Ar vecākiem ir veiktas pārrunas par zēna uzvedības problēmām, vecāki uzklaušījuši Jūsu viedokli, bet to neakceptē. Vecāki atsakoties noslēgt ēdināšanas pakalpojuma līgumu, nenodrošinot bērna pamatvajadzības - siltu ēdienu. Vecāki ar vecāko dēlu izgājuši programmu "Stop 4-7".

[bērna vārds atbilstošā locījumā] zināšanu līmenis ir labs, bet tiek izrādīta pretestība pret mācību procesu. [bērna vārds atbilstošā locījumā] ir fiziski attīstīts, bet ir nepietiekošas sadarbības prasmes. Ikdienā ir vērojams, ka zēna ārējais izskats ir nevīžīgs un vecāki atstāj nerisinātas zēna uzvedības problēmas.

Bērnu uzvedības novērtējuma anketā (aizpildīja persona, kas dodas palīgā skolotājiem) uzrādītas izteiktas problēmas "Noslēgšanās sevī", "Uzmanības nenoturība", kā arī problēmas "Agresīva uzvedība" jomās. Minēts, ka raizes saistītas ar to, ka zēnam nākamajā gadā jānododas uz skolu, bet [bērna vārds atbilstošā locījumā] nevēlas sadarboties, zēnam nepieciešama mazāka grupa.

Bērnu uzvedības novērtējuma anketā (aizpildīja skolotāja) uzrādītas izteiktas problēmas "Noslēgšanās sevī" un "Agresīva uzvedība" jomās. Minēts, ka zēns spēlējās tikai vienatnē, nodarbībās nepiedalās, neprognozējama uzvedība.

Kā zēna stiprās puses minētas: pozitīvs, zinātkārs, interesē lego konstruktori, brauc ar riteni un interesē komiksu žurnāli. Zēnam padodas matemātika un zīmēšana.

Turpiniet sniegt pedagoģisko un psiholoģisko atbalstu [bērna vārds atbilstošā locījumā] PII. Tikai vecāka un PII sadarbībā ir iespējams rast vienotu pieeju un metodes zēna problēmu mazināšanai.

[bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības būtiskākās koriģējamās problēmas un uzvedību ietekmējošie faktori

Pašreiz [bērna vārds atbilstošā locījumā] vērojamas izteiktas problēmas eksternalizētās uzvedības jomā, kuras, iespējams, ietekmē zēna individuālās attīstības īpatnības un apkārtējās vides faktori.

<i>Rekomendācijas</i>	<i>Piezīmes</i>
1. Pēc KN rekomendāciju saņemšanas, ieteicams organizēt klātienes tikšanos ar [bērna vārds atbilstošā locījumā] vecākiem, lai iesaistītās puses vienotos par problēmu mazināšanas plānu un turpmāko sadarbību.	1. Turpiniet sadarbību ar zēna vecākiem. Sadarbības laikā informējiet par katras iesaistītās puses atbildību. Zēna mātei ieteikts iesniegt Jums rekomendācijas, kuras attiecas uz mācību procesu un atbalsta nodrošināšanu zēnam, kuras sniegtas pēc medicīnas speciālistu apmeklējuma. <ul style="list-style-type: none"> - Vienojieties ar vecākiem, kā notiks regulāra sadarbšanās, kāda būs pušu atbildība. Ieteikumi kā veidot sadarbību ar vecākiem: http://drosaberniba.lv/emacibas/kursi/modulis-3 - https://www.facebook.com/viscgovlv/videos/572185797380521

<p>2. Jums vēlams [bērna vārds atbilstošā locījumā] izstrādāt uzvedības atbalsta plānu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Regulāri informējiet zēna vecākus par problēmām un sasniegumiem, kā arī sniedziet pozitīvu atgriezenisko saiti par zēna vēlamo uzvedību un neuzsverot tikai nevēlamās uzvedības izpausmes; - Ieteicams sniegt vecākiem detalizētu informāciju par dažādām atbalsta metodēm un to nepieciešamību zēna problēmu mazināšanai, ja nepieciešams, sagatavot rakstisku informāciju; - Lai zēnam būtu vieglāk ievērot noteikumus un ikdienas struktūru, sadarbībā ar zēna vecākiem ieteicams izveidot zēnam vizuālo atbalstu (vizuāli attēlot kārtību kā tiek veiktas noteiktas darbības, piemēram, dienas režīms utt.) Vizuālais atbalsts ir komunikācijas stratēģija, kur runas vietā tiek izmantoti konkrēti objekti - attēli (fotogrāfijas, zīmējumi, simboli), vai drukāti vārdi vai to kombinācijas, kas palīdz noturēt uzmanību un ievērot notikumu secību, organizēt apkārtējo vidi. Izmantojot šo proaktīvo stratēģiju ir iespējams izraisīt vēlamo uzvedību un samazināt nepiemēroto; - Bērniem ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem individuāli pielāgots vizuālais atbalsts palielina patstāvību un samazina nepieciešamību pēc pieaugušā atbalsta; - Izmantojot vizuālo informāciju, var motivēt bērnu paveikt kādu uzdevumu (vispirms uzdevums, pēc tam bērnam iemīļota aktivitāte vai rotaļlieta); - Resurss: https://www.autismsberniem.lv/lv/materiali/cits-vizualais-atbalsts/; https://www.autisms.lv/materiali/vizualais-atbalsts/; - Svarīgi atcerēties, ka bērni ar dažādām problēmām, biežāk saņem aizrādījumus un kritiku par nevēlamām uzvedības izpausmēm, nesaņemot ieteikumus kā būtu jārikojas. Ikdienā pievērst uzmanību, lai tiktu pamanītas vēlamās uzvedības izpausmes un, ja bērnam kādas prasmes trūkst, iesaistiet atbalsta komandas speciālistus, lai šīs prasmes pilnveidotu. <p>2. Lai [bērna vārds atbilstošā locījumā] nodrošinātu atbalstu ir nepieciešama mierīga, sakārtota un prognozējama vide un pieaugušie, kas zina [bērna vārds atbilstošā locījumā] stiprās puses un problēmu jomas un īsteno mērķtiecīgu atbalstu izglītības iestādes vidē, veļtot uzmanību vienotas izpratnes un pieejas veidošanai un nodrošinot papildus atbalstu jaunu prasmju un iemaņu apguvei, ko atspoguļo uzvedības atbalsta plānā. Šoļi uzvedības atbalsta plāna sastādīšanai:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nepieciešams veikt uzvedības novērojumus, lai izprastu [bērna vārds atbilstošā locījumā] uzvedības reakcijas, skaidrotu tās vecākiem un pedagogiem un izvēlētos atbilstošākās metodes, stratēģijas vēlamās uzvedības atbalstam. Lai noteiktu uzvedības mērķi novērojumu dokumentācijā atspoguļot, kas notika tieši pirms nevēlamās uzvedības; - novērtējiet [bērna vārds atbilstošā locījumā] sociālās prasmes vienaudžu mijiedarbībā, vai nav novērojami konkrēto sociālo prasmju deficīti;
---	--

3. Turpiniet sniegt [bērna vārds atbilstošā locījumā] nepieciešamo emocionālo atbalstu PII.

- noskaidrojiet [bērna vārds atbilstošā locījumā] viedokli;
- tālāk jāseko vēlamās uzvedības atbalstīšanas metožu atlasīšanai, to pārbaudīšanai praksē – mērot uzvedības dinamiku, ja dinamika ir pozitīva, augšupejoša, tad jāturpina aktivitātes, prasmes nostiprinot, ja dinamikā vērojama lejupslīde, jāveic izmaiņas metodikā, mainot/papildinot, atceļot metodes;
- mācot vēlamo uzvedību, svarīgi pamanīt un apstiprināt pozitīvas uzvedības izpausmes, nostiprinot sociāli pieļaujamas izpausmes (svarīgi informēt vecākus, lai mājās arī pastiprinātu pozitīvo uzvedību);
- dozēt negatīvo piezīmju skaitu (vēlams, lai pozitīvo piezīmju būtu vairāk par negatīvajām);
- paredzēt treniņus paškontroles iemaņu attīstīšanai individuālās un grupu nodarbībās pie psihologa vai sociālā pedagoga (kā atpazīt savas un citu emocijas, kā par tām signalizēt sociāli pieņemamā veidā, kā paust savu viedokli, neaizskarot citus, kā vērsties pēc palīdzības, u.c. tēmas, kuras ir aktuālas pēc atbalsta personāla, pedagogu novērojumiem);
- pastiprinot piemērotu uzvedību, akcentēt alternatīvās metodes, piemēram, izpalīdzība, vēlme pacienāt un dalīties ar vienaudžiem;
- nodarbību laikā trenējiet impulsu kontroles spējas, piemēram, ļoti dažādas kustību spēles - Stāvi/Ej pie Zaļās/Sarkanās gaismas, dejošanas spēles ar sasalšanu, kad mūzika apstājas;
- metodiskie ieteikumi:
https://registri.visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_ind_plana_sastadisanai_2022.pdf
7.pielikums;
- papildus informācija: 18.09.2020. vebinārs “Individuālo uzvedības korekcijas plānu izveide un īstenošana” (ieraksts - <https://bit.ly/3EkcpG6>, prezentācija – <https://bit.ly/3D1de68>) un vebinārs par uzvedības novērošanu (lietišķās uzvedības analītiķa skatījumā) un vēlamās uzvedības atbalstam nepieciešamo atbalsta pasākumu nodrošināšanu izglītības iestādē. Lai gan vebināra tēma ir autiskā spektra traucējumi, tomēr šī informācija var pedagogiem noderēt, lai izprastu uzvedības novērošanas un atbilstošu metožu pielāgošanas nepieciešamību.
<https://www.facebook.com/viscgovlv/videos/352050426411087>.

3. Saņemtā informācija liecina, ka zēnam ir nepieciešama pieeja, kas prasa daudz pacietības un uzmanības no pieaugušā puses:

- Pieaugušajiem nepieciešams būt iejūtīgiem un saprotošiem. Būtu jāspēj saprast, ka bērnam ar uzvedības problēmām ir neiroloģiski pamatotas problēmas kontrolēt savu uzvedību. Tomēr trenējoties viņš spēj sasniegt arvien labākus rezultātus uzvedības kontrolē;
- Svarīga ir konsekvence: vēlamai uzvedībai ir pozitīvas sekas, nevēlamai - negatīvas. Pārkāpums izraisa atbilstošas sekas, piemēram, privilēģiju atņemšanu vai ierobežošanu;
- Emociju un domu atpazīšana un verbalizēšana. Jo labāk zēns spēs izteikt vārdos savas domas un jūtas, jo vieglāk viņam ir kontrolēt impulsīvās izpausmes. Iemācoties atpazīt savas emocijas (“Es jūtu, ka sāku kļūt dusmīgs”), šis atpazīšanas brīdis pats par sevi liks zēnam uz brīdi apstāties un padomāt, pirms viņš sāks impulsīvi rīkoties. Tas pats attiecas uz domu atpazīšanu: ja zēns iemācīsies, ka pirms impulsīvas rīcības ir lietderīgi apstāties, padomāt, izplānot un tad rīkoties, var panākt pozitīvus uzlabojumus;
- Blakus stimulu samazināšana. Novērst un samazināt tos stimulus, kas [bērna vārds atbilstošā locījumā] novērš uzmanību (troksnis, spilgta gaisma), lai būtu vieglāk koncentrēties noteiktu uzdevumu veikšanai. Reizēm bērniem ar līdzīgām problēmām piedāvā speciālas austiņas, kas slāpē trokšņus;
- Nodrošināt paredzamu ikdienas struktūru. [bērna vārds atbilstošā locījumā] palīdzētu paredzama, konsekventa, skaidra un saprotama ikdienas struktūra - ēšanas, darbu veikšana, rotaļas, gulēšanas režīms. Struktūrai jābūt piemērotai bērnu vecumam. Ja nepieciešams, komplikētākas darbības var sadalīt mazākos posmos, palīdzēt bērnam tās izprast un atcerēties ar attēlu palīdzību. Skaidra ikdienas struktūra, ko sākotnēji ievieš vecāki un citi pieaugušie palīdz bērnam ar laiku pašam sevi strukturēt, pašam kontrolēt savu uzvedību;
- Sociāli vēlamo uzvedības prasmi pilnveidošanai ieteicams izmantot sociālos stāstus, vizuālu atbalstu, lomu spēles utt.
- Ieteicams ierīkot dienasgrāmatu par zēna uzvedību, un, iespējams, varēsiet identificēt trauksmi izraisošos faktorus. Izveidojiet trīs sadaļas: kas notika pirms, kāda bija zēna uzvedība, kas sekoja pēc tam (Jūsu reakcija un darbības). Tas ļaus vērtēt uzvedību dinamikā, mainot, papildinot korekcijas metodes. Papildus informācija par ABC shēmu: <https://drive.google.com/file/d/1l158mAuCBFRCl1EEbgfYDKVw-cpTtFH/view>
- Iespēju robežās nodrošiniet zēnam iespēju saņemt psiholoģisko atbalstu pēc nepieciešamības. Pārdomājiet, ar kuru no pieaugušajiem zēnam ir vislabākais kontakts un mudiniet zēnu runāt par problēmām, ar kurām zēns saskaras, kā arī lūgt palīdzību. Papildus pozitīvais pastiprinājums par vēlamo uzvedību spēj veicināt pašvērtējuma paaugstināšanos. Vēlams, lai mācību vide būtu

<p>4. Iespēju robežās organizējiet izglītojošus kursus pedagogiem par aktuālākajiem problēmjaudājumiem, iesaistieties atbalsta programmās - supervīzijas pedagogiem.</p>	<p>emocionāli labvēlīga, balstīta uz abpusēju sapratni un sadarbību. Lai mācību process veidotos kvalitatīvs, svarīgs ir labs kontakts ar pieaugušo – uzslavas, pamatota kritika un skaidras prasības.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alternatīvas komunikācijas līdzekļi: http://www.r5sips.lv/pdf/Evija_Landrate_PREZENTACIJA.pdf - Zemāk norādītā saitē ir ieskats, kā ieviest atbalstu pozitīvai uzvedībai: https://www.lps.lv/uploads/docs_module/3_Ieskats%20APU.pdf <p>4. Mērķis: lai novērstu skolotāju izdegšanas riskus, saņemtu atbalstu profesionālās izaugsmes kontekstā, spētu pieņemt un integrēt pārmaiņas pastāvošā izglītības sistēmā, kā arī dzirdēt citu kolēģu pieredzi un notiktu informācijas apmaiņa, kas spētu uzlabot darbu ikdienā. Vairāku pasaules pētījumu rezultāti liecina, ka supervīzija ir efektīvs un pat nepieciešams atbalsta līdzeklis, kura īstenošanas rezultātā tiek apgūtas pašpalīdzības un pašvadības metodes un pieejas, attīstīta prasme palīdzēt sev un citiem. Tāpat tiek apzināts izaugsmes potenciāls un attīstīts jauns skatījums, kā rezultātā uzlabojas darba un attiecību kvalitāte, veidojas labvēlīga izglītības vide, pozitīvi ietekmējot izglītības kvalitāti.</p>
--	--

Rekomendācijas sociālajam dienestam

<i>Rekomendācijas</i>	<i>Piezīmes</i>
<p>Ieteicams izvērtēt iespēju nodrošināt [bērna vārds atbilstošā locījumā] un viņa vecākiem pakalpojumu “Ceļš pie sevis”.</p>	<p>Pamatojums: [bērna vārds atbilstošā locījumā] ir problēmas vadīt savas emocijas saskarsmē ar vienaudžiem un pieaugušajiem, iekļaušanas un saskarsmes grūtības pirmsskolas izglītības iestādes vidē.</p>

Sagatavotāja V. Uzvārds, tālruna Nr., epasts@bti.gov.lv

